Marin Preda

Marin Preda

Cel mai iubit dintre pământeni

Vol.2

PARTEA A CINCEA.

I.

Mă trezii fără să fi deschis ochii simţind că am adormit cu capul pe biroul meu cu lumina aprinsă. „Da, gândii, iată, am adormit lucrând, nu e bine, trebuie să fac ca Matilda, să mă culc seara la ora nouă şi să mă scol la cinci, şi până să plec la facultate pot lucra mai bine odihnit. E chinuitor să te prindă astfel somnul. Precis că iar am dormit patru, cinci ore în poziţia asta.” Mă întinsei şi fui mirat că eram totuşi lungit şi nu simţii atingerea familiară a cristalului de pe birou şi a scaunului de sub mine. Deschisei ochii şi atunci sării brusc în picioare.

Nu la birou, ci pe o masă ruginită de fier adormisem. Un bec aprins spânzura în tavan. O uşă de metal, nişte pereţi negri şi o ferăstruică înaltă, zăbrelită, îmi amintiră că eram prizonier, că fusesem ridicat de-acasă şi că fusesem implicat în afacerea Sumanelor negre. Mă uitai la ceas: erau orele patru. Începui să mă plimb. Celula n-avea pat, ci doar această masă de un roşu murdar, pe care mă întinsesem cu paltonul pe mine. Mi-l scosei, mi-era cald, aruncai şi căciula. Mă întinsei iar, îmi trosniră oasele. Da, oasele trosnesc, ele nu ştiu nimic, fac parte dintr-un întreg, căruia i se supun. Tot astfel şi noi, spunea Pascal, facem parte dintr-un întreg mai mare şi vrem totuşi să ne credem unici… acţiune smintită, asemănătoare aceleia, să zicem, a unui picior, care

n-ar vrea să mai asculte de corp şi ar lua-o rasna, ar începe să bâţâie, să se agite, nu fiindcă ar fi bolnav, ci fiindcă ar începe să creadă că sângele care îl hrăneşte ar fi numai al lui… Aşadar, să dărâmăm cu gândul această celulă în care n-am ce să caut şi din care trebuie să ies cât mai curând, fiindcă sunt nevinovat, şi să practic un exerciţiu preventiv care să mă ferească de surprize şi să pot accepta ce e mai rău. Deci să accept. Să-mi feresc de uzură forţele sufleteşti, care nu trebuiesc scoase în luptă: sensibilitatea trebuie reprimată, credinţele şi convingerile trimise în adâncul sufletului, loviturile fizice pe care le voi primi trebuie să întâlnească un corp inert, mă vor bate să spun ceea ce nu ştiu (auzisem de asta), numai să nu mă deterioreze iremediabil, încolo n-aveau decât! Eu nu eram ca Ion Micu, să văd în ei expresia unei lumi pentru care am luptat şi am fost torturat şi convingerile mele să nu reziste. Nu erau ai mei. Aşadar, ce mi s-ar putea întâmpla?

Mă reaşezai pe masa aceea ruginită şi închisei ochii. Codul existent în „document”, „ordonanţe” în loc de „ordine”, nu poate să turbure o fiinţă normală. În caz contrariu se interpune un alt cod, care ghidează pe cei care m-au adus aici şi care mă vor scoate nu pentru a mă trimite acasă, ci în direcţii surprinzătoare şi necunoscute. În acest sens căpitanul care m-a arestat ştie mai multe decât colonelul care a încercat cu mine un interogatoriu zadarnic. După el, după căpitan, trebuia să fiu trimis imediat acolo unde arăta codul, fiindcă o cifră m-a indicat, pe care eu o voi nega oricum. „Ordonanţe” sau „ordine” e acelaşi lucru, din moment ce teroristul fugit îmi scrisese. Era suficient. Tot ce era mai jos n-avea nici o însemnătate. Punct! Ar mai rămâne ca orbul căpitan să fie desminţit. Pentru asta voi lupta din toate puterile. Nu sunt nici Buharin, nici Zinoviev sau Kamenev, implicat în lupta pentru putere, s-ar putea să fiu condamnat la un an, la doi sau la cinci. Nu va dori nimeni să mă ucidă, nu sunt în mişcare astfel de forţe, nu e război civil, lumea petrece, iese la manifestaţii, localurile sunt

pline, eu însumi am petrecut cu prietenii mei în mod paşnic, aşi putea doar muri eu, de disperarea pierderii libertăţii. Nu simt această disperare. O să scap!… Sunt absolut nevinovat, rudele şi părinţii mei nu sunt nici Pop, nici Bujoiu, nici Malaxa, foşti mari industriaşi, ci oameni simpli… Aceşti domni au fost acuzaţi că au trimis în Elveţia valori stoarse din bunuri naţionale, e foarte posibil să fi trimis, e chiar neverosimil să nu fi trimis, oricum, nu gândul meu putea fi solidar cu ei care, chiar dacă nu erau vinovaţi de aceste crime, erau vinovaţi de altele (de pildă, de mizeria materială a muncitorilor care au lucrat în industriile lor), solidari cu un regim nu atât de liberal ca să îngăduie o puternică mişcare sindicală, existentă în lumea civilizată, care să-i împiedice să fie stăpâni absoluţi ai efortului uman. Astfel de lucruri se plătesc, mai devreme sau mai târziu, sau chiar pe neaşteptate, cum s-a întâmplat la noi… Au ştiut cu abilitate să sugereze oamenilor că sărăcia şi chiar mizeria e o stare naturală cu care trebuie să te obişnuieşti, deşi timpurile se schimbaseră… Au speculat geniul oamenilor simpli de a putea trăi din salarii mici, de a se descurca, numai ei ştiau cum, de la o lună la alta, veşnic îndatoraţi şi traversând o viaţă fără speranţa unei uşurări de greutatea ei care le apăsa umerii. Mai bine plătit, tatăl meu nu se întorcea niciodată mai vesel acasă cu plicul în buzunar. Îl arunca mamei, tăcut şi posomorât, şi ea totuşi ştiuse chiar din puţin să facă economii şi să mă tină la liceu. Asta fiindcă eram unul, dar dacă am fi fost doi sau trei? Ce-o să zică el acum, tatăl meu, şi mai ales mama, mă pomenii întrebându-mă, când or să audă că am fost arestat? Asta oferea lumea nouă părinţilor şi bunicilor noştri? Şi îmi amintii de expresiile lor, la manifestaţia pe care o privisem cu doi ani în urmă de pe trotuar şi mă simţisem solidar cu speranţa care li se citea pe chipuri, cu ardoarea credinţei într-o lume mai bună.

Deodată simţii un sentiment de primejdie. Alarmă! Aceşti securişti nu erau expresia aspiraţiei acelor manifestanţi

într-o lume mai dreaptă, apăruseră ca o anomalie stranie, ca un virus nociv într-o societate fără experienţa revoluţiilor, ci mai mult cu aceea a revoltelor repede reprimate în sânge. Şi ce era mai curios erau recrutaţi chiar dintre ei, dintre oamenii simpli, şi se amestecau cu ei prin tramvaie şi autobuze, pe stradă şi în restaurante, cu aerul cel mai firesc, cu capelele şi uniformele lor cu însemne albastre, ca şi când numai lucruri inocente ar fi făcut ei prin acele clădiri cu celule jos în beciuri.

Din nou simţii un sentiment de alarmă. Îmi propusesem să-mi retrag sensibilitatea, să nu raţionez în faţa anomaliei, să-mi păstrez intacte forţele sufleteşti. Făcui un efort suprem şi încetai să mă gândesc. Atunci, în tăcerea celulei, auzii un zgomot ciudat. Mă uitai în jur. Zgomotul se stinsese. Dar imediat reapăru. Îmi încordai atenţia să-l descopăr. Da, îl descoperii, venea de alături, din umărul meu stâng, şi îmi dădui seama că era bătaia propriei mele inimi şi nu venea din umăr, ci din ureche. Mă înspăimântai. Inima mă trăda. „Ce-o să fac? mă întrebai. Dacă mă condamnă, n-o să rezist.” Una e forţa gândului şi alta a viscerelor. Acolo, în maţe, zăcea teama şi inima o prelua. Niciodată nu-mi bătuse cu o astfel de putere. Bătaia însă nu era nici precipitată, nici desordonată, şi curând pulsaţia ei înaltă se mai potoli. Înţelesei că, fără să fi ştiut vreodată (o surpriză greu de suportat), suprimarea libertăţii mele nu avea urmări de conştiinţă, ci în instincte, ca la sticleţi, care îşi bagă gheara în gât dacă îi închizi în colivie. Într-adevăr, deşi reuşii să mă liniştesc în gândurile mele, îmi dădui seama că mă simt rău în fiinţa mea. Mă ridicai, mă apropiai de uşă şi începui să bat în ea cu pumnul. Curând auzii paşi rari apropiindu-se. Broasca scrâşni şi gardianul intră în celulă. „De ce baţi?” zise. „Vreau apă!” „Uite-o acolo, n-o vezi sau eşti chior?” Într-adevăr, jos pe ciment, într-un colţ, lângă o căldare, se vedea ceva care semăna cu o cană. „Dar, zic, celulele astea n-au paturi?” Şi-i arătai masa de tablă ruginită pe care dormisem. „Or să te mute de-aici, n-am

avut alta în noaptea asta.” Şi-mi întoarse spatele şi ieşi cu o expresie atât de abstrasă, încât ai fi zis că nu vorbise cu un om, ci cu el însuşi.

Răul pieri aşa cum apăruse şi fără să lase urme. Respirai uşurat. Mă uitai la ceas. Era ora cinci. Au fost clipele de care m-am speriat cel mai tare pe care le-am trăit în celule. Dacă nu mă părăseau? Ce s-ar fi ales de mine? Am înţeles atunci de ce se sinucid unii în închisori. Cred că împinşi până la paroxism de acest rău mai puternic decât biata conştiinţă agresionată de revolta generalizată a viscerelor. Răul acela insuportabil nu s-a mai repetat…

II.

Drumul spre o închisoare şi o noapte petrecută în celulă te îndepărtează de viaţa anterioară tot atât de mult ca şi o călătorie de mii de kilometri. Toţi ai mei erau acum departe şi mai neverosimilă mi se părea după-amiaza de ieri şi mai ales orele petrecute de mine cu Matilda şi rudele după plecarea musafirilor. Viitorul meu apropiat nu se turburase, clar acum, în această celulă, mi se lumina deşi raza lui se îndepărta considerabil. Dar anticipez asupra stării mele de spirit. Aceste gânduri şi sentimente şi mai ales această lumină îndepărtată care era viitorul meu îmi apărură abia după ce, aşa cum dorisem şi nu sperasem să se întâmple, un ofiţer superior, nu ştiu dacă era general sau chiar Generalul, şeful Securităţii regionale, mă chemă la el la orele opt. Uniforma şi galoanele sale puteau fi de general, dar înfăţişarea era de plutonier. Poate chiar că asta fusese şi fusese înălţat în grad vertiginos? Oricum, ofiţerii mei superiori, ca să nu mai vorbesc de general, din şcoala militară, arătau altfel.

„Ai vrut sa vezi un ofiţer român, zise el, nici după ce ai fost arestat n-ai renunţat la şovinismul tău? Crezi că noi facem aici discriminări rasiale?” Relele presimţiri, văzându-i figura şi auzindu-i cuvintele, mi se confirmară.

„Aţi pus în pericol Transilvania cu acţiunile voastre smintite, continuă el ridicând vocea. Şi continuaţi să

complotaţi, primiţi şi daţi ordine de peste hotare, împotriva regimului, în timp ce ocupaţi posturi în universităţi, crezând că n-o să fiţi demascaţi”…

Se înfuriase, se făcuse roşu, dar ochii săi orbi, holbaţi asupra mea, îmi făcură în mod straniu impresia că, pentru o clipă, implorau dintr-ai mei, care îl măsurau neclintiţi şi cu aviditate, adevărul acestei lumi, care îl urcase atât de sus, sugerându-i în acelaşi timp temerea, din practica lucrurilor pe care fusese pus să le comită, că ar putea ajunge şi el la fel de vertiginos, în locul meu. „Te văd, eşti om ca şi mine, spunea acest fulger de privire, dar eu trebuie să te condamn: ştii tu de ce? Eu nu ştiu.” Dar asta numai pentru o clipă, în timp ce furia reveni sporind în intensitate. Deşi îmi dădeam seama că n-aveam nimic de sperat din judecata unui om care făcea confuzie între şovinism şi discriminare rasială, mă agăţai totuşi de acea luminiţă de o clipă care lucise în privirea sa înecată în întunericul furiei şi prinsei curaj să-l înfrunt şi să mă salvez. „.de-aia ne-a trimis aici partidul şi poporul, să apărăm cuceririle politice ale clasei muncitoare, încheie el izbind cu pumnul în birou… intelectuali, oameni cu carte, uneltesc să se întoarcă vremurile apuse…”

Eram concentrat cum să-mi conduc atacul şi nu mai auzisem clar ce spusese mai înainte. În furia lui veni întrebarea mea, care opri valul de fraze moarte în a căror magie vroia să se învăluie; „Acuzatul are dreptul la apărare sau e condamnat dinainte?” „Ce apărare, urlă el scos din sărite, şi mă înjură de mamă şi mâna i se crispa pe tampon, simţind primejdia confruntării cu un om viu şi nu cu nişte idei care îi turmentau judecata lui laşă. Aici scrie clar, dai ordine şi primeşti, trebuie să mărturiseşti ce fel de ordine, dacă nu, te aşteaptă plutonul de execuţie! Ai auzit? Condamnarea la moarte.' „Totuşi, e un drept absolut al acuzatului să se apere când viaţa lui e în joc, spusei deloc speriat, aproape zâmbind, dar fără sfidare, ci cu certitudinea că voi fi ascultat. Numai în caz de dezertare în

faţa inamicului soldatul e executat fără judecată, fiindcă nu mai e timp… Or în ţară e linişte, nu e război civil, nu putem împuşca oameni fără să-i ascultăm…” „Noi nu suntem judecători, spuse el, noi stabilim fapte şi trimitem dosarul în instanţă. Acolo poţi să te aperi, ai dreptul la ultimul cuvânt…”

Asta suna sinistru. Ai dreptul la ultimul cuvânt după pronunţarea sentinţei, când nu mai puteai schimba nimic. Or, el minţea! Am aflat mai târziu că procesul era o simplă formalitate, dacă proces exista, sentinţa era dată de ei, în aceste birouri, procurorul o prelua, instanţa, surdă, ameninţa că ea însăşi dacă nu se conforma, o pronunţa. Din instinct am simţit însă atunci că aici se decidea totul, că prada nu era ascultată odată ajunsă în ghearele leului, dacă leu putea fi numit individul din faţa mea.

„Puteţi accepta ideea că un om arestat de dumneavoastră s-ar putea să fie nevinovat şi că nu e cazul să fie trimis în instanţă? Dumneavoastră decideţi, sunteţi primul judecător şi vă rog să mă ascultaţi…” „Nu arestăm pe nimeni degeaba!” zise el, dar se mai potoli. „Nu spun că n-aţi avut motive, dar nu apar la dumneavoastră şi motive de a pune un om în libertate după ce l-aţi interogat?'

Asta era, şi nu ştiam atunci că îndată după arestare nu se căutau motive de a elibera prizonierul, ci de a-l condamna, chiar dacă acesta îşi proba nevinovăţia. Telefonul sună. Generalul ridică receptorul şi ascultă. Apoi după câtva timp spuse: „Da, arestaţi-l pe porcu-ăsta imediat şi să se ocupe de el Stănescu. Ceilalţi, dacă v-au scăpat, daţi alarma la Timişoara că trei indivizi vor să treacă Dunărea… Da, da, el să plece… Şi închise. Cum să nu, mi se adresă, îi punem şi în libertate, dar uite ce fac… Şi avui impresia, privindu-l, că face cu mine o excepţie că mă mai ascultă: vorbeşte, zise. Ce e cu chestia asta, cu ordinele astea care se aşteaptă de la tine?”

Dar cum să vorbeşti cu un om care, deşi se află în faţa ta, un spaţiu dens (viziunea sa globală asupra delictelor) s-a

interpus între tine şi el? Apropierea, confuzia fonetică între „ordine” şi „ordonanţe”' era o subtilitate derizorie pentru un om care urmărea fugari periculoşi, bandiţi porci, cum era cel care trebuia chiar acum arestat, şi cine ştie ce alte cazuri de spioni şi sabotori care alimentau şi justificau existenţa acestei clădiri şi a lucrătorilor din ea. Nu-mi folosi la nimic suprema mea încordare când începui să-i povestesc ce era cu acea scrisoare şi acele cuvinte. Luminiţa aceea din privire nu mai apăru în ochii lui, deşi mă ascultă uitându-se ţintă la mine, fără să mă întrerupă. Gândul îi sbura pesemne la cei trei care s-ar fi putut să-i scape şi la alţii, desigur, care erau urmăriţi… Se debarasă de mine: „Trebuie să spui tot ce ştii în legătură cu acest Iustin Comănescu, cu care ai fost prieten, şi, dacă se va dovedi că eşti nevinovat, eşti liber”. Ridicai glasul: „Nu am mai multe de spus decât ceea ce aţi auzit şi alte dovezi nu pot aduce.” „Mai gândeşte-te”, îmi răspunse. „N-am la ce să mă gândesc. Daţi-mi drumul acasă, sunt nevinovat.” „O să ţi se dea drumul, murmură el absent şi întunecat, dacă se va dovedi că n-ai nici o legătură cu Sumanele negre, şi o să explici detailat ce este cu aceste ordine… Am văzut noi alţii care se declarau şi mai nevinovaţi decât tine şi în realitate…”

Ei, ce erau în realitate? Nu mai zise nimic. O tăcere rea se aşternu pentru mine. Înţelesei deci că alţii fuseseră şi mai elocvenţi în apărarea lor decât eram eu, înşelându-l însă, şi că discernământul lui era atrofiat. Nu mă dădui însă bătut în faţa acestui om care nu avea forţa necesară a inteligenţei şi a instinctului de a tresări înaintea unui om acuzat numai pentru că într-o scrisoare i s-a spus o propoziţie ridiculă. Începui din nou să-i explic, dar el mă întrerupse brutal: „Lasă vorbele! Eşti prieten cu un criminal. Asta urmează să explici. De aceea ai fost arestat.” „Dar nu l-am mai văzut din 45. Cum adică, arestaţi un om pentru că a fost prieten cu cineva pe care nu 1-a mai văzut de cinci ani şi care a fugit de-atunci? Asta înseamnă că o să-i arestaţi şi familia şi pe

toţi care au fost prieteni cu el?” „Depinde!” „Dar vă declar că eu n-am părăsit oraşul atunci când el a plecat în satul lui departe şi am martori profesori şi pe toţi care mă cunosc.” „O să-i ascultăm pe aceşti martori şi ai dreptul să-i citezi şi la proces în apărarea ta.” Aşadar, gândii, proces totuşi! Rămăsei tăcut şi încordat.”Apărarea mea? strigai. Dar care e acuzaţia? Care ar fi obiectul acestui proces? Să dovedesc eu că sunt nevinovat? Cine vă dă dreptul, ce lege, să puneţi un om într-o astfel de situaţie? Pentru a aresta pe cineva, trebuie o dovadă de vinovăţie – în cazul meu, că am făcut parte din organizaţia Sumanele negre. Or, dumneavoastră n-aveţi nici o dovadă, atunci de ce m-aţi arestat? Credeţi că e o glumă să arestezi un om liber? Singur aţi spus că acea scrisoare nu e o dovadă. Ce rămâne atunci? Faptul că am fost prieten cu un terorist. Dar mai întâi că pe atunci nu era terorist, a devenit pe urmă, şi de ce aşi fi eu vinovat că a devenit? Am luat eu parte la acţiunile lui?”; „Asta urmează să ne dovedeşti, că n-ai luat!” „Eu să vă dovedesc?”- strigai indignat.

Nu mai aveam nici o reţinere. Aveam intuiţia că nu stătea în puterea acestui om să micşoreze răul care se abătuse asupra mea, era şi incapabil şi orb, nu cunoştea legile care guvernează viaţa oamenilor, nici cele făcute de ei, nici cele divine, dar, credeam eu, nici mai mult rău nu putea să-mi facă decât cel pe care vroia să mi-l facă, adică cel mai mare, să mă arunce în mecanismul unei anchete care nu trebuia să dea greş şi al unui proces pe care ei nu-şi puteau îngădui şi nu îngăduiau să-l piardă… Trebuie să spun că acest adevăr aveam să-l aflăm noi toţi mai târziu, ca adevăr clar şi distinct, dar arestarea noastră pune sub stare de alarmă toate instinctele, şi numai cei neavertizaţi, cei naivi, cei care puteau fi uluiţi când erau arestaţi şi strigau „dar n-am făcut nimic. Ce-aveţi cu mine?” puteau aştepta liniştiţi în celule să fie eliberaţi cu zâmbete şi scuze. Eu fusesem prevenit nu numai o dată de Ion Micu, şi abia acum, în faţa acestui om, îi înţelegeam spaima: nu auzisem de oameni arestaţi cărora

apoi li se dădea drumul, ci numai de: a fost arestat şi atât, adică s-a terminat cu el, a fost condamnat şi a dispărut. Astfel dispăruse Cubleş la acea manifestaţie şi nu mai revenise în facultate, dar nu măsurase nimeni gravitatea şi semnificaţia faptului. Cine ştie ce-o fi făcut, gândeam, degeaba, nu l-au condamnat ei… Tot astfel avea să mi se întâmple şi mie… În clipa aceea însă mi s-a trezit cu putere dorinţa de a-l smulge pe acest om din mecanismul al cărui instrument era şi a-l face să înţeleagă că poate şi altfel să-şi folosească puterea, şi anume, să judece singur şi pur şi simplu să-mi dea drumul.

„Şi dacă nu pot să vă dovedesc? am reluat. Dacă toţi cei care mă cunosc, din frică să nu fie ei înşişi arestaţi arbitrar, aşa cum arbitrară e şi arestarea mea, vor spune: da, l-am văzut că e în oraş, dar n-am stat cu ochii pe el, am avut alte griji, nu ştim exact dacă a lipsit sau nu, dacă a stat tot timpul în oraş. Or, veţi decide dumneavoastră în faţa acestor declaraţii evazive, pentru a lua parte la o crimă ajung patruzeci şi opt de ore. Şi cum prietenia mea cu acest Iustin e dovedită de o scrisoare în care e vorba de «ordine» sau «ordonanţe» date şi primite (cine mai stă să distingă că ordine cu ordonanţe nu e acelaşi lucru), veţi ajunge la concluzia că sunt vinovat. Dar fără dovezi! strigai. Nu credeţi totuşi că trebuie să-mi dovediţi vinovăţia?”' „Se va vedea în cursul anchetei”, îmi răspunse implacabil. „O să vie o zi, îi spusei atunci cu o încredere aproape sălbatică în viziunea pe care o avusei în clipa aceea, când o să fiţi în locul meu, dar nu nevinovat, şi voi depune mărturie împotriva dumneavoastră. Cunosc istoria revoluţiilor şi vă asigur că totdeauna (şi nici revoluţia proletară n-a făcut excepţie) cei care s-au aflat în situaţia dumneavoastră au avut soarta victimelor lor.”

III.

Nu mai pot continua relatarea acestor amintiri, această parte a lor. O greaţă insuportabilă mi se urcă în gât, şi ca o amintire a anilor când, după ce am fost iar liber, am

aşteptat să se îndeplinească această prezicere. Nu s-a îndeplinit nimic… Această greaţă mă apuca îndată ce vedeam uniformele pe stradă şi chipurile care afectau că sunt şi ele ale unor oameni obişnuiţi… cu neveste şi copii şi bucurii simple ca oricare dintre noi… Dar iar anticipez o experienţă pe care abia ar urma s-o evoc aici… O voi scurta, deşi e o verigă groasă în destinul meu. Ar trebui să scriu despre asta o nouă carte, cea de faţă născându-se numai pentru a putea să ajung în aceste zile care mi-au mai rămas, la o scenă, una singură, când într-o dimineaţă m-am pomenit cu o floare pe biroul meu… Această scenă mă obsedează şi nu perversităţile acelor timpuri al căror mit primitiv ai barbar deşi s-a prăbuşit semenii mei încă nu se desmeticesc, sunt încă neîncrezători, ca şi când s-ar teme să nu-i reînvie cadavrul; vor să-l lase să putrezească total şi abia după aceea să-i arunce cenuşa în vânt.

„Mă ameninţi? rânji el cu o cruzime care abia atunci i se desvălui. N-o să mai ai ocazia! N-o să te mai întorci de-acolo de unde o să te trimit, contrarevoluţionarule!” „Nu se ştie! îi răspunsei îndârjit. Vreau să vă pun o întrebare: ce v-au făcut dumneavoastră oamenii de îi arestaţi? Ce suferinţe v-au provocat? Aţi trecut prin vreun război civil în care contrarevoluţionarii v-au ucis familia, prietenii, copiii? Aţi fost torturat la poliţie ca vechi ilegalist? Aţi avea o justificare. Nu, nimic din toate astea nu vi s-a întâmplat, vă cunosc, cei care au trecut pe-acolo arată altfel… Atunci ce-aveţi dumneavoastră cu oamenii de-i arestaţi? N-aţi citit puţină istorie? Nu ştiţi că istoria nu stă pe loc, că după ce apare un val, se sparge, şi un altul vine din urmă?” „Nu, zise el, nu sunt aşa de mare filosof ca tine, eu îndeplinesc sarcina pe care mi-a încredinţat-o partidul, de a stârpi pe toţi duşmanii poporului, indiferent sub ce mască s-ar ascunde, şi degeaba îmi vii tu cu teorii, chestii istorice şi alte baliverne, n-avem noi acuma timp de asemenea parascovenii. După tine ar trebui să lăsăm burghezia să-şi facă toate mendrele şi noi să ne uităm şi să filosofăm, c-o fi,

c-o păţi, până ne-am trezi toţi omorâţi de legionari şi criminali de război care au format bande teroriste prin munţi şi atacă satele în haite, ca lupii… Lucrătorii noştri îşi dau viaţa urmărindu-i prin coclauri şi mă mai ameninţi şi tu ca un inconştient, chiar aici în biroul meu…' „Da, zisei şi eu cu ironie, am şi poziţia cea mai potrivită ca să vă ameninţ!” „Da, dar ia să ai un pistol-mitralieră în mână şi să mă prinzi în munţi, te-aşi vedea eu că n-ai mai face cu mine teorii istorice şi m-ai ciurui fără discuţie, ca un duşman de clasă înrăit ce eşti!” „De ce aşi fi eu duşman de clasă? Faceţi ipoteze cu pistoale-mitralieră şi munţi şi asupra sentimentelor mele de clasă (deşi ştiţi din dosar că tata e muncitor), numai ca să mă puteţi înfunda. Ce nevoie aveţi? Nu vă ajung duşmanii din munţi?”

Strania luminiţă de la început reapăru în privirea lui odată cu răcnetele care urmară şi, spre fascinaţia mea, nu se mai stinse tot timpul cât urlă: „Ştiu eu de ce fac astfel de ipoteze când rămăşiţele bandelor Sumanelor negre care n-au fost încă stârpite s-au unit cu legionarii şi criminalii de război care asasinează activişti de partid de la sate, crezând că n-o să punem noi mâna pe ei şi o să vină anglo-americanii să-i aducă iar la putere! Am spus: ancheta va lămuri ce e cu scrisoarea asta şi cu ordinele care se aşleaptă de la tine şi, dacă se va dovedi că eşti nevinovat, ţi se va da drumul. Dacă nu, la canal, să puneţi acolo umărul la o construcţie măreaţă şi să nu mai aveţi cum să primiţi sau să daţi tot felul de ordine sau ordonanţe teroriştilor fugiţi în Occident. Poate vă învăţaţi minte!” O mână mă bătu pe umeri şi mă ridicai. Apăruse un securist care mă duse în celulă.

Ar fi trebuit totuşi ca luminiţa aceea să mă salveze. Sau poate m-a salvat doar pe jumătate? Sau poate chiar mi-a salvat viaţa? Fiindcă după un proces care n-a durat mai mult de cincisprezece minute nu m-au trimis la canal, unde pe urmă am auzit că mulţi au murit, ci m-au condamnat la trei ani de închisoare, practic la muncă forţată în minele de

plumb de la Baia-Sprie. Mai bine a fost acolo decât cele trei luni petrecute în beciurile Securităţii, unde am fost torturat aproape tot timpul, nu fizic, ci prin agresiune şi violenţă asupra intimităţii simţirii şi gândirii mele fireşti, până la halucinaţie, să spun ce era cu ordinele acelea, ce fel de ordine aşteaptă acel Iustin să-i dau eu de-aici din ţară? Eram smuls din somn în miez de noapte, dus într-un birou unde un ofiţer, totdeauna altul, începea întâi prin a-mi oferi o ţigare chiar din tabacherea lui, pe urmă: numele, prenumele, profesia, părinţii, rudele, prietenii şi povestirea detailată a tot ce-am făcut după 23 August şi până în prezent. Aceeaşi povestire, de zeci de ori, uneori doar relatată, alteori scrisă. Apoi începea interogatoriul. Când l-am cunoscut pe Iustin? Ce fel de om era? Ce discutam împreună? Ce prieteni comuni mai aveam? Uneori ţinându-mă în picioare, alteori pe un scaun fără spetează, ore în şir, şi silit să povestesc neîncetat. Uneori cu lampa de birou în ochi, cu un bec orbitor, alteori silindu-mă să-l urmăresc, ca să-i pot auzi întrebările, plimbarea odihnită de-a lungul şi de-a latul biroului. Ajunsesem să mă gândesc cu nostalgie la primirea şi interogatoriul colonelului ungur în biroul căruia nimerisem parcă din întâmplare în seara când fusesem arestat. Când am ieşit după trei ani l-am întâlnit odată pe stradă şi l-am oprit. Nu mai era colonel şi l-am întrebat dacă îşi mai aduce aminte, aşa şi pe dincolo, de un universitar, într-o seară, la el în birou… „Nu, dragă, mă confunzi, eu sunt ober chelner la restaurantul «Făgetul», de şapte ani lucrez acolo”, şi s-a îndepărtat repede, stârnindu-mi îndoieli. Totuşi, nu mă înşelam, avea aceeaşi mustăcioară blondă şi acelaşi păr uşor patinat şi pieptănat lins. Acelaşi glas, dar bineînţeles nu aceeaşi bună dispoziţie jovială de atunci. Mi-a rămas din acele trei luni petrecute la Securitate, pe lângă un sentiment insuportabil de mare nelinişte, pe care numai munca istovitoare din mină l-a mai atenuat, şi o nedumerire. De unde învăţaseră acei băieţi, care mai toţi erau cam de aceeaşi vârstă cu mine şi păreau

toţi ori de pe la ţară, ori fii de muncitori, tortura rafinată cu ajutorul unui interogatoriu? Cine le desvăluise astfel de secrete, care nu se coc decât prin practică veche în această meserie şi bineînţeles în servicii la fel de vechi şi cu tradiţie? Nu ştiu cine îi învăţase, dar n-am surprins la niciunul nici cel mai mic semn că ar fi vorba de o tehnică învăţată. Nu, era una însuşită şi care făcea în întregime parte din chiar gândirea lor intimă. Nu erau automate, cum s-ar putea crede. Simţeau că trăiesc în mod firesc torturându-mă pe mine şi aveau surâsuri fine, când de fiecare dată protestam: dar am mai făcut aceste declaraţii de sute de ori. Sau: vă cred, şi eu dacă aşi fi în locul dumneavoastră aşi fi nedumerit de această scrisoare şi aşi pune aceleaşi întrebări. Dar vă declar totuşi că nu se ascunde nimic în acele cuvinte că a fost o glumă absurdă, neverosimilă, stupidă, de studenţi. Nici o fibră nu se mişca pe obrazul anchetatorului. Şi continua, plesnind de sănătate, de satisfacţie că era tânăr, ras proaspăt şi pieptănat, cu guler bine călcat de nevastă-sa, care îl primea la întoarcere cu îmbrăţişări şi sărutări, misteriosul plan de demolare a voinţei mele, a rezistenţei mele sufleteşti, până ce – mi se sugera – voi renunţa la o apărare zadarnică şi voi face declaraţii complete. Nu le păsa şi nu intra în calculele lor că un om care n-are ce declara seamănă tot atât de mult cu unul care are. Când deci să opreşti această tortură şi când să continui? Când? Nicicând! Până declari sau până când îţi pierzi controlul şi începi să delirezi. Atunci urma o pauză de o zi şi o noapte şi erai dus din nou sus, cu forţe proaspete, câte îţi mai rămăseseră. Nici o grijă, e destul timp să le pierzi aceste forţe şi să spui pe urmă şi ce lapte ai supt de la mă-ta. Aveau, desigur, experienţă şi probabil că între ei le scăpau scurte cuvinte numai de ei înţelese. Cum stai? Merge, n-o s-o ducă mult. Tu? A mărturisit, mare pehlivan… Fiindcă mărturisirea, deşi suficientă în sine, antrena apoi producerea probelor, noi arestări de inşi implicaţi, noi declaraţii şi apoi sentinţa. Cum să scape

cineva care n-avea nimic de declarat de acest asalt continuu al mai multor voinţe asupra ta, care n-aveai decât una? Scopul justifica smulgerea în acel fel a probelor, după aceea totul intra în legalitate, băieţii erau satisfăcuţi, îşi făceau datoria, uneori erau înaintaţi în grad. Totul era să nu intri în această maşină de produs dovezi, care din punct de vedere moral trăia, bineînţeles, pe realităţi, adică pe cazurile de culpabilitate adevărată, spionii, teroriştii, fugarii prinşi la graniţă, care desigur se apărau şi rezistau ca şi un nevinovat. Ce făceau totuşi cu un nevinovat? Nu-l iertau nici pe acesta, nu-l declarau nevinovat şi să-i dea drumul, dar sentinţa era mai blândă, cum a fost în cazul meu. Când se oprea maşina? Când nu mai puteai colabora cu ea. Fiindcă mult timp trăiai cu sentimentul că trebuie să răspunzi la întrebări, că unica ta şansă, să povesteşti, să explici. Anchetatorul era altul, el poate că nu ştia, sau poate era mai inteligent decât ceilalţi şi s-ar putea ca, auzindu-te, să înţeleagă şi să fie ultimul interogatoriu care ţi se mai ia.

Într-o zi însă am încetat să mai vorbesc, nici nu mai auzeam întrebările, devenisem apatic, absent, nepăsător. Faceţi ce credeţi, spuneam, condamnaţi-mă, împuşcaţi-mă, dar nu mai am nimic de declarat. Nu era o tactică, ci cu adevărat cel mai adânc instinct al meu intrase în alarmă: dacă mai continuam să le răspund puteam muri cu adevărat sau să-mi pierd minţile. Imediat a urmat procesul, pe baza unui articol pe care nu-l cunoşteam, şi am fost condamnat după o simplă formulă pe care nici n-am auzit-o bine, a procurorului, care colabora cu instanţa. „Recunoşti că…' a zis judecătorul şi a repetat ininteligibila formulă. „Nu recunosc!” am răspuns. „Nu recunoşti, dar probele sunt la dosar.” Apărarea? Un individ care cerea, grăbit, circumstanţe atenuante. Martori? Nu fusesem anunţat că îi pot cita. Doar acest individ pe care nu-l cunoşteam şi care a zis: „Onorată instanţă, dat fiind cazul în speţă, cer circumstanţe atenuante”. Sala? Câteva capete necunoscute, nimeni dintr-ai mei. „Trei ani închisoare”, a rostit

judecătorul şi am respirat adânc, căci tot atât de bine aşi îi putut auzi cinci, şapte sau, cine ştie, şi mai rău, cum am auzit apoi la Baia-Sprie că li s-a întâmplat altora, pentru aparenţe de vinovăţie mai anodine decât a mea.

Aici însă trebuie făcută o precizare: e vorba de cinismul care se instalează în închisori, cinism menit să-i facă pe toţi egali, să poată trăi fără să-şi piardă sarcasmul, humorul devenit negru şi toată gama de sentimente umane, care îţi dau certitudinea că, deşi închis, nu ţi-ai pierdut judecata şi nu te poate duce nimeni de nas. Îl vezi pe-ăla? O să-ţi spună că e nevinovat. A fost prins după stabilizarea din 47 cu un sac de cocoşei, a stat la pârnaie câteva luni, a fost iertat, i-au dat drumul imediat, l-au prins iar cu un sac de cocoşei, plus dolari. Dar pe-ăla de colo, care pare deşelat, care se preface că abia poate să împingă vagonetul? E generalul cutare, care era cât pe-aci să zădărnicească planul regelui de a întoarce armele şi a-l aresta pe Antonescu, jandarm mare peste Capitală! Dacă îl întrebi o să-ţi spună că datorită lui s-a făcut 23 August şi că acum iată răsplata. Mai multe adevăruri, mi s-a şoptit, planează asupra fiecăruia pe care îl vezi aici. Unul e cel pe care îl spune el, altul e cel pe care îl ştie doar el şi nu-l spune, altul pe care îl ştiu alţii despre el, altul pe care îl ştie Securitatea şi mai e un adevăr pe care nu-l ştie nimeni, dar care va apărea prea târziu, când n-o să mai intereseze pe nimeni. A fost desvăluirea care m-a surprins cel mai tare şi care mi-a rămas. Fiindcă, gândindu-mă la mine, ştiam şi eu un adevăr pe care nu l-a descoperit nimeni, nici Securitatea: caietele mele, asupra cărora anchetatorii nu m-au interogat, deşi erau la ei şi constituiau o dovadă zdrobitoare a ereziei gândirii mele filosofice. Mai târziu am aflat că numai pentru că ar fi citit cineva astfel de lucruri şi nu scris, şi a luat ani grei de închisoare. N-am fost judecat după ele, probabil că n-au avut un expert să le studieze, sau poate că expertul nu era un idiot şi n-a făcut un referat care să mă acuze. Şi mai era adevărul gândirii mele intime, pe care o cunoştea doar Ion

Micu, adevăr pe care îl formulasem în acea memorabilă discuţie de la braserie, cu care el nu fusese de acord: că o revoluţie trebuie întâi pregătită şi apoi declanşată, ca să poată cu adevărat să ne dea tuturor sentimentul jubilator al unei profunde eliberări…

IV.

Înainte de a fi trimis în Baia-Sprie am stat câteva luni într-o închisoare unde toată lumea de deţinuţi mi s-a părut născută dintr-un coşmar al comicului. Ce este un individ care a fost odinioară o fiinţă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără dinţi, cu pungi la ochi, hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav, cum poate nu fusese el niciodată la recepţiile cu icre negre şi cine ştie ce rarităţi, păstrugă, cegă, peşti, nisetri… Mulţi dintre ei au scăpat şi redevenind liberi au putut să se dedice cu strălucire profesiunilor lor iniţiale, de ingineri, chimişti, medici sau matematicieni. Numai foamea şi pierderea libertăţii pot degrada o fiinţă umană. Foşti miniştri, subsecretari de stat, patroni de uzine, bancheri puternici ai altor vremuri, corpul lor semăna acum cu un sac de cartofi… Fuseseră smulşi din familiile lor unde ar fi putut duce o viaţă demnă, oferindu-şi serviciile noii societăţi, căci Marx nu scrie nicăieri că trebuiesc urmăriţi oamenii, ci desfiinţat doar sistemul, regimul capitalist… Ba chiar el scrie undeva că fostul proprietar de uzină are dreptul la o despăgubire, fiindcă nu e vinovat el ca individ, că a acţionat în unicul cadru al unui sistem de producţie considerat atâtea secole drept natural: era un produs istoric al dezvoltării, şi nu al unei conspiraţii individuale împotriva poporului, ca să poată fi apoi judecat şi pedepsit. Lenin a fost mai abil, a folosit aceste cadre, de ale căror însuşiri nu se îndoia. Numai la noi scriitori viciaţi de un entuziasm frenetic au putut să adopte ideea că un individ pierzând privilegiile clasei sale, care fusese odată la putere, îşi pierde şi calităţile sale proprii, pe care de fapt nici nu le-a avut, ba chiar decade biologic. Se vorbea în

închisoare de unul mai abil, ale cărui cărţi erau echivoce: aşa căzuţi cum sunt aceşti foşti şi fără puterea de odinioară, scria el, ei sunt superiori proletarilor… Asta după ce mai întâi încercase să le scrie acestor proletari „biografiile”, salivând de pofta de a parveni… Dar „biografiile”' n-au plăcut şi atunci a fugit în Occident „să depună mărturie”. Se povestea acolo în închisoare că fusese trimis de Scânteia să scrie un reportaj de la un proces al unor terorişti care se judeca la Timişoara, oraşul său natal. Şi l-a scris, deşi ştia că acelaşi tribunal avea şi pe rol şi jos în beci pe tatăl său, căruia trebuia să-i vie rândul. Desigur, nevinovat. Coincidenţa nu i-a provocat acestui scriitor vreo dramă corneliană între dragostea sa pentru taică-său şi datoria lui de reporter al Scânteii.

Era acolo generalul Macici, militar celebru în… Dar de ce să mai spun cine mai era dacă ajunseseră toţi nimic? Cine vroia să se poarte ca şi când ar mai fi însemnat ceva era luat în derâdere, şi degeaba ascultam şoaptele unui poet care îi cunoştea pe toţi, rangurile, meritele, mărimile mi se învălmăşeau în minte şi nu reuşeam să le reţin numele, mai ales că n-am stat mult printre ei. „Tinere, se apropia de mine câte unul umil, n-ai cumva o ţigare?” „Păi de unde, dom' general?!” îi spuneam cu regret, dar pe urmă îl căutam pe poet, care se întâmpla să mai facă rost, îi ceream una şi mă duceam la general sau ministru ce fusese, şi i-o dădeam. Tresărea, uitase că îmi ceruse, o primea cu mâini care nu erau tremurânde, dar nici liniştite, o aprindea şi îmi spunea: „Îţi mulţumesc, generosul meu tânăr, dar ce cauţi tu aici, băiat în floarea vârstei? Ce-ai făcut?' Nu spuneam unul din cele patru adevăruri posibile, ci unul inventat, cel mai simplu şi mai comod: „Cocoşei, dom' general!” „A! Cocoşei! O să-ţi dea drumul să mai declari alţii, aşa că fii atent…” „Da, dom' general, cunosc trucul, dar nu mai am alţii.” „Da, dar o să faci tu rost de alţii, or să te prindă iar şi… Aurul e ochiul dracului. Nu rezişti când îi vezi culoarea aia frumoasă, parcă îţi spune: Ascunde-mă, nu fi prost, n-o

să afle nimeni!” „Aşa e, dom' general, auri sacra fames.” „Pe unul l-a prins că mai avea, în felul următor. Cât aţi spus că aţi predat? Douăzeci de cocoşei. Îi predase de bunăvoie, atunci în 47, imediat după stabilizare, când, dacă îi predai, nu-ţi făceau nimic. Nu vă supăraţi, i s-a spus, am numărat de două ori, lipseşte un cocoşel, sunt numai nouăsprezece, mergeţi dumneavoastră acasă, căutaţi-l, o fi căzut pe jos, şi aduceţi-l. Ăla s-a dus şi s-a întors cu cocoşelul şi atunci funcţionarul, un poliţist, a rânjit. Nu lipseşte nici un cocoşel, înseamnă că mai aveţi. Şi l-a arestat, i-a făcut percheziţie şi a mai găsit… La zdup cu el!” „Aţi ascuns şi dumneavoastră?” „Nu, o rudă de-a mea!” „Şi a prins-o?” „Cum să n-o prindă?!” „Şi de ce sunteţi aici?” „Mai sunt şi alte delicte, de pildă omisiunea de denunţ… Evident, era adevărul pe care îl spunea el… „Şi cât v-au dat, dom' general?” „Opt ani!” Nu era de mirare. Se începea de la trei până spre zece, şaisprezece…

Poetul, un ins înalt ca o prăjină, semănând cu o barză, bucureştean, avea parcă tot timpul un surâs sarcastic pe buze, dar un sarcasm bonom sau mai bine zis boem, ca şi când nu putea uita cafenelele şi viaţa literară din care fusese smuls fiindcă fusese prieten cu doi critici ţărănişti care îl cultivau. „Aiurea! îmi spuse el, ei sunt liberi şi pe mine m-au închis. Fiindcă eu, ca un prost, am preluat bancurile lor; le-am spus şi altora şi m-au înhăţat. Marele Ion Barbu i-a înfipt bine în furculiţă şi eu nu l-am luat în seamă. Covrigarii de la Găeşti! Da, sunt nişte covrigari! Dar ce importanţă mai are, eu tot mă curăţ, sunt atacat. Dacă aşi ieşi imediat, aşi scăpa, a apărut penicilina şi un medicament numit Pas, care vindecă, dar nu ca să mi se facă penicilină şi să mi se dea Pas sunt eu aici! Ce căcat. O să mor şi o să mi se vadă, întins în celulă, un nas ca o trompă, o să vă uitaţi toţi la nasul meu şi o să râdeţi!” Bineînţeles că nu-l credeam, foarte rapid mi se impusese cinismul de care am pomenit, să nu crezi ce ţi se spune şi să

nu te miri dacă ceea ce ţi se spune se adevereşte într-o zi că n-a fost minciună sau prefăcătorie.

Toată ziua făceam papuci (papuci care îl treziseră şi pe împăratul Chinei la o nouă conştiinţă), până într-o zi, când se formă o nouă echipă în care intrai şi eu şi ne pomenirăm cu un civil cu un instrument în mână şi cu un maldăr de nuiele alături. „Domnilor, începu el, cu ajutorul acestui instrument ingenios, numit cosor, o să învăţăm împreună să facem lucruri foarte utile oamenilor, ţăranilor în special, dar şi altor categorii, şi anume: coşuri! Ce este un coş? Este un obiect de nuiele, cu o capacitate anumită de încărcare, de pildă, coşuri pentru porumb, cu care se încarcă o căruţă direct de pe ogor şi a cărui capacitate, în porumb brut, coincide, după curăţare, cu un dublu-decalitru. În ingeniozitatea sa, fără să măsoare cu nimic, ţăranul îşi împleteşte un coş care îi permite să-şi evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb pe un pogon, adică număra câte coşuri a adus acasă şi ştie câte duble a făcut, calcul care îi permite să-şi dea seama cât poate să vândă pe piaţă şi cât să-i rămână pentru hrana sa zilnică, pentru însămânţat şi pentru orătăniile pe care le are el în curtea sa…”

Gâtul miniştrilor, matematicienilor, inginerilor se întinse la auzul acestui început de prelegere, asemeni şcolarilor cuminţi care încă nu înţeleg ceea ce li se spune dar al căror instinct îi ţine în bancă holbaţi, să se străduiască şi să înveţe totuşi. „Pentru aceasta, continuă individul, cineva s-a gândit să vină în ajutorul ţăranilor şi a inventat acest instrument mai ingenios decât bricegele lor. Astfel a apărut cosorul zis al lui Moceanu, fiindcă aşa îl chema pe inventator. El e compus din două părţi, partea lemnoasă (şi ne-o arătă) şi partea fieroasă! Deci, să recapitulăm pe scurt: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. El se compune…”
„.din două părţi”, se auziră deodată vocile ascultătorilor. Încântat şi surprins, individul surâse în sine. „Partea lemn…” zise el… „.oasă”, îl completă auditoriul… şi partea

fier…” „.oasă”, se ridicară vocile noastre. „Domnilor, exclamă individul (şi îşi propti o clipă bărbia în piept de satisfacţie), e o adevărată plăcere să ai de-a face cu intelectuali.”

Apoi trecu la demonstraţia practică, folosirea acelui cosor la împletirea unui coş. E îndoielnic că împăratul Chinei a avut de-a face cu un mai ingenios maistru care să-i desvăluie mai repede secretul producerii revelaţiei unei noi conştiinţe, fiindcă, după câte am înţeles eu, drumul lui a fost lung… Ai noştri au avut revelaţia în chiar cursul prelegerii teoretice, dar şi în trecerea la practică. Totuşi, maistrul a privit cu neîncredere fenomenul şi a doua zi s-a înfiinţat din nou. „Să-mi spună cineva, a început el, cine a inventat cosorul lui Moceanu”. „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu,” a răspuns imediat în cor echipa noastră. „El se compune din două părţi, a reluat individul. Partea…” „.lemn-oasă”, am silabisit noi… „Şi partea…” „fie-roasă”, am cântat mai departe. „Domnilor, constat cu bucurie că intelectualul de-aia poartă această denumire, că te scuteşte de explicaţii inutile…”

Bizar personaj! Îşi bătea cumva joc de noi, fiind stupid el însuşi? Cred că era mai degrabă în întregime stupid, fără să-i lipsească o vagă, dar tot tâmpă maliţie. Nu o dată, după ce am redevenit liber, citindu-i, de pildă, pe Samuel Butler sau pe Heidegger, auzeam foarte distinct o voce interioară care mă făcea să întrerup lectura: „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu!” Da, îmi spuneam, de ce să-i dai unei maimuţe un sonet de Shakespeare să-l bată la maşină ca să demonstrezi că îl va bate la infinit? Să-i dăm mai degrabă această clară şi indiscutabilă axiomă: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. Maimuţa nu va reuşi…

Nu păstrez astfel de amintiri din minele de la Baia-Sprie, unde am fost trimis cu poetul, care a murit acolo… Se perpelea în dormitorul comun şi cerea mereu ţigări, din care sugea disperat ca dintr-o ultimă plăcere pe care i-o

mai putea oferi viaţa. Dar surâdea mereu sarcastic şi ne spunea, rânjind, că o să crăpăm cu toţii, fiindcă în urma lui n-o să mai rămână nimic. O ţară care nu ştie să-şi apere poeţii va fi învinsă sau va supravieţui lamentabil la coada altor naţiuni, fiindcă poezia e sângele unui popor care curge subteran prin veacuri şi îl face nepieritor. Sudoarea, deocamdată, era tot ceea ce vedeam cum curge din pieptul lui scofâlcit… îl ştergeam, îl întorceam pe o parte şi pe alta, în timp ce el ţinea ţigarea în gură şi ne înjura. Eram toţi doborâţi de munca dură din mine ca să mai tresărim la spusele lui. Într-o seară totuşi ne uimi, ai fi zis că ne păcălea, se ridicase în capul oaselor şi arăta odihnit şi plin de vervă. „Nici măcar nu puteţi să-mi daţi un pahar de vin? Atunci căraţi-vă! Ce aşteptaţi voi de la viaţă, de vă încăpăţânaţi atâta să n-o pierdeţi? Ei, ce mare brânză aţi face dacă v-ar da drumul? Viermi ai pământului, şi tu, patrie, nu vei avea oasele mele, fiindcă eu am asta la mine (şi ne arătă o fiolă, pe care o agită în aer), o înghit, mă dizolv în cosmos şi de-acolo scuip pe voi…” Cu plumb în picioare, istoviţi, îl părăsirăm şi ne prăbuşirăm în paturile noastre reci şi murdare. „Petrini, îl auzii, hei, Petrini!… Am un mesaj pe care vreau să ţi-l încredinţez, pentru iubita mea”, îmi spuse când revenii şi mă aşezai alături. Şi îmi dădu o adresă, pe care n-o ascultai… Memorează răcni el: „Iubito, mă gândesc la tine Ca un borfaş la ceasul unui lord Şi se ciocnesc în carnea mea drezine Şi caii au atac de cord!” îl avu, acel atac de cord, precedat de un val de sânge careîi ţâşni pe gură şi care nici măcar nu mă înspăimântă. Ceilalţi adormiseră. Ieşii afară şi anunţai gardianul că unul din noi a murit. „Bine, zise el, du-te şi te culcă, acum e târziu, o să-l luăm mâine dimineaţă.” Şi îşi plecă fruntea şi se îndepărtă astfel cu pistolul la şold…

V.

Mă întorsei acasă după o absenţă de trei ani şi trei luni, căci cele trei de prevenţie nu mi se scăzuseră, şi spre bucuria mea o găsii pe Matilda tot în casa ei, nu păţise în

acest sens nimic. Avea musafiri când sosii, pipernicitul şi fatala Tamara.

„Victor”, strigă ea când mă văzu în prag, plimbându-şi întâi privirea asupra chipului meu, ca şi când nu i-ar fi venit să-şi creadă ochilor. Sufletul însă îmi era inert, ascuns şi tăcut, încât mă ferii de această privire, mă uitai într-o parte, închisei uşa pe care o băteau rafalele viscolului şi uitai că sosisem acasă, deşi sosisem aievea şi într-o fracţiune de secundă văzusem ochii ei încărcaţi de iubirea de altădată. Dar Matilda nu mă luă în seamă, mă îmbrăţişa, îşi vârî chipul între obrazul şi gâtul meu şi rămase astfel ca o statuie care mă strângea să mă sufoce: „Victor… Victoraş, şoptea. Iubitul meu… Ai scăpat?” „Da, îi răspunsei, am scăpat.” „De tot?” „Da, de tot!” Vrusei să urc scările, să intru în casă, dar ea mă împiedică agăţându-se de mine, îmi aţinu calea, mă înlănţui din nou şi începu să mă sărute. Îi pusei mâna pe gură, îmi sărută palma… Apoi se desprinse, mi-o luă repede înainte şi strigă: „Artimon, Tamara, a venit Victor! Victor, a venit Victor!” şi îmi deschise larg uşile înainte.

Intrai călcând rar, clătinându-mă de oboseală, dar şi de nepăsare. Da, vedeam, mă aşteptase, dar eu nu mă gândisem la ea, încercasem de câteva ori, dar gândul nu putuse ajunge prea departe în adâncul sufletului, unde tot ceea ce trăisem mai înainte se ascunsese. Deplasarea gândirii şi amintirilor mele fusese aproape totală, ca să pot să trăiesc mai departe, să râd, să gândesc la ceea ce vedeam, să pot să mănânc, să mă culc şi să dorm. Erau şi inşi care nu putuseră face acest lucru şi se stingeau ca o lumânare în a cărei flacără, odată ajunşi acolo, nu ştiuseră să sufle, sau nu mai avuseseră în ei forţa vitală de a se adapta schimbării. Eu mă pregătisem atât de bine încât, dacă la expirarea termenului, în loc să mi se dea drumul, mi s-ar fi spus că mi-a sosit o nouă condamnare (şi acest lucru nu era absurd, li se întâmplase unora), n-aşi fi fost nici prea surprins, nici prea disperat… Tot astfel, părăsind

închisoarea, nu avui decât în primele clipe o bătaie, e drept, violentă de inimă, dar apoi o nelinişte stranie mi se insinua în suflet şi redevenii sumbru. Ce-o să se întâmple acum cu mine? mă întrebai. O să fiu reprimit la facultate? Şi dacă nu, ce-o să fac? Dar cu Matilda cum o să trăiesc? Şi sosi imediat, în amintire, cu o prospeţime extraordinară, scena din după-amiaza aceea a botezului, când trăisem profund şi iremediabil despărţirea de ea, din clipa când vasul proiectil îmi zburase pe lângă tâmplă, şi apoi timp de un ceas sub avalanşa defulării spectaculoase a unui sentiment al ei de violenţă şi de înstrăinare totală… A te mai gândi la cea mai mică urmă de iubire ar fi fost o prostie şi o orbire: n-ajunge că iubeşti tu, iubeşte, aici e totul, căci ea înţelegea să rămână activă în viaţa cu tine, până când. Ei, până când? Până când n-o s-o mai iubeşti nici tu! Şi pe urmă? Pe urmă vom mai vedea… Ei bine, aveam de gând să parcurg întreagă această etapă, la sfârşitul căreia nu mă aştepta nimic bun? Il faut couper net, îi spusesem eu Matildei, care ezita să rupă cu Petrică. Ei bine, ce-aveam să fac? Voi urma ceea ce o sfătuisem pe ea, acest il faut couper net?

Or, toate acestea nu scoseseră capul în închisoare, se retrăseseră în adânc din clipa când fusesem arestat, până în clipa când văzusem iar cerul şi paşii mei ezitanţi simţiseră sub tălpi pământul liber… Liber, preferai până în pragul casei şi chiar şi după ce intrai în ea, starea de spirit din închisoare, când toate aceste întrebări dilematice nu mi se puneau. Luam cunoştinţă în mod lucid de această amorţire a sufletului şi nu vroiam s-o alung… „Vreau să văd fetiţa, spusei, ignorându-l şi pe pipernicit şi pe Tamara lui, care se uitau la mine cu acea umbră în privire pe care o aşterne timpul şi care ne face să uităm orice jignire sau resentiment: se uitau la mine cu o prietenie afectuoasă de rude. Vreau să văd fetiţa”, repetai după ce dădui absent mâna cu el. Amintirea fetiţei fusese singura care îmi însoţea, ca o luminiţă, clipele de dinainte de a cădea într-un somn de plumb. Totdeauna. Nimeni altcineva. Nici mama,

căci gândul la ea mi-ar fi stârnit durere. Cu fetiţa trăiam în gând şi în timpul istovitoarei munci subterane, dar o feream, nu era un gând total, ci doar un gând că aveam un gând, şi anume, că înainte de a adormi se va aprinde sub pleoapele mele o luminiţă, căreia îi surâdeam: „.câte luni ai tu acum”.? cinci?… şapte?… zece?… paisprezece?… Un an, trei… Şi cu cine semeni? Cu tata?… Cu mama?… Cu amândoi?… Cu vreun bunic?… Din partea cui…?

„Scoate-ţi paltonul şi căciula, zise Matilda, se poate speria.” Cum să scot paltonul? Sub el costumul meu era rupt, cârpit şi murdar. Pipernicitul şi Tamara înţeleseră şi se grăbiră să plece. Mă desbrăcai şi vrusei să intru în dormitorul copilului. „Eşti nebărbierit şi nu ai o figură prea blândă, zise Matilda. Bărbiereşte-te, fă o baie… ai timp s-o vezi… ustensilele tale au rămas acolo aşa cum le-ai lăsat…” „Nu, zisei, las-o să se sperie, vreau s-o văd…” Şi intrai în dormitorul ei călcând greu cu bocancii mei scorojiţi de ani, numai a bocanci nu mai arătau. Mă întâmpină o tăcere ferită, de sanctuar. Matilda aprinse totuşi hotărâtă lumina. O văzui pe fetiţă în patul ei, cu fundul în sus, pe brânci, într-o poziţie chinuită, dar cu chipul senin, vârât în pernă. Dormea. „De ce stă aşa?” şoptii. „Nu ştiu! zise Matilda. Degeaba o întorc eu şi o pun să doarmă întinsă, o găsesc cum o vezi.”

Mă aplecai şi o luai în braţe aşa cum era, ea deschise ochii, şi în prima clipă simţii corpul ei micuţ într-o svârcolire de retragere, dar apoi se uită la mine fără să clipească, în expectativă. „Silvia, e tata”, şopti Matilda, şi atunci copilul se încredinţa glasului cunoscut, îşi deturna privirea şi îngână interogativ: „Tata?! Tata?” „Tata, mamă, a venit acasă să se joace cu tine… Sărută-l pe tata…” Fetiţa se relaxă, corpul ei micuţ se făcu moale, se aplecă, dar n-o lăsai să mă sărute, o sărutai eu, cu grijă să n-o sperii, o mângâiai pe părul ei blond, îi sărutai mânuţele. Era ameţitor cum mă privea, se uita în lături, într-o parte, apoi în cealaltă, apoi iar la mine, calmă, puţin uimită, cu o

ezitare a mişcării de întoarcere a gâtului ca şi când între timp i-ar fi mers mintea, s-ar fi gândit, fără gesturi necontrolate, fără grimase de dorinţe de copil care nu poate sta locului mai mult de câteva clipe, cum erau alţii. Căldura dulce a corpului ce mi se transmise şi mă turbură şi o pace adâncă se lăsă asupra mea, o încordare ascunsă se despleti în mine, neliniştea, privind această minune care nu sperasem să arate astfel, mă părăsi. „Fetiţa asta nu e proastă", murmurai răguşit de o emoţie copleşitoare, nemaiştiind ce spun, căci nu ăsta era gândul meu din acea clipă, ci un altul, pe care nu vroiam să-l exprim, de recunoştinţă pentru cea care o făcuse şi o învăţase în lipsa mea să spună tată, pentru Matilda... „E frumoasă, murmurai mai departe, e atât de frumoasă... Şi e blondă..." „N-o să rămână aşa, zise Matilda, dar s-ar putea să rămână..." „Dar cu cine seamănă, fiindcă nu seamănă nici cu tine, nici cu mine."Nu ştiu, zise Matilda, încă nu se ştie, cu toate că unii copii se desvăluiesc din primele săptămâni... Uneori seamănă cu tine... S-ar putea să fie cine ştie ce străbunici... Sau poate o fiinţă cu totul nouă, sau cu prea puţin în ea din ce-a fost înainte..." Privirea fetiţei deveni intensă. „Barba!" zise ea uimită, dar ca pentru sine. „Da, mamă, barba, zise Matilda. Tata are barbă, dar o să şi-o radă, să nu te zgârie..."

Şi mi-o luă din braţe, şi o puse jos, şi îndată micuţa făptură începu să meargă, dar cu o direcţie sigură. Matilda se luă după ea, „Hai, zise, aruncă şi tu zdrenţele alea, fă o baie şi să ne aşezăm la masă. Vezi că avem acum un boyler. Am tras gaze, am scăpat de lemne, avem apă caldă când vrem. Am făcut şi eu ceva cât ai lipsit, surâse ea, n-am stat degeaba. Vin îndată să-ţi aduc pijamaua şi halatul..."

Veni să mă întrebe dacă o las să mă spele pe cap. „Trebuie să te tunzi, îmi spuse în timp ce mă săpunea, păduchi ai?" „Probabil!" „Am aruncat tot, şi palton, şi bocanci..." „Rău ai făcut, vroiam să le păstrez ca amintire." „Ba trebuie să uiţi tot... O să-ţi povestesc de ce ai luat trei ani..." „Trebuia să

iau mai mult?” „Cel puţin şapte, căci aşa am aflat, pentru nimic se dă trei ani, să aibă ei timp să-ţi răscolească viaţa, şi dacă găsesc ceva, îţi mai dau…” „De caietele mele ai aflat ceva?…” „Sunt ascunse bine. Nu mi-a fost uşor să pun mâna pe ele, ştiam ce conţin şi ai avut noroc că fratele unei colege de-a mea, care ţine foarte mult la mine, e profesor de marxism la Universitatea de partid, şi ea mi-a spus: «Matilda, nu e bine, frate-meu mi-a spus că i s-au dat la referat nişte caiete ale bărbatului tău. Poate să ia ani grei de puşcărie, dacă el face un referat şi spune ce e în ele». «Păi să nu facă», i-am spus cu acestei colege. «Da, zice, dar îi e frică şi lui. Dacă securitatea dă caietele la un contrareferat?» Aşa s-a şi întâmplat, dar am avut toţi noroc, i le-au dat lui Vaintrub… Mi-a telefonat într-o zi că vrea să mă vadă. «Doamnă, zice, nu e bine cu Petrini. Cum a putut să facă imprudenţa să scrie astfel de lucruri şi să le mai ţină şi în casă? Acuma eu ce să fac? Nu pot să mint, fiindcă»…” Şi mi-a repetat exact ceea ce gândise şi fratele colegei mele: că Securitatea nu se va mulţumi cu un referat şi va cere altul, şi dacă al doilea va face un referat aşa şi pe dincolo… În ce situaţie o să se trezească el, Vaintrub, că a acoperit pe cineva care se făcea vinovat de idealism şi fondator al unei noi religii? «Domnule Vaintrub, i-am spus, mai există un referat, nu vă spun al cui, dar există.» «Şi ce spune în el?» «În concluzie se spune că sunt prelegeri de istoria filosofiei, rezumate de cărţi filosofice materialiste.» «A riscat aşa ceva?» «Da, a riscat!» «Bine, atunci voi risca şi eu. În orice caz, vom fi doi, poate că nu va mai fi un al treilea»… Poate că ar mai fi fost, cine ştie, mai târziu, poate că ar fi fost trimise chiar la Bucureşti, dar am intervenit şi eu şi mi le-au trimis acasă, mai spuse Matilda în timp ce mă spăla pe spinare. În orice caz, ori trebuie să le piteşti bine, ori să le arzi…”

VI

„Bine că n-ai păţit nimic cu casa”, îi spusei apoi Matildei la masă. „Crezi tu?! zise ea. A treia zi după arestarea ta au

venit să mă evacueze. Chiar căpitanul acela care te-a ridicat venise gata pregătit, cu două camioane, unul deja încărcat cu nişte mobile şi altul gol, să le încarce pe-ale mele. Îi spusesem Anei să nu deschidă la nimeni şi dacă totuşi cineva încearcă să spargă uşa, să-mi telefoneze imediat. Aşa s-a şi întâmplat şi am telefonat şi eu lui Mircea, primul-secretar al judeţenei. Ce se întâmplase? începu Matilda să povestească. Mircea e un fost ilegalist, bucureştean, pe care îl auzisem odată când venise pe la noi, pe la arhitecţi, salvându-l cu o singură frază pe Gociman, care tocmai fusese dat afară de la catedră şi era ameninţat să fie dat afară în general şi din Arhitectură. «Dar Gociman unde e?» m-a întrebat el gata să iasă din birou. Cum, nu ştia? ne-am mirat noi. De unde am înţeles că ministerul îl dăduse afară direct, trecând peste organele locale, în orice caz el, Mircea, nu fusese informat. Şi a început să ne asculte… Că aşa şi pe dincolo, că a păstrat un minut de reculegere cu studenţii când a fost alungat Mihai I… Atunci el a spus ceva extraordinar, ceva foarte popular, foarte simplu şi am izbucnit cu toţii în râs: «Şi ce dacă? s-a mirat el. Or fi fost prieteni!» Adică Gociman cu Mihai I. Am rămas uluiţi! Aşa era! Gociman lucrase ceva pentru Mihai I, da, da, aşa era, în timpul războiului… Mircea a continuat: «Lui Marx i-a făcut un prieten o figură, mi se pare că Lassale, i-a tipărit Manifestul cu modificări făcute de el, de Lassale, şi Marx s-a luat cu mâinile de cap. Auzi, să-i modifice ăla Manifestul! Şi-i scria lui Engels, mi se pare: Ar trebui să public un articol şi să-l înjur, dar nu pot s-o fac, fiindcă mi-e prieten. Vedeţi, prietenia înseamnă şi ea ceva, uneori mai mult decât o idee. Şi Lenin a avut un prieten care l-a trădat, ceva grav, dar tot nu s-a supărat pe el… Aşa şi Gociman! Să-i spuneţi să vină la mine.» Bineînţeles că la loc la catedră nu l-a mai pus, fiindcă n-a păstrat minutu-ăla de reculegere singur la el acasă, ci le-a făcut semn şi studenţilor să se ridice… în orice caz l-a apărat unde trebuie, să lucreze mai departe. Asta e un om, am gândit eu despre Mircea, nu ştiu dacă a învăţat

el marxismul în toată litera lui, dar uite că i-au rămas în minte şi alte lucruri pe care le şi aplică. Numai să nu-l schimbe, să-l facă mai mic sau mai mare şi să plece de la noi. Nu, am aflat că Gheorghiu-Dej ţine foarte mult la el, de-aia l-a şi trimis aici, fiindcă are tact şi ştie să ţină în echilibru anumite tendinţe contrarii. Nu le rezolvă prin datul afară… Mă duceam la el cu diferite probleme, nu totdeauna la nivelul funcţiei lui, dar… aşa! Şi cu timpul a început şi el să mă primească mai aşa, mai apropiat, şi uneori cerea cafele şi stătea mai mult de vorbă cu mine. Odată m-a chemat el sub pretextul unor chestiuni de construcţii. Când am născut mi-a dat un telefon la maternitate, mi-a trimis flori. Să nu fii gelos pe el, e un om în vârstă, are copii cât noi!… Şi hop! după o lună te arestează pe tine. Chiar a doua zi i-am cerut audienţă. I-am povestit totul, i-am spus că dacă mai e posibil să credem în oameni, atunci eu l-aşi ruga să mă creadă şi pe mine: bărbatul meu e nevinovat! El s-a posomorât: «Trebuie văzut de ce l-au arestat! O fi făcut vreo prostie!» Ce puteam să-i mai spun? «Înţelegi, tovarăşă Matilda? O să mă interesez şi ei o să-mi spună. Şi dacă e nevinovat, şi eu te cred că dumneata crezi, dar totuşi trebuiesc văzute motivele lor, atunci îţi promit eu că n-o să păţească nimic…» «N-o să mă uitaţi?» «Cum o să uit?! O să mă interesez chiar azi, şi mâine dă-mi un telefon!» Atunci i-am spus cu casa, despre ameninţările acelui căpitan. Aici s-a luminat: la faţă: «Pe ăsta trebuie să-l prindem» a zis el, şi mi-a spus ce trebuie să fac. «Tovarăşe Mircea, o să vină înarmat cu un ordin de repartiţie, adică legal.» «Să vedem pentru cine, că dacă vine pentru el, a păţit-o, îl trimit la canal. Mai degrabă vine pentru un şef de-al lui, şi atunci n-am ce să-i fac…» «Adică nu e nimic de făcut, pierd casa?» am spus eu desnădăjduită. «Nu, casa n-o pierzi, dar n-am ce să-i fac ăluia, colonelul sau chiar generalul care l-o fi trimis. O să spună că el nu ştie nimic, că a cerut demult o casă şi că i s-a dat. De unde să ştie el că acea casă e ocupată? Cel mult să-l pedepsesc

pe cel care a semnat ordinul de repartiţie, dar ce să-i fac şi nenorocitului ăla care a semnat şi el cu spaima în suflet? Au început să-şi facă de cap, am mai auzit şi de alte cazuri, de-aia vreau să-l prind pe ăsta!» L-a prins şi a păţit-o, l-au dat afară, ordinul de repartiţie era pe numele lui. Nu ştiu dacă l-au trimis sau nu la canal, mai spuse Matilda. În orice caz arăta foarte băţos şi indignat când omul trimis imediat de Mircea i-a cerut ordinul de repartiţie. Că nu vrea să-l arate şi că numai prin proces poate fi anulat. «Sunt trimis să văd dacă îl aveţi, altfel telefonez imediat chiar la Securitate să vină să vă aresteze pentru… «Telefonaţi!» a răspuns căpitanul rânjind. «Bine!» a făcut activistul calm şi i-am deschis şi a telefonat, dar nu unde spusese, ci chiar lui Mircea personal. «Vine tovarăşul Mircea», mi-a şoptit el, şi am ieşit afară, dar între timp căpitanul se răzgândise şi a scos repartiţia. Activistul a băgat-o în buzunar şi a telefonat din nou: nu mai era nevoie să vină primul secretar. Şi în stradă i-a spus ofiţerului: «Vă prezentaţi dumneavoastră la tovarăşul Mircea şi o să vedeţi ce faceţi cu repartiţia». Ăla a dat din umeri: «N-am iscălit-o eu! Aici mi s-a repartizat, aici am venit…” Era cam nedumerit! Cum, bărbatu-său arestat şi o mai apără cineva? Nu-i venea să creadă! Din prudenţă, el şi oamenii lui veniseră în civil. S-au urcat în maşini şi au întins-o.”

Matilda arăta foarte încântată de această ispravă, în timp ce sărise în povestirea ei peste acel „a doua zi” când trebuia să afle dacă acest minunat Mircea se interesase de arestarea mea. Înţelesei din această omisiune şi din tăcerea ei care urmă că nu, sau că intrase şi el la îndoieli după ce se informase. Or, cu tocmai în acea „a doua zi” începusem să fiu interogat. Totuşi, o întrebai, ştiind dinainte ce avea să i se răspundă. „De arestarea mea ce ţi-a spus «a doua zi»?”, adăugai cu o amorţită ironie… „«Tovarăşă Matilda, mi-a spus (eram la el în birou, el m-a chemat după ce i-am dat telefon), e ceva, că ăştia nu arestează ei un om degeaba, e vorba de o scrisoare suspectă pe care a primit-o soţul

dumitale de la un fost membru al Sumanelor negre fugit la Paris.» «Dar n-a primit o astfel de scrisoare!» am protestat eu. «N-a primit-o, dar i-a fost trimisă, înţelegi, nu trebuie să-ţi mai precizez, mi-a spus el părinteşte. L-am chemat imediat la mine pe şeful Securităţii cu dosarul şi ăsta s-a cam codit, că ancheta e în curs, că să-i dau răgaz până a doua zi… Nu vreau deocamdată să vorbim de anchetă, i-am spus, vreau să văd dosarul, să-mi dau seama de motivul pentru care a fost arestat. Sper că nu l-aţi arestat fără motiv? Nu, zise. Ei, vreau să văd şi eu motivul! Ştiţi, noi trebuie să colaborăm, dar ei primesc ordine de la Bucureşti şi răspund pentru ceea ce fac numai faţă de Ministerul de Interne. Dar nici dacă raportăm noi că nu-şi fac datoria nu e bine. Mai depinde şi cine raportează. Adevărul e că practic au prea multă putere, ar trebui, după părerea mea, subordonaţi total forurilor de partid. Dar ei spun că şi în partid se strecoară duşmani de clasă. Ei, şi? E treaba noastră, a partidului, să-i demascam, ei ar trebui doar să sesizeze şi hotărârea în ceea ce priveşte vinovăţia unui membru de partid s-o judecăm noi întâi. Soţul dumitale nu e membru de partid!» «Nu.» «De ce?» «A vrut să fie, am minţit eu imediat, dar tocmai atunci, ştiţi, s-au închis porţile şi au început verificările.» «Aşa este, zice, dar de ce nu l-ai atras mai dinainte?» «Nu-l cunoşteam, abia de curând ne-am căsătorit.» A dat din cap cu reproş. Nu mă credea că nu te cunoşteam cu mult mai înainte, ba chiar e sigur că ştia totul despre mine, nu se împrietenesc ei cu cineva fără să se informeze. Am roşit. «Din fericire, a continuat el, singura piesă la dosar e doar această scrisoare. Are acolo la sfârşit o frază curioasă: Aştept ordonanţele dumneavoastră. Ce e cu asta? l-am întrebat pe acest şef. Şi mi-a explicat. Individul, un oarecare Iustin Comănescu, e un fel de terorist din fosta bandă zisă a Sumanelor negre. Şi ce e cu aceste ordonanţe? Asta vrem să aflăm şi noi, mi-a răspuns generalul. Păi trebuie întâi să aflaţi şi pe urmă să-l arestaţi. Bine, am zis eu văzând că tace (avea aerul să-mi sugereze

că în acest sens instrucţiunile primite de el sună altfel). Bine, zic, şi ce spune bănuitul, ce răspuns v-a dat când l-aţi interogat? Tovarăşe prim, zice, ei totdeauna neagă. Şi ce-aţi vrea dumneavoastră să facă dacă unul e nevinovat? Înseamnă că am greşit noi? Şi de ce nu? Sunteţi sfinţi? Nu porniţi şi de la premiza că ar putea fi nevinovat? Ba da, doar dacă el neagă nu dă nici o explicaţie, nu-l putem considera nevinovat. Ascultaţi, i-am spus, fraza asta trebuie să aibă o explicaţie. Ce spune bănuitul? Că nu ştie nimic! Recunoaşte că a fost şi mai este şi acum prieten cu teroristul, au fost prieteni buni chiar atunci, în 45, dar că… mai multe nu ştie… a răspuns generalul.»„

În acest punct tresării. Făcui Matildei un semn să se oprească. „Da, spusei cu greaţă, şi secretarul 1-a crezut…” Şi mă ridicai de la masă, intrai în dormitor cu paşi nesiguri şi mă întinsei pe pat. Matilda veni după mine. „Auzi… că mai multe nu ştiu… Am fost interogat imediat, seara… Şi pe urmă dimineaţa… chiar generalul… le-am spus ce era… cu ordonanţele… le-am explicat… N-a vrut să spună adevărul, generalul… înseamnă că s-a temut ca secretarul să nu gândească la fel ca mine… S-a temut să nu le scap… Şi pe urmă?… Ei, zi-i, şi ce… Dar ce importanţă are…?”

Şi după câteva clipe de intensă luciditate, când credeam că o s-o pot asculta pe Matilda ore întregi, mă trezii a doua zi pe la orele şase tot cu ea lângă mine şi cu o ceaşcă de bulion de pasăre în mână, zicându-mi că trebuie să-l înghit… Ea, îmi spuse, dimineaţa mă lăsase să dorm (cică dormeam fără respiraţie), dar că mi se mişcau ochii în cap (şi imită mişcarea ochilor mei, ceva holbat), se dusese la serviciu, se întorsese, pregătise masa. „Scularea, zise, ajung douăzeci şi patru de ore de somn…” Mă uitai la ea fără s-o văd… Gândul mi se întoarse înapoi, în mod obscur, spre locul de unde ieşisem, văzusem cu ochii minţii siluete încovoiate asupra vagonetelor, bătrâni deşelaţi opintindu-se să le încarce, întuneric subteran opac, pe care lumina vie a felinarelor de carbid îl împrăştia ici-colo… Oameni liberi,

zeităţi ale acelor adâncuri, cu căşti pe cap, îşi înfigeau pistoalele în zidurile de minereu şi strigau ceva, nedesluşit… răcnete de oameni victorioşi, stăpâni unici… „Da, da, murmurai, libertatea e un triumf uman chiar în adâncuri. sunt adâncuri acceptate… pentru semenii lor… în timp ce noi, tot semeni ai noştri, fără să ne întrebe dacă acceptăm…”

Şi mă svârcolii în pat, dădui la o parte ceaşca Matildei şi adormii iar. Mă trezii târziu noaptea în întuneric. Aprinsei veioza. Ea dormea. Uşa dormitorului era deschisă, ieşii în hol, uşa dormitorului fetiţei era şi ea deschisă, pesemne să audă maică-sa tot ce i s-ar putea întâmpla copilului în timpul nopţii. Intrai în bucătărie, mâncai brânză şi unt, friptură rece, băui două pahare de vin, care mă ameţiră imediat, şi revenii în hol, unde din nou vrui să dorm, dar nu mai aveam somn. Fumai o ţigare în tăcerea deplină a casei. Intrai în bibliotecă. Cărţile îmi defilară prin faţa ochilor de la un raft la altul. Mă aşezai la birou. „Cui mă adresez? mă întrebai. Ce fac studenţii mei?” Făcui un gest de amânare… Ieşii din bibliotecă şi intrai în dormitorul copilului. Nu aprinsei plafoniera, cea din hol lumina de ajuns patul fetiţei. O văzui cum stătea şi, fascinat, mă aplecai peste pătuţul ei. Întoarsă în mod nefiresc, fetiţa mea îşi căutase iarăşi poziţia chinuită în care o găsisem. În genunchi, cu micul ei corp în poziţie de rugăciune absolută şi totală, îşi pusese căpşorul pe pernă şi dormea cum dorm toţi copiii, dar nu întinsă şi pradă somnului cu toată fiinţa ei, ci parcă trudită şi pedepsită să nu aibă parte de odihnă, încă de pe acum… Genunchii îi veneau la gură, fruntea se întâlnea cu ei, spinarea cu fundişorul îi erau parcă în stare de veghe. „Ce e cu tine? am gândit, ce nu-ţi place ţie, copilul meu. De stai aşa de încordată? Cine te ameninţă pe tine? Prostuţo, nu cumva eşti speriată? Nu cumva asta e poziţia pe care o aveai în burta maică-tii? Nu cumva n-ai vrut să te naşti?” Am luat-o în braţe, am ridicat-o şi am pus-o iar la loc pe minuscula ei saltea şi am învelit-o.

Îi apăsam uşor fragila ei făptură. „Stai cuminte, îi spuneam, dormi aşa cum te-am pus, nu sta pe brânci şi în genunchi. Nu abandona din faşă! Nu te lăsa de pe acum pedepsită…”

VII.

Bineînţeles că şeful Securităţii l-a dus de nas mai departe pe primul-secretar Mircea, totuşi s-a temut de el şi mi-a dat doar trei ani. Cel mai firesc ar fi fost să ceară, nu să mă vadă, n-aşi fi avut pretenţia asta, dar să ceară pur şi simplu o declaraţie scrisă din partea bănuitului şi s-o citească, această declaraţie o fi cerut-o, dar de unde să i-o dea? În fiecare zi am scris câte una, uneori şi câte două, care erau rupte în faţa mea. Altfel de declaraţie trebuia să dau, în care să recunosc că am făcut parte din numita bandă şi să dau numele celor pe care i-am cunoscut acolo în nordul Ardealului, unde am luat parte la acte teroriste. Totuşi, caietele el le-a cerut şi nu le-a mai restituit, le-a ţinut câteva luni şi apoi le-a înapoiat Matildei, după condamnarea mea. Şi-a dat seama ce e cu ele, căci i-a spus că dacă mă judecau după ele nu luam numai trei ani. „Îţi dai seama, tovarăşă Matilda, că după ce iese nu mai poate să reintre în Universitate? Cel puţin nu acum. Mai târziu, dacă îşi schimbă şi el concepţiile, mai vedem.” „Dar într-un liceu se poate, nu-i aşa?” a zis Matilda. „Nu nicăieri în învăţământ. Nu e un băiat cuminte, nu e prudent, şi spre binele lui e necesar să stea deocamdată departe de învăţământ…” „Dar a fost prudent, vă spun”, a încercat Matilda să salveze ceva. „Cum a fost prudent când le-a spus studenţilor că poate întemeia o nouă religie? A spus, scrie în caiete, n-are rost să mai insişti.” „Dar acum a înţeles şi el…” „Cine poate să ştie dacă a înţeles sau nu? S-ar putea ca nici el să nu ştie dacă l-ai întreba.”

Şi eu eram curios să aflu cum a fost el dus de nas de către general, în afara faptului că vroiam să-l rog să-mi aprobe să lucrez de pildă la vreo bibliotecă, aşa cum se procedase cu marele poet şi filosof. Dar avea el să mă primească? Matilda

mă asigură că da şi telefonai la cabinetul lui şi cerui o audienţă. „Cine sunteţi?”, mă întrebă secretara. Cine mai eram? mă întrebai şi eu. „Unde lucraţi?”, reluă secretara. „Am fost asistent universitar”, răspunsei eu atunci. „Telefonul?” Îi dădui numărul de telefon şi îmi spuse că voi fi anunţat când să mă prezint în audienţă.

Mă anunţă după vreo oră şi îmi spuse că era pentru a doua zi dimineaţa. Nu mă primi însă cu bunăvoinţa la care mă aşteptam şi mă ţinu puţin. Era un om care nu-şi arăta vârsta, părea mult mai tânăr, nici un fir de păr alb, voinic, figură de ins experimentat, cunoscător de oameni, cu gesturi puţine, fizionomie care semăna cu a tatălui meu, reflexiv însă şi greu de presupus că se putea înfuria vreodată. Am început eu. „Tovarăşe prim-secretar, ştiţi că am fost condamnat pe nedrept?”, „Nu chiar, răspunse el cu o vagă ostilitate. Nu chiar pe nedrept.” „V-aş ruga să-mi acordaţi două minute să vă explic ce era cu fraza aceea din scrisoare, pentru care am fost anchetat timp de trei luni şi apoi trimis la Baia-Sprie.” „Lasă scrisoarea, caietele, dacă era numai scrisoarea, n-aşi fi fost de acord cu învinuirea.” „Şi totuşi pe baza scrisorii…” „Lasă scrisoarea, mă întrerupse el sever. Nu sunt specialist în istoria filosofiei, dar am putut să-mi dau seama că sub masca studierii altor filosofi ai încercat să abaţi studenţii de la marxism şi să le vorbeşti de o nouă religie. Ştii ce intenţie aveau? Să trimită caietele la Bucureşti, deşi aveau două referate care te absolveau. Le-am cerut să le citesc şi eu, şi i-am lăsat să te judece pentru scrisoare.” „Vă mulţumesc, dar ştiţi care era adevărul cu acea frază?” „Nu mă interesează acum, gata, lasă, eşti liber, gândeşte-te la viitor. Ce era cu fraza aceea?”

Îi povestii, pândindu-i reacţia. „O tâmpenie, spuse el scârbit. Dar dacă insistam să ţi se dea drumul, se agăţau de caiete şi mi-ar fi putut spune că le-au şi trimis la Bucureşti şi chiar le-ar fi şi trimis şi pe urmă le coroborau, aceste două probe şi caietele şi scrisoarea, şi te-ar fi expediat şi pe tine la Bucureşti. N-ai mai fi fost acum aici. Le-ai ars, acele

caiete?” „Bineînţeles”, minţii eu dând din umeri că mi se punea o astfel de întrebare. „Sper că ai renunţat sau vei renunţa cât mai curând la concepţia dumitale reacţionară?! E o condiţie ca să poţi fi, cândva, reintegrat în învăţământ, dacă o să mai fiu eu pe-aici, bineînţeles”, spuse el fumând liniştit, dar pe gânduri, iar eu înţelesei: un altul nu va face în acest sens nimic pentru mine… „Dar la o bibliotecă pot lucra până atunci?” „Cum să nu, numai să găsim loc.” Şi apăsă pe un buton. Intră secretara: „Spune-i lui Vătămanu să se intereseze acum imediat dacă există vreun loc liber de bibliotecar în acest oraş. Să vină pe urmă la mine.”

Telefonul sună. Vrusei să mă ridic şi să aştept dincolo, dar îmi făcu un semn să rămân. Vorbea cu un director, probabil de uzină, pe care îl chemă la el şi apoi închise. „N-o să-ţi spun, zise, că religia e opiul popoarelor, dar trebuie lăsate popoarele libere să decidă ele singure dacă vor să mai creadă în Dumnezeu sau nu. De aceea noi am interzis propaganda religioasă, am scos-o din şcoli şi am despărţit biserica de stat.” „Totuşi, a ţinut omenirea în frâu două mii de ani, zisei. Morala creştină nu ne învaţă nimic rău.” „De acord, dar în mod liber, zise el. De ce să sileşti copilul s-o înveţe de mic, e o chestiune de conştiinţă, să decidă singur la maturitate dacă îi e sau nu de folos.” Prudent, mă oprii aici. Totuşi, reluai după câteva clipe: „În caietele mele mă refer la o religie pe bază de ştiinţă”. „Da, dar orice religie, chiar deghizată în ştiinţă, e dăunătoare. De ce să nu fie omul liber de orice sentiment religios? Dumneata spui în caiete că totul e spirit. De aici şi până la Sfântul Duh nu mai e decât un singur pas, iar al doilea ne-ar întoarce iar la biserică. Şi orice biserică are nevoie de preoţi etc, tot alaiul…”

De astă dată tăcui definitiv… Curând intră acel Vătămanu, care spuse că nu există nici un loc liber la nici o bibliotecă. „Nici în perspectivă?”, zise secretarul. „Deocamdată nici în perspectivă, dar ştiţi, poate să apară…” „Tovarăşe secretar,

spusei eu atunci, dar să predau, de pildă, abecedarul în vreo şcoală?” „Nu, zise el hotărât. Mai târziu.”

Îi spuse acelui Vătămanu să-mi rezolve pe parcurs situaţia mea, adică să-mi găsească totuşi un loc la o bibliotecă şi înţelesei că trebuie să mă ridic şi să plec. „Îmi telefonaţi mie din când în când, îmi spuse Vătămanu ăsta, şi îndată ce se iveşte un astfel de post…” şi făcu din mâini gesturi de liniştire, adică totul se va aranja, pot să mă bizui pe el, când ordinul venea de la tovarăşul prim, personal. „Bine, vă mulţumesc!”

Şi ieşii nu fără să observ că nici secretarul şi nici activistul nu schiţaseră vreun gest din care să înţeleg că, dacă nu-mi întindeau ei mâna, aşi fi putut s-o întind eu.

Şi totuşi acest om mă salvase de la ceva mult mai rău, dar de ce era parcă supărat pe mine? Chiar mă considera vinovat în forul său interior? De ce oare? Pentru acele caiete? Îmi spusese că omul trebuie să fie liber de orice religie, dar era el liber de altele, când experienţa îi spunea că nu, de pildă să se poată apăra când era arestat arbitrar şi pus să se învinuiască singur ca să poată fi condamnat? Sau nu ştia ce se petrece? Nu era posibil să nu ştie, sau dacă era totuşi posibil, credinţa pe care o avea nu era la fel de înceţoşată ca şi a unui credincios care nu-şi pune întrebări? Desigur, el era unul dintre cei buni, dar nu era nici el bun până la capăt… Şi trebuie să recunosc, spre justificarea lui deplină, că nici nu putea fi…

VIII.

Încetul cu încetul mă obişnuii cu gândul că sunt liber şi amintirile şi sentimentul acela bizar de complicitate cu minele în care lucrasem şi cu oamenii de-acolo începură să se retragă şi în acelaşi timp şi apropierea de Matilda, de astă dată sub semnul unei profunde melancolii, începu să-mi reînvie sentimente retrase, speranţe închise.

Îmi povesti cum, chiar îndată după arestarea mea, canalii al căror nume n-avea să-l afle începuseră pregătiri de judecarea ei în şedinţă publică şi excluderea din partid.

Şedinţa avu loc după ce deveni fapt cert condamnarea mea şi cei ce o pândeau începură să-i pună întrebări. Să ne spună tovarăşa Petrini dacă a avut sau nu cunoştinţă de acţiunile duşmănoase ale soţului ei, arestat de organele noastre de securitate şi condamnat. Şi când se spunea „organele noastre de securitate”, vocea avea parcă accente lirice, erau „ale noastre”, aceste organe, ca şi când ar fi fost rude apropiate, copiii noştri dragi, sânge din sângele nostru. A te îndoi de justeţea acţiunilor lor era ca şi când te-ai fi îndoit de tine însuţi. Să ne spună doamna Petrini, fiindcă eu personal n-o mai pot considera tovarăşă, dacă văzând orientarea reacţionară a soţului ei, a adus acest fapt la cunoştinţa organizaţiei de partid din care face parte. Asta nu mai era întrebare, avansând, înainte de a aştepta răspunsul, judecata că el n-o mai putea considera tovarăşă, sugera adunării că el ştie că ea n-a făcut acest lucru, adică să-şi denunţe soţul şi deci nu va avea ce să răspundă; era vinovată. Eu, a spus altul, pun întrebarea dacă e întâmplător faptul că şi-a ales un astfel de soţ! Căsătoria a avut loc în 48, când de pe atunci era certă orientarea contrarevoluţionară a acestui domn, care reuşise să se strecoare până în învăţământul superior.

Numai unul din aceşti trei era arhitect. Cel dintâii, al cărui glas tremurase de încredere pronunţând numele instituţiei care aresta oameni, era un funcţionar şters şi servil, de la contabilitate, abia de-o cunoştea pe Matilda, sau aşa credea ea. În realitate, cum avea să i se spună după aceea, era un ins de care toată lumea se ferea, fiindcă îi pândea pe toţi şi fusese dovedit că era în slujba instituţiei de care pomenise cu atâta lirism. Numai Matilda nu ştia, deşi îl vedea adesea colindând birourile, totdeauna în mână cu o fiţuică de sarcini, încredinţate de organizaţie; se încleia la vorbă, insista, revenea, însă cu o mască de umilinţă pe chip, înşelându-i doar pe naivi sau imprudenţi. Al doilea, care se şi grăbise să n-o mai considere tovarăşă, o vedea adică deja exclusă, era un muncitor care ai fi zis că e inocent, dar iată

ce ieşea din el; pe-ăsta Matilda îl cunoştea bine, credea ea, totdeauna vesel, zâmbăreţ, adică „optimist”, ducea o viaţă de familie infernală, îl bătea nevastă-sa, exasperată de optimismul lui stupid, când ea se chinuia cu cinci copii încă mici şi muncea ca o roabă spălând rufele altora, singura sursă de câştig care se mai adăuga la salariul lui de zidar, nu mai mic decât al altora, clar insuficient să-şi hrănească şi să-şi îmbrace atâţia copii. „De ce-ai făcut şi dumneata cinci, doi nu ţi-ajungeau?” îi spusese odată Matilda, plictisită de văicărelile şi de gura lui zâmbăreaţă, care nu înceta să afişeze în mod enervant „sănătoasa” lui orientare politică chiar când se văita. Al treilea era un arhitect, de o urâţenie care nu ascundea decât tot urâţenie; urât era, urât gândea şi urât acţiona. Era promoţie proaspătă şi nici măcar meserie nu ştia, ca să compenseze cu ceva urâtele-i calităţi. Spusese despre mine că mă „strecurasem” în învăţământul superior când toată lumea, îmi povesti Matilda, se întreba cum se strecurase el în arhitectură.

Pe urmă, surpriză, secretarul organizaţiei, un betonist, anunţă o pauză, deşi şedinţa abia începuse. Matilda nu era speriată, înţelesese că o vor exclude şi era hotărâtă să nu facă nici o concesie, să declare că soţul ei e nevinovat şi că timpul va dovedi că s-a greşit cu arestarea şi condamnarea lui, deci n-avea ce să fi anunţat în organizaţie, nu era nici reacţionar, nici contrarevoluţionar şi a ştiut bine cu cine s-a căsătorit. Dacă cineva nu vrea s-o mai considere tovarăşă, îl priveşte. Se pomeni, în acea pauză în care toată lumea afecta că nu se întâmplă nimic în afară de faptul că se prefăceau toţi că nu vor s-o evite, deşi o evitau în mod discret, lăsând-o singură pe scaunul ei, de unde nu se ridică decât să se uite liniştită pe geam, chemată în camera biroului organizaţiei, unde se retrăseseră doar betonistul şi activistul de la sector, care lua de obicei parte la şedinţe. „Tovarăşă Petrini, îi spuse acest activist, păstraţi-vă calmul…” „Dar sunt foarte calmă, ştiu ce mă aşteaptă, zise Matilda cu desinvoltură, aşa că…” „Noi vă sfătuim să luaţi

cuvântul, o să vi-l dăm imediat şi o să curmăm orice alte întrebări şi, fără să bravaţi, răspundeţi liniştit şi ponderat. Spuneţi că n-aţi ştiut nici dumneavoastră nimic şi… n-o să vi se întâmple nimic.' „Ba nicidecum, a zis Matilda, am ştiut, de ce să-mi acuz bărbatul sugerând că, deşi n-am ştiut, el a putut totuşi să se ascundă de mine. Nu s-a ascuns, e nevinovat, îl cunosc.” „Şi atunci cum explicaţi dumneavoastră că totuşi…” „Nu-mi explic, asta e! Nu-mi explic şi nu cred…” „Băgaţi de scamă, ne puneţi într-o situaţie fără ieşire, reluase activistul. Dacă întrebările vor continua, şi după răspunsul dumneavoastră vor începe acuzaţiile, se va cere excluderea. Unul din ăştia trei pe care i-aţi auzit o va face, şi dacă adunarea votează pentru excludere?” Hm! Asta se întâmpla când vroiau ei! Şi acum vroiau să nu se întâmple, dar nici Matilda să nu braveze. „Ce pot să fac?!” le-a spus ea totuşi. „Vă spunem noi, şi vă asigurăm că nu e numai părerea noastră, alţi tovarăşi au studiat cazul şi s-a ajuns la formula asta. Altfel, să ştiţi, sunt posibile şi surprize şi anume să fiţi analizată şi profesional şi să nu mai puteţi fi arhitectă, cel puţin aici în oraşul nostru!” „Ei şi? N-o să mor de foame, dreptul la muncă ne e asigurat la toţi. Găsesc eu unde să câştig o pâine!” „Dar nu e păcat, tovarăşă Matilda? a zis betonistul. Aveţi un copil, o să vă fie foarte greu să ajungeţi din arhitectă cine ştie pe unde, funcţionară la poştă sau şi mai rău, femeie de serviciu, să spălaţi coridoarele! Gândiţi-vă bine, astea nu sunt glume!' „Şi ce, a zis Matilda, o femeie de serviciu nu e un om? Dacă ţara nu mai are nevoie de arhitecţi, spălăm şi coridoarele şi closetele…” „Vedeţi, a reluat activistul, spuneţi că sunteţi calmă, dar nu sunteţi deloc. Eu zic să vă calmaţi şi să vă gândiţi.”

Avea dreptate. Oricât ai crede tu că eşti calm, de fapt nu eşti, mi-a spus Matilda. „Dacă vroiaţi să mă apăraţi, a ridicat ea glasul, atunci de ce aţi mai pus chestiunea asta pe ordinea de zi?” A urmat o tăcere, cei doi nu i-au răspuns îndată la această întrebare logică. „Principalul acum e că

vrem să vă ajutăm, i-a răspuns în cele din urmă betonistul. Am primit propuneri scrise din partea unor membri ai organizaţiei, a minţit el apoi, trebuia să vă punem pe ordinea de zi.” Or, astfel de propuneri se fac de obicei în plen, cu o dată înainte, şi punctul respectiv se discută şi el dacă să fie pus sau nu pe ordinea de zi. Or, Matilda şi organizaţia se treziseră pe neaşteptate cu acest punct pe ordinea de zi… Matilda s-a gândit… Cine intervenise pentru ea? Era clar, nu aceiaşi care iniţial vruseseră s-o excludă, ci în mod sigur primul-secretar Mircea. Dar asta însemna că tot el decisese ca ea să nu braveze şi să nu se solidarizeze ostentativ cu soţul condamnat. Ce ciudat, soarta ei depindea de trei cuvinte: n-am ştiut nimic, doar atât să spună şi totul se aranja. Da, dar asta echivala cu o acceptare a insinuărilor şi acuzaţiilor celor trei că soţul ei e un reacţionar, un contrarevoluţionar, care reuşise să se „strecoare”' în învăţământul superior. Ce putea să facă? Să acorde ticăloşiei celor trei ceea ce li se cuvenea şi să salveze restul? S-a gândit că dacă refuza acest compromis, pierdea totul şi pierdea pentru totdeauna şi protecţia primului-secretar, care îi apărase casa şi avea să-l apere şi pe soţul ei după ce el avea să iasă. Altfel cum aveau să mai trăiască ei doi, amândoi loviţi? Fiindcă ştia, el nu va mai fi reintegrat în învăţământ, iar ea… dacă va fi primită la poştă, cum bine zisese betonistul. Îşi iubea meseria şi mai ales îşi iubea copilul, cum avea să-l crească spălând culoarele? Avea să fie întrebată la şcoală: ce sunt părinţii tăi? Mama e femeie de serviciu şi tata, ei, ce putea fi şi tata, dacă ea, deşi nu era vinovată de nimic, ajunsese pe treapta cea mai de jos? Tatăl, probabil, avea să ajungă şi mai rău. Se hotărâse. Cuvintele nu mai aveau valoare, nu mai însemnau nimic, iar ticăloşii, dacă omenirea nu e condamnată, nu vor fi uitaţi. „Bine, se adresase ea celor doi, accept, doar două cuvinte tot o să-i spun colegului meu, acest incapabil care şi-a permis să afirme că soţul meu «s-a strecurat» în Universitate…” Cei doi s-au uitat unul la altul.

„Puteţi să-i spuneţi şi trei cuvinte, a zis betonistul zâmbind greu, ăsta ar merita să fie trimis la ţară să construiască şi el coteţe, nu să facă aici pe arhitectul şi să strige la muncitori ca un patron de pe vremuri.”

Şedinţa s-a reluat după această lungă pauză şi i s-a dat cuvântul Matildei, fără să mai fie întrebată adunarea dacă mai sunt întrebări şi mai ales fără să se mai treacă la discuţii, ca într-un fel de încheiere. „Tovarăşi, a început Matilda, la întrebările puse, declar aici că n-am ştiut nimic de acuzaţiile care i s-au adus soţului meu.” Asta a fost toată fraza. Nu era tocmai ceea ce i se ceruse, dar exista afirmaţia că n-a ştiut nimic. Numai atât a fost şi apoi şi-a îndreptat şi ea atacul împotriva arhitectului. „Soţul meu, a spus ea, şi-a luat examenele cu strălucire, nu s-a strecurat nicăieri peste meritele lui, cum s-a afirmat aici. Alţii poate s-au strecurat printre arhitecţi, încasând salariul degeaba ca să vină aici şi să acuze pe alţii, când mai bine ar fi să pună mâna şi să înveţe meseria, să nu se facă de râsul muncitorilor, la care îşi permit să strige. Şi eu pun întrebarea dacă e întâmplător că tocmai un astfel de arhitect incapabil îşi permite să facă pe patronul pe şantier.”

Şi s-a aşezat cu obrajii în flăcări. Betonistul a luat însă imediat cuvântul, pe deoparte ca să evite continuarea discuţiei la acest punct pe ordinea de zi, dar să şi completeze el ceea ce Matilda se ferise să spună mai răspicat: „Tovarăşi, e clar, din cuvântul tovarăşei Petrini reiese că ea n-a ştiut nimic de concepţiile reacţioncire ale soţului ei. Aceste concepţii erau de natură filosofică, şi soţia lui e arhitectă, nu specialistă în filosofie. Pentru greşelile lui el îşi va ispăşi pedeapsa şi va trage concluziile respective. Cred că e inutil să mai insistăm asupra acestui caz. Propun să trecem la punctul următor de pe ordinea de zi.”

Reîntâlnirea cu părinţii mă turbură însă şi amorţirea mi se accentuă ca o stranie reacţie de apărare. Mama nu se întrebase dacă sunt sau nu vinovat (copilul ei rămânea

nevinovat orice-ar fi făcut), rea era doar nenorocirea, cum ar fi boala şi moartea sau infirmitatea pe viaţă. Or, ea mă vedea întreg şi, uitându-se la mine cu mâna la gură (gestul ei) şi uitând de lacrimile care îi curgeau pe obraji, mă întrebă.: „Eşti sănătos, mamă?” Îi răspunsei, afectând o veselie, că sunt pe deplin sănătos. Dacă a fost rău acolo unde m-au trimis. „A fost rău, îi răspunsei hotărât, dar a trecut.'„ Tata însă nu se putu stăpâni să nu mă lovească. Ştia că n-o să mai fiu profesor (probabil de la Matilda). „Ce-o să faci tu acuma? mă întrebă aproape indignat. Am trudit cu tine să înveţi carte şi acuma or să te trimită pe vreun şantier, să dai cu lopata.” Părea sigur de ceea ce spunea, de unde înţelesei că alţii avuseseră grijă să-i smulgă orice iluzie, cu brutalitatea oamenilor simpli, care consideră că prezentul e dat pentru totdeauna şi că, odată căzut, nu te mai ridici, inconştienţi, ca animalele, se cred la adăpost, gândind: cine vrea să fie mare ajunge tot mic (admiţând în sinea lor că numai din lumea celor mari ies şi rămân oameni mari, deşi trăiau acum nişte vremuri când tocmai ei, cei mici şi obscuri, erau chemaţi să se considere „conducători”, clasa conducătoare; nu credeau deci în această lozincă, pe care o citeau zilnic pe pereţii uzinelor în care munceau?). „Tată, îi spusei, mă aşteptam să-mi spui că a munci cu lopata nu e o ruşine şi că tot ce există s-a făcut cu lopata şi târnăcopul şi că nu e vina mea că învăţând carte n-o să-i mai pot învăţa la rândul meu pe alţii.” Nu-l înduioşai. „Mie să-mi spui ce prostie ai făcut, fiindcă degeaba nu te-au arestat ei”, zise cu un glas aproape de furie, nu împotriva mea, dar nici împotriva celor care mă arestaseră, nici el nu ştia împotriva cui, nici măcar împotriva soartei, fiindcă asta ar fi însemnat să aibă o idee despre soartă, cum avea mama, şi să gândeaseă simplu, bine că a trecut şi n-a fost mai rău. Nu, era rău, şi cel mai aproape de învinuit era tot cel care fusese lovit. Amorţii, gura mi se încleştă, nu-i răspunsei, o sărutai pe mama şi plecai.

Starea lui de spirit se strecură însă în sufletul meu ca o realitate inexorabilă de care nimeni n-avea de gând să mă elibereze, căci înţelesei că oamenii cu care muncea el acolo în uzină, chiar şi prietenii, gândeau astfel, şi el, tatăl meu, nu era deosebit de ei, deşi în cauză era propriul său fiu. Ion Micu avu însă o reacţie atât de spontan stranie, încât o uitai repede pe-a tatălui meu. Îi dădui un telefon, şi nu schimbarăm decât câteva cuvinte. „Alo, Ioane?", spusei. „Cine e?", zise el. „Petrini!', îi răspunsei. „Petrini?! se miră. Care Petrini?" „Victor Petrini!" Urmă o tăcere. Repetai că sunt eu, Petrini, prietenul lui, ce, m-a uitat, acest nume nu-i mai spune nimic? „Ba da", zise şi tăcu iar. „Ei, zisei, ce-ţi spune?" Şi avui eu însumi o reacţie pe care începusem să mi-o cunosc, un fel de euforie bruscă, de veselie, când aveam revelaţia instantanee a unui adevăr. Ion Micu era mirat… Nu surprins, nu bucuros că îmi auzea glasul, ci mirat… că eram liber. După această mirare a lui ar fi trebuit să fiu încă acolo. Da, încă… în orice caz pentru multă vreme. Cât de multă? Ehe, cine ştie cât… „Ei, repetai, ce-ţi spune în auz numele de Petrini?" „Multe!", zise, de astă dată cu un glas care se prefăcea că nu e rece şi străin. „Aşa, va să zică, râsei eu din nou, multe?! Bravo, mă Ioane, bine, Ioane, repetai, ca şi când aşi fi vrut să-l consolez eu pe el, în orice caz să-i confirm, sau mai degrabă să-i spulber temerea că aşi vrea cumva să-l văd şi să mai mergem ca odinioară la braserie. Adio braserie, eu sunt mai departe la închisoare, bine, bine", şi închisei eu telefonul, tot aşa, cu grijă pentru el să nu se simtă prost că nu mai vroia să se vadă cu mine şi nici telefon să nu-i mai dau…

Vaintrub însă îşi arătă şi surpriza, şi bucuria. „Petrini?! exclamă el. Ai scăpat?" „Da, zisei, am scăpat." „Şi ce faci acum?" „Ce să fac, stau." „Vino pe la mine!" „Când"? „Cum când, acum, imediat…!" Mă bătu pe umăr, pe spinare, gata să mă îmbrăţişeze. Eu însă nu-l încurajai, dar ei îşi întârzie mâna pe braţul meu, pe care mi-l strângea, contemplându-mă să vadă parcă dacă sunt întreg… Avui un surâs… „Ce

faceţi, dom' profesor? Cum e cu reforma învăţământului?” spusei ironic, aşezându-mă într-un fotoliu, ca şi când am fi continuat simplu acea discuţie de la botez când fusesem atât de neliniştit. Ironia mi-era adresată mie însumi, care ştiam că nu voi mai fi printre ei la facultate să mai am astfel de temeri. Gata, adio facultate! „A fost un svon care nu s-a confirmat, zise el, s-au făcut totuşi unele schimbări în sensul în care discutam atunci, referitor la învăţământul elementar şi la licee. În Universitate, aproape nimic, adică nimic esenţial, doar schimbarea unor denumiri de titluri… Doctorat, aspirant, cinci ani în loc de patru, lucruri de acest gen. Şi s-au mai desfiinţat câteva catedre, de pildă, la noi, estetica, logica şi psihologia.” „Logica era mai demult scoasă”, zisei. „A, da? Aşa e!”.

De unde dedusei că în mintea lui eu lipsisem de foarte multă vreme, parcă de-un deceniu. Intensitate grozavă în trăirea timpului, de unde senzaţia că trei ani făceau cât zece. „Deci Ben Alexandru nu mai e?” „Ben Alexandru?! A da, nu mai e, a plecat…” „Şi istoria filosofiei?” „S-a mai micşorat, dar catedra a rămas… Şi ce faci tu acuma, unde lucrezi?” „O să lucrez la o bibliotecă…” „Foarte bine, sper să nu abandonezi filosofia. Cândva, mai târziu, o să fii reintegrat, e părerea mea, când se va termina acest proces numit luptă de clasă, aţâţată artificial. Eşti băiat tânăr, ai timp să aştepţi… Dar fii prudent, abandonează acum scrisul, fiindcă ai văzut, caietele acelea… Ai risca, oricând te poţi pomeni cu o percheziţie, şi atunci va fi foarte rău… Ţi-a spus soţia că eu am făcut un referat pozitiv; totuşi n-au ţinut seama de el.” Îi spusei că nu din pricina caietelor fusesem în fond condamnat… „Aveţi dreptate”, zisei, şi întâlnirea se încheie astfel. „Mai dă-mi un telefon, zise Vaintrub, mai stăm de vorbă…”

IX.

Nu scăpăm însă ele o stranie melancolie, deşi Matilda mă iubea acum ca altădată. Din sentimentul că sunt în plină înflorire rămăsese doar o pură idee: ştiam că sunt tânăr,

dar mă simţeam bătrân, asemeni bunicului, pe care îl vizitai şi îl găsii plictisit şi furios… Nu mă întrebă nimic, nu-l interesa ceea ce mi se întâmplase, nu-l interesa decât ceea ce i se întâmpla lui. „Ce e, bunicule, ce ai? Eşti cumva bolnav?” „Nu, zise el, n-am nimic, da' mă Victore, ce rost o fi având viaţa asta pe pământ?” „Îţi spun eu, bunicule, rostul vieţii e să te bucuri că trăieşti.” „Ei, uite, eu trăiesc, dar nu mai am nici o bucurie.” „De ce, zic, ai trăit, ai crescut atâtea fete, le-ai măritat, ai nepoţi şi chiar şi o strănepoată, pe Silvia mea. Ţi-nchipui cum se simt cei care n-au pe nimeni şi i-a prins bătrâneţea singuri.” „Tu-le muma în cur, zise el enervat, nu-mi pasă mie de ei, îmi pasă de mine…”

Avea dreptate, şi eu trăiam şi eram tânăr, nu ca el, dar acea vrană, acel cep din care ţâşneau înainte din fiinţa mea, ca dintr-un butoi cu vin, bucuriile, ori fuseseră astupate, ori butoiul era gol. Ar fi trebuit atunci să fiu insensibil şi nepăsător, dar nu eram. Dimineaţa mă sculam cu o senzaţie de chin fără nume, care stârnea în mine o furie dureroasă, aproape insuportabilă (mă culcam târziu, să-mi ţin cât mai mult spiritul treaz, să evit aceste rele dimineţi). Cum deschideam ochii, suferinţa era şi ea prezentă undeva în maţe, nedorită de mine şi a cărei cauză scăpa gândirii mele. Era regretul adânc că nu mă voi mai urca niciodată la catedră şi să văd aţintiţi asupra mea ochii studenţilor încărcaţi de o superbă curiozitate şi simpatie pentru mine? Nu! îmi părea stinsă această bucurie… Că nu voi mai ajunge în ţara mea să gândesc liber fără să risc din nou închisoarea? Nu, fiindcă în adâncurile conştiinţei mele eram convins că această anomalie nu va fi acceptată pentru multă vreme de către poporul din care făceam parte. Viaţa mea cu Matilda fusese cumva atât de greu fisurată încât în ciuda faptului că acum ea mă iubea ca la început când ne cunoscuserăm, fisura nu se lipea şi îmi dădea această durere adâncă pe care eu vroiam s-o ignor, dar nu mă ignora ea pe mine? Neîncrederea ascunsă, care se insinuase în sufletul meu, că sentimentele ei pentru mine se

pot retrage brusc după o acumulare absurdă de aversiune, şi ura să reapară cu violenţă? Da, mă gândeam la acest lucru, dar eram pregătit, sau mai bine zis resemnat că va fi inevitabil, asta îmi e soarta, şi aveam speranţa că această acumulare să dureze cât mai mult, şi poate, cu anii, să ducă la izbucniri din ce în ce mai rare. Iar dacă nu, despărţirea. Nu eram nici primul şi nici ultimul care eşua în întemeierea unei familii. Poate toate acestea la un loc iradiau în adâncul fiinţei mele şi, înlăturate prin gândire, se refugiau în maţe şi sileau gândul să trăiască suferinţa? Desigur… Parcă eram un leu pe care vânătorul îl împuşcase şi el ştia acest lucru pentru că simţea în fiinţa lui puternică o inexorabilă sfâşiere. Se punea cu botul pe labe, îşi întindea burta la pământ şi îl pândea cu privirea crăpată pe vânătorul care trăsese în el (şi care îl credea mort), pentru ultimul salt, când îl va ucide înainte de a muri el însuşi. Astfel stăteam eu dimineţile în pat, cu ura la pândă, dar vânătorii mei nu se apropiau şi nici nu ştiam cine sunt şi nici nu mă simţeam atins de moarte. În minele de plumb de la Baia-Sprie omorâsem pe unul, fiindcă îl văzusem la faţă, îi suportasem ura, ne priviserăm ochi în ochi şi gândul uciderii se născuse în mine cu o forţă copleşitoare; când se împlinise, nicicând nu simţisem un sentiment atât de puternic de libertate, deşi ştiam bine că eram închis într-un lagăr şi silit să cobor în mină şi să muncesc din greu câte şaisprezece ore pe zi. Munca devenise infinit mai uşoară şi marii bolovani de minereu pe care trebuia să-i împing spre gura prin care cădeau în vagoneţi mi se părea că sunt nu din plumb, ci din pâslă. Chiar moartea în preajma căreia munceam clipă de clipă (căci oricând se puteau desprinde din bolta minei şi să te strivească, cum se şi desprinseseră şi striviseră pe unii dintre noi, bucăţi mari de pământ dislocate de pârâitul perforatoarelor) dădea clipelor o tensiune de înfrăţire cu această boltă, cum probabil se întâmplă în război, când se naşte un sentiment straniu de simpatie între bătaia inimii care aude şuieratul bombei şi bomba însăşi: că n-a căzut pe

tine şi poate n-o să cadă niciodată. Tremuram de o laşitate desgustătoare, dar după ce îl omorâi pe călăul meu, începui să privesc întunecata boltă cu sfidare. În fiecare zi, înaintând în galerii după ce artificierii îşi puneau dinamita, scormoneam bolta cu lopeţile până dădeam de rocă dură, dar uneori înaintând în aceste galerii părăsite de pe vremea lui Franz Iosif dădeam de bolte înalte, la care nu puteam ajunge. Erau cele periculoase. Dar nu-mi mai păsa de ele…

Uneori gândul la felul cum îmi lichidasem eu torţionarul venea ca un balsam peste suferinţa mea fără nume care îmi chinuia dimineţile. Îmi aminteam scene, cele mai multe comice, de genul celor cu cosorul lui Moceanu, care fusese inventat de Moceanu. La intrarea în galerie, treceam prin faţa unei gherete, în care stătea la căldură, în timp ce noi tremuram de frig, un gardian, căruia trebuia să-i spunem ce număr suntem (fiindcă nu mai aveam nume, eram numere). Şi nu ştiam ce îl apuca pe gardian când i se spuneau numere care treceau de o mie, de pildă 1.003, cum era al meu, începea să urle, ieşea afară şi începea să ne care la pumni în figură şi lovituri cu bocancul în fluierele picioarelor, cu înjurături de o mare inventivitate. Am înţeles repede, însă, că individul nu ştia să scrie astfel de numere, şi unul dintre noi ne scăpă de furia turbată a acestui semianalfabet, pronunţând nu o mie trei, ci zece, zero trei. „Păi aşa, futu-vă mama voastră de reacţionari”, zise gardianul, şi de-atunci încetară şi accesele lui de violenţă. Deţinutul, după ce începe să-ţi cunoască bine paznicii, se descurcă pe urmă bine cu ei… Nu mi-ar fi trecut prin cap să ghicesc din ce pricină îşi ieşea ăsta din pepeni… Dar unul din noi, mai vechi, avusese inspiraţia… Intrând în lagărul din apropierea minelor avui surpriza să constat că înăuntru era cald, că la masă pâinea era la discreţie şi că în fiecare zi aveam carne şi lapte, iar paturile aveau saltele şi pături (e drept, păturile erau scorţoase şi vechi, puţeau a sudoare de cal, dar erau totuşi pături). În cel în care fusesem băgat eu şi poetul eram câteva sute. În altele, mai mulţi. Mi se luase

costumul meu civil şi mi se dăduse unul vărgat, şi în locul căciulii, o bonetă. Deşi fusesem prevenit (vezi, mi se spusese, că liftul ăla nu seamănă cu cel dintr-un bloc, e puţin mai rapid), totuşi crezui că leşin când deodată se smulse din nemişcare şi mă pomenii în întuneric. Ala fusese un glumeţ când se exprimase zicând că „e puţin mai rapid”. Pur şi simplu se prăbuşi în adâncuri cu o viteză de cădere ai fi zis liberă, dar nu era departe de aşa ceva, şi când se opri, buf! dacă n-am fi fost înghesuiţi ca sardelele, aşi fi căzut şi eu lat pe jos şi mi-aşi fi spart capul. Astfel de lifturi lăsase moştenire Franz Iosif şi nimeni nu le înlocuise de-atunci. Munca, jos, în subterană, mi se păru suportabilă, numai praful negru începu să mă supere. Îţi intra în ochi, în urechi, îl trăgeai pe nas, îţi năclăia capul ras, îţi intra în haine şi în piele, printre picioare, în găoază… Ca în orice lagăr, din zece deţinuţi unul era turnător… Mi se spuse acest lucru tot aşa, cât sosii… Iar peste ei un şef, care era tot atât de puternic ca şi comandantul lagărului, dacă nu chiar mai puternic, căci într-o zi, când veni în inspecţie un colonel de la Bucureşti, cu el stătu de vorbă, în văzul nostru (fu însoţit de el peste tot), şi nu cu comandantul oficial. Ca să-l distreze pe colonel şi să ne arate nouă cât e el de bine văzut, se legă de un deţinut care de la Auschwitz nimerise la Baia-Sprie. „Mă, Grünfeld, ia spune, ce cauţi tu, mă, aici? Cum, tu, care ai fost la Auschwitz, să nimereşti printre reacţionarii ăştia, aceşti duşmani înrăiţi ai poporului? Cum, mă, printre criminali de război, tocmai tu, care ai fost victima lor?” Grünfeld tăcea, dar ăsta continua să-l ia peste picior în acelaşi stil. „Oliver Grünfeld, mare pacoste a căzut peste tine, în timp ce alţii au pensii şi funcţii de conducere, tu ai aterizat aici, să-ţi rămână ciolanele prin galerii. Ce-ai făcut, Grünfeld, spune-ne şi nouă, uite, domnul colonel e chiar curios…” Şi deodată Grünfeld izbucni piţigăiat, cu un puternic accent: „Ce-am făcut? Mă întrebi ce-am făcut? Am făcut, acolo la Auschwitz, ce faci tu acuma aici! Asta am făcut!… Tot aşa, am fost şef, capo, turnător ca şi tine şi o să

ai soarta mea într-o zi şi tu care îl iei pe Grünfeld peste picior când or veni americanii să te judece…” Senzaţie, mare eveniment printre deţinuţi, cineva, chiar dacă Grünfeld, dăduse glas gândurilor lor secrete, că or să vină ei americanii… Colonelul se cără repede, însoţit de umbra lui, care nu mai avu chef să-i mai spună ceva lui Grunfeld.

Într-o zi se întâmplă însă în lagăr ceva, şi situaţia noastră de-acum deveni, în amintire, idilică faţă de cea care urmă. Tocmai aceşti turnători, datorită poziţiei lor privilegiate în lagăr, organizară o evadare care le reuşi: făcură rost de alimente, de arme şi muniţie, de haine civile şi, cu complicitatea unui gardian, fugiră într-o noapte. Se dădu însă imediat alarma şi din dormitoarele noastre începu să se audă un puternic duduit de motoare. Ne uitam pe fereastră să ghicim ce-o fi. Cineva, un fost ministru naiv şi cu imaginaţia bântuită de fantasmele speranţei, lansă presupunerea care apoi deveni la alţii certitudine, că sunt americanii care au venit să ne elibereze… în recluziune luciditatea şi simţul realităţii pot slăbi în aşa măsură, încât cel mai mic eveniment neobişnuit capătă proporţii nemăsurate… Dar numaidecât surveni desamăgirea: nu erau americanii, ci maşinile lagărului. Evadaţii fură prinşi chiar în noaptea aceea, numai unul scăpă şi ajunse până la Bucureşti, dar fu prins acolo… A doua zi toţi fură încărcaţi într-un camion şi dispărură din lagăr. Unde îi trimitea? Gardenii lansară svonul că au fost toţi împuşcaţi, în realitate, cum aflarăm mai târziu, au fost împrăştiaţi prin alte închisori şi lagăre, unde au devenit cumpliţi torţionari, înaintaţi deci în grad sub ameninţarea reală că dacă nu vor dori să execute ceea ce li se cerea, vor fi executaţi pentru evadarea de la Baia-Sprie.

Iar la noi, regimul se înrăutăţi, nu ni se mai dădu pâine la discreţie, ci doar un kilogram pe zi, laptele fu suprimat cu totul, iar carnea, doar de două ori pe lună. Gardienii deveniră brutali, începură să ne scoale noaptea din somn şi să ne culce prin curtea lagărului ore întregi. Culcat! Sculat!

Culcat, sculat, şi tot astfel până venea ora coborârii în mină, unde urma să munceşti zece şi uneori şaisprezece ore. Pentru cel mai mic murmur, carcera, desculţ şi fără manta. Câţiva mai bătrâni făcură pneumonii şi muriră. Credeam că e vorba doar de un val de represiune, ca să ne înveţe minte să nu mai evadăm, dar brutalităţile continuau şi chinuit de nesomn şi de aceste culcări care mă trimiteau istovit în mină, într-o noapte rămăsei în picioare, refuzai să mă mai culc… Câţiva mă imitară. Gardianul se apropie de mine, mi se uită în ochi şi rânji: „Culcat!”. Rămăsei în picioare. „Culcat!”, urlă, dar nu mă culcai. Era un individ diform, strâmb, urât şi mic de statură. Numai ochii, sub lumina galbenă a becurilor din stâlpi, exprimau parcă o bucurie prin care ai fi putut crede că te poţi întâlni cu un om şi să-i reaminteşti că şi tu eşti unul, chiar dacă, vinovat sau nu, te aflai acolo să ispăşeşti o pedeapsă. El chiar surâse: „La carceră!”

În carceră fiecare gândea în felul său. Unii îşi spuneau (cei mai mulţi) că trebuie să se mişte, să nu îngheţe şi să moară. Eu, dimpotrivă, îmi spusei că mişcarea degajă energie şi că după un anumit timp oboseşti tot mişcându-te şi abia după aceea organismul nu se mai poate apăra împotriva frigului. Mă făcui deci covrig, îmi strânsei braţele la piept, îmi pusei capul pe genunchi şi adormii lipit de scândura, care mi se păru caldă, a acestei invenţii menite să elimine pe cei care odată închişi mai vroiau să rămână oameni şi să reacţioneze ca fiinţe umane. Instinctiv îmi lipeam pe rând de scândura carcerei acea parte a corpului care simţea mai tare frigul, când umerii, când coastele, când şalele, dar mai mult spinarea, unde ştiam că sunt plămânii. restul putea să mai îngheţe… picioarele, de pildă, tălpile goale, simţeam că ard după ce mai întâi deveniseră reci ca un sioi. Noroc că nu bătea vântul, era un sfârşit de februarie cu zăpadă care se topea, era umed, dar frigul iernii se mai domolise.

Mă trezii având senzaţia că o dihanie deschisese uşa şi se uita la mine. În curte era linişte, culcările încetaseră. Cât să

fi dormit? Câteva minute sau câteva ore? Eram amorţit de frig, dar nu mă simţeam rău, eram rece, dar numai pe dinafară, şi câteva clipe mă stăpâni acea stare de frăgezime pe care ţi-o dă odihna după o trudă grea. Mă ridicai în picioare şi atunci distinsei prin întuneric figura gardianului care mă băgase la carceră. Vocea cu care mi se adresă mi se păru duioasă: „Cum e, o mie trei? Ei, e bine la carceră?” „Nu e bine”, îi răspunsei, cu speranţa pe care glasul său mă făcea s-o întrevăd, că de-aia venise la mine, să-mi dea drumul şi să mă duc în dormitor. El ridică atunci ceva negru pe care îl ţinuse ascuns la spate şi îl apropie încet de tâmpla mea. Era un vătrai. „Uite, mă, o mie trei, aici, uite aici ar trebui să te lovesc (cu aceeaşi voce dulce, cu acea bucurie curată cu care vrei să dăruieşti ceva unei persoane pe care o iubeşti, şi mă lovi de câteva ori în tâmplă, dar uşurel, cu gingăşie, să nu mă doară). Ei, înţelegi? continuă el vârându-mi de astă dată vătraiul sub nas, pe care mi-l puse apoi pe gură. Cu partea lui îndoită, cu ciocul cu care răscolea jarul în sobă şi îmi împinse capul tot uşurel, dar ferm, de scândura carcerei. „Aici, uite aici, ar trebui să te lovesc”, repetă el, şi repetă şi figura, ciocănindu-mi iarăşi tâmpla. După care închise uşa, trase zăvorul şi îi auzii paşii îndepărtându-se.

Nu mai putui dormi. Mă copleşi întâi o mare mâhnire. Ce-avea ăsta cu mine? Nu dormise, în loc să se culce stătuse probabil la gura sobei şi cugetase. La ce oare? La familia lui? La muiere şi la copii, la fraţi şi la surori? Nu, stând cu vătraiul în mână şi răscolind focul, se gândise la mine. Fumase probabil mai multe ţigări, până ce gândul i se distilase şi se făcuse esenţă de gând, rupt, detaşat de vreo pornire turbure, până ce descoperise exact ceea ce îl deosebea şi în acelaşi timp ceea ce îl lega de mine, până la simpatia umană trezită de limpedea lui revelaţie: Capul! Da, iată ceea ce ne deosebea. Eu aveam alt cap deci nu al lui şi atunci luase vătraiul în mână şi venise să-mi spună. Nu în corpul meu trebuia să mă lovească, avem toţi aceleaşi

corpuri, mâna e mână, piciorul picior, stomacul face aceeaşi digestie, pe cur ies aceleaşi excremente. Capetele sunt diferite! Şi de ce să fie?! Îi trezisem simpatia pentru această profundă descoperire pe care existenţa mea i-o pricinuise? Eu nu eram bătrân, să presupună că am fost fie general, fie ministru sau alt fost mare stăpân al acestei lumi. Eram deci o enigmă contemporană, nu cu mult mai tânăr decât el. Şi lăcaşul acestei enigme era capul. Enigmă?! Ce enigmă? într-al său nu era niciuna şi nici într-al altora şi, slavă Domnului, cunoscuse şi el destulă lume. Şi aversiunea lui turbure se limpezise, aversiunea lui ancestrală pentru astfel de capete devenise clară şi distinctă. Şi glasul lui suav îmi stăruia în auz: „Uite, mă, o mie trei, aici, uite-aici ar trebui să te lovesc!”. Mâhnirea mi se îngrămădi în gât. Omul ăsta putea fi prieten cu tatăl meu, putea fi unul dintre cei pe care îi văzusem prima oară la o manifestaţie şi care îmi trezise cu putere sentimentul de solidaritate cu speranţa de pe chipurile lor într-o lume mai bună. Pe urmă unul din acea mulţime fusese făcut gardian, şi o incredibilă ştiinţă de a pedepsi se născuse în el. Altul securist… îmi aminteam acolo în carceră cu câtă abilitate încercau anchetatorii să mă facă să recunosc ceea ce nu făcusem, cum îşi alternau rolurile, unul era blând şi cinic („bine, îmi spunea, nu recunoşti acum, şi se uita la ceas, o să recunoşti mâine dimineaţă la patru, n-o să recunoşti la patru, o să recunoşti la zece, n-o să recunoşti la zece, o să recunoşti peste trei zile, sau peste trei luni, sau peste zece ani, e timp, nu ne grăbim…”), altul mă înjura în mod ordinar de mamă, mă ţinea în picioare opt ore, în timp ce el mânca sandviciuri, bea cafele, fuma, după ce în prealabil avusese grijă să nu mi se dea să mănânc în ziua aceea, şi râgâia, se scobea în măsele şi mă asigura că singura mea şansă e să recunosc, să fiu condamnat, să ispăşesc pedeapsa şi să scap… să mă orientez în direcţia asta, fiindcă nu exista alta, şi atunci toate acestea, celulă, interogatoriu, nopţi nedormite, or să înceteze. Altul mi-a spus la un moment dat cu sinceritate:

„Mă Petrini, tu oi fi crezând că noi suntem nişte tâmpiţi, că nu ştim că tu de fapt n-ai făcut nimic, dar ce nu înţelegi tu e faptul că ne eşti mai necesar aici decât afară”. De unde reieşea că ăsta avea sentimentul net că ei stăpâneau lumea şi că ei decideau cine era necesar afară şi cine înăuntru, o împărţiseră, această lume şi domneau peste ea în toată voia… Ăsta însă, cu vătraiul lui şi tonalităţile lui gingaşe, nu ştiu de ce, mă prinsese descoperit. El nu trăia într-un joc complicat de smulgere a unei recunoaşteri, ca aceia care mă trimiseseră aici, şi în faţa cărora spiritul meu se putea mobiliza, el era un om simplu, şi iată ce vroia să-mi facă el mie… să mă lovească în cap, da, descoperise locul… Nu, nu pentru că era gardian avusese el această revelaţie… Aşa, ca om, trăind pe acest pământ şi având timp să coboare în el însuşi, se descoperise pe sine prin alţii… Cum mă chircisem iar, vrând să adorm cu fruntea pe genunchi, mâhnirea împrăştiată în toată fiinţa mea deveni deodată agresivă şi izbucnii în hohote de plâns simţind că mă înec, în timp ce gândirea îşi torcea mai departe firul, străină parcă de suferinţa mea. Da, avusese dreptate Ion Micu, aveam şi eu ce pierde în închisoare, aveam de ce mă teme. Nu convingeri politice, ca el, ci convingeri mai adânci, că lumea mi-e prietenă şi că floarea gândirii mele ar putea fi de folos cuiva. Ceea ce spusese el în acea mare discuţie de la braserie îmi sunase atunci prea abstract, dar el ştiuse ce spune şi de aceea acceptase o clipă de umilinţă, numai să nu mai trăiască încă o dată ceea ce trăiam şi eu acum… Zguduirea, şocul mâhnirii încetă apoi după asalturi repetate, în care suferinţa atingea creasta înaltă a eliberării, eliminând, ca pe-un microb periculos, duioşia abjectă a stârpiturii umane, gardianul care crezusem o clipă că venise să-mi dea drumul să mă duc în dormitor şi să dorm cu ceilalţi. Printre crăpăturile scândurii zării lumina răsăritului şi curând auzii goarna care suna deşteptarea. Un gardian veni şi îmi dădu drumul, alergai să mă îmbrac şi să mănânc, apoi coborârăm în întunericul minei. Seara, mă

desbrăcai şi căzui într-un somn asemănător plumbului pe care îl dislocam din galerii, dar o mână mă zgâlţii şi mă smulse din el: la carceră! Era acelaşi gardian din seara trecută. Încercai să-mi arunc pe umeri mantaua şi să-mi vâr picioarele în bocanci: nu, fără manta şi bocanci! În cămaşă şi desculţ.

În carceră simţii primejdia: ăsta spusese ieri, ciocănindu-mi tâmpla cu vătraiul, că acolo ar trebui să mă lovească. Ar trebui, asta însemna că nu putea, dar mă putea lichida vârându-mă seară de seară între cele patru scânduri ale carcerii, obţinând acelaşi rezultat. „Ei bine, îmi spusei, cu o hotărâre mai rece decât frigul care mă învălui, n-o să mor, dar în schimb o să te omor eu pe tine. Dacă nu cumva mi-e scris să mor totuşi eu şi tu să trăieşti şi să înfloreşti mai departe. Să vedem!”

Dimineaţa îmi vârâi capul în ghişeul bucătăriei şi şoptii: „Boca, vreau să-ţi spun ceva!” Boca ăsta îmi aruncase de câteva ori priviri de simpatie, scurte, ca nişte fulgerări. „Boca, îi spusei, dă-mi puloverul tău.” „De ce?” „Un gardian vrea să mă omoare, mă bagă la carceră noaptea desbrăcat.” „Bine”, zise. Şi îmi aruncă puloverul de pe el. Îl trăsei pe piele, îmi închisei la gât cămaşa de puşcăriaş să nu se vadă şi seara nu mă mai culcai. Gardianul veni şi timp de cinci zile petrecui nopţile în carceră. Ar fi trebuit să mă curăţ şi m-aşi fi curăţat dacă gardianului i-ar fi trecut prin cap să-mi descheie cămaşa. În a şasea zi îl zării în galerii cu lampa de carbid în mână. Înţelesei: intra cu noi într-o tură de şapte zile. Îmi fu uşor să-l urmăresc după mersul său crăcănat şi mai ales după coincidenţa stranie dintre intenţiile mele şi mişcările paşilor săi: se plasa unde nu trebuie, în apropierea fântânilor prin care rostogoleam jos minereul: sigur, el trebuia să supravegheze eficienţa muncii, să aibă satisfacţia trudei noastre crezând în acelaşi timp că prin acea gaură ţinea contactul cu cei de jos, oameni liberi ca şi el, care duceau mai departe vagoneţii. O pauză. Dispărui dintre sutele de umbre, pe care nimeni nu

le mai putea urmări şi rătăcii spre ţinta mea, o lampă de carbid plasată undeva în stânga, care mă aştepta. O lăsasem pe-a mea în urmă, pitită într-un colţ… Trecui prin întuneric şi brusc zării poziţia şoldie de stăpân a omului meu. Ţinea un picior ridicat pe un bolovan de minereu şi mâna cu lampa în sus, să vadă ce se întâmpla de survenise această pauză, această tăcere de adâncuri în care el nu mai era nimic. Trecui pe lângă această umbră şi trebăluii dând scândurile la o parte; se puneau totdeauna deasupra peste gaură după o rostogolire de minereu, să nu nimerească vreunul din noi în ea, cum nimerise unul şi se făcuse jos zob. Mă retrăsei prin spatele lui şi deodată, cu o lovitură de picior, îi stinsei lampa. „Să nu-ţi fie frică de gardieni, mi se spusese încă de la început, dacă ai vreunul care te ameninţă, pândeşte-l în mină, stinge-i lampa!” „Ei, ce mai faci? îi şoptii apucându-l de gât şi astupându-i gura cu palma. Duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reţinut?” Şi îi eliberai gura şi îl lăsai să respire. Dar nu câteva clipe, ci până îşi veni în fire. „Ştii cine sunt, îi şoptii mai departe, ai pus tu ochii pe unul pe care n-ai avut curajul să-l omori cu vătraiul, ai ales calea legală (ţie îţi plac legile!), carcera, ei, ce vină ai tu? Tu nu i-ai făcut nimic, câţi nu stau la carcere? Că pe urmă unii mor, parcă tu ai inventat pedeapsa asta? Nu mă dezamăgi, spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor!” Şi el îmi spuse gâfâind, gata să mă dezarmeze, cu un glas de o halucinantă omenie: „Dom' şef, iartă-mă, n-am vrut să-ţi fac nimic…” „Ei da, te cred, îi şoptii şi eu înfiorat, o să am remuşcări”, şi îl aruncai cu o violenţă şi un instinct sigur în dreapta mea, unde ştiam că se rostogolesc bolovanii de plumb împinşi de braţele noastre.

Sigur, el nu vrusese să-mi facă nimic, totul fusese un joc al spiritului, nici el nu dormise în seara aceea şi venise să comunice cu mine, să-mi destăinuie un mare secret: şi el gândea, şi pe el îl vizitase ideea, şi el simţise izolarea celor care se trezesc singuri în univers, aici, acum… gândesc în

lume, cine mă poate asculta? Cum, dar e unul acolo, hai la el… şi venise cu vătraiul în mână. Acest vătrai îi era străin, ce însemna un vătrai? Nimic, un obiect, un instrument cu care intensifici focul, cu care răscoleşti lemnele să ardă mai bine…

Nici măcar nu mă grăbii să-mi caut felinarul uitat într-un colţ: ştiam că o să-l găsesc şi îl şi găsii după bâjbâieli care nu mirară pe nimeni. Doar întru târziu cineva drăcui că nu s-au pus la loc scândurile după ultima rostogolire de minereu, un maistru civil, ai cărui ochi se holbară de câteva ori spre noi auzind jos răcnete… Dar aceste jumătăţi de priviri, prinse în fulgerări scurte de propria-i lampă, erau dinainte resemnate: Te pomeneşti că a căzut cineva… mai bine ar fi fost să se îngroape în ea Franz Iosif, decât să-l trimită pe el dracu să exploateze o asemenea porcărie… Bă, ce e acolo? Dar abia seara aflarăm: căzuse un gardian între vagoneţi… A murit? Tăcere. Nu ni se spuse că n-a murit…

Numai Boca se aşează cu coatele pe ghişeul bucătăriei şi mototoli în mână puloverul pe care i-l înapoiai. „Nu mai ai nevoie de el?” „Nu”, îi spusei. „Cum a fost în mină?” Şi se holbă la mine ca şi maistrul civil pe marginea puţului, dar nemişcat, cu mult alb în privire, gânditor, odihnit şi gras. Însă o clipă nelinişţit… el făcea şi dădea de mâncare, dar oamenii se omorau aici unii pe alţii. Când mă întorsei să mă uit în urmă, în aceeaşi clipă el îşi retrase capul şi ghişeul rămase gol…

X.

Făceam lungi plimbări cu fetiţa în braţe în timp ce Matilda lipsea, şi numai micuţul ei corp fragil lipit de inima mea îmi împrăştia bizara melancolie cu stările ei agresive care îmi sfâşiau maţele. Cărţile pe care le iubisem nu mă mai atrăgeau. Abia aveam puterea să nu-i învinuiesc pe cei care le scriseseră de insignifianţa spiritului şi a filosofiei în faţa istoriei brutale şi nepăsătoare a oamenilor. O nostalgie ascuţită după adâncurile din care mă întorsesem începu să revie în amintirile mele din mină. Acolo spiritul meu nu

fusese chinuit decât o dată, de acel gardian, acum, în libertate, simţeam acest chin zilnic şi, ce era mai rău, nu vedeam ce ar trebui să fac să scap de gheara care îmi sfâşia fiinţa. În carceră putusem să plâng, eliberându-mi sufletul de tandreţea umană, ca să pot desigur, să-mi apăr apoi viaţa cu sânge rece. Acum inima mi-era îngheţată.

Într-o zi Matilda se întoarse acasă târziu, pe la ora cinci, şi cu un chip întunecat. Rămăsei nepăsător, mă aşteptam să se întâmple curând şi acest lucru. La masă îmi spuse fără cruţare: „Tu de ce stai toată ziua şi nu faci nimic? Ce e cu postul tău de bibliotecar?" Tăcui. Cu postul de bibliotecar nu făcusem nimic. Din cinci în cinci zile îi telefonam activistului Vătămanu şi de fiecare dată el îmi răspundea extrem de binevoitor şi prietenos: „Încă n-am nimic, tovarăşul Victor (aşa îmi spunea, pe numele meu mic). Trebuie să mai aşteptăm. Mai caută-mă!" Trecuseră astfel trei luni, venise primăvara şi nu se găsise nicăieri un astfel de post liber. „Trebuia să presezi, zise Matilda, dacă nu la o bibliotecă, în altă parte. Acum e prea târziu!" „De ce?" „Mircea a plecat, a fost numit secretar al CC. Azi am aflat, l-am căutat la lelefon eu, să-l rog să-ţi găsească un post, nu neapărat bibliotecar, parcă aşi fi avut o presimţire că trebuie să intervin… «Tovarăşul Mircea nu mai lucrează la noi, n-aţi citit ziarele? mi-a răspuns secretara lui, care mă cunoştea. Nu mai e, tovarăşă Matilda…» Am închis şi mi-am aruncat ochii pe Scânteia. Acuma cine să ne mai sprijine? Ia dă-i un telefon acestui Vătămatul!"

Mă ridicai de la masă şi formai numărul. Activistul era la postul lui. „Nimic, tovarăşul Victor", spuse el cu un glas plin de entuziasm, parcă ar fi zis: am găsit! Îi spusei că în acest caz l-aşi ruga să-mi găsească altceva şi, când va apărea un post liber la vreo bibliotecă… Urmă o tăcere… „Cam ce aţi dori dumneavoastră?" „Un post de profesor sau de învăţător", riscai eu, crezând cu naivitate că odată Mircea plecat s-ar putea trece peste interdicţia… „Nu, tovarăşe Victor, nu se poate", spuse el tărăgănat, cu regret. „Păi de

ce? continuai eu. Un fost asistent universitar nu poate preda şi el fizica şi matematicile, sau o limbă străină în vreun liceu? Sau cel puţin abecedarul?” „Nu”, zise el şi tăcu. Apoi deodată îmi spuse cu un glas de parcă îi părea rău că nu se gândise mai devreme, un glas plin de optimism pentru mine, o soluţie excelentă: „Tovarăşe Victor, de ce nu vă duceţi dumneavoastră la Braţele de muncă? Acolo ei au tot felul de posturi, pentru toate profesiunile, au o schemă exactă de necesităţi şi vă pot soluţiona foarte rapid. Eu sunt secretar cu propaganda. Am alte sarcini şi nu pot să ştiu bine ce au ei…” Înţelesei că se debarasa de mine şi mi se păru firesc. Nemaiexistând şeful care îi încredinţase cazul meu, nici el nu mai era obligat să-l rezolve. La Braţele de muncă, gata, o soluţie plină de perspective. „Faceţi aşa, tovarăşe Victor, mai spuse el, şi daţi-mi pe urmă un telefon să-mi spuneţi cum aţi rezolvat.' „Bine, tovarăşe Vătămanu, vă mulţumesc că aţi avut toată bunăvoinţa!” „N-aveţi pentru ce! Vă urez succes!” „Ah, strigă Matilda când auzi, trebuia să insişti şi să nu te încăpăţânezi la o bibliotecă, trebuia să te fi dus iar ia Mircea şi să-i spui că dacă nu sunt locuri de bibliotecar, să-ţi dea altceva. Acum ce-o să faci? La Braţele de muncă! Ăia or să te trimită să dai cu târnăcopul şi cum tu n-o să primeşti, ce-o să faci toată viaţa? „De unde ştii tu că n-o să primesc? Ba o să primesc bucuros, n-o să fie mai rău ca în mină! îi răspunsei cu un glas brutal. Dacă o să fie pentru toată viaţa, mai vedem. Am alte păreri despre viaţă!” „Ce păreri? Ce valoare au părerile tale?”, zise ea la fel de brutal. „Am părerea că viaţa mai oferă şi surprize, nu curge numai pe gustul unora, mai curge şi pe-al altora, se mai schimbă…” „Vezi să nu se schimbe! În rău se schimbă, nu în bine!” „Să zicem, dar mie tot n-o să-mi pese! Mai rău decât un târnăcop ce-o să fie? Am făcut muşchi de oţel în mină. Chiar mi-e dor să-i pun în mişcare!”

Astfel de cuvinte erau intolerabile pentru o femeie. Izbi cu şervetul în masă, îşi strânse pumnii îndârjiţi şi rosti: „Carte ai învăţat, din carte să trăieşti, indiferent cum. Cere,

protestează, fă ceva, nu te lăuda cu muşchii tăi de oţel, descurcă-te! Bine, ai fost unde ai fost, înţeleg. Ţi-au trebuit câteva luni să te odihneşti, dar acum e timpul să ieşi din letargie. Nici măcar nu mai citeşti, nu mai scrii nimic, mi-a plăcut mai mult atunci când mi-ai tras una că am umblat în caietele tale. Scrie o carte marxistă! Studiază, lucrează… O să zici că n-o să ţi-o publice nimeni, scri-o tu întâi şi să fie foarte bună şi o să vezi atunci dacă ţi-o publică sau nu. Dacă ai încredere că viaţa e aşa cum zici că e, trebuie să fii pregătit, nu cu o carte, cu mai multe! Nu abia atunci, după ce-o să îmbătrâneşti, să te-apuci să le scrii. Atunci n-o să mai scrii nimic, or să vină alţii mai tineri care or să fie luaţi în seamă. Uite, marele poet şi filosof am auzit că lucrează, traduce, îşi scrie memoriile…” „N-am nici un chef, zisei, să scriu o carte marxistă, încât schelăria construită de tine cade. Marxist a fost, ca să zic aşa, tot Marx şi el a spus tot, şi un adevărat gânditor nu poate accepta să culeagă fărâmiturile de la masa altuia…” „Nici măcar nu e adevărat! zise Matilda furioasă. Nu mă pricep la filosofie, dar atâta lucru ştiu şi eu, că au fost grupuri de filosofi care au tratat cam aceleaşi idei. Spune tu singur un mare filosof şi dacă eşti sincer o să-mi numeri o grămadă care l-au urmat. Poftim, Socrate!” „Da, aşa este, zisei, putem numi socratici o grămadă de filosofi, aşa în general, dar fiecare a întemeiat şcoli proprii de filosofie, nu s-au mulţumit să reia papagaliceşte conceptele lui. Aşa a fost şcoala megarică, şcoala cirenaică, şcoala cinică, fără să mai vorbim de giganţi ai gândirii filosofice ca Xenofon şi Aristotel. Dar Euclide? Da, socratici, dar, ăhă! gândirea lor nu se târa pe burtă în faţa gândirii lui, cu toate că Euclide, de pildă, în timpul tensiunii dintre Megara şi Atena, părăsea Megara în haine femeieşti şi se furişa în Atena să-l asculte pe Socrate. Ei şi? La rândul lor au avut şi ei discipoli, care nici ei nu pot fi confundaţi cu maestrul.” „Deci am dreptate, zise Matilda, poţi foarte bine să fii marxist! Da, în sensul pe care îl propui tu, n-o să zică nimeni că eşti antimarxist, dacă porneşti de

la el.” „Ce naivă eşti!”, zisei. „Lasă să fiu eu naivă şi tu să scrii! Mai târziu o să-mi dai dreptate. Ştiu, tu ai altceva în cap, ţi-am citit caietele, dar ideea ta că totul e spirit şi materia o aparenţă, un înveliş pe care spiritul şi-l creează, întâi că nu e nouă şi al doilea că (şi aici Matilda râse) asta vine în totala contradicţie cu marxismul, şi chiar că n-o să-ţi publice nimeni niciodată vreo carte bazată pe ideea asta.” „Ba da, e nouă, fiindcă are în vedere ceea ce a descoperit ştiinţa în acest veac, şi nu ştiau idealiştii secolelor trecute. Ce este asta, materie? Masa asta la care stăm e un vid insondabil, în care zbârmie cu viteze halucinante electronii în jurul nucleelor. Şi crezi că asta e tot? Şi crezi că asta e materie?” „Este, râse Matilda, până nu se face putregai. Pe urmă nu mai ştiu ce este, dar nu pot să cred că paharul ăsta din care beau apă e spirit…” „O să scriu totuşi cartea mea şi o să-ţi dovedesc că da, dar n-o să fie aşa de simplu de înţeles…” „În schimb o să fie destul de simplu să fii trimis iar de unde-ai venit, zise Matilda cu humor. Unde-ai dus caietele?” „La bunicul, într-un dulap din pivniţă.”

XI.

Mă dusei totuşi chiar a doua zi dimineaţa la Braţele de muncă, deşi chipul posomorât al Matildei nu-mi prevestea nimic bun. Mă aşteptam să găsesc acolo, în preajma clădirii, o mulţime de oameni, cum văzusem în filmele străine. Nu era nimeni, eram singurul solicitant. Fui îndrumat într-un birou, unde mi se dădu să completez un formular şi un individ îmi puse câteva întrebări suplimentare, printre care şi aceea dacă am suferit condamnări. La rubrica „profesiunea'„, scrisei fost asistent universitar, iar la aceea „unde aş dori să lucrez” spusei, deşi ştiam că e zadarnic, că la un liceu, şcoală normală, tehnică etc, numai şcoală să fie. „Mai adăugaţi ceva, zise funcţionarul, repartizările în învăţământ ţin de alte organe, secţia de învăţământ a sfatului popular, sau cu aprobarea ministerului.” Adăugai: sau la o bibliotecă, la o casă de cultură, la un muzeu sau

chiar funcţionar în vreo instituţie… „Veţi primi răspunsul acasă, în scris…”

Îl primii după trei zile. Începând de la data… deveneam salariat al Sfatului popular orăşenesc, să mă prezint imediat la serviciul numărul… tovarăşul Istrate, pentru perfectarea formelor de angajare. Mă prezentai de îndată. Istrate ăsta era un tinerel cu o înfăţişare plăcută şi meditativă, dar se uită la mine cu o privire parcă uluită când auzi cine am fost şi ce studii am. „Ăştia sunt nebuni, zise el. Am posturi libere la echipa de deratizare a oraşului. Primiţi un asemenea post?! mă întrebă el uluit. Probabil că e o greşeală, ia să vedem…”

Şi puse mâna pe telefon. Nu, nu era nici o greşeală. Şi începu să formuleze aceleaşi întrebări pe care aşi fi vrut să le formulez eu. Altceva nu mai găsiseră? E vorba de un profesor universitar… Da, a fost, dar oricum. Şi ce dacă a suferit condamnări… Nu i se poate găsi… într-o uzină, dispecer, sau funcţionar, undeva la poştă, la telefoane, la electricitate… Bine, deocamdată nu, dar în perspectivă… Nici în perspectivă?! Mai bine îl trimiteaţi pe un şantier, să se facă zidar, sau într-o uzină, să se califice la un strung…!

Apoi închise, şi pe simpatica lui figură meditativă se aşternu o tăcere străină de mine. Apoi mă privi cu răceală şi îmi spuse: „Primiţi acest post? Mi s-a spus să vă comunic că, dacă refuzaţi, degeaba vă mai duceţi pe la ei. Cine refuză să primească un post nu mai are dreptul să se adreseze Braţelor de muncă, să se descurce singur…” „Bine, zic, şi ce e asta, concret, deratizare, ce trebuie să fac?” „Mergeţi şi deratizaţi la diferite adrese pe care o să vi le comunicăm noi…” Era plictisit. Dacă tot nu primeam (şi cum aveam să primesc?), ce rost mai avea întrebarea? „Pot să viu mâine eu răspunsul?” „Bineînţeles!”

Ieşii afară rătăcind spre casă, întârziai ici-colo să privesc un cuplu de îndrăgostiţi, sau bătrâni cu fălcile tremurând vegetând prin scuaruri. Aşadar, gândii, la deratizare! Şi eram stăpânit de o euforie ciudată, parcă jubilatoare.

Surâdeam în sinea mea. Bietul Petrică, de care râsesem când îmi vorbise cu atâta patimă despre l'Avenir de l'intelligence! Viziunea lui şi a lui Maurras era idilică, nu la „coadă” aveam să fim puşi, ci jos de tot, la deratizare. Simţeam un fel de bucurie, era a orgoliului de a dispreţui până în adâncul fiinţei mele. Deratizare! O muncă utilă şi care promitea să fie amuzantă. Sau dacă nu munca în sine, oamenii cu care aveam să lucrez! Erau totuşi oameni. Aveam să-i cunosc, simţeam o vie curiozitate. Oricum era mai puţin rău decât ceea ce i se întâmplase celebrului doctor Athanasie Proca, de a cărui soartă nu mă înfiorasem când mi se relatase cu ani în urmă. Antonescian, după 23 August fusese arestat şi închis. I se dăduse drumul prin 48. Pasionat de meserie (fusese şef al unui spital construit cu banii lui), ceruse cu umilinţă să fie reprimit în el ca simplu sanitar, dar nu i se admisese. Se spunea că în închisoare salvase de la moarte un gardian cu un simplu cuţit de bucătărie şi cu sfoară ordinară, operându-l de ceva infecţios şi acut, până să vină salvarea, care ar fi ajuns prea târziu. „Domnilor, măcar felcer, lăsaţi-mă, n-o să fac nici un rău, o să fac numai bine!” Nici vorbă! Îl făcuseră lănţar. Adică? Îl trimiseseră, şi el primise, să nu moară de foame, sau poate din aceeaşi trufie jubilatoare pe care o simţeam şi eu acum, să tragă cu lanţul căldări de căcat din haznalele oraşului. Oricum, aşa ceva n-aşi fi primit, chit că ar fi trebuit să mor. Să ucid şobolani! Şobolanul e un animal urât de Dumnezeu fiindcă e trufaş. Cică ar fi mâncat anafura din biserică. Ştiam acest lucru de la mama. Da, era trufaş, mă atacase odată unul, când eram copil, şi nu uitasem îndrăzneala lui, chiţcăitul insolent cu o sugestie de gândire umană (căci numai oamenii pot fi insolenţi), ochii vii, inteligenţi şi bestiali.

Mama îi omora, nu cu otravă, miroseau otrava, deşi era lipită de pâine, cu untură, ci cu făină uscată pusă într-o farfurie, amestecată cu gips. Pe-asta o mâncau şi gipsul se usca în ei şi crăpau, îi vedeam pe la colţurile casei morţi, cu

burţile în sus. Odată stăteam în verandă şi citeam, când zărisem vreo cinci îndreptându-se spre fântână. Înaintau în ordine, în flanc câte unul. Ajunseseră lângă puţ şi începură să bea apă dintr-un vas mare pe care totdeauna mama avea grijă să-l umple pentru orătănii, apoi reveniră în acelaşi şir indian şi dispărură fără grabă; n-aveau fricã, se pare că moartea nu-i speria.

Ce-ar fi totuşi să scriu o carte şi să nu cad atât de jos? Dar ce carte puteam scrie în starea de spirit în care mă aflam? Doar o carte care s-o exprime, această stare de spirit. Schopenhauer se întreabă în Aforisme: ce reprezintă cineva? (un om!) Ce reprezentam eu, dacă acceptam să mă duc la deratizare…?

Există în limba rusă două cuvinte care au căpătat, după mine, semnificaţii noi: nicevo (nimic) şi sil (putere). Dostoievski a meditat primul asupra lor, şi în Demonii s-a înspăimântat de ceea ce puteau ele să însemne pentru oameni, dacă Piotr Ştefanovici Verhovenski ar fi ajuns la putere şi Stavroghin (prinţul Harry), stăpânul Rusiei. Nihilism!

Toţi oamenii, nu numai ruşii, se nasc cu puţin nihilism în ei: este partea de revoltă iraţională a fiinţei umane împotriva puterii condiţiilor care o înlănţuie încă din faşă şi nu o eliberează decât în moarte. La ce bun atunci totul? Priviţi chipul unui prunc înfăşat, şi o să vedeţi cum apare pe el suferinţa că i se paralizează astfel mişcările lui libere: trăsăturile lui inocente se crispează de revoltă şi neputinţă. Şi el încă nu ştie nimic, dar mai târziu va fi silit să afle, începând din şcoală, trecând prin căsătorie, prin robia zilnică a luptei pentru existenţă, că totul îl înlănţuie, ierarhia socială, nedreptăţile oricărei orânduiri, imperfecte de la natură, legile desvoltării economice, condiţiile de existenţă ale ţării sale în relaţie cu alte ţări, care adesea dau naştere la războaie, unde e trimis, el sau copiii lui, să lupte şi să moară. De aceea ia parte adesea cu frenezie la revolte, răscoale şi revoluţii, când vrea să nimicească toate

acestea. Caracteristica sufletului uman e aspiraţia spre libertate, dar sensul vieţii tot nu-i apare cu limpezime: da, libertate totală, dar ce să faci cu ea, dacă într-o zi tot trebuie să mori? Scriitorii ruşi au numit asta „blestemata chestiune insolubilă”. Şi pe această incertitudine, pe această ispită a lui nicevo, apare sil şi îl prinde în arcane. Şi atunci se supune şi, ca să-şi ascundă înfrângerea, îl acceptă pe sil cu fanatism, lăsându-se umilit şi martirizat, umilind şi martirizând la rândul lui pe alţii şi, dacă s-ar putea, întreaga lume. Gogol preconiza, spre sfâr-şitul vieţii, cnutul pentru ţărani şi îndepărtarea de cultură. Da, spiritul i se turburase, era adevărat, se speriase de ceea ce descoperise, dar de ce spaima lui luase chiar această direcţie? Aşi scrie într-adevăr cu mare fervoare o carte în acest sens, simţeam că o pot face… Dar, gândii, poate la bătrâneţe s-o scriu, când n-o să-mi mai pese de nimic şi s-o las moştenire Silviei, s-o publice ea sau copiii ei dacă o să mai intereseze atunci pe cineva un astfel de subiect. Deocamdată fusesem împins de sil spre nicevo, fusesem mai necesar înăuntru decât afară. Acum eram afară şi eram mai „necesar” la deratizare decât în oricare altă parte, şi în nici un caz în învăţământul de orice grad.

Iată aşadar cum deveneam liber prin necesitatea înţeleasă! Desigur, Matilda, care deşi era membră de partid, avea un nivel teoretic foarte scăzut, n-avea să înţeleagă această „necesitate”. Nu era, adică, atât de liberă. Bineînţeles că nu-i voi spune nimic, iar dacă avea să afle, o să vedem atunci ce mai e de făcut.

Şi a doua zi dimineaţa mă prezentai să-mi iau serviciul în primire.

XII.

Investirea fu simplă, fiindcă tinerelul, care dealtfel era mai bătrân ca mine cu zece ani, după ce mă prezentă celorlalţi mă investi şef, simplă formulă, nu avea pe schemă post de şef. Vrusese astfel să-şi arate simpatia pentru mine? Desigur! „Bă, le zise, atenţie aicea, v-am angajat un şef, să

nu mai lucraţi aşa alandala, voi faceţi treaba şi el vă supraveghează să nu ardeţi gazul, cum mi s-a mai raportat…” „Cine v-a mai raportat, dom'şef?”', protestă cu tristeţe şi cu reproş un zbanghiu de ţigan, al cărui glas era, ai fi zis, topit de desamăgire faţă de aceste învinuiri nedrepte. „Da' alaltăieri unde-ai fost de-ai lipsit?”, zise „tinerelul”' rece şi indiferent. „Păi cum, domşef, nu v-am raportat că mi s-a îmbolnăvit nevasta?” „S-a îmbolnăvit nevasta, nu te-ai îmbolnăvit tu, care te-ai dus pe urmă la bufetul «Tâmpa».' „M-aţi văzut dumneavoastră?!”', zise ţiganul cu o simulată voce jalnică. „Hai, bă, ia taci, i-o reteză tinerelul distrat. Ai fi în stare s-o ţii aşa până mâine dimineaţă, dă-te dracului, parcă ai fi regele Angliei, aşa te ofensezi.”

Unul din ei, care avusese la început un aer flegmatic şi vesel, păstră, auzind toate acestea, doar flegma, dar veselia îi pieri. „Ce-avem noi nevoie de şef, dom'şef? Urăsc şefii”, zise el cu burta înainte şi cu aerul că el a fost şi vrea să rămână liber. Semăna cu un paing, aşa cum arăta, cu burta proeminentă şi cu picioarele care i se ghiceau subţiri prin acel joc prea liber al pantalonilor. „Urăşti şefii? zise tinerelul, şi îşi înfipse privirea în ochii celuilalt. Păi şi eu sunt şef! Mă urăşti şi pe mine?” „Ei, nu pe dumneavoastră…', bolborosi paingul deodată înfuriat. „Păi aşa ai zis: şefii. Unde ţi-e logica? Vrei şi tu să spui ceva, dar nici tu nu ştii ce spui, continuă tinerelul, şi-şi flutură degetele la tâmplă: trebuie să fie aşa, în capul tău, o completă bulibăşeală! Nu degeaba te cheamă Bacaloglu: eşti turc, nu înţelegi un ordin? Echipa are acum un şef, gata, ce mai e de discutat în chestia asta? Sau vrei să dai tu ordine la sfatul popular?”

Stăteam în curte, eram vreo şapte inşi. „Vedeţi, zise tinerelul, şi spuse un nume de stradă şi un nume de instituţie, iar au apărut acolo şobolani, deşi nu e multă vreme de când s-a deratizat. Ori n-aţi deratizat bine, ori e vreo colonie ascunsă, chiar în clădire sau poate prin

apropiere, vedeţi ce e şi lichidaţi-i. Se sperie funcţionarele, ţipă pe-a-colo, înseamnă că trebuie să fie de-ăia marii, care atacă.' „Gata, dom' şef, mergem acolo”, zise ţiganul cu un sârg simulat, în spatele căruia se ghicea nepăsarea lui ancestrală pentru orice activitate care nu era în folosul lui direct. „Daţi-i drumul! Începeţi cu clădirea asta, şi dacă terminaţi vă întoarceţi şi o să plecaţi cu o maşină la uzina de tractoare, s-a semnalat acolo o colonie într-o secţie veche”. „Mâine dimineaţă, dom' şef, zise ţiganul. Nu rezistăm.” „Bine, daţi-i drumul!”

Pornirăm. Închisoarea mă învăţase să cunosc repede soiul de oameni dintr-un grup. Bacaloglu călca infatuat, cu capul pe spate, legănându-şi corpul, parcă într-adevăr ar fi fost regele, nu al Angliei, fiindcă englezii n-au o morgă de acest gen, şoldie, ci al vreunei ţări din acestea noi, bananiere, care trece în revistă o gardă de onoare străină. Nu se uita şi nu vorbea cu niciunul din ceilalţi, deşi avea un prieten, un uriaş care mergea alături de el şi îi spunea necontenit ceva. Uriaşul, povestind, avea o expresie parcă explozivă, în orice caz ai fi zis că fiinţa lui obscenă, cu un fund ca de muiere, care s-a îngrăşat peste măsură, părea tot timpul sub presiunea unei mari nevoi de a vorbi. Parcă ar fi mâncat zilnic, dimineaţa, înainte de a pleca, nu alimente, ci cuvinte, un butoi întreg, şi acum le dădea drumul râgâind, din când în când behăind… Nu ştiu ce-i spunea paingului, în orice caz acela îşi permitea să surâdă cu gura lui ca o tăietură de buzunar şi din timp în timp să-l ia peste picior cu o voce cântată, afectând avertismente neduse până la capăt… „.domnuuu Calistrat… Vezi, domne, cum e cu chestia asta… Fii atent, domne, că e cu bubă în cap…” „Aiurea! făcea uriaşul, bâl bab în bâzda mă-sii”, şi în loc de cuvinte ţâşneau câteva clipe gâjâieli de râs care parcă îndată ce-i ieşeau afară din gâtlej, jjj, hî, jjj, el le aspira înapoi şi se îneca…

Iar de mine se lipi un individ care părea să fie un famen, cu un ten de adolescent şi păr albit la tâmple, ai fi zis simpatic şi inocent, dacă gura şi ochii nu te-ar fi izbit prin

ceva indefinibil murdar şi care, de îndată şi fără introducere, ca şi când ne-am fi cunoscut de mulţi ani, începu să-mi facă, vorbind tare, şi cu o pasiune rece şi indiferentă, teoria şobolanului. Aflai astfel în timpul drumului (după ce mai întâi ne oprirăm şi intrarăm într-un fel de garaj şi un ins ne deschise şi ne încărcarăm fiecare cu aparate numite vermorele, cu material de lipit crăpăturile şi încheieturile uşilor şi ferestrelor şi câteva scări) că şobolănimea nu trăieşte în desordine, că se organizează acolo unde sunt condiţii, adică apă şi mâncare, în colonii şi pe clanuri, fiecare cu familia lui, soţ, soţie şi copii, şi că la maturizarea fetelor (aşa le numea famenul, fete) şeful de clan îşi omoară nevasta şi alege dintre tinerele copile pe cea mai drăguţă şi mai aptă în înmulţire şi reîncepe ciclul de reproducere. Pe urmă, după vreo zece-doisprezece ani şeful albeşte şi este şi el omorât de unul mai tânăr. Au camere de dormit, chiar şi anticamere, şi în stânga (nu în dreapta) fiecărei camere un culoar şi loc unde îşi fac nevoile, şi alt loc, un fel de cămară, unde îşi ţin alimentele. Fetele dorm într-o parte, băieţii în alta. „Atacă, dom' şef. Sar la piept sau la coaie. Au coadă puternică. Nevasta alăptează, stă aşa întinsă, ca o scroafă. Şi un porumb ştiţi cum îl cară? Se pune unul pe spate, ţine ştiuletele pe burtă cu lăbuţele şi alţii îl trag de coadă. Am găsit odată, dom' şef, unul cu dinţii aşa de mari, că ne-am speriat toţi. Mari de tot, uite aşa îşi ţinea gura (şi famenul îşi rânji nişte dinţi laţi şi galbeni, dintre care unul era cenuşiu, şi îşi deschise astfel gura, şi avui strania senzaţie că şi el semăna în clipa aceea cu un şobolan, în orice caz avea în el ceva şobolănesc), n-o mai putea închide din pricina dinţilor, l-am visat noaptea… Aşa sunt ei daţi de la Dumnezeu, să le crească dinţii şi să nu mai poată mânca şi să moară de foame dacă nu rod tot timpul lemn! Dacă nu găsesc lemn de ros, e jale! Nici noi nu putem câteodată să scăpăm oamenii de ei. Acum vreo trei săptămâni a trebuit să dărâmăm o măcelărie. Se aciuaseră în pivniţă şi n-am reuşit să le dibuim galeriile. Clădire

veche, ce mai! Am închis măcelăria de trei ori, am pulverizat peste tot, am lăsat înăuntru trei căldări cu toxice, nimic. Şi atunci s-a chemat un tanc şi am ras tot… Dracu i-a luat, că altfel nu puteam scăpa de ei. Sunt şi basme, continuă famenul, că îi poţi goni dintr-un loc dacă prinzi unul, îi dai foc cu benzină sau îl jupoi de viu şi îi dai drumul şi ăsta fuge în colonie, şi îi sperie pe toţi şi fug. Dar ce-ai făcut? Îi goneşti dintr-un loc şi se aciuiază în altul, or noi, dom' şef, trebuie să-i stârpim, nu să-i gonim…" „Da, gândii, iată un om cu conştiinţa lărgită. Nu gonirea, ci stârpirea!" Am uitat să spun că în timpul povestirii famenul avea un tic bizar. Făcea din când în când pauze, se uita în jur, cu atenţie, apoi se apleca aproape de urechea mea şi continua câteva clipe în şoaptă, ca şi când mi-ar fi destăinuit mari secrete. De acord, erau secrete, dar după ce se convingea că nu-l aude nimeni, atunci de ce se mai apleca şi îmi vorbea în şoaptă?

Ceilalţi membri ai echipei nu-mi spuneau nimic. Vermorelul pe care îl duceau în spate sau scările erau parcă semnul etern al destinului, care îi apăsa să ducă tot timpul ceva în spate. Doar scările care puteau simboliza un urcuş dădeau chipurilor lor o nobleţe: suntem oameni, mergem la muncă, oricare ar fi ea, e necesară, şi după ce o facem, suntem liberi, avem muieri, copii, îi hrănim, pe urmă mergem cu prietenii la un pahar… bem, ne distrăm… Fără să mai punem la socoteală că şi în timp ce muncim putem să ne distrăm…

Ceea ce mi se întâmplă şi mie însumi în prima mea zi de vânătoare după şobolani şi apoi şi după aceea, adică după ce terminarăm şi intrarăm într-o cârciumă. Oamenii sunt inventivi şi îşi sărbătoresc adesea clipele de viaţă jucând o comedie. Pesemne că în cinstea mea ţinură toţi să-mi arate că munca noastră avea mai mult haz decât a altora, care se credeau, adică nu se credeau, chiar erau mari şefi, dar în fond se plictiseau, fiindcă erau prizonieri într-un aer rarefiat de răspunderi în care viaţa se golea de concret.

După o plimbare pe străzile oraşului (căci aşa îmi păru, plimbare, nu se grăbea nimeni… Iată secretul longevităţii românilor; nimeni nu se grăbeşte: „merg lucrurile şi mai încet”', spune un erou al lui Sadoveanu; şi are perfectă dreptate, nu suntem noi cel mai vechi popor din Europa? Noi, tracii! Dacă ne-am fi grăbit, am fi pierit în ceaţa veacurilor), găsirăm strada noastră şi intrarăm în clădirea care trebuia deratizată. Coborârăm la subsol. „Vedeţi dom-şef, îmi şopti la ureche famenul, după ce se uită grijuliu în dreapta şi stânga, în timp ce Bacaloglu şi prietenul său Calistrat loveau în ţevi şi se vârau pe după instalalia de încălzire şi pompare a apei, uitaţi-vă acolo jos, e apă, din neglijenţa instalatorului sau proasta funcţionare a pompei, dacă n-ar fi apa-aia, n-ar fi nici şobolani! Muncim degeaba, după câteva luni, ne întoarcem… Fără apă în apropiere, şobolanii, ca şi oamenii, nu pot trăi”… Asta mă plictisea cu explicaţiile lui teoretice şi îl evitai. Mă împiedica să-i cunosc pe ceilalţi. Urcarăm şi începu, de sus în jos, operaţia de lipire a uşilor şi ferestrelor.

Părăsindu-l pe famen, un altul se dădu pe lângă mine, care, ăsta, începu să-mi spună cine sunt ceilalţi. Era un ins de vreo patruzeci de ani, scurt şi îndesat, cu simţ al humorului şi, cum aveam să aflu chiar în ziua aceea, cu o ştiinţă despre oameni care făcea din el un filosof agreabil şi inteligent. Nu înţelegeam cum de nu învăţase în viaţa lui o meserie şi se mulţumea cu acest serviciu care cerea o atât de puţină calificare. Îmi spuse tot el: ţinuse o tutungerie şi îi fusese luată de curând, să se dea prioritate invalizilor de război. În tinereţe se ocupase cu micul negoţ alimentar, până la stabilizare, când fusese prins că face speculă şi închis câteva luni: nu-i mai trebuia, ăsta, comerţul de stat, nu mai era comerţ alimentar, ci falimentar. Condamnarea îl împiedica să intre şi el gestionar pe undeva, cum făcuseră mulţi. Îl chema Vintilă. Îmi făcu un semn tăcut din cap spre Bacaloglu, care, cu vermorelul în spinare, căuta ceva. „Îl vedeţi pe-ăla? zise el cu dispreţ. Pe-ăsta a vrut tat-său să-l

scape de front, să-l facă ofiţer de jandarmi, şi l-a băgat în liceul militar. Era gata să iasă şi l-au dat afară în 44 după 23 August, nu înainte. Ei, de ce credeţi că l-au dat?!” mă întrebă Vintilă cu superioritatea celui care, deşi nu ţi-a oferit nici o cifră a ecuaţiei, pretinde să vadă de la tine că eşti la fel de deştept ca el şi o să ghiceşti…

Stăteam alături, eu ungeam canaturile cu lipici, el, foarte dibaci, cu câteva mişcări, aplica fâşiile de hârtie. „Dumneavoastră sunteţi mai inteligent decât mine, până să veniţi, şeful ăsta de la sfat, Istrate, ne-a spus că aţi fost profesor la facultate, de ce nu mai sunteţi, asta vă priveşte pe dumneavoastră, n-am eu treabă, o fi vreo nedreptate, vreo râcă – şi se opri şi îşi frecă două degete unele de altele şi făcu: e? parcă dumneavoastră o să lăsaţi situaţia aşa? Vă vine bine într-o zi şi o să-l vedem pe-ăla aici, şi cu un deget energic arătă podeaua. Şi acum să-mi spuneţi: de ce credeţi că l-au dat afară? Nu era elev bun? Ba era, că ajunsese pe ultimul an, atât mai avea, un an şi ieşea sublocotenent. Şi ar fi ajuns mare, fiindcă el pe front nu fusese, legionar n-apucase să fie (îl ţinuse tat-său de rău – să vă spun eu după aia cum s-a purtat cu tat-său, care şi-a jertfit viaţa pentru el). Nu ghiciţi?” „De ce l-au dat afară?” dibuii eu. „Ei, da, de ce? Ia să vedem aşa, după comportările lui – şi cu un dispreţ scârbit cum nu se mai poate: l-aţi văzut cum s-a legat de dumneavoastră, chiar de la început, nu vă cunoştea, nu nimic, ei, aşa…!'„ „De prost!”, zisei la întâmplare. „Asta e, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o grasă satisfacţie. Aşa este, de prost! Ce-i făcuserăţi dumneavoastră lui?!” „Nimic!”, zisei. „Nimic, dom' profesor! se speti el de silă şi de o scârbă universală. Aşa i-a făcut şi lui tat-său… Dar să vă spun ce-a fost cu datul lui afară din şcoală. Stăteau şi ei de vorbă despre evenimente, colegi între ei… 23 August, Antonescu câh (şi Vintilă îşi tăie gâtul cu palma), dom' profesor! ce le păsa lor de soarta lui Antonescu?! Ei? Ai fost, ai făcut şi tu ce-ai putut, ai pierdut războiul, ai dus ţara la dezastru, trebuia să ştii de la început şi să nu te vâri ca

prostul până în inima Rusiei. Franco s-a vârât, dom' profesor?" „Nu s-a vârât!" „Regele Boris al Bulgariei (sau cum îl cheamă) s-a vârât?" „Nu s-a vârât!" „Ungurul s-a vârât?" „S-a cam vârât!" „Aşa de tare?!" „Nu aşa tare." „Sârbu s-a vârât?" „Nu!" „Nici măcar Mussolini, dom' profesor, nu s-a vârât. Cine ştie ce-o să iasă? Atunci ce te bagi tu ca un nărod în stepele-alea calmuce să omori soldaţii de pomană? Acum or să te împuşte pentru greşelile pe care le-ai făcut şi pentru alea pe care nu le-ai făcut… Cum o să te ierte rusul că ai intrat peste el, şi încă cu cine? Cu smintitu-ăla cu mustaţă ca un rahat de muşte, să mă iertaţi, care a comis crime împotriva umanităţii? Păi te bagă şi pe tine la crimele lui, chit că tu o să zici că nu le-ai făcut… Nu le-ai făcut? Câh, le-ai făcut! gata cu tine! Cam lucruri de-astea discutau şi elevii ăia între ei, unii spunând că totuşi el a intrat în război pentru Basarabia, alţii că trebuia să se oprească la Nistru, cum a făcut Manenheim. Parcă Finlanda nu pierduse din teritoriu? Şi acum Manenheim are statuie în mijlocul Capitalei. Erou naţional! A luptat cu ei, a încheiat pace, gata, asta e istoria, rusul avea nevoie de teren să nu stea Leningradul prea aproape de graniţă… nedreptăţi istorice! Finlanda făcuse parte din imperiul ţarist… Şi când veni Lenin, gata, le-a zis, sunteţi liberi… Şi cu noi ar fi vrut să reglementeze chestiunea Basarabiei, dar noi, îngâmfaţi şi proşti, n-am vrut să ne ducem la masa de tratative, ne-am dus la Paris, că noi eram prieteni cu francezii, cârnaţi! Îi credeam mari şi tari, şi boul ăla de Take Ionescu a scăpat ocazia să-şi pună Lenin semnătura că Basarabia e pământ românesc! Asta e, dom' profesor! Prostiile se plătesc!… Şi să revin la elevii ăia… Ce credeţi că zice Bacaloglu în toiul discuţiei? Futu-l în cur pe mă-sa pe Mihai I că l-a dat jos pe Antonescu, prieten cu marele Hitler! Asta a găsit el de cuviinţă să spună despre actul de la 23 August, care ne-a salvat ţara de la dezastru total. Şi unul din colegi l-a raportat! Afară din şcoală! Şi s-a terminat! El nici n-a ştiut de ce, dar s-a dus tat-său pe la Ministerul de Interne şi s-a

plâns. Şi acolo l-au liniştit, i-au arătat dosarul: Uite ce gândeşte fiul dumitale, acum când noi am întors armele contra lui Hitler şi luptăm alături de Naţiunile Unite! Nu ne trebuiesc astfel de elemente…!”

XIII.

Coborârăm la etajul următor după ce pulverizarăm toxicul peste tot şi închiserăm uşa principală şi o lipirăm la toate încheieturile cu hârtie. Vintilă îmi şopti în timp ce reîncepurăm lucrul: „Credeţi dumneavoastră că era el aşa mare hitlerist cum spusese? Şi adăugă cu milă nesfârşită clătinând din cap filosofic: nu era, dom' profesor! Cum aţi spus dumneavoastră: din prostie, de-aia a spus vorbelea-alea, cum a spus şi azi-dimineaţă, că el urăşte şefii! N-aţi auzit ce i-a răspuns Istrate: Bă, şi eu sunt şef, şi pe mine mă urăşti? Şi el ce-a zis: ă, că nu pe dumneavoastră. Cârnaţi! Atunci pe cine? Pe-un om pe care nici nu-l cunoşti!” Bleandă! Ce ţi-a făcut ţie omu-ăsta? E, nimic, aşa! (Şi aici Vintilă mă împunse cu degetul în burtă, să contemplu adică bine specimenul.) Să vedeţi cum s-a purtat cu tat-său! De la mine la ei sunt o sută de metri, tat-său, om bogat, avea cinci prăvălii în oraş şi se ocupa cu comerţul cu cherestea. A pierdut tot cu naţionalizarea şi de inimă rea bătrânul a paralizat. Asta, Costaichie, că aşa îl cheamă pe numele lui mic, după ce trăise ca un fecior de bani gata şi chefuise cu şapte curve pe-un picior fără să facă nimic, acuma, la ananghie, îl lasă pe tat-său la mila trecătorilor… Primea de pomană la poartă târându-se cum putea cu picioarele lui rablagite. Lumea îi da, muierile, fiindcă din averea lui făcuse o biserică în cartier… Săracul… toţi o să ajungem la fel… Costaichie, adică Bacaloglul tânăr, făcuse el ce făcuse şi ajunsese inspector financiar. Raglan pe el, cămaşă scrobită, pantofi cu talpă dublă, pleca de-acasă şi se întorcea cine ştie când. Şi într-o zi de sărbătoarea morţilor, îl vede pe tat-său la poartă… Costaichie, zice, Costaichie, dă-mi şi mie ceva să mănânc, că mor de foame (se sclintise şi ăsta, treceau muierile de la praznic şi avea poala plină cu

colaci, dar vorbea şi el aşa, cum se sperie un om bătrân că o să moară de foame, cad în mania asta). Ce să-ţi dau, zice ăsta, ce-ai făcut în viaţă şi ce-ai dres? N-ai fost în stare de nimic… Cum, zice bătrânul, Costaichie, am făcut o biserică. Ei şi? zice ăsta, dacă ai făcut-o, de ce nu ţi-a ajutat Dumnezeu? Şi se duce în casă, se întoarce cu pâine (că altceva nu putea să-i dea, pâine avea ăla destulă) şi i-o aruncă acolo în braţe. Costaichie, zice tat-său cu glasul lui prăpădit, molfăind din dinţii lui puţini care îi mai rămăseseră, bodaproste, Costaichie. Cum ai spus? zice ăsta. Bodaproste, Costaicuie! Bodaproste, zice Costaichie sarcastic, să fie în c… morţilor… Auziţi şi dumneavoastră ce-i zice fiul tatălui său bătrân! Auziţi, dom' profesor! Fiul să-i spună tatălui bătrân măscări! Să profaneze morţii! Moartă era şi mama lui! Uitaţi-vă acuma la el cum pândeşte şobolanii!” „N-a mai fost, zic, inspector financiar?” „Păi nu l-au prins că n-a spus în autobiografie câtă avere a avut tat-său?” „Şi?” „Şi l-au dat afară, a intrat într-o uzină de strungărie. Acolo, dom' profesor, ca să vedeţi că se află, lumea află! Cine e, mă, ăsta? se răsti Vintilă imitând flegma unui muncitor intrigat şi dispreţuitor. Cârnaţi! Cutare! Da? Păi ia să-l aranjăm! Şi şi-a primit pedeapsa pe care o merita pentru felul cum s-a purtat cu tat-său, i-a băgat cineva un ştecher în buzunarul fulgarinului, şi la poarta, o, stai, controlul! Şi l-au dat pe mâna miliţiei, furt din avutul obştesc! Un an! A făcut un an şi acum uite-l aici…” „Ce pândeşte el acolo?”, îl întrebai. „Şobolanii! zise Vintilă, ce să pândească! Le cunoaşte toate găurile, a ajuns specialist. Bine, măi Costaichie, îi zic într-o zi, tu, băiat cu carte, e? altceva n-ai mai găsit? Lasă, zice, e mai bine aşa, la primăvară vin anglo-americanii şi o să le spun: uite ce-au făcut din mine! Şi, Costaichie, zic, crezi că or să te facă ei şef mare? (Vintilă se ciocăni uşor cu degetul în piept şi susură insinuant): ei pe mine? eu mă fac şef! zice. Pe toţi o să vă belesc! Vedeţi!” mai zise cu o amară ironie în glas, dar

şi ca un fel de încheiere asupra acestei hazlii istorii. „Hazlii ziceţi? Ehe, dom' profesor! o să auziţi multe”, promise el.

Adică în cazul în care ar veni anglo-americanii să le povestească Bacaloglu suferinţele lui! „Dom' Bacaloglu, lasă-i dracului că mor şi singuri, zise ţiganul, hai să terminăm repede, să mergem şi noi să bem un şpriţ, face cinste dom' profesor de facultate…” Cunoşteam ironia mieroasă a acestei rase, devenii atent. „E şeful nostru, continuă ţiganul, bagă de seamă, dom' Bacaloglu, gata cu distracţia, acuma trebuie să lipeşti şi dumneata cu noi. Nu şi-a lăsat el facultatea fără vreo misiune! Nu e aşa, dom' şef? Puneţi-l pe dom' Bacaloglu la treabă!” Umil şi acoperit, ţiganul îşi strecura batjocura în auzul celorlalţi, care rânjeau. Vintilă se răsuci să-i răspundă, dar îl oprii: „Lasă-l în pace!”.

În aceeaşi clipă auzii un zgomot ciudat, o plescăitură înfundată, apoi alte două şi îl văzui pe Bacaloglu agitându-se în colţul lui, unde stătea lângă o coloană de scurgere, alături de W. C. El şpriţui în jur şi sări într-o parte. Era asaltat de şobolani, care fugeau de sus, unde era mediu toxic, şi săriseră prin vreo gaură din plafon. Trei intrară în biroul spaţios unde eram noi şi începură să alerge care încotro. Bacaloglu încolţise unul mare şi gras cât o pisică şi îl şpriţuia acolo unde se plasase. Scosese limba într-o parte cu o expresie de beatitudine pe chipul său parcă bubos, deşi nu avea nici o bubă pe faţă. Îndrăsneţ, şobolanul îl înfruntă, făcu un salt şi ţâşni în sus şi puţin lipsi să nu-l apuce pe Bacaloglu de nas. Revenind pe mozaic, se aţinti din nou, cu râtul lui mic ridicat în sus, şi avui, timp de câteva secunde, impresia că un dialog, o înţelegere urma să aibă loc între cei doi, căci Bacaloglu îi spuse cu o detaşare ironică: „Ei, dom' Nae, ai vrut, domne, să mă muşti? Păi nu-ţi merge cu mine, domne, ascultă, băiete, puştiule, ia înghite tu”, şi-i trimise, strâmbându-se bestial, un snop de substanţe din vermorelul pe care îl ducea în spinare. Înţelegerea însă nu se realiză, şobolanul ţâşni pe lângă el şi

ieşi peste noi. Corpul îi tremura ca o piftie, era gras şi nu fugea prea tare, şoldurile scabroase i se mişcau leneş. Alerga de la un capăt la altul în încăperea plină de birouri.

În acelaşi timp, grasul Calistrat ţopăia de repulsie ferindu-se de ceilalţi şobolani, care, căutând prin toate părţile vreo gaură de scăpare, se urcau pe pereţi, reveneau peste mesele goale, săreau chiţcăind şi într-adevăr unul îl atacă şi el scoase un ţipăt şi smuci din fundul lui mare cu o mişcare abjectă, urlând către Bacaloglu: „Du-te, mă, în bida mă-tii şi omoară-i odată!” Vintilă se apropie şi el şi îi trase cu sete un şut în fundul lui trivial (şi în clipa aceea avui un surâs de destindere, căci era uimitor cum piciorul scundului Vintilă ajunse atât de sus şi se înfipse adânc în acel fund lăbărţat şi obscen şi îi despică bucile). „,Belitule, îi spuse, pune mâna şi omoară-i, munceşte, f… pe mă-ta de puturos, câştigă-ţi pâinea, laşule! găinarule!” Asta se înfurie brusc şi năvăli cu pumnii asupra lui Vintilă, care se feri şi puse mâna pe-un scaun pe care îl ridică în aer. „Îţi crăp capul dacă te-apropii, îi spuse Vintilă, beţiv ordinar!” Era însă un joc, căci toţi erau prieteni unii cu alţii, cum aflai mai târziu.

În acest timp Bacaloglu urmărea cu o înverşunare calmă şobolanul cu care încercase el un dialog: pe ceilalţi îi ignora. „Copilule, îi spunea cu o ironie tărăgănată şi semeaţă, ai vrut să mă muşti, te-ai dat la mine, a? Păi nu-ţi merge, băiatule! Cine se dă la mine nu se iartă, Gică. Îţi plâng de milă, te las aşa să alergi, dar o să oboseşti! Consideraţia, mă băiatule! Ai vrut să mă muşti… Eşti pierdut! Singura speranţă a celor învinşi ştii care e? Nici o scăpare!… Naică, auzi, Năiţă? Fă maratonul pe dinaintea noastră, să se bucure şi spectatorii… Lasă-i să se bucure şi ei, sunt oameni, panem et circenses, ai auzit tu de lozinca asta? Învaţă şi tu, cultivă-te înainte să te prind, dom' Nae, ridică-mi nivelul, că pe urmă o să ţi-l ridic eu…”

Şi i-l ridică în clipa următoare când şobolanul, exasperat, se opri o secundă în mijlocul încăperii şi vru iar să atace: Bacaloglu îl trimise cu un şut în perete, de unde căzu apoi

jos cu ochii lui negri şi îndrăsneţi şi cu dinţii rânjiţi înfloriţi de stropi de sânge. „Bravo, Bacaloglu, strigă Vintilă, vecine, ai dat o lovitură formidabilă!” Grasul Calistrat urlă, gâjâind: „Patroane, o să te încoronăm împărat al şobolanilor, adică nu, jjj, râse el, o să te denumim Costaichie Bacaloglu Şobolanicus! N-am ce să-ţi fac, eşti genial, te pup în… azi o să mă îmbăt, o să-mi regulez nevasta, o să-mi bat copiii…” Bacaloglu rânji cu capul pe spate şi burta înainte: ha, he! Asculta elogiile cu un scepticism pe jumătate scârbit: erau elogii, îi plăceau, dar ştia el câte parale fac…

Famenul arăta o figură tristă, părea deprimat, complexat de ceva. Poate fiindcă toţi ăştia erau plini de vitalitate şi se distrau, în timp ce el părea golit de sânge? Arăta palid şi nu mai avea obraz de adolescent, îmbătrânise parcă brusc, semăna cu un manechin. „Vă uitaţi la ăsta grasu, Calistrat? reveni Vintilă lângă mine după ce coborârăm la parter. Un besmetic! L-a trimis şi pe el instituţia în delegaţie la Bucureşti. Şi acolo a violat o curvă!” Şi Vintilă tăcu mohorât, deodată lipsit de chef, nu-mi mai dădu alte detalii, să-mi explice, de pildă, cum poate fi violată o curvă. „Ce era de meseria lui?” îl întrebai. „Tehnician.” „Şi a păţit ceva?” „Cum?! un an de puşcărie!” „Pentru o curvă?” „Asta trebuie să dovedeşti! Până atunci e femeie cinstită! Şi l-au dat afară şi din serviciu!” „Şi de-aia e el aşa de vesel?” Vintilă se uită la mine supărat: „Credeţi că e treaz? Ăsta umblă cu băutura în el de la cinci ani!” „Îl cunoşti?” „Păi nu-i dădeam eu alimente pe datorie nevesti-sii, mai ales în timpul inflaţiei? Credeţi că a mai plătit-o? – făcu un semn cu mâna a lehamite – atâta pagubă să fi avut eu în viaţă…”

Pe la unu terminarăm, ne întoarserăm cu materialul la magazia de unde îl luaserăm şi tot grupul se îndreptă apoi spre un anumit local ştiut de ei. Era o fostă cârciumă, cea de care pomenise şeful nostru de la sfat, numită „Tâmpa”, Bufetierul, ca să ne unească două mese, goni cu brutalitate un bătrân, care după cât se părea stătea şi el acolo degeaba şi nu consuma nimic. Arăta tare nefericit şi părăsit, venise şi

el să vadă oameni. Palton jerpelit, o pălărie soioasă şi în loc de fular un fel de zdreanţă. Gândul mă duse la tatăl lui Bacaloglu, şi îi spusei lui Vintilă, în timp ce bufetierul pusese pe masă sticle de vin negru şi pahare: „Aşa arăta?… Dar el nu înţelese cine anume, uitase ce-mi povestise… „Zic de bătrânul ăsta prăpădit…” „Vreo gustare ceva?”, ne întrebă bufetierul. „Ce luăm, dom' şef?” zise ţiganul. „Ia ce vrei, îi spusei, nu fac cinste cu mâncare, numai cu vin.” „Da' zgârcit mai eşti, dom' şef! se vaită el, păi să am eu banii tăi de la facultate…”

Mă făcui că n-am auzit că mă tutuise şi-i spusei bufetierului că eu vreau brânză, unt şi salam de Sibiu. Ţiganul fluieră a pagubă şi se holbă la mine, dar fără respect, parcă ar fi vrut să spună că dacă am chiar atâţia bani să comand salam de Sibiu, atunci ce dracu mai căutam acolo printre ei? Şi se mai aşezase şi lângă mine şi mă jena cu cotul, ba chiar îmi ocupa cu labele locul din faţa ochilor, silindu-mă să mă dau mereu pe spate pe scaun. Mă gândii să schimb locul cu Vintilă, care stătea în stângă mea, dar ţiganul parcă ghici şi îşi retrase cazmalele. Toţi comandară acelaşi lucru, dar parcă nu le era foame. Începură cu vinul. „Hai noroc, dom' şef”, hârâi ţiganul înghesuindu-se iar în mine, gata să-mi verse paharul, „noroc, domne”, zise şi Bacaloglu, „hai noroc”, ziseră şi ceilalţi şi ciocnirăm.

Vintilă se trezi că de fapt îi era o foame de lup şi începu să mănânce hulpav cu pâine multă, în timp ce chipul începea să i se lumineze ca la început şi deodată îşi aminti că trebuia să-mi răspundă la o întrebare. „Prăpădit, spuneţi dumneavoastră? ăla, bătrânu-ăla?” „Da”, zisei. „Ce vorbiţi, dom' profesor! Ala prăpădit? Păi v-arăt eu prăpădit!” Şi se ridică mestecând zgomotos şi începu să meargă mărunt, ca melcul, imitând pe unul care până ar face doi-trei metri ar trece un ceas. „Ăsta prăpădit, strigă el la mine, şi când ajungi aşa, dom' profesor, câh, mai bine laţul de gât” (şi îşi încercui grumazul cu un gest de ştrangulare). „Chiar şi-aşa, zisei, trăieşte, are copii, se bucură că îi vede…” „Se

bucură?! (şi făcu gestul său de lehamite şi se reaşează). Şi ce rezultă de-aici? Când vă povestesc eu ce rezultă, mi se usucă gâtul”. „Adică?”, zisei. „Când spuneţi (şi vocea îi coborî şi i se rări insinuând aceeaşi amară ironie de mai înainte, când îmi povestise despre ceilalţi, ironie la adresa întregii umanităţi, dar şi la a mea, care putusem să afirm…) că se bucură că îşi vede copiii!” I se părea ceva jalnic să fie cineva atât de naiv… „Era o mamă (noroc, dom' profesor! şi ciocni cu mine şi bău tot paharul) cu o mulţime de copii, s-au dus toţi care încotro, a rămas cu o fată pe care o iubea ea cel mai mult, cea mai bună fată. Şi când au rămas singure fata asta începu s-o pună să vândă tot ce-avea prin casă, să-i fie ei bine, şi n-a mai rămas maică-sa cu nimic! Inimă de mamă, dom' profesor! Cum să rezişti când te ia aşa mieros?! Când a văzut că maică-sa nu mai avea nimic de vândut, s-a terminat! Mamă ai fost, acum eşti o gadină, care mai mult încurci drumul… Şi într-o seară, fata asta, care între timp se măritase, avea musafiri… Şi cu râsul aşa în gâtlej, pesemne că cineva spusese o glumă, o vorbă aşa mai în doi peri, hi, hi, hi, se apropie de uşă, şi hi, hi, hi, deschise, sunase cineva. Şi hi, hi, când o vede, era mă-sa, tu erai, sărăcie? zice. Ce vrei? Păi, maică, uite, am luat şi eu un medicament şi am venit să beau un pahar cu apă, a zis mă-sa. Du-te la bucătărie, zice. Se duce la bucătărie, că ea acolo îşi petrecea viaţa. Îşi amenajase ea, aşa, două scaune fără spetează, două taburete, punea două scânduri peste ele şi îşi întindea oasele, se simţea ea acolo bine, fiindcă îşi crescuse copiii în două camere, patru copii, şi acum cu o singură fată nu-şi mai găsea loc în casă… nu vrea să deranjeze pe nimeni… Şi-acolo dă peste ea gineri-său, care venise după sifoane, să facă şpriţuri, şi ăsta când o vede, ce este, ce mai vrei şi tu? Păi, maică, zice bătrâna, nu mi-a fost bine de la stomac şi m-am dus până la farmacie şi am luat un medicament… Şi parcă tot mai rău mi-a făcut medicamentu-ăsta… între timp intrase şi fi-sa în bucătărie, şi ginerele, nu că i-ar fi fost lui ceva în inimă pentru ea, dar

s-o fi gândit că tot i-o mai fi rămas nevesti-sii o secvenţă de milă în suflet pentru mă-sa, zice: dă-i, dragă, o ceaşcă de supă, să-i treacă răul care-l simte. Nu, maică, zise bătrâna, că dacă mănânc, iar m-apucă ameţelile, şi fata: unde nu te-ar apuca!… Şi în altă zi trecea pe drum prin faţa Liceului Andrei Şaguna un maior în maşină. Şi ce i se pare lui că vede el pe treptele liceului, o bătrână, şi-i zice şoferului, ia opreşte! Se dă jos, se uită, tu eşti, mătuşă? zice. Eu sunt, maică! Da' ce cauţi aici? Păi, maică, zice bătrâna (care era sora mamei acestui maior), m-am dus până la farmacie şi am luat un medicament şi m-au apucat ameţelile şi m-am aşezat niţel aici să mă odihniesc. Păi bine, tanti, zice maiorul, tocmai din cartierul Fetesculuiai venit aici să iei medicamentul şi să te odihneşti? De ce nu te-ai dus acasă? Vedeţi, ea avea istoria ei cu medicamentul, care îi da ameţeli, da' tot îl lua! Şi maiorul a înţeles că bătrâna rătăcea şi ea aşa pe unde o duceau paşii, că acasă ce-o aştepta? Şi o urcă în maşină şi o ia cu el… Acolo, bună ziua, tanti, bună ziua, maică, bucuroşi de oaspeţi, zice nevasta maiorului… O zi, două, trei… Pe urmă, alo, zice bărbatului (şi aici Vintilă îmi vârî iar un deget în coastă!), eu am propriile mele necazuri, nu pot s-o ţiu pe-asta mai mult aici, că mie nu-mi miroase bine locul pe unde trece!… Şi au trimis-o îndărăt la fata cea bună, să doarmă în bucătărie… Au găsit-o într-o dimineaţă moartă pe scândurile-alea… Asta e, dom' profesor!… Că ziceţi că te bucuri că îţi vezi copiii!… Aşa ziceaţi, nu? Ei, uite, aşa se scrie istoria…!”

XIV

„Tu eşti un mare povestitor, măi Vintilă, zise Bacaloglu cu un glas care afecta semeţia ironică şi detaşată, în aceste timpuri, dacă ai fi avut mai multă ambiţie şi nici o condamnare, ajungeai scriitor, fiindcă ai un patetism bine controlat şi mergi direct la esenţă, nu te încurci în descripţii inutile şi biografii fastidioase. Te băgau la şcoala de scriitori să înveţi ortografia şi acum erai mare, Vintilă, ne scuipai nouă în cap!” Vintilă râse, gâdilat de acest elogiu, şi întinse

paharul spre Bacaloglu: „Costaichie, zise el, crezi că nu mai mi-a spus cineva? La puşcărie, pe un viscol mare, stăm în celulă cu nişte oameni mari, unul fusese general, altul subsecretar de stat, altul ziarist, altul mă-sa pe gheaţă, da' era mai deştept decât toţi ăilalţi… Şi zice ăsta: domnilor, ne plictisim, orizontul de ceară care ne învăluie îmi face impresia că mă goleşte pe dinăuntru de eul meu. Şi cu toate astea, purtăm în noi o lume. Hai să ţinem fiecare câte-o prelegere. Aşa e, bravo? Şi începe el să ne povestească războaiele lui Iulius Cezar şi mai ales moartea lui, care mi-a plăcut mie cel mai mult… Cum l-a anunţat şi nevastă-sa, şi un om care a vrut să-l oprească din drum să-i spună să nu se ducă în senat şi el, nimic! Ce să mai discutăm, era în ielele din marte şi astea îţi iau minţile, ce mai, l-au măcelărit cu săbiile, şi el, săracu, şi-a acoperit capul cu toga! Nişte bezmetici, au păţit-o pe urmă şi ei, mai ales Brutus ăla, că s-a răsculat populaţia. Au încercat pe urmă şi ceilalţi să povestească, generalul despre bătălia de la Kursk, subsecretarul şi ziaristul bâm-bâm, cârnaţi! Ia spune, bă şi tu, ceva, îmi zice mie. Şi-mi aduc eu aminte de-un necaz, cum am pierdut eu odată, şi pe urmă l-am găsit, un portofel. Nu vă spun, dom' profesor, mi se adresă el mie, cum m-au ascultat! Tăcuţi, serioşi nu m-a întrerupt niciunul! Şi zice ziaristul: dacă aşi fi în libertate, mă Vintilă, aşi face din tine un povestitor balcanic – şi a pomenit un nume, adică ca ăla aşi fi ajuns…” „Panait Istrati, Vintilă”, zise grasul Calistrat, dar Vintilă nu confirmă. „Păi spune-ne şi nouă, Vintilă, zise Bacaloglu, cu semeţia sa flegmatică, şi rânji cu gura lui de babă, în timp ce peste ochi îi coborâră, ca nişte obloane, pleoapele, cum ai pierdut tu şi ai găsit un portofel!”

Naiv, Vintilă râse iar şi dădu din umeri cu ceva din orgoliul artiştilor, cărora orice li se întâmplă trebuie să fie interesant: „Păi nu mai ştiu!” „Atunci nu eşti scriitor Vintilă, susură iarăşi Bacaloglu, scriitorul are memorie, domne, ţine minte tot, altfel de unde-ar şti să scrie atâtea cărţi? Tu eşti un simplu om din popor, care ai limba deslegată, nu te

îngâmfa, Vintilă, că şi tăcerea e de aur! Uite, aşa-zisul nostru şef tace, dar şi când o vorbi! Aşa că ia aminte, învaţă să şi taci, fiindcă unii te pot asculta în batjocură, Vintilă, nu cum crezi tu!”

Adică eu eram acela! Vroia să-l îndepărteze pe Vintilă de mine, abia apărusem printre ei, şi Bacologlu, care era de fapt şeful lor neînvestit, vroia să mă anuleze din capul locului. Mă lăsai anulat! Dar el nu credea acest lucru, lipsa mea de replică, pe care o dorea, îl iritä şi spuse mai departe: „Tu eşti victima uşoară a unui om periculos, Vintilă. Eşti un încrezător şi mă mir că la vârsta ta apreciabilă te-arunci cu capul înainte şi nu vezi ce te paşte!” „Mă Costaichie, zise Vintilă şi râse iar în prada unei mari veselii, eu de când te cunosc, numai prăpăstii spui! Eşti om cu liceu, dar uită-te la mine; uită-te! Şi în clipa aceea mâna lui Vintilă ţâşni ca o săgeată spre Bacaloglu şi se întoarse îndărăt spre pieptul său: eu nu mă dau pe tine! Eu o să plec de-aici, am şi vorbit cu cine trebuie şi intru în comerţul de stat. Dar tu n-o să pleci, o să stai ani în şir, să te găsească americanii la deratizare şi… şi Vintilă îşi izbi fruntea cu palma şi se văită cu o compătimire copleşită: a! a! Ce om de valoare! Ce minte! Câte calităţi într-un singur om! Cum au putut bolşevicii să-l înjosească în felul ăsta!”

Calistrat făcu „jjj. jjj! Batroane, se bâlbâi el, văd agum o băsărică de Joi-mari, gu miros de tămâie de la sărbătoarea morţilor cum se băinăţează be capul tău înfumurat ca un bivol în eleşteu…” „Păi nu e aşa, Calistrate?!” strigă Vintilă triumfător. „Alo, domnu Calistrat, susură Bacaloglu subliniindu-şi printr-o nepăsare parcă adormită înfrângerea (nu reuşise să-l intimideze pe Vintilă, dimpotrivă, îi stârnise şi mai mult verva sarcastică), domnul Calistrat, fii atent, domne, nu te lansa, fiindcă s-ar putea să rămâi foarte uşor, deşi eşti aşa de gras…”

Adică?! Ce putea să-i facă? Rămăsei nedumerit asupra acestei enigme, dar nu pentru multă vreme. Bacaloglu continuă:”. Eu am fişe, domnu Calistrat, şi deocamdată fişa

dumitale e albă. (Şi se legănă imperceptibil şi se uită în zare visător.) E albă, domne, dar te observ! Fii atent…!” „Jjj, făcu grasu, du-te-n bida mă-tii cu fişele tale… Mă-tii nu i-ai făcut fişă?” „A murit demult biata doamnă Bacaloglu!”, zise Vintilă, deodată atins de amintirea acelei doamne. „Domnu Calistrat, tu eşti băiat bun, dar ai un cusur! Te lansezi! Lansează-te, domne, continuă Bacaloglu, parcă încurajându-l, că pe urmă te lansez eu şi o să regreţi… Dar o să fie prea târziu! O să-ţi aduci aminte de dictonul latin vae victis. Dar aducerile-aminte n-or să mai conteze, nu te baza, domnul Calistrat, pe faptul că ai băut cu mine un pahar de vin la aceeaşi masă…” „Da, ştiu, se bâlbâi grasul rânjind, eşti bapabil de orice ordinărie, dar eu sunt mai bapabil decât tine şi o să ţi-o iau înainte, jjj, jjj, şi o să te fag să baţi din bopită ga un gal răbgiugos înainte să fie belit şi să i se bună pielea bă băţ… Iar eu o să mă biş pe stârvul tău…' „Eşti inconştient, domnul Calistrat, nu observi că aşa-zisul nostru şef râde de noi, răspunse Bacaloglu cu o grimasă care arăta că nu mai avea replică şi vroia să abată discuţia spre mine. Râde, domne (nu râdeam nicidecum!), faci pe clovnul, vrei să-l distrezi… Distrează-l, distrează-l!”, „Gine grede că îl distrez să mă bube în gur”, răspunse Calistrat turnându-şi furios un pahar şi dându-l peste cap. „El crede, continuă Bacaloglu din ce în ce mai iritat de tăcerea mea, nu mai vezi bine, domnul Calistrat. Ar trebui să vezi, să observi…” „Nu mă inde-rezează”, zise grasul cu o expresie subită de ură, care îi desfigură chipul său buhăit, ură, pesemne, la adresa mea, care aşi fi putut crede (şi dacă n-aşi fi crezut puţin îi păsa) că el făcea pe clovnul să mă distreze pe mine. Orgoliul pe care Bacaloglu, cu o manevră grosolană, i-l stârnise făcuse să se aştearnă pe chipul său o expresie de o tâmpenie fără margini. Şi continuă: „Eu gând vreau să distrez pe gineva, distrez be tata, be mama gare m-a născut, nu be orice ordinar… îl bag în bida mă-sii! Că eu sunt mai ordinar degât toţi, jjj, reveni

el la veselia de mai înainte, asta mă briveşte numai be mine… Nu bermit, jjj, nimănui să se lege de salariul meu…!”

Bacaloglu avu iar o grimasă, care se vroia surâs fin. Nu era chiar bine, dar era oricum destul de bine. Ar fi fost cu totul reuşit dacă aceste injurii acoperite mi-ar fi fost adresate direct şi grosolan, cum îi fuseseră adresate lui. Dar cu timpul se va ajunge şi aici. „Mă, Gică, strigă Vintilă adresându-i-se lui Calistrat cu un fel de încântare de sine jubilatoare, te-am urmărit până aici şi te-am înţeles. Dar chestia asta cu salariul, strigă el cu o voce casantă în siguranţa de sine a judecăţii lui, n-am înţeles-o! Fii bun şi explică-mi! Cine s-a legat de salariul tău?” Ura reapăru pe chipul grasului. Îmi aruncă o privire turbure, apoi se feri cu o jenă culpabilă, pe care însă o alungă imediat: „Aşa, bolborosi, să nu se lege nimeni de salariul meu.” „Nu m-ai înţeles, strigă Vintilă. De acord, să nu se lege nimeni, dar cine s-a legat?” „Vintilă, strigă în clipa aceea famenul, care se înviorase brusc, sunt glasuri, Vintilă, sunt glasuri!” „Ce glasuri, mă gălbejitule, râse Vintilă cu o satisfacţie egală cu aceea pe care i-o dăduse gustarea, care glasuri? Sau tu auzi glasuri deasupra capului, ca apostolul Pavel în drum spre Emaus?! Strelitule!”

Mai târziu avea să-mi spună că famenul făcea parte dintr-o sectă numită streliţi şi că din pricina asta trecuse şi el câteva luni pe la puşcărie. Ce era însă cu streliţii ăştia nu ştia nici el şi nici dacă asta le era denumirea, în istoria domniei lui Petru cel Mare, streliţii, un fel de soldaţi din garda imperială, se răsculaseră şi fuseseră toţi spânzuraţi… Pesemne că altfel se numea secta famenului… Chestia cu salariul rămase nelămurită fiindcă interveni şi ţiganul: „Hare dreptate domnul Calistrat, cine se leagă de leafa altuia merită să-l scuipi în gură… Nu e aşa, dom' şef? Tu de ce ai venit la noi? Tot pentru o leafă… că acum nu mai sunt boieri să stea cu burta în sus şi haitii să-i pună lui pe masă să mănânce… Noroc, dom' şef, şi fără şefi nu se poate, până şi ţiganii-ăia corturari sau slătari au un bulibaşă al lor…”

Şi ciocni cu paharul meu, căci nu-l ridicai, dar ciocni prea tare şi mi-l vărsă pe pantaloni. Vrui să mă retrag, dar în aceeaşi clipă ţiganul mă apucă de gât: „Pupa-ţi-aşi creierul-ăla cu facultate, dom' şef”, zise el, şi mă pupă pe tâmplă şi pe urechi în timp ce vinul roşu juruia de pe masă pe pantalonii mei. Mă smulsei din îmbrăţişarea lui băloasă şi îl izbii fulgerător în falcă; se răsturnă pe spate cu scaun cu tot şi se prăbuşi cât era de gros pe podea. Îl văzui cum se ridică holbat de furie şi îmi dădui seama într-o clipă că o să sară la mine, şi atunci nu-i lăsai timp, îl mai izbii o dată în aceeaşi falcă. De astă dată nu mai căzu, dar deschise gura ca un peşte şi răcni cuprins de o groază bizară, rămânând mereu cu gura căscată. Vintilă îi aruncă o privire rapidă şi sări de la locul lui. „Stai aşa, strigă el, nu te mişca, ţi-a mutat fălcile! trage-ţi limba în gură… Trage-ţi, bă, limba în gură, besmeticule”, şi îi puse o mână în cap şi cu cealaltă, cu podul palmei, fără veste, îl izbi sub bărbie de jos în sus de-i clănţăniră dinţii. „Ei?! îi strigă triumfător, e în regulă? Şi se întoarse la locul lui râzând înfundat. Nu ţi-a plăcut, ai? îi zise mai departe. Tu de la început ţi-ai căutat-o! Păi cum vorbeşti tu, mă, cu dom' profesor? Îi spui tu, parcă ai fi păzit porcii cu el? Uite că te-a caftit, să-ţi bagi minţile în cap. Şi să-mi zici mersi mie că am văzut imediat ce-ai păţit, altfel te duceai la spital să-ţi pună fălcile la loc. Şi râse iar şi se aplecă, spre mine: Dom' profesor, ia să văd şi eu ce mâini aveţi? Şi îmi luă o palmă în mână, o pipăi şi iar râse: târnăcop?” Făcui un semn vag, atent la ţigan, fiindcă ştiam că ei se prefac blânzi şi supuşi după ce îi loveşti, până ce deodată pun mâna pe-o sticlă şi te pocnesc în cap pe neaşteptate. „Ce-ai havut cu mine, dom' şef, zise el însă paşnic, fără ranchiună, ce ţi-am făcut eu dumitale?” „Mi-ai vărsat paharul pe pantaloni, îi răspunsei, şi vinul roşu pătează. Eu îţi fac cinste şi tu îmi strici un costum!” „N-am vrut, dom' şef!” „N-oi fi vrut, dar te-ai apucat să mă şi pupi şi m-ai împiedicat să mă feresc şi tot vinul s-a scurs pe mine.' „N-am vrut.” „Ba ai făcut-o expre! Dă-te la o parte

de-aici, mută-te pe alt scaun!” Ţiganul se mută şi începu să înjure la un mod impersonal, că el a vrut să arate că ţine la un om şi omu-ăla dă în el să-l omoare… Dacă îl loveam peste ochi, nu-i crăpau ochii?

Bacaloglu mirosea parcă o idee prin aer şi după câteva clipe de tăcere îi dădu glas cu o indignare distilată, simulând o îngrijorare: „Domne, ăsta loveşte oamenii…” „Da, bolborosi şi Calistrat cu privirea turbure, în timp ce îşi umplea paharul gânditor, a venit aici să ne terorizeze…” „Ba a venit să facă cinste, strigă Vintilă, căruia i se făcuse iar foame şi mesteca pâine goală. Şi voi doi aţi început să-l înjuraţi. Ei! Ce v-a făcut vouă omu-ăsta?! Întreb de curiozitate, fiindcă eu am fost foarte atent, nici n-a răspuns la prăpăstiile voastre, şi acuma…” „E un om, domne, susură iar vocea parcă visătoare a lui Bacaloglu, cum să dai în el? Acuma nu mai e permis, domne, să-ţi faci de cap! Caz de miliţie, de condamnare!” „Trece-l pe fişă, zise grasul ironic, jjj, şi-mi aruncă o privire de simpatie, repede reprimată. Du-te, mă Bacaloglule, şi cheamă un miliţian, da' să-i plăteşti înainte bantalonii bătaţi, altfel n-are valoare… Vezi că universitarul nostru are balmă grea şi dacă mai zici multe să n-o încasezi şi tu! Eu voi depune mărturie că tu te-ai legat de el brimul şi m-ai îndemnat ji be mine. Îmi ger scuze, jjj… Asta nu înseamnă că treg de partea lui, nu-l cunosc, nu mă interesează… Fiegare cu masa lui… Dar n-o să merg bână acolo cu ordinăria să-l mai înjur când el face ginste… Mai dârziu văd eu, dagă se mai leagă de leafa mea îi dau gu vermorelul în gap…” Vintilă râse şi îmi şuşoti: „… vedeţi, are el ce-are cu ideea asta, că v-aţi legat de leafa lui! Încolo, dacă nu l-ar trăsni aşa câte-o chestie de-asta complet aiurită, cu care prinde ură pe tine ani de zile, ar fi băiat bun…” Astfel se încheie prima mea zi de lucru la deratizare, o zi bogată, care se repetă nu chiar zilnic şi desigur fără să mă mai stingherească ţiganul, dar totuşi destul de des, în care domina Vintilă, inepuizabil… Dacă n-ar fi fost el, n-aşi mai fi mers cu ei la acel bufet… Nu era

cum mă avertizase Ion Micu, atunci la braserie, că voi întâlni jos forţele obscure de autoritate şi dominaţie a maselor, dar ceva tot era, deşi aceşti deratizori nu reprezentau chiar masele: dădusem de forţele târâtoare şi într-adevăr obscure care viermuiesc în adâncurile lor şi care nici la un pahar de vin nu-şi puteau ascunde ura, ranchiuna şi abjecţia (gândul mă ducea şi la desvăluirile lui Vintilă, nu numai la ceea ce auzisem în acel bufet…).

XV.

Chemai chelnerul, plătii toată consumaţia şi plecai. Acasă Malilda strâmbă din nas când mă apropiai de ea. „Miroşi urât, zise, unde-ai fost? De unde ai luat mirosu-ăsta? Apoi, cu o privire bănuitoare: şi pantalonii unde i-ai pătat?” „La serviciu”, îi răspunsei. „Ce serviciu?” „La deratizare!” „Cum la deratizare?”, şopti ea nedumerită. „Nu ştii ce e o deratizare? o întrebai la rândul meu cu un glas voit abrutizat, intri într-o clădire în care sunt şobolani şi, cu vermorelul în spinare, îi omori!”

Ea se uită la mine cu o privire apăsătoare şi neclintită. În sfârşit, înţelegea. Aşadar, acolo ajunsesem. O apăsai şi eu cu privirea: da, acolo! Aşadar, arhitecta Matilda era soţia unui individ numit Petrini, care lucra la serviciul de deratizare al oraşului? Da! Putea intra şi în blocul dumitale să-l vezi cu vermorelul în spate?… Da, ăsta era soţul tău, tatăl fetiţei tale, puteai să te trezeşti cu el în apartamentul unei prietene care să-l contemple îndelung, să povestească apoi şi altora cum arată. Şi mai vrei să trăieşti cu mine, să te mai culci în patul meu şi să mai stai să mănânci cu mine la masă? Nu, nu neapărat, n-o să mă agăţ de nimeni…

Acest dialog mut fu mai greu de îndurat decât crezusem. Amorţeala mea mă învăluia, dar (o surpriză), inima îmi bătea. Aşadar, nu suportase ştirea, cum undeva, în adâncul fiinţei mele, descoperii că sperasem s-o suporte. Simţii cum urcă în mine ura şi în acea clipă ceva asemănător apăru şi în ochii ei. Stăteam în picioare în hol unul în faţa celuilalt, nemişcaţi şi tăcuţi. Privirile rupseră apoi brusc contactul şi

ea dispăru în bucătărie, iar eu în baie, unde îmi lepădai costumul şi făcui un duş. „Aşadar, iată, gândii, cum se produce o despărţire! În câteva clipe, în care nu se rosteşte nici un cuvânt. Da, nu poţi niciodată să-ţi imaginezi un astfel de eveniment; nu e cum cred şi nu vine când ţi se pare inevitabil! Seamănă cu moartea, când simţi că apropierea ei este neîndoielnică şi de astă dată nu te va cruţa: e foarte rău. Nu seamănă cu morţile care până atunci îţi reamintiseră doar că ea există şi că trăind nu trebuie să uiţi sfârşitul. Numai în carceră mai simţisem un astfel de frig interior şi o astfel de singurătate fără scăpare. Tot astfel era când îţi legai viaţa de cineva. Te desparţi de mai multe ori până te desparţi (cum mi se întâmplase mie până atunci), iar când e să fie de-adevăratelea simţi cum moare pentru tine speranţa fericirii, despre care nu bănuiseşi ce întindere are în fiinţa ta şi cât de adânc este ea împletită cu bucuria de a trăi, bucurie care până atunci crezuseşi că e autonomă şi nu poate fi alungată de nimic. Nu e o suferinţă, ci o cădere într-un abis insondabil. Cuvintele des rostite de Nimeni: „viaţa nu mai avea pentru mine nici un rost”, şi care până atunci ţi se păruseră incredibile (cum să nu mai aibă viaţa nici un rost? e suficient să priveşti cerul! Îţi spui fără să bănuieşti în clipa aceea că cerul e invadat de speranţele tale secrete, de visurile tale fără nume) devin pentru tine o realitate brutală, în care ai vrea, ca şi înainte, să nu crezi, dar îţi dai seama că nu mai sunt gândite şi rostite de alţii, ci de tine, şi că tot ceea ce vezi (chiar şi corul!) e străin de tine, cum tot ceea ce credeai tu că reprezinţi îţi este străin. Iată boarea primăvăratecă şi altădată dulce care pătrundea peste mine prin fereastra deschisă de la baie, nu-mi mai umfla pieptul şi nu-mi mai invada inima şi nu-mi mai făcea gândul să zboare fără hotar. Pasăre rănită, care spera să se vindece, inima mea agoniza cu aripile tăiate şi gândul „ar fi mai bine să mor” veni ca o liniştită salvare. Dar atunci descoperii că mai există o speranţă şi o bucurie care mi-au mai rămas: fetiţa. O să

trăiesc pentru ca, îmi spusei, nimeni nu mi-o poate lua. Sunt tatăl ei şi altul nu-i poate fi dat. E o realitate tot atât de indestructibilă pe cât de inexorabilă e despărţirea mea de maică-sa.

Ieşii în hol şi mă aşezai într-un fotoliu. Ziarele şi revistele de pe măsuţă mi se părură o stupidă vanitate a oamenilor, care credeau că pot comunica între ei prin scris. Le răsfoii câteva minute fără să citesc nimic, apoi le aruncai. Mă ridicai şi intrai în bibliotecă. Vederea cărţilor îmi aminti de ceva parcă uitat, demult părăsit, cum ar fi copilăria, dar fără nostalgia ei. Mă întinsei pe canapea şi rămăsei cu privirea împrăştiată. Atunci observai mirat cum doza electrică din perete se dublează chiar sub ochii mei, detaşându-se încet şi lateral şi se fixează apoi la o distanţă de o palmă una de alta şi amândouă rămânând nemişcate. Clipii, dozele se uniră, dar apoi începură iar să se despartă. În acelaşi timp tavanul începu şi el să se clatine. Mă ridicai nedumerit. Chiar atât de mult băusem? Nicidecum, două pahare, asta nu însemna a bea. Mă întinsei la loc. Fenomenul se repetă eu plafoniera, care aşa mare cum era începu şi ea să se dubleze. Dar nu atât de mult ca doza, însă perceptibil. Cine ştie, gândii, şi închisei ochii fără să-mi pese… Cine ştie ce porcărie o fi pus bufetierul acela în vin, ca să poată turna apă, metabisulfit de dracul să-l pieptene, deşi se zicea că vinul roşu nu poate fi dres, fiindcă i se schimbă culoarea… încă un gând mă întări prin revelaţia pe care mi-o produse. Sfâşierea pe care o simţisem atâta timp în maţe era premonitorie, căci, iată, acum n-o mai concepeam, dimpotrivă, simţeam un fel de eliberare: era despărţirea, pe care fiinţa mea o percepea cum se apropie, în timp ce gândirea n-o descoperea, fiindcă n-o accepta. Bine că se terminase. Şi pieptul mi se ridică şi respirai adânc, şi o bucurie stranie, un fel de abandon în voia forţelor divine, mă cuprinse. Cine poate să ştie? Poate că nu totul se terminase pentru mine! Ba era chiar sigur. Şi îmi amintii vorbele bunicului, spuse de el în ziua botezului,

după marea scenă de violenţă a Matildei: „băiatul e tânăr şi fete sunt destule, vă despărţiţi, şi gata!” Cine n-are bunici să şi-i cumpere! Pentru ei nimic nu e ireparabil, în afară de bolile care aduc moartea. Istoriile astea dintre inşi care s-au iubit, apoi nu se mai iubesc, apoi se urăsc şi apoi se despart n-au în ele nimic catastrofic, cu condiţia, desigur, să fii tânăr şi s-o poţi lua de la capăt, bineînţeles cu mai multă minte, şi să găseşti una mai bună, să nu cazi, adică, din lac în puţ. Fiindcă uneori poţi să ajungi să regreţi răul în care ai trăit cu precedenta decât binele cu cea de-a doua. Decât aşa, mai bine rămâi burlac! Ei şi? Burlăcia are şi ea hazul ei, mai ales dacă ai apucat să faci un copil! Şi astfel, în mai puţin de o oră, trecui de la o gravă cădere, care mi se părea că nu se va mai opri niciodată, la o euforie bizară, pe care mi-o dăduse tocmai abandonul meu total în suferinţă acceptând acum fără să mă mai zbat eşecul meu cu Matilda. De aceea când ea intră peste mine în bibliotecă şi, arătându-mi un chip vesel, expresie parcă a aceleiaşi euforii, şi mă invită la masă, mă pufni râsul. „De ce râzi?” mă întrebă fără mirare.”Ştii tu!” răspunsei. Ea îşi coborî privirea, semn că ştia, nu zise nimic şi eu mă ridicai şi ne aşezarăm la masă. „A fost o glumă, nu e aşa?” mă întrebă în timp ce se ocupa de fetiţă, care mânca acuma cu noi. „Ce glumă?” „Istoria ta cu deratizarea.” „Ba nicidecum! E foarte interesant! Nici nu ştii ce m-am distrat! Cred că oamenii care trăiesc în aerul rarefiat şi abstract al puterii, ba chiar şi cei care trăiesc în cel ideal, al spiritului, invidiază nu o dată pe cei care trăiesc şi se distrează în concretul fascinant al abjecţiei.” „Aşa o fi, dar sper că ţi-ajunge, ai să pleci de-acolo!” „Nici nu mă gândesc”, spusei, şi izbucnii din nou în râs. „Dar ştii, zise şi ca veselă, că în acest caz trebuie să ne despărţim…” „O, da, bineînţeles, îi răspunsei cu mare tandreţe în glas, desigur, despărţirea e inevitabilă…” „Tu ai vrut-o!' zise. „Dacă îţi face plăcere, răspunsei, poţi să crezi şi acest lucru. Pentru mine n-are nici o importanţă care dintre noi a vrut-o, sau dacă am vrut-o împreună.”

Băurăm cafeaua în hol şi petrecurăm cu fetiţa printre noi câteva ceasuri plăcute, care se repetară apoi timp de câteva săptămâni. Iubirea parcă renăscu, ne mângâiam unul pe altul, ne îmbrăţişam cu patimă, ca la începutul începutului, ba chiar aşi fi zis că în sfârşit descopeream armonia şi fericirea care ar fi trebuit să domnească tot timpul între noi. Dar eu ştiam că puterea acestor sentimente şi îmbrăţişări pasionate era ultima şi că numai astfel puteam accepta să ne despărţim: nu noi eram vinovaţi, nu noi o doream, iată, ne iubeam, fericirea ar fi fost posibilă… Da, ar fi fost, dar…

XVI.

A doua zi echipa noastră se deplasă la uzina de tractoare. Aici şobolanii îşi făceau de cap, circulau nestingheriţi prin secţii, mâncau sendviciurile muncitorilor, se urcau pe maşini, speriau dactilografele prin birourile administraţiei. Ni se povesti că o funcţionară îşi scosese pantofii noi care o cam strângeau şi îşi văzuse de lucrul ei şi când la un moment dat îşi căută cu picioarele pantofii sub birou găsi numai unul bun, celălalt fusese ros chiar acolo lângă ea de un şobolan. Alta avea un borcan cu dulceaţă în dulap, i se făcuse poftă şi vrusese să ia o linguriţă, deschisese uşa mică a dulapului şi vârâse mâna. În clipa aceea fusese muşcată de unul care îi sări şi în piept; leşină şi în câteva minute i se roşi şi i se umflă braţul până sus. „Aici nu merge cu vermorelul, zise Bacaloglu specialist. Aici e colonie mare, domnule, trebuie s-o descoperim şi s-o distrugem.” Dar nu căutarăm mult, ne-o arătară muncitorii, era lângă secţia de sculărie, secţie veche, lângă care se afla şi o pompă cu apă. Ni se dădură târnăcoape şi lopeţi şi începurăm săpăturile, după ce astuparăm în prealabil găurile prin care muncitorii îi vedeau intrând şi ieşind (le astupaseră şi ei, dar şobolanii le perforau şi după câteva zile ieşeau din nou). Muncirăm zadarnic câteva zile. Nu găseam nimic. În cele din urmă, dădurăm de un culoar şi săpărăm cu grijă urmând direcţia lui, care ne duse într-adevăr spre colonie.

Bacaloglu aruncă târnăcopul şi puse mâna pe-o lopată. Primul şobolan care scoase râtul se retrase ca o vedenie, spre dezamăgirea lui Bacaloglu, care se pregătea să-l ardă la mir cu lopata. „Se duce să dea alarma, spuse famenul care le studiase obiceiurile şi comportamentul. Dacă au culoar de salvare, n-o să mai găsim decât puii, bătrânii şi bolnavii.” „Mă strelitule, zise Vintilă, care e viaţa, cât de lungă a unui şobolan?” „Merge şi până pe la zece, doisprezece ani, dacă are ce roade”, răspunse famenul. „Şi când te gândeşti gă o albină trăieşte doar trei luni şi aduge numai foloase, ce bida mă-sii s-o fi gândit Dumnezeu să le dea la ăştia viaţă lungă?! zise grasul Calistrat şi râse în felul său gâjâit, parcă ar fi vrut să spună că Dumnezeu îşi bătea joc de noi. Zdrelitule, se adresă el famenului, ge foloase aduc ăştia?”, „Dar noi ce foloase aducem?” zise famenul, după o gândire. „Du-te, bă, în bida mă-tii, nu face pe filozoful', zise Calistrat vesel. „Mă Gică, strigă Vintilă minunându-se, el ţi-a dat un răspuns, adresându-ţi totodată şi o întrebare. Fii bun şi răspunde la ea. Aşa e: ce foloase aducem noi?” Şi se propti în târnăcop cu o expresie de mare încântare pe chipul său mare şi fălcos şi aşteptă. „Eu mi-adug foloase mie, zise grasul deodată furios şi agresiv. Restul nu mă interesează.” „Păi aşa zice şi şobolanul”, strigă Vintilă cu un fel de entuziasm pentru sine, pentru inteligenţa sa. „Îl priveşte, zise Calistrat, numai gă dagă eu îl prind, îl omor. Eu nu sunt indian să mă uit cu doleranţă la toate vieţuitoarele şi să le las să-mi mănânge din draistă. Nişte gretini!” Vintilă clătină din cap, având aerul că înţelege multe, se minunează şi în acelaşi timp parcă regretă că nu poate da glas la tot ceea ce îi vine în cap. Puse din nou mâna pe târnăcop, lovi pământul scoţând bolovani mari, mişcările i se încetiniră şi apoi se opriră: „Mă Gică, da' am auzit că indienii ăştia sunt oameni foarte culţi, degeaba îi înjuri tu. Concepţia lor e să trăiască tot ce există ca vieţuitoare pe pământ în modul cel mai paşnic cu putinţă. Stai la masă şi mănânci brânză, ca să-ţi dau un

exemplu. Vine o cioară, se apropie, se aşează pe marginea străchinii şi ciuguleşte şi ea din brânză. Cetăţeanul nu zice nimic! Pe urmă vine o păsărică, i se aşează pe mână şi ciuguleşte şi ea chiar din dumicatul pe care vrei tu să-l duci la gură. Eu găsesc asta foarte minunat!" „Găseşti tu, dar eu nu găsesc", zise grasul. „Noi suntem nişte sălbatici faţă de concepţia lor, nişte besmetici, strigă mai departe Vintilă. Asta aşa, din punct de vedere ca idee. Fiindcă aşa a gândit Dumnezeu când a făcut lumea, aşa era raiul. Şi ştii de ce n-a rămas a,a?" „Ei, de ce?" „Păi ia gândeşte-te!" „La ora asta nu pot să mă gândesc la nimic." „Din pricina femeii, mă Gică, strigă Vintilă, ea strică tot, ea e capul la toate rolele de pe această lume…" „Şi vrei să spui gă în India nu mai sunt femei?" zise grasul, şi la această replică Vintilă se poticni, deşi râdea: „Nu vreau să spun, dar poate n-or fi aşa de rele ca în alte părţi…"

Trei şobolani care ţâşniră rapid unul după altul şi se îndreptară în goană în trei direcţii diferite, ca şi când ar fi meditat înăuntru cum să procedeze ca să scape, întrerupseră această discuţie care promitea multe. Într-adevăr lopata lui Bacaloglu ezitase o clipă în care dintre ei să lovească şi nu mai prinse niciunul. „Lăsaţi, domne, discuţiile, zise el supărat şi cu un fel de regret că din pricina celor doi ratase lovitura. Nu vedeţi, domne, continuă el parcă trist, că şobolanii ăştia s-au sfătuit cum să-şi bată joc de noi? Eu suport orice, numai când mă trage cineva pe sfoară îmi ies din pepeni!" Alţi trei şobolani ţâşniră şi procedară la fel, şi de astă dată Bacaloglu îi scăpă din pricina propriei lui tristeţi de care se lăsase dus, ridică iar prea târziu lopata. „Cu ăştia trebuie să fii atent, domne, filosofă el, însă îndârjit, şi într-adevăr a treia serie de trei care ţâşniră curând îl găsi treaz şi terciui doi dintre ei, care chiţcăiră disperaţi la prima lovitură de lopată.

După această victorie însă trecu mult timp şi, nu mai ieşi nici un şobolan. „Ăştia au plan fin de evadare, domne, zise Bacaloglu, trebuie să ne aşteptăm la cine ştie ce altă

metodă ingenioasă, deşi nu văd.” „Chiţcăitul ălora loviţi, zise famenul, era şi-un semnal pentru cei dinăuntru. Adică nu mai merge cu metoda asta, aplicaţi alta.” „Ei, s-o vedem!” Urmarea fu că timpul trecea, noi săpam mereu, şi nimic. „Ăştia aplică războiul nervilor, domne, zise Bacaloglu deconcertat. Vor să arate că nu mai e nimeni acolo, ca noi să nu-i mai pândim şi să ne ia iar prin surprindere.” Şi îl şi luă, ieşi unul, şi exact în clipa când lopata îl strivea, ieşi altul şi scăpă, apoi ieşi încă unul şi fu terciuit, şi apoi iar altul, care scăpă, şi astfel ieşiră o mulţime timp de aproape un minut. În acelaşi ritm în care se sacrifica unul ca să scape următorul, până ce puse mâna pe lopată şi Vintilă, dar, atunci, după ce începură să fie omorâţi toţi, scurgerea încetă. „Ar trebui să învăţăm, domne, de la ăştia, cum se scapă dintr-o încercuire”, zise Bacaloglu, ştergându-se pe frunte de sudoare. „Mă Gică, râse Vintilă, fiecare vieţuitoare luptă să-şi scape viaţa. Ai văzut? Mori tu şi scap eu! Unde fac oamenii aşa, unde admit ei teoria asta? Eu să mor?! strigă el indignat. De ce să nu mori tu! Şi se ceartă între ei şi mor toţi!”

Reluarăm săpatul şi curând dădurăm de colonie, pe care o nimicirăm. Rămăseseră în ea puţini şobolani, dar era plină de sute de pui mici şi scârboşi, parcă jupuiţi de piele; la vederea lor grasul Calistrat se dădu mai încolo şi începu să vomite. Teoriile famenului despre felul cum trăiau şobolanii se verificară din plin; ba chiar aflai ceva pe deasupra, că şobolanii, pe lângă organizarea lor de-acasă, socialmente se organizau pe bresle, zise famenul. „Cum pe bresle, mă strelitule!” zise Vintilă râzând. „Da, pe bresle, repetă famenul. Cum era la noi pe vremuri: breasla măcelarilor, breasla cismarilor…' „Au rămas în urmă, reflectă Vintilă. Ar trebui să se organizeze pe sindicate!” „Asta ar însemna să-şi invendeze ji lupta de glasă, zise Calistrat, şi să iasă la manifesdaţie…” „Şi cine ar fi duşmanul de clasă?” râse Vintilă. „Treaba lor, zise Calistrat. Exploadatorii dintre ei…”

După ce terminarăm, ne urcarăm în autobuz şi ne întoarserăm în oraş, dar nu acasă, ci direcţia bufetul „Tâmpa”. Toţi eram însă îngreţoşaţi şi nimeni nu mâncă, se bău doar ţuică şi în curând ne ridicarăm şi plecarăm.

După amiază tata îmi dădu un telefon să trec pe la el. „E adevărat, zise, că lucrezi la deratizare?” mă întrebă îndată ce sosii (nici nu mă lăsă să mă aşez bine pe pat). A, da, parcă uitasem, chiar la uzina lui fusesem să distrugem colonia. „Da, e adevărat”, zisei. „Şi în altă parte nu puteai să te angajezi?” „Nu, acolo am fost repartizat.” „Şi chiar ai întrebat dacă nu se putea în altă parte?” „Chiar am fost avertizat că dacă nu primesc, n-am decât să mă descurc singur. Braţele de muncă nu se vor mai ocupa de soarta mea.” „Şi aşa, nişte meditaţii, nu puteai să găseşti? Sunt atâtea familii cu copii care au nevoie de meditatori!” Se vedea că se gândise între timp, din clipa când aflase, la o soluţie mai bună pentru mine. „Tu nu-ţi dai seama, continuă el, că te faci de ruşine?” „Nu eu mă fac de ruşine, zisei, ci cei care nu vor ca închisoarea mea să se termine. Sunt liber, dar de fapt sunt tot închis.” „Când mi-a spus unul care te cunoaşte, un prieten de-al meu care s-a dus şi el să se uite, Petrini, zice, fi-tău aşa şi pe dincolo, fugi de-aici, zic, l-ai confundat tu, du-te, zice, să-l vezi, dacă nu mă crezi…” „Şi te-ai dus!” „Da”, făcu tatăl meu stupefiat. „Cu meditaţiile e acelaşi lucru, zisei, află familia că am fost puşcăriaş şi n-am chef să risc să mi se spună cine ştie ce grosolănie acoperită…” „Da, aşa e”, zise el şi începu să înjure, dar fără adresă, aşa, impersonal, doar le, acest le putând fi toţi sau doar cei de la Braţele de muncă, nu-i scăpa vreo precizare. „Ce să faci tu acuma! Că nici pe capul nevesti-tii nu poţi să stai şi să nu faci nimic, ai fi putut sta un oarecare timp dacă ai fi luat şi tu o fată cu scaun la cap, să înţeleagă că acuma ţi-e şi ţie greu, până trece greul, că n-o să ţină aşa cu metodele astea în vecii vecilor, dar muierea ta, ce să mai vorbim, e femeie trufaşă şi, nu te supăra că ţi-o spun, cam nesăbuită, te înţeleg şi pe tine că nu poţi să

mănânci liniştit din ciorba aia pe care o să ţi-o pună pe masă fără să-ţi scoată ochii, dar nici acolo, să omori şobolani, nu poţi să rămâi… Du-te şi tu pe la ţară, la ferma lui Vasile ăla!' „Crezi că o să-i convină să afle toţi pe-acolo cine e cumnatu-său? Crezi că nu m-am gândit?” „Aşa e!… Ştii ce? Eu le!… Sunt atâtea posturi la noi de dispeceri, de controlori tehnici, la administraţie… Am să vorbesc eu cu inginerul-şef să te angajeze. Trebuie să te angajeze! Nu se poate ca un om învăţat care şi-a tocit atâţia ani coatele de băncile facultăţii să fie trimis la şobolani. Uite, uzina are o bibliotecă, să te angajeze acolo, să te ocupi de ridicarea nivelului cultural al maselor (adăugă el cu ironie), organizezi serbări, recitaluri, poezii, chestii de-astea… ziarul de perete, material sportiv, meciuri, excursii… Tocmai au dat afară pe unul care, la o serbare cu dans şi bufet, a ridicat al dracului preţul la mititei, la sendviciuri, la şpriţuri… Diferenţa o băga în buzunar. Ce zici?” „Ce să zic, nimic, încearcă! Numai că n-or să angajeze ei la ridicarea nivelului cultural al maselor un duşman de clasă. Şi chiar dacă din întâmplare mă angajează – vine altul mai vigilent şi o să mă dea repede afară zicând că «m-am strecurat» în sânul clasei muncitoare, să fac şi să dreg.” „Ce să dregi?” „Acţiuni duşmănoase, chestii de-astea!” „Vorbim cu directorul, e un om cu bun-simţ.' „Vorbeşte! mai zisei, dar nu uita să-i spui că am fost la ocnă. Altfel vin cadrele şi or să-i dea peste nas. Cunoşti mai bine decât mine ce sarcini au ăştia de la cadre! Pot să te dea şi pe mâna Securităţii, inventând cine ştie ce porcărie! Asta mi-ar mai lipsi! Nu, tată, mai bine stai liniştit, să nu păţeşti şi tu ceva. Nu există post în care să nu sabotezi, să nu unelteşti… Doar la şobolani! râsei eu. Acolo n-ai cum desfăşura o activitate contrarevoluţionară! Ce face mama?” „Mă-ta e cam bolnavă, spuse el, apoi adăugă, acum e plecată pe la bunicu-tău… şi-ăla nu-ş' ce are…” Adică toţi aveam câte ceva, eu că lucram unde lucram, novastă-mea că era aşa cum era, mama că era cam bolnavă, bunicul ştiam şi eu că

nu mai simţea nici o bucurie de viaţă, iar el, tata, ce să facă el acuma, să mai încerce sau să nu mai încerce să mă aducă la el în uzină? „Eu vorbesc, spuse deodată, îndârjit. Ai fost condamnat pe nedrept. Aia nu e muncă pentru tine!”

XVII.

Vorbi însă zadarnic, inginerul-şef căruia i se adresă răspunse că asta e o chestiune de cadre, să se adreseze deci şefului acestui important serviciu, fără avizul căruia nimeni nu putea fi angajat. Ăsta însă era un individ pe care toată lumea îl detesta, cu nesfârşitele lui formulare, în care trebuia să treci şi străbunicii, şi de când te-ai născut, şi laptele pe care l-ai supt când erai copil de ţâţă: ei, da, laptele ăla, depinde de la cine l-ai supt, ce fel de mamă, ce avere a avut, înainte de 23 August, după 23 August, din ce partide politice a făcut parte, dar părinţii ei, dar surorile, dar fraţii, dar soţiile sau soţii lor şi ce condamnări au suferit şi ce rude au în străinătate… Şi cu toate că sarcina lui era doar asta, să stea ca un câine călare pe dosarele a mii de oameni, se amesteca şi în viaţa prezentă a tuturor, el apăra şi morala proletarii, şi interesele uzinei, era un personaj activ în şedinţele sindicale şi de partid, conducea tot felul de anchete, unele pe fală, altele în mare secret, şi când erai chemat la el, să zicem pentru a doua zi la ora cutare, noaptea aceea nu dormeai bine, fiindcă îţi spuneai, nu te chema el degeaba şi în nici un caz ca să-ţi dea o veste bună. „Nu m-am dus eu la ăsta, continuă tata furios, m-am dus la directorul general. La urma urmei, nu era el şeful întregii uzine? Cum adică, un cuvânt al lui nu putea trece peste capul pătrat al acestui individ? Am făcut bine. Bularca, înainte să ajungă director general, fusese muncitor ca şi noi, aşi fi vrut să-l aud că nu mă ascultă, că mă trimite la ăsta, că refuză să-şi exercite drepturile lui de şef şi se spală pe mâini de răspunderea de a judeca şi singur şi a angaja un băiat tânăr, care a suferit o condamnare pe nedrept. Un băiat cu carte, fost profesor universitar. M-a primit într-o joi. Un om tăcut, dar sincer, se uita la tine drept şi îţi

spunea exact care era situaţia, fără pălăvrăgeli, cum făcea directorul adjunct, care te zăpăcea la cap şi nu mai ştiai nici tu de ce ai venit. M-a ascultat cu mâna la tâmplă, pe gânduri. Nici eu nu m-am întins la vorbă, ştiam că are şi alte treburi, îl mai aşteptau şi alţii dincolo, la o şedinţă de conducere, şi alţii dincoace, în biroul secretarei, care mă rugase să nu-l ţin mult. «Tovarăşe Petrini, mi-a spus, pentru mine un om care a ispăşit o pedeapsă pe drept sau pe nedrept e un om absolvit. După mine, ar fi trebuit ca fiul dumirale să fi fost reprimit imediat la postul de la Universitate, fiindcă instanţa nu l-a condamnat şi la pedeapsă privativă de dreptul de a-şi exercita profesiunea pentru care s-a pregătit. Sau măcar să-l fi angajat într-un post compatibil cu însuşirile lui. La noi, de pildă, avem angajată la biblioteca uzinei o fostă curvă, care se ocupă şi cu aspectele culturale, dar se ocupă din păcate şi cu turnătoriile la adresa oamenilor pe care şeful cadrelor le studiază cu grijă, fiindcă el a angajat-o şi eu mi-am dat acordul fără să ştiu ce poamă e. Vezi? Aşi fi putut foarte uşor să-l angajez în locul ei pe fiul dumitale, pe garanţia dumitale, bineînţeles, care eşti muncitor vechi şi pe care te poţi baza. Suntem de aceeaşi vârstă şi ştim amândoi că n-am luat puterea ca să instaurăm între noi astfel de moravuri. Aşteaptă s-o dau afară pe femeia asta, şi chiar şi pe acest şef de cadre pe care îl urăşte toată lumea (am şi eu legăturile mele cu tovarăşi cu răspundere, care or să mă asculte), şi atunci să vină fiul dumitale la mine să stăm de vorbă cu el şi îl angajez. La cantină, să servească muncitorii, acolo e locul acestei bibliotecare isterice, nu la bibliotecă, unde vorbeşte urât cu tineretul avid de carte. Acolo trebuie să domnească o atmosferă aşa spirituală şi caldă, nu de intrigi şi turnătorii. Aşa o să facem!»„

Tata era, povestind, impresionat de directorul său general, eu mai puţin, ba chiar deloc. Dar nu zisei nimic, să nu-l jignesc. Să aştepţi ca un şef de cadre să fie dat afară, asta putea dura mult şi bine. Nu era exclus să fie dat afară el,

acest Bularca sincer şi drept. Dacă tata era atât de naiv şi nu ştia cine e un şef de cadre, cine anume îl susţine, ce instituţie, era greu de crezut că directorul său general nu ştia. În ce mă priveşte, hm! ştiam destul de bine. Practic, nu s-ar fi putut face nimic pentru mine chiar, şi în cazul în care acest Bularca ar fi reuşit să se debaraseze de acel individ. Nu trebuia să vină altul? Iar cel nou ar fi semănat cu cel plecat.

După vreo lună euforia în care trăiam eu cu Matilda începu să se stingă. Vedeam reapărând pe chipul ei întrebarea: ei bine, cât o să mai dureze? Şi într-o zi mă întrebă fără ocol: „Tot nu te-ai săturat?” „Nu”, îi răspunsei sumbru. „Nu te supăra, domnule, zise ea atunci, nu mai eşti acelaşi om şi nu cred că din pricină că ai fost la închisoare. Au mai fost şi alţii şi n-au abandonat găsind o plăcere secretă în căderea lor. S-au ridicat! Nu pot să-ţi înţeleg căderea şi nici pe cine vrei să sfidezi nedându-mi măcar speranţa că asta se va termina într-o zi. Trebuie să ne despărţim! Nu voi divorţa imediat, păstrez eu speranţa că în singurătatea ta o să te gândeşti şi o să te întorci lângă mine. Poţi să stai în casă, nu te goneşte nimeni, dar între noi nu mai poate fi nimic.” „N-am la ce să mă gândesc, îi spusei, nu uita că înainte chiar să fiu arestat te-ai despărţit de bărbatul tău în clipa în care ai îndrăznit să ridici mâna asupra lui. Din clipa aceea, continuai eu dând curs unor meditaţii care nu erau proaspete, mi-ai oferit perspectiva unei vieţi în ticăloşie, după ce îndată ce ne-am căsătorit mi-ai oferit una a unei vieţi moarte, adică fără iubire. Nu pot să accept să renunţ la fericire pe acest pământ, chiar dacă o să mă complac, cum spui tu, multă vreme în plăcerea secretă a căderii. Nici închisoarea grea nu m-a făcut să uit sau să se micşoreze în sufletul meu proporţiile eşecului nostru. Îţi dai deci seama, sper, din cele ce-ţi spun, cât de mult te-am iubit. Poate că dacă te iubeam mai puţin, mai spusei, cine ştie, trufia ta nu m-ar fi rănit atât de tare şi viaţa mea cu tine ar fi fost, poate, tolerabilă, dacă

bineînţeles n-ar fi survenit trădarea de o parte şi de alta. Deşi nu e sigur că n-a şi survenit. Nu pot să-ţi uit telefoanele şi cât de fericită arătai când te-am surprins. Ura pe care mi-ai arătat-o după aceea era o dovadă în plus că nu gelozia mea (un sentiment care mi-e complet străin) a făcut să nască în tine ura pe care ţi-o citeam în ochi. Sunt lucruri care nu pot înşela un om care iubeşte şi care, repet, nu e gelos, cum sunt eu, cel puţin cu tine. Când iubeşti foarte tare, apare încrederea absolută şi gelozia n-are loc. Dar nici nu poţi ierta când încrederea e înşelată". „Nu te-a înşelat nimeni", zise Matilda cu un glas ciudat.

Tresării. O lungă tăcere se aşternu între noi. Eram pregătit pentru această scenă, dar nu mă gândisem niciodată că ea m-ar fi înşelat. Totuşi, de ce acum, pe neaşteptate, exprimasem în acest sens o îndoială? Răspunsul ei, negând, în cuvinte, era afirmativ în modulaţia glasului: „Nu te-a înşelat nimeni" sună „te-am înşelat, ei şi?!" Nu eram pregătit pentru această revelaţie, încât tăcui mai departe. Ea se sculă din fotoliu şi se îndreptă liniştită spre dormitor. „Bineînţeles că nu m-a înşelat, gândii, dar ce putea să-mi răspundă?" Totuşi, enigma comportării ei din acele clipe rămânea întreagă. Iată, despărţirea de care fusese vorba atunci şi în care eu nu crezusem se dovedise o repetiţie a despărţirii de acum, care era chiar reală, de neînlăturat. De ce m-aşi fi înşelat, aşadar, în rest: încercarea ei de a fugi de-acasă pentru a mă sili pe mine să plec, aversiunea făţişă, izbucnirile de ură iraţionale… de ce iraţionale? Poate chiar mă înşelase, sau vroia să mă înşele, şi o împiedica naivitatea ridicolă a încrederii mele în ea, veşnica mea speranţă a unei reîntoarceri la anii de dinainte de căsătorie.

Reveni în hol cu un pachet de ţigări în mână, se reaşeză şi îşi aprinse una. „Asta e, zise foarte liniştită, nu corespund visului tău de fericire. Ce să fac? Să mă prefac că n-am cinci ani mai mult decât tine? Aşi fi ridicolă! Sunt bătrână, dragă, am trecut de treizeci de ani, şi adio, Matilda, cochetăria cu

un bărbat mai tânăr… încă puţin şi mi-ai fi spus-o în faţă: sângele meu bate altfel decât al tău, ce te miri că m-am îndrăgostit de alta? Ce-aşi fi putut face auzind asta? Aşi fi înghiţit sau ar fi trebuii să tac, să nu te întreb niciodată unde te duci de îţi pui cel mai frumos costum şi cea mai frumoasă cravată la cea mai frumoasă cămaşă, spălată şi apretată de mine, şi unde întârzii sau îţi petreci nopţile, în timp ce eu te-aşi aştepta încercând zadarnic să dorm…?”

Ai fi zis, auzind-o, că îşi desvăluie în sfârşit secretul comportării ei, dar nu mă lăsai înşelat: „Atunci, îi spusei, de ce te-ai mai măritat cu mine şi mai ales de ce ai păstrat copilul?” „De ce? Ăsta e alt secret, pe care însă nu ţi-l spun şi n-o să-l afli niciodată. Şi încă un lucru: nu te înşela pe tine însuţi crezând că m-ai iubit foarte tare. Nu m-ai iubit nici măcar atât cât poţi tu să iubeşti, adică aşa, cu toată fiinţa ta, cum s-a întâmplat pe vremea când eu îţi dădeam telefoane la facultate… probabil că o s-o faci de-aici înainte, dar nu eu voi fi aia care se va bucura de această iubire. Atunci, da, în anul acela m-ai iubit, când ţi-era frică să nu mă pierzi, nu ştiai sigur dacă într-o zi n-o să-ţi spun că renunţ la divorţ şi mă întorc la Petrică, după ce te-ai convins că nu (şi Matilda făcu cu degetele în aer o mişcare de împrăştiere), adio, iubire!”

Vorbea ca să nu spună nimic sau să-mi turbure sufletul cu false desvăluiri. „Şi încă un lucru, continuă, nu uita că tu ai fost primul care ai îndrăznit să loveşti femeia pe care zici că o iubeai atât de tare. Pe loc, atunci, am crezut şi eu, ca şi tine, că eram vinovată, pe urmă mi-am revenit: Ia uite, mi-am spus, el nu mă iubeşte, altfel cum s-ar fi putut să uite că eram eu, Matilda, care sta în faţa lui şi care venisem să-i spun că îmi pare rău că i-am spart biroul… N-am mai avut timp să-i spun, m-am pomenit pe jos, năucită. Te miri acum că am îndrăsnit şi eu? În orice caz, n-ai dreptul să-mi spui că ţi-am deschis perspectiva unei vieţi ticăloase. Perspectiva asta ai deschis-o tu! În ce priveşte prima perspectivă pe care ţi-aşi fi oferit-o, a unei vieţi moarte, adică fără iubire,

pardon, şi eu am avut aceeaşi revelaţie; aceeaşi perspectivă mi-o ofereai şi tu.” „Mai demult, zisei, sau începând din a doua zi după ce m-am mutat la tine?” „Ehe, făcu ca, chiar din clipa când te-am cunoscut!” „Da, şi mai ţii minte clipa aceea?” „Cum să nu, asta nu se uită!'„ „Oare coincid clipele?! zisei eu cu falsă nostalgie. Ia să vedem, şi eu păstrez în amintire clipa fatală.” „Pe stradă, domnule, zise ea cu un glas ca şi când ar fi mărturisit o infamie. Ningea, şi tu erai cu Petrică, care pesemne îţi povestea ceva despre mine, mă ponegrea, şi tu ascultai râânjind, drama lui era pentru tine un spectacol vesel, pe care el ţi-i dădea căutând, ca un naiv, înţelegerea unui om pe care nu-l ghicea cât e de brutal şi insensibil. De departe v-am văzut… Pe urmă am ajuns în dreptul vostru, eu cu Petrică nu ne-am oprit, nici nu ne-am salutat, era furios pe mine şi eu am zâmbit, mi-era milă de el, şi atunci m-ai văzut, te-ai uitat la mine ca la o vampă, ca să nu zic ca la o curvă, şi te-ai întors şi am simţit cum ceva îmi arde parcă picioarele… Era privirea ta! Asta e zodia în care ne-am cunoscut dacă ai ţinut să afli. Ti-am dat un termen al ecuaţiei. N-ai decât să ghiceşti restul.” „Da, confirmai, asta a fost clipa. I-am zis bine fatală!” „Da, i-ai zis bine. Şi m-ai ţinut înlănţuită, cum bine ai observat tu însuţi, până a doua zi după căsătorie, când ai intrat în casa lui Vasia străin şi rece şi nici nu te-ai uitat la mine şi te-ai uitat la toţi ca un împărat care a coborât din palatul lui printre muritorii de rând şi ţi-ai şi ales una, pe care, eventual, ai fi dorit să ţi-o ducă slujitorii, într-un anume loc secret, şi să te desfrânezi cu ea. Era Tamara. Îţi luceau ochii de preacurvie, cum spune Biblia, că dacă le uiţi la o femeie şi o doreşti în gândul tău ai şi preacurvit cu ea. Dacă Tamara te-ar fi plăcut, sau mai bine zis dacă n-ai fi fost grosolan cu ea, aţi fi şi trecut amândoi la fapte, fiindcă Tamara o fi ea… dar nu e desmăţată…” „Te pomeneşti că o fi sentimentală?!” murmurai. „Da, zise Matilda cu un glas sfidător, e o femeie demnă. Îmi imaginez cât de murdară a fost prima ta iubire cu acea Ninetă de-ai

putut s-o jigneşti astfel chiar pe-o rudă de-a mea apropiată. Nu mă mir că acum te simţi bine acolo unde lucrezi. Spui că sunt nişte indivizi abjecţi. Dar îţi plac…!” „Nu părăsi, zisei, firul primei clipe… E fascinant ceea ce aud.” „Fascinant? Faptul că încă de la început ai văzut în mine o a doua Nineta (nu ştiu cum o fi fost studenta pe care ai omorât-o) găseşti că e fascinant?”

În realitate nu era deloc fascinant, ci dezastruos. Dragostea mea pentru ea se reflectase deci într-o oglindă strâmbă, în care apăream cu chipul sluţit astfel? Ce-o atrăsese atunci? Poate chiar acest chip, cum spusese, brutal, insensibil, dornic de preacurvie şi în cele din urmă abject? Mă uitai la ea, de astă dată într-adevăr fascinat. Cine era? Nu mai vorbea ca la botez, cum crezusem sub imperiul unei gelozii derezonabile şi disproporţionate, era liniştită, şi nu mai puteam, ca atunci, să n-o cred. Aveam câteva fire groase în mână, de fapt grosolane, ale gândirii ei ascunse, care îmi scăpaseră timp de atâţia ani, le simţeam, uluit, realitatea. Aşadar, o atrăsese un individ total străin de firea ei, dacă ar fi să admit că, fără să ştiu eu, astfel arătam, asta era imaginea pe care i-o oferisem? Insensibilitate, cinism în sentimente, brutalitate în manifestările zilnice ale vieţii mele cu o femeie, trădare în dragoste, preacurvie, plăcere pentru abjecţie…

„Deci, nu te-am iubit?” zisei cu o sfâşietoare şi în acelaşi timp simulată părere de rău. „Ai iubit, ţi-am spus, ceea ce ai crezut că sunt eu!” „Şi tu la fel? Sunt extrem de curios să ştiu ce-ai iubit tu, de-ai mers atât de departe!” „Ţi-am spus, n-o să afli niciodată!”

Se lăsă o tăcere. Fetiţa deschise uşa şi fără ezitare o luă încet spre maică-sa. Matilda se ridică şi dispăru în bucătărie. Copilul veni atunci la mine şi se aşează, cuminte, în fotoliu. Prezicerile lui Ben Alexandru nu se adeveri-seră, cu toate că Matilda se predase cu totul fetiţei. Silvia îşi vedea cuminte de mica ei viaţă şi era aproape în mod egal ataşată de maică-sa şi de mine, deşi Matilda nu se bucura

câtuşi de puţin când o vedea că mi se urca veselă în braţe: se predase, dar şi pusese stăpânire pe ea şi nu-şi ascundea iritarea că Silvia descoperise o a doua fiinţă în viaţa ei, căreia îi spunea „tata” şi care o lua aproape zilnic la plimbare în oraş. Încerca s-o oprească, „acum trebuie să te culci”, sau „afară e frig n-am chef să te văd că începi să tuşeşti”. O lăsam să meargă pe jos, până o auzeam că-mi spune foarte curând că o dor picioarele şi atunci o luam în braţe. Era o şmecherie, nu vedea nimic de jos, n-o dureau picioarele, vroia în braţe, sus, şi atunci ghiceam că era stăpânită de o curiozitate avidă şi tăcută. Când luminile unui automobil apăreau în depărtare îl lua în primire şi când trecea de noi micuţul trup avea o svâcnire şi se răsucea înapoi cu ochii mari deschişi şi cu pupilele imens dilatate urmărind dihania până nu se mai vedea. Vitrinele strălucitoare o atrăgeau ca un magnet şi vigoarea bruscă de opoziţie pe care mi-o transmitea trupul ei când vroiam să plec mă făcea să înţeleg că de fapt o vrăjeau şi ar fi vrut să stăm acolo şi să ne uităm un timp nedefinit. Îi spuneam că o să găsim alta şi mai şi, şi abia atunci renunţa şi trupul i se înmuia făcând din voinţa mea, în mine însumi, o forţă supusă acestor dulci mişcări, care îmi topeau amorţeala sufletului şi îmi goneau adânca singurătate de al cărei rău mă eliberam. Curând însă toate acestea, maşinile cu farurile şi claxonatul lor, care o înveseleau, tu, tu, puternicele camioane, al căror duduit o făceau să se lipească foarte tare de mine, baia mişcătoare de lumini multicolore din marea piaţă, unde vedea ţâşnind spre cer săgeţi albastre, care brusc se răsuceau spre pământ, devenind verzi sau roşii, într-un viu şi neîncetat joc de figuri misterioase, o aruncau în vis şi curând descopeream că adormise. O luam atunci înapoi spre casă şi, ducând în braţe minunata povară, aveam sentimentul că în realitate sunt un om fericit şi că suferinţa mea e o iluzie, o himeră pe care ar trebui s-o alung; puteam trăi astfel o mie de ani şi muri liniştit. Altceva, o bucurie mai mare nu există pe

pământ, restul e nerozie. Acasă, însă, ne întâmpina mama ei, care mi-o smulgea literalmente din braţe şi punea stăpânire pe ea: că n-am văzut că fetiţa a obosit? Ce, am de gând s-o omor, aşa cum i-am spus când am auzit că e însărcinată cu ea? Cred eu că a uitat sau că o să uite vreodată aceste cuvinte? O să i le spună fetiţei când s-o face mare, să ştie şi ea ce fel de tată a avut şi cât de mult a dorit el să vie ea pe lume. Aveam atunci sentimentul net că ea ghicea că sunt fericit şi vroia să nu fiu şi avea şi puterea s-o facă. De ce? mă întrebam. Ce rău îi făcusem? Totul se întuneca, nimic nu mai avea înţeles şi valul de singurătate urca iarăşi în mine cu o putere parcă mai mare.

Da, gândii, trăgând-o alături de mine în fotoliu, acum înţeleg de ce dormi tu pe brânci; după cum am auzit că începeţi să visaţi încă din burta mamei (aveţi visuri, ce frumos! cum or fi ele, când voi nu ştiţi nimic? de unde vă vin, din ce amintiri insondabile şi ale cui? Poate chiar ale mamei, care visează şi ea şi vi le transmite prin sufletul ei? Sau poate ale tatei, prin ceea ce ai tu de la mine? Sau de undeva din îndepărtări imemoriale?), tot aşa, la aproape patru ani aveţi rele presentimente? O mângâiai pe părul ei blond; şi aceeaşi pace, ca în ziua când venisem de la ocnă şi care apărea dc-atunci totdeauna când o luam în braţe, coborî peste sufletul meu şi îl încălzi ca o flacără dulce. Da, gândii mai departe, fetiţa mea, ai ghicit, nu e bine între tata şi mama, n-o să mă mai vezi de-aici înainte prin casă şi n-o să mai mergem în fiecare zi la plimbare. Iar tata o să trăiască singur şi tu n-o să înţelegi de ce. „Hai, vino încoace să-ţi dau să mănânci”, zise Matilda, şi o privii cum se îndepărta încet spre bucătărie şi avui o stranie senzaţie că revelaţiile ei îi înconjurau capul ca un nimb al minciunii, cu secretul ei care ar fi vrut să-mi pară indescifrabil. Îmi aprinsei o ţigară şi începui să mă plimb pe gânduri prin vastul apartament…

XVIII.

Nu e nici un secret, îmi spusei oprindu-mă în dreptul vitraliului spart de vaza proiectil care trecuse prin el. (Matilda chemase un meşter şi îl dresese, nici nu se mai cunoştea, în centrul lui, unde fusese găurit, meşterul pusese un geam alb şi tăiat oval care părea firesc cui nu ştia cum fusese înainte, mie însă nu-mi părea, acest oval alb, insignifiant, prin care nu se vedea nimic şi străin de frumoasele culori în mijlocul cărora fusese pus, mi se părea a fi intruziunea nimicului în creaţie, simbol al urii oarbe şi al violenţei.) Ce secret? Ce zodie? Dacă ea spune că astfel a fost primită privirea mea în clipa când ne-am întâlnit, ce secret mai poate fi? Poate fi luată drept zodie gândirea detracată, în orice caz strâmbă, a minunatei trecătoare? Dar era limpede, dacă ar fi luat-o drept ceea ce era, astăzi n-am mai fi fost împreună. Dacă ar fi înţeles că în acea clipă am fost atins de bagheta magică a tot ceea ce poate să ne uimească pe această lume, speranţa, visul, bucuria că aspiraţiile noastre nu sunt deşarte şi că se împlinesc undeva chiar dacă nu cu noi, adică nu încă? şi că privirea mea nu era dotat expresia unei adânci turburări, a unui cutremurat regret, a unei dureroase melancolii că n-o s-o mai întâlnesc niciodată, ar fi dat din umeri cu nepăsare şi nu s-ar fi îndrăgostit de mine, căci astfel de sentimente i le dăruise din plin Petrică? Nu, ea a simţit doar că privirea mea îi arde picioarele, şi era adevărat că mă uitasem o clipă şi la picioarele ei, cât erau vizibile între haina de blană şi negrul elegantelor ei cisme, şi ca ameţisem privindu-le. Dar cum putuse ea simţi acea arsură, când în realitate această a doua privire a mea ea nici măcar n-o văzuse? Cu atât mai puţin s-o interpreteze că fusese aşa cum îmi spunea astăzi? Nu, ea exprima de fapt şi extindea acum asupra întregului nostru trecut idei care nu erau decât ale degradării care urmase, ale degradării rapide a iubirii ei pentru mine şi pe care eu o urmărisem fără s-o înţeleg şi n-o înţelegeam nici astăzi, deşi avusesem destul timp să mă opun, să sufăr pentru ea, să sper că se va opri în cădere şi să meditez

îndelung asupra faptului dacă nu cumva eu eram cel vinovat. Pentru că nu era cu putinţă să armonizeze în ea însăşi cei doi ani în care trăise cu mine într-un extaz aproape zilnic (şi în care cuvântul „înlănţuită” n-avea nici un sens) cu ideea că văzusem încă din prima clipă în ea o a doua Nineta. Dacă fusese cineva înlănţuit în acel timp, eu eram acela, şi nu ea, şi continuasem să fiu şi după aceea, adică după căsătorie. Având din prima clipă revelaţia că văd în ea o vampă, o curvă, se putuse îndrăgosti atât de tare de un astfel de om şi această dragoste să dureze doi ani şi să se căsătorească cu el? Aici era secretul?! Nici un secret, singurul care persista era cel al coborâşului şi al degradării brutale, şi anume, până acolo, încât să ajungă să nege totul…

Ceea ce se şi întâmplă, fiindcă, atras cu putere de fiinţa ei şi împins de o curiozitate irezistibilă, începui să pun sub focul negru în care ard cel mai adesea cei care se despart tot ceea ce altădată mă făcuse fericit. Astfel, îmi spuse într-o zi, când eu încercai, sau mai bine zis simulai că am uitat că totul se sfârşise între noi (ştiam şi eu bine acest lucru) şi încercai s-o îmbrăţişez, că se supunea totdeauna cu silă îmbrăţişărilor mele… că simţise de fiecare dată că o violez şi că înfăţişarea mea în acele clipe i se părea bestială, dar nu în sensul cel bun, care poate înfiora, ci în acel rău, de animal, ca şi când s-ar fi iubit cu un măgar, sau cu un… (aici îşi puse frâu, ezită). Şi că chiar şi miroseam urât, a paie şi sudoare de cal. „Da, exclamă scârbită, a armăsar, dar nu armăsarul ăla care îţi place ţie să crezi că e şi el spirit, cu trei coordonate în conştiinţa lui, trecut, prezent şi viitor, în timp ce eu şi alţii ca mine care nu trăim decât în prezent, semănăm cu unul jugănit. Nu, a urină şi sudoare împuţită, reziduurile spiritului de armăsar, dacă vrei să adopt şi eu limbajul tău pretenţios. Fiindcă nici măcar n-aveai bunul-simţ să faci o baie înainte sau să alergi imediat la baie după. Vezi tu, o femeie acordă importanţă acestor lucruri, dar ţie cum să-ţi pese?”

Râsei în hohote, dându-mi capul pe spate şi încălecând braţul fotoliului cu picioarele, în stil american. Păstram în amintire cuvintele ei din prima noastră noapte de dragoste, când mă întrebase cu uimire cu ce fel de parfum dădusem pe mine, sau cu ce fel de săpun mă spălasem? „De ce?”, o întrebasem. „Fiindcă trupul tău miroase, iubitul meu, a micşunele de primăvară.” Râsesem şi atunci, flatat de iluzia ei olfactivă, fiindcă nu-mi dădusem cu nici un fel de parfum şi nu folosisem decât săpun ordinar, care mirosea a grăsimea din care fusese el făcut, „Nu, nu, insistase, miroşi a micşunele”, începuse să-şi plimbe nasul peste corpul meu. Acum aflam că micşunelele se degradaseră în altceva şi râsei iar. Nu-i spusei de ce, lucru care n-o derută deloc. Cât priveşte băile, o vreme, după căsătorie, în clipele calme ale

vieţii noastre zilnice, mă spăla adesea pe spinare şi se minuna de netezimea pielii mele, şi că i-ar plăcea să fie şi a ei la fel, adică săpunul să facă şi pe ea de la început un clăbuc atât de abundent şi curat. În rest, era adevărat că aproape totdeauna îmi crea şi mie impresia că o violez, dar după ce aşa-zisul viol se producea, trăia a doua zi ca în transă, cu amintirea lui. I-auzi! Ia să vedem ce mai spune! „Poate că ai fost totdeauna o frigidă! zisei. Frigidele, când au şi ele parte de-un bărbat, păstrează din îmbrăţişările cu el senzaţiile cele mai scabroase.”

Tresări sub brutala lovitură. Expresia chipului ei, altădată atât de frumos, se alteră, din triumfătoare privirea ei deveni o clipă umilă, parcă ar fi dorit să nu-i fi spus un astfel de lucru, sau să-l neg de îndată. Nu-l negai, ca să înţeleagă şi ea ce înseamnă să aluneci în zone care trebuie să rămână intangibile. În acelaşi timp îmi spusei: Ea nu e frigidă şi totuşi e şi frigidă sau mai bine zis o frigidă în gândire, în timp ce viaţa corpului ei mocneşte reprimată. În alte condiţii, de fanatism religios, ar fi ajuns maică stareţă, dar dintre cele care l-ar fi trădat pe Cristos ca să se chinuiască apoi în remuşcări. în această lumină putea fi adevărată afirmaţia ei că o privisem atunci pe stradă ca pe o curvă. Îşi reveni şi se uită la mine cu ură. „Nu există, zise, femei frigide, ci bărbaţi odioşi, care pot scârbi o femeie pentru toată viaţa. Întreabă un medic şi ai să vezi ce-ţi povesteşte!” „Da, zisei posomorât, chiar mâine mă duc să mă interesez!”

Devenisem visător sub privirile ei încărcate de ură. Simţeam această ură ca pe-un drog care mă făcea melancolic, melancolie detaşată, liniştită, asemănătoare celei care ne cuprinde când ne gândim îndelung la moartea noastră. Ei, da! Va fi şi asta, aşa suntem făcuţi, să nu trăim la infinit, să nu devenim stupizi în exuberanţele noastre. O despărţire e o astfel de repetiţie a morţii cu avantajul enorm că totuşi continuăm să trăim şi să avem parte de multe bucurii simple, cum ar fi faptul uimitor de a merge pe jos, de a simţi seara un fel de uitare de sine şi de a ne părăsi

lumii somnului, de a bea un pahar de vin şi mai ales de a ne surprinde că mai putem să râdem, să mâncăm cu poftă şi chiar să ne culcăm cu o femeie. Unii spun că asta înseamnă a supravieţui, că adică de fapt ai murit o dată şi eşti bun mort şi acum faci doar umbră pământului. E adevărat, dar nu întru totul. „E adevărat, îi strigai Matildei, dar mulţi uită că românul are şapte vieţi în pieptu-i de aramă!” Ea se uită la mine cu dispreţ: „Ai băut ceva?” zise. „Nu, dar e o idee, tresării eu. Ai ceva în dulap?” „Am! Dar se vede după ochii tăi că ai mai băut şi înainte.” „Nu mai mult decât tine!” zisei. „Te înşeli! Eu n-am băut nimic. Dar tu ai băut cu omorâtorii de şobolani, altfel n-ai fi putut să-mi spui atâtea murdării.” „Da, strigai, mi le asum, deşi nu le-am spus eu. Sunt omul care îşi asumă totul, poţi să te bizui pe mine. Un om ideal, n-o să mai găseşti altul. O să mă regreţi…!”

Şi mă ridicai, intrai în oficiu şi mă întorsei cu o sticlă de vin roşu, pe care o destupai cu un sentiment sărbătoresc. Posomorâtă, Matilda se duse şi ea în sufragerie şi aduse din vitrină două cupe de cristal violet de Boemia, pe care le umplui de îndată. Ciocnirăm şi băurăm, eu cu sete, Matilda parcă în scârbă, dar nu pentru vin, ci pentru mine. „Tu, omul ideal?” îmi spuse. „Da, strigai, sunt bărbatul ideal, bine înzestrat, fără cusur, cu singurul defect că nu pot fi isteric, într-o lume atinsă de isteria supunerii şi a fanatismului corupt. Toţi sunteţi corupţi în agresivitatea voastră masochistă, care v-a făcut să uitaţi valorile absolute, credinţa într-un ideal, devotamentul şi prietenia, iubirea şi curajul, gândirea liberă, creaţia.” „Aha! făcu Matilda, şi tu le-ai păstrat…!” „Da, le-am păstrat…” „Şi de-aia mi-ai spus tu mie, când ai auzit că sunt însărcinată, că o să-mi pui copilul pe-un băţ şi o să-l arunci într-o prăpastie!” „Nu, n-am spus acest lucru, dar văd cu uluire că nu e vorba de o gândire exprimată de tine, atunci la botez, într-un moment de furie, ci chiar crezi că e adevărat că am spus acest lucru! Asta înseamnă că în capul tău zace mecanismul imbecilităţii umane, care, pornind de la datele unei idei care are un

singur înţeles, transformă sensul iniţial în cu totul altceva, după dorinţă. Ai vrut să înţelegi astfel spusele mele, şi ele au şi devenit pentru tine certitudine.” „Aha, deci n-ai spus!” „Ştiu foarte bine ce-am spus, dar ar fi zadarnic să-ţi explic!' „Încearcă.” „Era o declaraţie inocentă de iubire, că venirea copilului nu trebuie să ne scindeze viaţa şi că n-o să fac ca Laios, tatăl lui Oedip, care într-o interpretare modernă ar fi fost gelos pe noul-venit şi l-ar fi aruncat într-o prăpastie. Mitologia spune altfel, dar Freud a interpretat mitul în sensul atracţiei copilului pentru mamă, care persistă şi la maturitate, complexul oedipian.”' „Se poate, zise Matilda, şi ca dovadă că nu sunt imbecilă, te cred. Dar că o să-l dai la leagăn, la copiii găsiţi, n-o să zici că n-ai spus. Ai zis aşa, n-o să fac ca tatăl lui Oedip, dar o să fac ca Rousseau.” „Glumeam!” zisei, simţind că pierd terenul. „Aha, glumeai!” „Da, exageram, ca să înţelegi ideea.” „Exagerai ca să înţeleg ideea, zise deodată Matilda cu un glas răguşit şi gros. După ce mă loviseşi şi mă aruncaseşi pe podea, acum glumeai, exagerai… Ce, ar fi mai bine dacă ai muri? Ţi-aşi pune şi eu pe piept o floricică!” „În orice caz, zisei, sănătoasă la cap nu eşti dacă ai ajuns să-mi doreşti moartea pentru nişte cuvinte al căror sens ţi-a scăpat.” „De ce? zise. Glumesc, exagerez, ca să înţelegi mai bine ideea!” „Ce idee?” „Că eşti un ticălos şi că te urăsc…” „Bine înţeleg că mă urăşti, asta o ştiu demult, îi răspunsei senin, turnând în pahare. Dar eu ticălos nu sunt şi n-are rost să încerci să dai urii tale o justificare. Ura poate fi şi curată! Aşa, în sine, ca şi iubirea. Las-o aşa, fiindcă îţi purifică sufletul mai bine decât dacă o terfeleşti în acuzaţii abjecte. Gândeşte-te mai bine la posibilitatea de a înţelege că nu puteam să gândesc că chiar o să-ţi iau copilul şi să-l dau la leagăn. În ce mă priveşte, o să încerc şi eu să înţeleg, ba chiar înţeleg de pe acum, şi îmi dau seama că după ce un om e lovit, e o pură sminteală să mai crezi că după aceea cuvintele pe care i le mai spui or să-i mai pară inocente şi cu atât mai puţin o expresie a iubirii (deşi după marea ta scenă de la botez,

când am rămas singuri, te-a pufnit râsul şi mi-ai spus că nebună mai eşti şi tu şi dacă nu m-ai fi iubit, n-ai fi făcut ce-ai făcut, adică să arunci cu vasul în mine şi să-mi sfâşii obrazul, fără să mai vorbesc de cuvintele care ţi-au ieşit din gură, şi eu te-am crezut, ţi-am spus doar că am căzut amândoi în ticăloşie, ca vecinul părinţilor mei, Acojocăriţei; şi îţi spun acum că dacă n-aşi fi fost arestat chiar atunci, ne-am fi iubit şi noi în noaptea aceea exact ca acela!). Tu, dimpotrivă, deşi apoi am îngenuncheat lângă tine, ai continuat să simţi acele nenorocite de cuvinte drept o continuare a violenţei fizice, ai căzut şi tu în genunchi, şi deşi îţi evocasem trecutul nostru şi speranţa mea într-o întoarcere la acel trecut, care nici nu era aşa departe de noi, doar câteva luni, mi-ai spus, cu o disperare care m-a uimit, să plec chiar în clipa aceea şi, cum nu te înţelegeam, dar nici nu-mi dădeai răgaz să încerc s-o fac, ai strigat împreunându-ţi mâinile: Mă rog de tine să pleci! Ah, ai să mi-o plăteşti! Compară înţelegerea mea, după ce am plătit cu vârf şi îndesat, cu a ta, care nici acum nu uiţi acea scenă de tristă amintire…” „Nici tu nu uiţi, zise Matilda deloc clintită de spusele mele, deloc convinsă că ura poate fi şi curată. Nimic nu se uită”, mai zise aruncându-mi o privire turbure ca o dovadă, ai fi zis, palpabilă, umană, că ideea mea despre ura aşa-zis curată e o pură speculaţie, că aşa ceva nu există.

Eu însă simţeam pentru ea o astfel de ură. Nu eram ispitit s-o învinuiesc de nimic, nici s-o înjosesc în sinea mea, deşi mi-ar fi fost atât de uşor s-o fac. Materialul era bogat, de pildă cel mai recent acapararea fetiţei, ferocitatea cu care pusese stăpânire pe mica ei viaţă şi surpriza ei neagră că mă simţeam fericit cu Silvia când ieşeam cu ea la plimbare: nu trebuia să fiu fericit, era un fals, o ipocrizie, o înşelătorie cu care vroiam să turbur sufletul copilului, în realitate nu puteam fi capabil de a mă apropia şi înţelege şi mai ales iubi un copil. Parcă mi-ar fi spus că eram un fel de monstru… Asta ar fi fost de ajuns să nască în mine o ură sălbatică,

ucigaşă, pentru sufletul ei, care îmi părea diform. Dar îmi aminteam că în cei trei ani cât stătusem închis, totuşi învăţase copilul să-mi spună tati şi nu totdeauna fericirea mea de a-mi iubi fetiţa îi turbura astfel mintea. Nu, o uram (fără s-o învinuiesc) că se supunea orbeşte răului care lovise încă de la început casa noastră. Nu era chiar o fatalitate pentru mine, dar pentru ea era, şi nu ridica un deget să lupte împotriva acestei fatalităţi. Parcă îi auzeam vocea trufaşă repetând până la saţietate: Aşa e el! Sau: aşa e ea! Sau: dar e firească! Cine ne dă nouă dreptul să cerem… Atunci, în meditaţiile mele, auzind aievea această voce, o uram foarte tare. Ură curată, însă, fiindcă îmi dădeam seama că ea era o jucărie a forţei nestăpânite a daimonului ei, care la vechii greci era şi caracterul cuiva… Simţind că iubirea ei pentru mine slăbeşte, o făcuse să slăbească şi mai tare, de parcă astfel ar fi triumfat. Simţise că eu continuam s-o iubesc ca la început, îmi întorsese spatele la uşă, foarte mândră că putea s-o facă. Mă prinsese că îi arsesem una chiar în ziua când vroia să-mi spună că a rămas însărcinată, ce jubilaţie! Căzuse în genunchi! Pleacă! Nu vroisem să plec? Ia să-i arătăm noi că altul o putea face fericită şi să vorbim cu acest altul la telefon fără nici o jenă, cu soţul în casă, care stă cu nasul în cărţi şi habar n-are! Nu crede că am găsit pe altcineva? Ia să-i dovedim că pot să plec imediat chiar cu copilul în burtă şi să încep să-mi fac bagajele! Credea că e sigur de mine fiindcă ne leagă un copil? Ia să-i spunem că nu va fi tatăl acestui copil, ba chiar că nu e copilul lui! Îşi dăduse seama că aveam un prieten, he! Ia să-l invităm noi şi să-l jignim. Ia să vedem din ce stofă e făcut? Se simţea bărbatul ei bine cu acest cuplu, eee, ia să vedem şi noi la faţă pe bleaga aia, căruia îi plăceau ciupercile, dar nu ştia să le gătească! Se credea bărbatul ei stăpân pe ea, ia să le arăt eu la toţi că nu eram supusa nimănui, maică-sii, bunicilor, lui Vasile, Tamarei, lui Petea, lui Artimon, care fusese jignit, Tasiei… Apăruse pericolul unei despărţiri? Ia să simulăm că totul se întâmplase fiindcă

îl iubeam prea mult!… Şi iat-o deodată vârâtă în coşmar: arestarea bărbatului, ameninţarea că îi va fi luată casa şi mai târziu va fi exclusă din partid. Dar casa nu i s-a luat, s-a zbătut pentru asta, a avut mai dinainte marea intuiţie de a se împrieteni cu cel mai mare ştab al judeţului, om apreciat în mod deosebit de Gheorghiu-Dej, şi casa nu i s-a luat, şi nici din partid n-a fost exclusă, ba chiar a rămas mai departe şefă acolo printre arhitecţi. Coşmarul trecuse, bărbatul se întorsese, dar se pomenise repede soţia unui ins al cărui viitor era barat… Nu avusese ea tot timpul dreptate? Iată-l acceptând cu mare deliciu căderea, cu toate că s-a purtat bine cu el după ce s-a întors de-acolo, ca să descopere că n-are nici o voinţă şi vrea el să ne judece pe toţi, că nu mai credem în valorile absolute…

„Din fericire, strigai, totul se uită. Şi dând pe gât paharul de vin roşu, care mi se păru că avea un gust insuportabil de motorinolaringologie cum spunea Vintilă, începui să urlu, cântând:

Mă vei uita, căci şi uitarea E-nscrisă în legile omeneşti…”.

Şi mă aplecai spre ea foarte aproape şi îi văzui într-o clipă, cu nedumerire, chipul lipsit de farmec, pe care îl iubisem atât de mult şi care nu-mi mai spunea nimic… Ea surâse deodată la această apropiere, şi deodată farmecul îi reveni şi începu şi ea să cânte. Nu mai era însă ridicolă, ca atunci când îşi fredona acel tibia al ei, dimpotrivă, îmi părea iar minunată, ca odinioară… o dilemă tărăgănată, o indecizie veselă şi în acelaşi timp nostalgică, de o mare puritate şi hrănită de o credinţă că oricum ea tot va fi fericită, chiar dacă, aşa cum spunea cântecul, nu ştia pe cine să aleagă; se adresa unei păsări:

Spune-mi, puiule de cuc, măi, Duuupă care să mă duc…

M-aşi duce după cel nu ştiu cum, îmi scăpau cuvintele, atins, ba nu, chiar doborât de vraja simplă a melodiei, care mi se părea cea mai frumoasă din câte auzisem. Simţeam însă în acelaşi timp cu nelinişte că atracţia urii e la fel de mare, dacă nu chiar mai puternică şi mai răscolitoare decât

iubirea. Căci ne uram în acele clipe amândoi, nu mai exista nici o speranţă, dar această legătură pe care o descopeream cu uimire că exista mi se părea groasă ca otgonul…

XIX.

Protectorul meu de la sfat, Istrate, mă reţinu într-o dimineaţă şi mă „detaşă” la altă muncă. „Alege-ţi, zise, un om din echipă, pe cine vrei dumneata, şi luaţi-vă în primire sarcina.” Ce fel de sarcină? Să dăm cu var, adică să facem un brâu de var la toţi arborii oraşului. Chestie de igienă sau de estetică? Şi una şi alta, ceea ce e necesar e şi estetic. „Pe Vintilă!” zisei. „Auzi, Vintilă! zise Istrate. Eşti de acord?” Mare democrat şi ăsta, el nu dădea ordine, cerea acordul salariatului. „Sunt de acord, dom' şef”, zise Vintilă parcă i-ar fi părut rău că trebuia să părăsească echipa. Şi mie parcă îmi părea rău fiindcă mă temeam că, lipsit de oamenii lui, care îi incitau verva, adică de Bacaloglu şi grasul Calistrat, dar şi de strelitul Pantelimonescu (famenul avea acest nume bizar), Vintilă se va plictisi, şi eu cu el. Dar, gândii, nimeni nu ne putea împiedica să-i găsim, în jurul orelor prânzului, adunaţi la bufetul „Tâmpa”.

Luarăm cu noi din aceeaşi magazie un sac cu var, două găleţi şi bidinele (sacul, bineînţeles, Vintilă, şi eu cele două găleţi şi bidinelele) şi pornirăm. „Faceţi întâi centrul, ne spusese Istrate, pe urmă, treptat, restul oraşului. Da' vedeţi să nu vă apuce iarna!” Nici vorbă, oraşul nu era mic, dar nu toate străzile şi bulevardele aveau arbori. „Dom' profesor, zise Vintilă, aţi auzit, să nu ne-apuce iarna! Dar toamna poate să ne apuce! Pentru mine n-are nici o importanţă, dar pentru dumneavoastră… mai bună munca asta de feşteleală a copacilor decât să trageţi toxic pe nas… Este, dom' profesor? E mai curat!” Aşa că s-o luăm mai încet. Cine poate să ne controleze? E, vii tu după mine, Istrate, să vezi câţi copaci… şi să-i numeri? Îi numeri, ei şi?! Cârnaţi!…”

Şi ca să pună şi în practică această teorie, dispăru într-o curte cu găleţile şi se întoarse după vreo oră cu ele pline cu

apă. Ce dracu făcu el acolo atâta timp? „Te pomeneşti, îi spusei râzând, că ai tras şi un pui de somn!” „Eu somn?! se miră el. Cum să las aşa o fată simpatică singură acasă?”„. Te pomeneşti, zisei, că…” „Nu, dom' profesor, râse şi el, întâi o cafeluţă, un pahar cu vin, şi (şi-mi atinse delicat coasta cu degetul), ce drăguţă eşti mata, ce înfăţişare frumoasă ai, pe urmă, alo! (şi iar mă împunse cu degetul lui gros), da' bărbatul unde lucrează? N-am bărbat, zice, şi eu, când am auzit aşa (şi se vaită ducându-şi palma la cap), aaau! N-are bărbat… Şi, zic, ai camera ta aici? Am! Aaau! Domnişoară, şi pot să viu şi eu diseară aşa pe la orice oră să mă onoraţi cu prezenţa dumneavoastră?! (Aceste cuvinte mi le adresa mie, ca şi când eu aşi fi fost acea domnişoară.) Ea că să vedeţi că să nu afle stăpânii, e? Parcă ştie ei, tam-bleam, pe cine primeşti tu în vizită? Da' rude n-ai? Un cumnat, un frate…?!” „Şi?” zisei văzând că se oprise. „Cum şi? Diseară mă bărbieresc, îmi pun discret un costum de vizită şi, dragă nevastă, nu ţi-am povestit eu de dom' profesor cu care m-am împrietenit? Ba mi-ai vorbit. Ei, are o sărbătoare în familie. Sunt invitat. Eşti invitat? se văită iar Vintilă, aaau, pune-ţi şi tu o cravată mai frumoasă… Ţineţi şi dumneavoastră minte, dom' profesor, ce mi-a spus şi mie un avocat, unul Buzdugă, buun avocat, dar pe toate clientele le… Dom Buzdugă, zic, dar cu doamna ce faceţi? Cu cine, cu nevastă-mea? Mă Vintilă, zice, nevasta nu se părăseşte, nevasta se înşeală şi se păstrează!” „Deci, zisei, diseară…” „Păi cum, se indignă el. Credeţi că o iert? Nu trebuiesc iertate, dom' profesor, sunteţi băiat tânăr, ia să am eu anii dumneavoastră, n-aşi ierta niciuna!”

Desfăcu sacul şi începu să pună var nestins în căldări. Şi în timp ce apa începu să bolborosească: „Dom' profesor, eu, la vârsta dumneavoastră, nici pe soacră-mea n-am iertat-o! N-aveam eu ştiinţa de-acuma, da' nici prost nu eram. Să vedeţi! Până să-mi facă un copil, mierea lui Dumnezeu. După aia, observ eu la ea tot felul de tendinţe: să-mi numere banii din buzunar, ba chiar să-mi şterpelească aşa,

două-trei sute, cinci sute, o mie… Mi-ai luat tu… Eu?! Ascultă, fă, te smintesc dacă te mai prind. Am convenit ca leafa ta să faci ce vrei cu ea (era vânzătoare la «Dermata», acum e la un chioşc de pâine), banii mei au o socoteală, comerţul are legile lui, nu te băga. Se făcea că n-aude! Da' unde să pun portofelul? Pe urmă mă-sa! Toată ziua-bună ziua se invita la noi la masă! Alo! Eu dacă o mai văd pe-asta pe-aici, te trimit la ea. Eu nu m-am angajat să-ţi întreţin ţie familia! Cum, dar e mama, începe să strige la mine… Da? Şi îi ard una! Atunci o văd că îmi bagă ghearele în gât, uite-aşa nişte dungi mi-a făcut pe grumaz. Atunci m-am desfăcut şi eu la curea şi trage-i pe buci… Ce vorbiţi, dom' profesor?! Păi loviturile astea de curea îi plăceau, scotea nişte ţipete nu de durere, ci de veselie, chiuia, dom'profesor, ca la nuntă, adăugă el cu duioşie şi regret… Arunc eu cureaua şi îi trag un svung de dreapta, nimic! pe urmă altul de stânga, aiurea! pe urmă un upercut! E, aici a căzut jos leşinată. Făcea pe moarta, nu mai mişca! Da? Stai că te trezesc eu, şi mă duc în bucătărie, mă întorc cu o găleată de apă şi hârşti, o arunc peste ea. A sărit în sus ţipând că de ce am inundat-o! Tu-ţi gura mă-tii, i-am spus şi am luat-o iar la bătaie. N-a mai leşinat şi nici nu mai ţipa, îşi ferea faţa cu coatele şi încasa, şi atunci am lăsat-o şi am luat-o la…” (şi Vintilă spuse numele popular al organului, râzând şi acum de acea amintire). „Bine, zisei, şi ce-a ieşit de-aici? S-a potolit?” „Nooo, s-a plâns maică-sii, că am violat-o în timp ce era leşinată. Ascultă, fă, i-am spus acestei soacre (eram numai noi doi în casă), dacă te mai amesteci în chestia asta, te…” „Şi soacra ce-a zis?” „Cu atât mai bine, am auzit-o că zice. Atunci am răsturnat-o în pat!” „Era tânără?” „Tânără, râse Vintilă, patruzeci şi cinci de ani, aşa grasă, o sută de kilograme, dar…” Şi începu să-mi dea detalii despre şarmurile ei, mai picante, după cum mă asigură el, decât ale unei fete de douăzeci. „Şi în felul ăsta, dom' profesor, le-am pus cu botul pe labe pe-amândouă.” „Şi, zic, nu te-a ameninţat că pleacă de-acasă cu copilul?” „Cu copilul? Ba

da, mi-a spus că nu e copilul meu şi că se duce cu el la ăla cu care l-a făcut. Da?! zic. Tu-ţ' gura mă-tii, fă-ţi bagajele şi pleacă!” „Şi a plecat?” „Cum să plece? Păi asta e tactica lor, dom' profesor… Dacă eşti impresionabil, zici: stai, dragă, nu pleca, te iubesc, nu pot trăi fără tine, bâm-bâm, chestii de-astea, şi te-a încălicat! Şi încălicat rămâi!…”

În acest timp varul se stinsese şi Vintilă dispăru iar în curte şi se întoarse cu o coadă de mătură veche cu care, meşterind în găleţi, făcu un fel de ciorbă albă. „Gata, dom' profesor, putem începe. Luaţi dumneavoastră sacul cu var, că e mai uşor, şi eu duc găleţile.” Ne oprirăm la primul copac, puserăm mâna pe bidinele şi îl feşteliram cam la o înălţime de un metru şi ceva. „Plăcut, nu? zise Vintilă. Agreabil!” „Da, răspunsei. Foarte agreabil!” „Muncă în aer liber, nu ca toxicul ăla. Periculos, dom' profesor!” „Vorbeai de toamnă, zisei, dar până atunci nu intri în comerţul de stat?” „Aţi reţinut ideea, zise, dar până la realizare mai durează. Te iau, mi-a spus, dar nu imediat, să treacă un oarecare timp de la condamnarea ta, şapte-opt luni.”

Pornirăm spre copacul următor. „Deci, aşa e cu muierile”, zisei înmuind bidineaua şi albind cu ea scoarţa bătrână, crăpată şi înnegrită a castanului. „Da, dom' profesor, aşa este: bătaie şi… altă cale nu există.” „Şi de ce-or îi având ele tendinţele astea? îl întrebai folosindu-i vocabularul. De ce, de pildă, n-ar dori ele să fie egale cu bărbatul? N-ar fi mai bine?” „Păi credeţi dumneavoastră, dom' profesor, că pot ele renunţa la plăcerea asta, care li se oferă, să te înhaţe în gheare?” Vintilă râse şi, aşa râzând cu găleţile în mână, o luă înainte şi ne oprirăm la alt castan. „Unele au alt procedeu, observă ele că bărbatul e aşa, mai slab, n-are proprie iniţiativă decât când vor ele. Ei, ce poţi să-i faci? S-o iei cu sila? Şi chiar dacă o iei, stă ca un lemn, şi atunci şi tu, bâm, bâm, te-ai dat jos şi îţi rămâne aşa în suflet o tristeţe. Ei, dar când începe ea să te sărute şi să te mângâie şi să-ţi zică puiul meu, Georgică al meu, iubitule, devine Georgică armăsar?!” „Devine!” „Păi devine, dom' profesor, dar s-a zis

cu el. Vine o chestiune când ea are interes să fie ca ea, şi nu ca el, credeţi că ţipă la el sau îi spune vreun cuvânt urât? Nici vorbă. Se uită doar aşa o dată, într-un anumit fel, îşi schimbă faţa, zice chiar bine, dar el a văzut, dom' profesor, exclamă Vintilă cu imensă milă şi înţelegere, şi s-a terminat: e pe-a ei! N-aţi auzit dumneavoastră când se povesteşte câte-o chestie mai grea… Că el n-a vrut, nu era în interesul lui, e, i-a pus aia atunci p… pe gură şi gata, a tăcut!" Şi era atâta jale şi tristeţe în felul cum spuse Vintilă aceste cuvinte, încât pentru întâia oară uitai cu totul de mine şi izbucnii într-un râs înalt şi fără reţinere. Căci imaginaţia mea vedea aievea un bărbat vorbind, povestind, dând din mâini, declarând indignat că asta nu se poate, ameninţând chiar… şi deodată îl vedeam cu chestia-aia pe gură: gata, nu mai putea scoate un cuvânt! „Rî-deţi, ai?! zise Vintilă râzând el însuşi, dar mai potolit, pe sub mustaţă. Păi nu-i aşa, dom' profesor? Ce poţi să le faci? Ăsta e darul lor, pe care îl au ele de la natură, cum să le convină egalitatea? Credeţi că eu sunt stăpân pe deplin la mine acasă?" „Nu?!" „Nu e posibil, dom' profesor! Păi numai când o văd cum îi sticlesc ochii şi face anumite gesturi, şi, aaau, gata, zic, acum o să înceapă… Te roade cu anii, dom' profesor, şi începe să ţi se facă lehamite! Dai totul de pe tine, şi cămaşa, numai să n-o mai vezi că-ţi face întuneric în casă. Olteanca mea (fiindcă nevasta mea e de prin Strehaia, judeţul Dolj, sau Gorj, mă-sii, că le încurc mereu judeţele astea) a fost şi e şi acum o persoană care îţi face plăcere să te uiţi la ea când e ea bine dispusă. O să-mi permit să vă invit odată pe la noi, să bem un pahar şi s-o cunoaşteţi. Văd că vă place să ascultaţi, sunteţi atent cu mine, nu vreau să vă flatez, dar mă bucur aşa în inima mea. Sunteţi un om de calitate. Ei, dom' profesor, într-o zi pe stradă am văzut un african. Era un om, nu un animal, bine, dar de ce capul lui, aşa, pe unde trecea, făcea un fel de întunecime? Ei, uite, aşa face olteanca mea când i se năzare ei cine ştie ce. Parcă se face întuneric în casă! Şi mie nu-mi place. Trebuie să cedez?

Cedez, dom' profesor, înaintea muierii, voinţa mea e anihilată.” „Bine, zic, dar cum i-ai câştigat încrederea de îţi înnoadă ea singură cravata la gât ca să te duci s-o înşeli? Nu te simte?” „Ba mă simte, dar şi eu ştiu s-o desmint. Numai o dată, reluă el visător, era s-o păţesc…” Nici acuma nu uită olteanca şi mă întreabă câteodată, aşa posomorâtă, ştiţi când?” „Ei, când?” „Când o iubesc eu, aşa, ataşat. (Nici asta nu e bine, dom' profesor, că o faci să-şi aducă aminte de te miri ce; mai bine e s-o ţii la distanţă!) Mă, zice, ce-a fost cu chestiaia în garaj! Şi chestia aia s-a petrecut acum cincisprezece ani şi ea te întreabă taman când o ţii, ca o bleandă îndrăgostită, în braţe! Uiţi ce i-ai spus atunci şi te ia de proaspăt, începi să te bâlbâi! Da' ea n-a uitat şi te surprinde când te-aştepţi cel mai puţin. Femeia nu uită nimic, dom' profesor, ea doar se preface că uită, din veselă ce e, fie că eşti acasă, fie că eşti cu ea în vizită la rude sau la un prieten, odată o trăsneşte gândul care a stat pitit în mintea ei şi îţi strică toată distracţia, îţi scoate pe nas toate clipele fericite pe care ea ţi le-a dăruit…”

Cuvintele din urmă sunară patetic în gura lui Vântilă şi începând să ghicesc în el mai limpede acest amestec de afecţiune şi cinism priapic faţă de femei şi care îmi stârnea o mare veselie şi în acelaşi timp o împăcare neaşteptată cu lumea, izbucnii iar în hohote şi punându-i mâna pe umăr îl împinsei mai încolo cu o neascunsă simpatie. „Râdeţi, ai? zise, tot aşa, râzând el însuşi pe sub mustaţă. Ce vă înveseleşte aşa, dom' profesor?” mă întrebă curios. „Cum, răspunsei, veselia ta!” „Deci mă găsiţi un om vesel?” „Da, foarte vesel, cunoşti femeile.” „Cum să nu le cunosc, zice, dacă am avut de-a face cu ele. Şi de fapt tot nu le cunosc…”

Gospodar, puse mâna pe găleţi şi o luarăm agale spre alt copac. Centrul oraşului nostru parcă aţipea sub soarele de iunie. Era atât de liniştit şi somnolent, încât vrăbiile îţi păreau că fac o gălăgie asurzitoare. Sau poate totul era în mine somnolent şi numai prezenţa şi istorisirile lui Vintilă mă ţineau treaz şi mă făceau, în mod straniu, să simt că

oraşul, deşi era dimineaţă şi locuitorii lui demult împrăştiaţi în uzine şi fabrici, prin şcoli şi instituţii, se înţeleseseră între ei să rămână toţi în paturi? Da, iată universitatea! Pare pustie! Solemn, ceasul din turnul verde al primăriei începu să bată: erau orele unsprezece.

„Şi cum a fost cu chestia-aia în garaj? îl întrebai pe Vintilă. Când ziseşi că era s-o păţeşti?" „Aveam un prieten, un şofer, începu Vintilă. Era o întrecere mai veche între noi să-l fac eu pe el, sau el pe mine, să crape când mă vede sau când îl văd cu una mai grozavă! Şi într-o zi mă pomenesc cu el că îmi zice: Vintilă, vino diseară pe la restaurantul «Hailaif», pe la ora zece, fac eu cinste. Nu e prea târziu? zic. Eu mâine dimineaţă la ora cinci trebuie să fiu în piaţă. Nu, zice, că n-o să stai mult. M-am mirat eu de vorba asta, că n-o să stau mult, dar fără să înţeleg semnificaţia, staţi să vedeţi. Îi spun nevestei, mă Tanţo, mă invită şi pe mine Petrache să bem o bere la «Hailaif» (de unde bere, că ăsta era un restaurant de lux, nu servea la masă decât vinuri), du-te, zice nevastă-mea, dar nu sta mult, că mâine dimineaţă… Tocmai, zic, n-o să stau mult! Nici n-am stat, dom' profesor. Intru eu acolo şi dau de Petrache, într-un separeu. Mă îmbrăcasem eu elegant, dar ăsta şi mai şi, era aşa (că acum nu mai e, s-a îngrăşat şi a chelit, nu mai dai pe el nici o ceapă degerată) suplu, costum negru cu batistă în buzunarul din stânga, care ieşea uşor afară, aşa discret, cu vârful ei triunghiular, cravată în culori, şi blond cum era, şi cu ochii albaştri, ziceai că e actoru-ăla Rudolf Valentino, şi cum sta cu ţigarea în colţul gurii! Şi în faţa lui, cu o blană pe umeri dar cu coatele goale şi cu jumătate din sâni desgoliţi, o domnişoară… dar ce domnişoară! Aaaau! Cu păru-ăla lung, brunetă, cu ochii-ăia mari şi cu gura aia fragedă şi cu dinţii ăia ca nişte perle de mărgăritare, am crezut că leşin…!" „Era frumoasă?" zisei. „Frumoasă, dom' profesor! exclamă Vintilă cu o admiraţie rămasă, după atâţia ani, proaspătă. Asta, Petrache, se uita la mine cu ţigarea în colţul gurii şi nici nu vroia să mă prezinte, simţea ce e în mine. Pardon,

domnişoară, zic, n-am venit să stau, eram în trecere pe-aici şi l-am văzut pe prietenul meu, sărut mâna, petrecere frumoasă… La bleanda aia de Petrache nici nu m-am uitat şi m-am cărat scos din sărite! Avusese dreptate că n-o să stau mult.” „De ce n-ai stat mult?” „Cum să stau? Eram furios, dom' profesor, aşa fată nu mai văzusem în viaţa mea. Vă amintiţi întrecerea: îl făcusem şi eu de vreo două ori să crape, ei, acum crăpăm eu, dar ştiţi cum? Nici nu mai vedeam pe unde calc…” „Era vreo vampă!” zisei. „Ce vampă, cu gura-aia drăgălaşă şi cum sta ea cu blana pe umeri, prinţesă, dom' profesor, cu mâini fine, cu unghiile tăiate scurt şi nedate cu roşu, cunosc eu vampele astea cu unghiile lungi şi ai zice date cu sânge şi pe buze ruj de două degete…” „Astea sunt vampele vulgare, zisei, există şi vampe de înaltă calitate, care arată altfel.” „Se poate, nu vă contrazic, dar astea care ziceţi dumneavoastră caută oameni mari, dom' profesor, care le dau bani, le cumpără garsoniere, apartamente, bijuterii… Or, ăsta ce să-i dea ei, Petrache? Un şofer! O masă, două la „Hailaif” şi pe urmă, cân, uită-te în portofel, că nu mai ai nici un chior. Or, el a trăit cu ea câteva luni… Era profesoară de pian, nu cum aţi putea crede, vreo fluşturatică, vreo besmetică… După câteva luni, Petrache nu prea mai arăta el aşa de mândru. Râdeam. S-a terminat, mi-am spus, i-a dat paşaportul… Într-o după-masă trece pe la mine şi, Vintilă, zice, am o stricăciune la motor, trebuie să umblu la el, vii să mă ajuţi? Îmi făcea plăcere, nu era prima oară când îl ajutam, fiindcă pe vremea aia vroiam să mă calific mecanic auto. Plecăm noi, ajungem la garaj, ne punem salopetele şi începem să lucrăm. Era duminică, a doua zi lui îi trebuia să fie Fordul gata. Mă, zice, nu pleci până nu terminăm… Gata, domne, sunt om de cuvânt, n-o să te las în pană dacă am promis. Cât să fi lucrat noi? Vreun ceas, două? Şi cine intră pe uşa deschisă a garajului? Fata, pianista, dom' profesor! Că nu vă deranjez, zice, stau şi eu şi mă uit… Vă daţi seama, ea venise din proprie iniţiativă, n-avea întâlnire cu Petrache. Şi

se aşează pe o bancă de lemn de lângă perete şi începe să schimbe picioarele. Credeţi că mai ţineam eu minte şuruburile şi mai nimeream bine cu patentul şi cu cheile? Asta, Petrache, începe să se enerveze. Cum eu stăm întins pe spate sub motor, de-acolo de jos beleam ochii pe dedesubt şi când vedeam că iar îşi ridică un picior şi-l pune peste celălalt, aaau… Nu s-a mai putut face nimic, s-a dus dracu lucru la motor, l-am lăsat aşa cum era, cu piesele brambura şi, rugând-o pe domnişoara să iasă puţin afară, ne-am îmbrăcat… Petrache îmi şopteşte: Vrei să rămâi cu ea aici? Uite, îţi las cheile, încui garajul şi ne vedem mâine după masă, să continuăm cu motorul. Eu mă uit la el: vorbeşti serios? Foarte serios! zice, şi fără alte vorbe ieşim şi Petrache îi spune fetei, dar adresându-se mie: dragă Vintilă, eşti atât de bun să ţii puţină companie domnişoarei, până mă întorc eu să aduc o piesă? Cu plăcere, zic, dacă şi domnişoara binevoieşte să stea în compania mea, care mă voi strădui să fie cât mai plăcută. Da, zice ea, de ce nu, dacă zici că nu întârzi mult… Nuuu, face Rudolf Valentino fără să fie ironic, acuma mă întorc şi te iau şi mergem la plimbare. Rămân eu singur cu fata, îşi coborî Vintilă vocea făcându-mă atent cu degetul în coastă, să-l urmăresc bine. Domnişoară, zic, prietenul dumneavoastră v-a trădat. De ce? zice. Fiindcă nu se mai întoarce, aşa că dacă prezenţa mea vă cauzează o neplăcere, eu vă conduc până unde doriţi, sau dacă vreţi nu vă conduc şi puteţi să plecaţi. Păi unde să mă duc, zice, abia am plecat de-acasă! Am înţeles, dom' profesor! Am încuiat garajul pe dinăuntru. Credeţi că i-am zis eu ceva? Singură şi-a aruncat pantofii din picioare şi rochia de pe ea. Aaaau! Pe unde n-am fugărit-o şi n-am prins-o! Unde nu şi-a pus fundul! Pe capota maşinii, în spate pe portbagaj, înăuntru pe banchetă, pe scândura unde îşi schimba mereu picioarele şi eu simţeam că îmi cade motorul pe mine. Ne-am hârjonit noi aşa până spre seară şi odată o aud că îmi spune! Mi-e frică! să nu dea cineva peste noi. Gata! Eu plec. Nu mă conduce, e mai bine! Şi a rămas

să-i dau un telefon şi să ne vedem iar. Dom' profesor, ce instinct au femeile, ea c-a plecat când a simţit că trebuie să plece, nevastă-mea că trebuie să vie după mine. În privinţa asta noi suntem orbi şi surzi, n-auzim şi nu vedem nimic. Nici n-a trecut aşa un sfert de oră până m-am îmbrăcat eu şi m-am pieptănat, şi hop olteanca! Ce faci tu aici singur! zice. Cum singur, zic, am lucrat până acuma cu Petrache, el s-a dus până colea să ia o litră de ţuică să bem şi noi un păhărel şi ne întoarcem acasă. Ia cară-te, ce ţi-a venit? Ba nu mă car deloc, hai acasă. Bine, zic, merg şi-acasă… Şi mă îndrept spre comutator să sting lumina şi să ieşim. Ia stai aşa, o aud că zice. Ce e chestia-aia acolo pe perete? Ce chestie? Vino încoace şi te uită. Mă apropii eu, mă uit, şi ce văd? În dreptul scândurii, pe perete, două urme foarte bine imprimate de tălpi de picioare de femeie, aşa, cam îndepărtate una de alta, şi îngheţ… Am înţeles imediat. Când o pusesem pe scândura aia, fata se proptise cu picioarele în perete şi cum alergase de colo până colo prin garaj, luase ulei pe tălpi şi tălpile ei se desenaseră perfect pe zidul: cu călcâie, secul piciorului, degetele, ce mai, dom' profesor, se vedea clar ce se petrecuse acolo! Noroc că nici femeile nu-şi duc simţul lor până la capăt, altfel n-am mai avea scăpare. Şi ce mă întrebi pe mine ce năzbâtii face Petrache: în garajul lui, i-am spus, şi am început s-o înjur şi am ieşit repede să plecăm. Ce, e garajul meu, treaba lui ce desenează pe pereţi. Aşa sunt şoferii şi marinarii, îşi fac muieri goale pe burtă, pe mâini, dracu să-i pieptene! Asta îşi face pe pereţii garajului! Bine că nu-şi face pe nas! Două lucruri puteau să mă dea de gol, dar olteanca nu le-a exploatat. Să vadă dacă Petrache se întoarce, cum am spus cu o litră de ţuică şi al doilea să se uite mai aproape la tălpile alea şi să le studieze mai cu atenţie amplasamentu! şi vechimea. Amplasamentul arăta că nu de fantezie erau ele aşa de îndepărtate una de alta, şi dacă te uitai mai aproape puteai, dom' profesor, ca la poliţie, când se studiază amprentele, să constaţi că sunt proaspete, n-aveai

decât să le încerci cu degetul. Ea a simţit că am scos-o repede de-acolo, şi cum vă spusei, au trecut anii şi tot n-a uitat… Că ce-a fost cu chestia aia din garaj! E! cârnaţi! Prinde acuma orbul după cincisprezece ani şi scoate-i ochii! Dar tot nu uită!” „Şi ce-ai făcut pe urmă cu pianista?” „Pianista? M-a secat, dom' profesor! După trei-patru luni mă făcusem galben ca turta de ceară. Şi eram şi eu băiat tânăr, nici nu împlinisem treizeci de ani. Ce simţiţi dumneavoastră după ce beţi un pahar de apă? strigă deodată Vintilă la mine (întrebare retorică, încât nu-i răspunsei). Că v-a fost sete, nu? Şi că nu vă mai e! Ei, fata asta te făcea să simţi că setea era şi mai mare. Te duce la cimitir, dom' profesor. Da' ţineam la ea, mi-era foarte dragă şi i-am găsit eu un oltean (şi aici Vintilă râse unui gând pe care îl ştia numai el), un inginer urât ca dracul, client de-al meu, care când aflase că şi nevastă-mea e olteancă, venea numai la mine şi cumpăra… însurat, dom' inginer? Nu! Păi de ce, bărbat în toată puterea… Nu mă plac femeile, mă Vintilă, adică alea care îmi plac mie nu mă plac ele, şi viceversa, alea care mă plac nu-mi plac mie. Vă prezint eu, zic, o persoană doritoare, serioasă, bine situată, ştiţi, dom' inginer, privirea ei e aşa de sfioasă, că ţi-o milă să-i spui şi un cuvânt, să n-o jigneşti fără să vrei. E o clientă de-a mea, profesoară de pian. Nu vă spun, încheie Vintilă foarte vesel, că s-au luat?” „Chiar?” „Pe cuvânt de onoare!” „Şi s-au înţeles bine?” „Perfect! Au şi-un copil, urât şi el, ca şi tat-său… După ce s-a măritat, venea la piaţă şi, alo! îi şopteam. Aşa, într-o zi, noi doi… Fiindcă mă ardea iar gândul la ea. Aţi văzut vreodată cum răspunde un surd? Cum să răspundă dacă el n-aude! Gata, mi-am zis, ce-a fost, a fost nimic! Sărut mâna doamnă, salutări domnului inginer, mai poftiţi! Asta e viaţa noastră, dom' profesor. Aşa se scrie istoria!”

Ca şi la început, la deratizare, această primă zi în noua mea muncă fu bogată. Tocmai mă gândeam în tăcere şi pentru întâia oară, ce făcuse Matilda înainte de a se

căsători? Evreul ei o luase de fată mare? Când o voce familiară mă strigă: „Petrini! Noroc! Ce e cu tine, n-ai mai dat nici un semn de viaţă!”

Recunoscui glasul, era al lui Ion Micu, dar îmi văzui de copac şi nici nu-i răspunsei, nici nu-mi întorsei privirea. „Am vorbit cu nevastă-ta la telefon şi am întrebat-o, eşti supărat pe mine? continuă el. N-am înţeles! Tocmai vroiam să te invit să mergem într-o zi la braserie şi să mai stăm de vorbă: sunt totuşi aproape patru ani de când nu ne-am văzut, şi ea mi-a spus că eşti foarte ocupat. Ocupaţi suntem toţi, totuşi o prietenie trebuie şi ea alimentată, nu sunt alte valori mai mari ca s-o sacrificăm…” Fără să-l iau în seamă, apucai sacul cu var şi mă îndepărtai fără grabă cu Vintilă după mine. Ion Micu ne însoţi. În raza vederii mele îmi dădui seama că fostul meu prieten se îngrăşase foarte tare şi că, deşi noi mergeam încet, el răsufla greu. Ne oprirăm şi Vintilă puse găleţile jos. Eu înmuiai bidineaua în laptele de var şi începui să albesc cu mişcări calme scoarţa copacului. „Eu nu-mi aduc aminte, reluă Ion Micu reflexiv şi simulând o candoare senină, să te fi supărat cu ceva. Sper că eşti informat că Vaintrub a făcut un anumit referat sub presiunea mea. I-am demonstrat de ce era necesar să rişte. Şi cred că n-a fost lipsit de consecinţe favorabile…”

La fiecare idee a sa, în mintea mea se formula un răspuns: hai sictir! Fără vreo ranchiună, fără mare resentiment! Absent şi liniştit, în timp ce mâna mi se mişca cu grijă, să pătrundă bine varul prin scoarţa castanului. „Ştii că am plecat şi eu din Universitate… sunt redactor-şef la Luceafărul literar. Nu e o problemă să intri şi tu în presa literară, n-ai vrea să ne întâlnim şi să discutăm chestia asta? (Nu, hai sictir!) Eu zic să te gândeşti, dă-mi un telefon… Dar nu întârzia, fiindcă n-are rost… Lucrez cu tot felul de cretini în timp ce valorile se complac în aventuri care nu sunt neapărat obligatorii… Mai sunt oameni care ştiu să înfrunte…' Cuvintele lui aveau în ele ceva prea trivial, prin nefirescul şi lipsa lor de sinceritate, ca să vină din inimă.

Era adevărat, însă, că nici eu n-aveam chef să tresar la auzul cuvântului prietenie şi să-l ajut să fie mai convingător. Dimpotrivă, mâna mi se opri deodată şi mă auzii întrerupându-l cu dispreţ: „Vinitilă, tu îl cunoşti pe acest domn?” Vintilă ghici intenţia mea şi răspunse: „Nu-l cunosc, dom' profesor!”' „Păi nici eu nu-l cunosc, exclamai, deşi el are pretenţia că m-ar cunoaşte!” „E o copilărie, zise Micu, de astă dată cu un glas în care o vagă urmă de umilinţă ar fi trebuit să mă facă să tresar. Dar nu tresării. „Îmi menţin propunerea”, mai spuse şi se îndepărtă.

O lungă tăcere se aşternu apoi între mine şi Vintilă, timp în care feşteliram vreo zece-cincisprezece copaci. „E o propunere serioasă?” zise el în cele din urmă. „În intenţie”', îi spusei. „Adică?” „Nici el nu ştie ce spune şi ce poate.” „Aşa e, dom' profesor! Şi mie mi s-a părut că e un fel de terchea-berchea! Ar vrea el să facă ceva, dar nici el nu e convins că o să reuşească. Dar îi place să credeţi dumneavoastră că nu mai poate de prietenia pe care vi-o poartă. Că vrea să vă invite la braserie! Cârnaţi! V-a invitat?!” „Nu!” „Ei, păi vedeţi? I-aţi răspuns bine: îl cunoşti pe individu-ăsta? Nu-l cunosc! Ei! Nici eu! Bravo, dom' profesor!” „Mergem şi noi acasă?” zisei uitându-mă la ceas. Vintilă se uită şi el în căldările goale. „Mergem!” zise. Şi râzând, apucând sacul de var şi căldările în care aruncarăm bidinelele, adăugă cu un regret visător şi melancolic: „mai dă-i în'… Şi ne despărţirăm…

XX

„Deci nevasta se înşeală şi se păstrează”, gândii deodată pe drum, surprins. Era o chestie aici, o soluţie a blestematei chestiuni insolubile: ce faci când nu te mai iubeşte nevasta, nici tu n-o mai iubeşti şi e la mijloc un copil? Al dracului Buzdugă! E mai mult ca sigur că la el chestiunea se punea astfel chiar dacă nevasta îi iubea! Ca şi la Vintilă! Ei, da, dar ce te faci dacă nevasta te urăşte! E un sentiment activ, ce zic eu, destructiv, nu mai ai tu margini de manevră prin garaje cu nimfomane cu chipuri drăgălaşe de prinţesă, sau

cu cliente care îţi intră în cabinet cu un proces. Fiindcă odată sentimentul de ură instalat între mine şi Matilda, însoţit de certitudinea despărţirii, care mă purtea de această ură şi să mă simt împăcat, mă pomenisem că uitasem tot timpul ele fetiţa mea. Da, plecăm, dar Matilda avea să se remărite (cine o putea împiedica?). Şi mai ales cine putea pretinde că n-avea dreptul s-o facă? Şi în casă avea să vină un individ care nu era tata şi avea să stea la masă cu Silvia; individul, ca s-o câştige, o să-i spună ghiocelule, sau îngeraşule, sau Silviuţa, mama ei avea să-l iubească pe acest individ, şi seara, după ce avea s-o culce pe Silvia în pătuţul ei, să se retragă apoi cu ei în dormitor şi să adoarmă unul în braţele celuilalt, încleştaţi. Bineînţeles că individul o să dorească şi el un copil al lui, Matilda avea să i-l facă, iar Silvia va fi cea oropsită, fiindcă mama ei va iubi şi pe acest…

Mintea mi se întuneca şi o ură năpraznică se svârcolea în sufletul meu amorţit împotriva Matildei, a cărei imaginaţie stearpă nu vedea nimic din toate astea şi da busna cu capul înainte fără să presimtă, să-i adie câtuşi de puţin aerul otrăvit al unei asemenea vieţi viitoare. Pentru mine începea să fie clar: Silvia avea s-o iubească pe mama ei (cu sufletul împărţit între ea şi bărbat), cu o gelozie care avea să-i rănească de timpuriu mica ei inimă. Desigur, eu aveam s-o văd, dar cât de des? Şi ea nu va întârzia sa mă întrebe: de ce nu vin acasă? De ce altul trebuia să stea mereu acolo şi să se plimbe prin faţa ei în pijama? Sau şi mai rău, Silvia să aibă un suflet prea fragil şi să înceapă să ţină la acel individ şi, deşi n-avea să uite că are un tată, cei mai curaţi ani ai ei să şi-i trăiască totuşi mai mult cu el, şi nu cu mine? Imaginaţia mea o vedea jucându-se şi râzând cu acel intrus, care o putea ispiti cu frumoase cadouri, cu mângâieri şi cuvinte sincere de dragoste şi de ocrotire, în care ea să nu vadă nimic rău. Şi, într-adevăr, ce rău putea fi în toate acestea? Era cu atât mai rău cu cât Silvia îmi semăna total, adică leit, n-avea nimic dinspre partea maică-sii, şi asta în

loc să-mi dea certitudinea că orice-ar fi, copilul va rămâne al meu, dimpotrivă, mă neliniştea adânc. Cum adică, mă întrebam, această parte din mine, acest copil care eram eu însumi, să nu trăiască împreună cu mine, să-şi înghită în fiecare zi supa cu ochii la un străin care stătea în faţă pe scaunul tatălui ei, alături de maică-sa, cu expresia ei de triumf pe chip, care n-ar fi simţit nimic din nedumeririle fetiţei, nimic din sciziunea clipelor în gândirea ei inocentă, sciziune însă care cu timpul avea să devină traumă, umbră peste copilărie şi adolescenţă, scepticism în viaţă, când ea însăşi vrea să se mărite? Există ceva curat în iubire? De ce se mai iubesc oamenii dacă trebuie să se despartă? De ce mai fac copii dacă pe urmă îi părăsesc?

Mă hotărâi să rămân în oraş, să mă plimb, să văd cerul, să văd poate oameni fericiţi, să scap de tristeţea care când rămmeam singur începea să se infiltreze din adâncuri în ritmul totuşi liniştit al inimii mele…

XXI.

Da, gândii mai departe, iată deci că despărţindu-mă de Matilda nu rămâneam deloc liber. Crezusem că puteam opera prin reducere la o idee: că n-am cunoscut-o niciodată pe Matilda, că n-am iubit-o, că n-am avut nici un copil, că n-am fost închis, ba chiar că nici nu m-am despărţit de ea! Să-mi imaginez, îmi ziceam, că timp de cinci-şase ani am suferit de o amnezie şi am dormit tot timpul, şi poate doar în vis mi s-a părut că am fost profesor la şcoala normală şi am cunoscut pe un oarecare Petrică Nicolau şi pe o anume Matilda, soţia lui, cu care am trăit o istorie turbure. Ei? Ce era rău aici? Era chiar totul? Această ură pe care tinerii mei ani mi-o făcuseră cadou trebuia aruncată peste bord! Trebuia, de îndată ce mi-am dat seama că Matilda nu mai e Matilda, să încetez să mai sper în reîntoarcerea ei, chiar din prima zi, din clipa când intrând la rudele ei, la acea faimoasă petrecere, când se făcuse că nu mă cunoaşte, să părăsesc casa ei blestemată şi să plec imediat. Revelaţia mea fusese atunci profundă, dar n-o urmasem. Suntem

uimiţi când auzim cum doi inşi se despart îndată ce au început să trăiască împreună, fără să ne dăm seama că unul din ei a auzit la celălalt o notă nebănuită, o notă profundă şi rău prevestitoare, care turbura deodată marele cântec care până atunci îl vrăjise. Nu mai pierduse vremea cu speranţa că această notă discordantă era întâmplătoare şi că putea fi făcută să tacă, fugise. Ba chiar fugise şi din acel oraş, ale cărei străzi îi aminteau de ea, în ale cărui parcuri se plimbaseră împreună, al cărui soare avusese o anumită lumină care le scăldase chipurile într-un anumit fel, printre copaci, colţuri de clădiri, poetice treceri prin linişte şi fermecătoare grădini, poteci de dealuri printre turburătoare păduri! În altă parte! Departe, unde totul e nou şi goneşte amintirea şi aduce uitarea. Revelaţia mea însă nu mă îndemnase la fugă. Deşi adânc turburat, sufletul meu fusese greoi, robit unei puternice reprezentări, cu toate că iubirea mea pentru ea nu era totală, sau poate tocmai de-aceea… încă de la începutul trezirii mele la viaţa afectivă o pornisem greşit, gata să mă căsătoresc cu Nineta, şi apoi reprimind-o pe trădătoarea Căprioară, care cel puţin îşi plătise cu viaţa deruta… N-aveam însă de ce să mă plâng, fiindcă avusesem totuşi la timp revelaţia disarmoniei vieţii în care eram atras. Putea fi şi mai rău, ba chiar răul total, adică să nu am nici o revelaţie, să trăiesc într-o perpetuă nedumerire şi suferinţă şi să mă trezesc prea târziu, când n-aşi mai fi avut douăzeci şi şapte de ani, ci patruzeci sau şaizeci. Se poate oare muri cu gândul că viaţa ta a fost un lung şir de eşecuri? Numai dacă ai compensat-o printr-un cinism priapic, ca Vintilă, nexertind nici o femeie care ţi-ar fi ieşit în cale, plus concepţia despre căsătorie a numitului Buzdugă. Poţi atunci arunca în urmă un lung hohot de râs, viaţa e o comedie! Da, dar pentru asta trebuie să fii un comedian, s-o trăieşti adică doar în suprafaţa ei, care, desigur, e plană, lăsând să ricoşeze pe deasupra ei orice fel de lovitură: nu te atinge şi la bătrâneţe poţi râde şi să faci cu ochiul… Ce-ar fi să părăsesc şi eu oraşul? mă

întrebai. Dar nu descoperii în mine nici un ecou care să mă facă să tresar şi gândul să prindă aripi. Am fost, în el, fericit cu Matilda, apoi nefericit. Ce vină au frumoasele lui case tencuite cu medievalele lui nuanţe de roşu stins, de galben-vernil, cu streaşinile lui de ţiglă şi cu turlele lui cu acoperişurile din plăcuţe verzi amestecate cu altele, culoarea aurului? Micile şi întortocheatele lui străzi, totdeauna bine pietruite şi niciodată murdare, pe lângă trotuarele cărora, când ploua, apa susura curată la vale ca nişte mici pârâiaşe de munte? Minusculele lui prăvălii cu vitrine cu cadre de neon de toate culorile în care găseai doar câteva lucruri de vânzare, dar de a căror calitate nu se îndoia nimeni? Cu liceul în care mi-am petrecut… cu Universitatea… Da, iat-o, frumoasă clădire… Un doctorat, luat aici, nu era mai prejos, dacă nu mai presus decât… (Ah, da, şi treeerea mea prin Universitate fusese un vis?) Ce vină avea oraşul meu că nimerise în el o femeie turbulentă, străină de tradiţiile lui vechi, în care familiile se desfăceau greu şi cultul copiilor trăia pe deasupra oricăror căderi? Şi ca tocmai cu această străină vrusesem eu să întemeiez una?

Neîndoielnic. Universitatea existase, fusesem în ea, student, apoi asistent la Filosofie, în ea cunoscusem şi mă împrietenisem cu un coleg numit Ion Micu. Dar acea braserie existase oare? Ia să verificăm… Da, ce bizar, a existat, iat-o… Ia să intrăm, poate chiar o să găsesc în colţul ştiut pe acest fost prieten la care ţinusem atât de mult şi pe micuţa lui damă, sa petile femme, cu trăsături de statuetă veche, care învăţa sanscrita. O fi învăţat-o? O fi făcut progrese?

Intrai şi dintr-o ochire îi zării acolo, în stânga, aşezaţi pe bancheta roşie, care făcea un colţ cu peretele sub două aplice cu patru lumânări galbene şi văzul de departe pe masa albă sticle de bere şi filtrul lui Ion Micu. Însemna că îşi mâncase halca sa sângerândă de carne, le genie du christianisme, şi ajunsese la filtru. La al câtelea? Fără ezitare, dar fără vreun interes, o luai într-acolo printre

mese şi mă apropiai: „Deranjez? îl întrebai. Tresăriră amândoi cu putere, de surpriză, chipul mat al Clarei deveni stacojiu, Ion Micu se zbătu să se ridice în picioare, cât pe-aci să răstoarne filtrul, se ridică, îmi întinse mâna: „Petrini, cum să deranjezi, ia loc, de când te aşteptăm… Am venit special de la prânz şi tocmai discutam şi cu Clara, vine sau nu vine? Nu mai ştiam sigur dacă ţi-am spus să vii chiar azi, mi s-a părut că ţi-am spus, dar fiindcă m-ai luat tare, m-am zăpăcit şi”…

Mă aşezai şi rămăsei tăcut. Fără s-o privesc direct, Clara mi se păru insignifiantă, iar mintea, gândurile ei, în care desigur se amestecau cuvinte din sanscrită, fără noimă. Doar zăpăceala fostului meu prieten, când ridicase privirea şi mă văzu, stârni în mine un vag interes, o îndepărtată întrebare: chiar se bucură că mă vede? S-a întâmplat ceva cu el după acea convorbire telefonică în care surpriza îl făcuse lamentabil? Când se arătase mirat că sunt liber? Mirat, adică, fiindcă îmi auzea glasul, ca şi cum ar fi auzit cum o fantomă a cuiva demult dispărut îi vorbea în receptor? Curiozitatea e cea din urmă care ne părăseşte, ba chiar nu ne părăseşte deloc, ne însoţeşte până în ultimele clipe ale vieţii, când suntem curioşi să vedem: ei, cum murim…?! Ce ni se întâmplă, ei, ia să vedem, chiar e adevărat, murim?! Da, văzusem acest lucru, înţepeneala, nemişcarea, forma fără viaţă, gura tăcută a poetului care încetase să ne înjure, având doar viziunea nasului său mare de care noi aveam să râdem după moartea sa şi iubita la care se gândea ca un borfaş la ceasul unui lord, şi cum se ciocneau în carnea lui drezine şi caii aveau atac de cord… „Mai ţi-aduci aminte? zise Ion Micu prins de o intensă dorinţă de a reînvia întâlnirile noastre. Berea cămăşuieşte! Şi ce face atunci filtrul?” „Destupă, zise Clara, şi mi se păru că disting în glasul ei ceva nou, o nădejde proaspătă că apariţia mea, încărcată de grele experienţe, va schimba, poate, viaţa monotonă a bărbatului ei, prinsă între această cămăşuială şi destupare de care nu se săturase, dar ar fi

vrut, dacă se putea, s-o schimbe, cu toate că legea ei, dibuită în vechile rostiri sanscrite, îi spunea că schimbările nu sunt în bine. Hai, zise ea, să-l ascultăm pe Victor.”

Micuţa statuetă, care chiar îmi plăcuse odată, vroia acum să-l asculte pe Victor! Destupă! Eu spusesem asta pe-atunci, şi iată, în mod naiv vroia să redevin vesel, să potenţez adică iarăşi prin prezenţa mea afecţiunea ei bleagă pentru bărbatu-său, care, desigur, îi spusese că sunt liber şi totuşi nu-i trecuse prin minte că ar fi putut să-mi dea un telefon… Avusese dreptate Matilda! Era doar o aparenţă a ceva care putea fi idealizat, nimic mai mult, fiindcă nu găsise în ea nici măcar o cât de vagă putere care s-o îndemne să facă un gest şi să ridice un receptor… Desigur, discutaseră între ei şi probabil că el îi dăduse un consemn, pe care ea nu îndrăznise să-l calce. Ei, ce consemn? Să evite, adică, un ins care la un moment dat dispăruse. Dispărut să rămână! Biată aparenţă, vrei acum să-l asculţi pe Victor! S-a întâmplat ceva între timp? Mă uitai la ea direct şi mă mirai că avusesem cândva visul diafan s-o ţin vreodată în braţe. Ce să ţii în braţe? Mă ispitise gândul că întreaga ei fiinţă e numai spirit şi că dacă aşi fi iubit-o m-aşi fi spiritualizat şi eu… Izbucnii în râs la acest gând şi ei se uitară la mine alarmaţi, derutaţi chiar, chipul bucălat şi alb al lui Ion Micu se făcu liliachiu. De ce râdeam?!

„Râde, zise Clara, cu farmecul ei discret de altădată, cu liniştită autoironie, probabil că am spus ceva ridicol!” „Nu poţi aşa, stanţe pede, să-i ceri unui om să-ţi vorbească despre un lucru a cărui oroare el vrea, poate, s-o uite”, confirmă Ion Micu. „Îmi cer scuze, se bâlbâi Clara (şi roşi la rândul ei), sunt o proastă, dar eu totdeauna am văzut în Victor un om puternic, care ştie să-şi apere ceea ce e mai de preţ în el în faţa torţionarului…”, „Epoca noastră, o întrerupse Ion Micu, cu un glas liniştit şi protector, să n-o jignească, a dovedit că perfidia torţionarului e diferită de a brutei de altădată, care, hă: punea aşa mâna pe gârbaci şi dă-i! Acum el gândeşte şi asta îi vine dintr-o prise de

conscience că reprezintă şi el ceva, nu numai tu, ba chiar crede că îţi e superior, fiindcă el e cu masele, care nu l-au pus acolo de florile mărului, ci tocmai ca să te stârpească pe tine… (Domnu Jenică, ceru el chelnerului care se apropiase, mai adu un filtru, o ceaşcă şi bere…) Napoleon a zis că nu există idei care să reziste în faţa tunurilor. Iar eu spun că nu există idei care să reziste în faţa unui torţionar conştient. Mie nu mi s-a întâmplat, dar s-a întâmplat altora, ai citit… Ai o mamă pe care o iubeşti, sau un copil. Tu rezişti. Dar când te ameninţă că o să-ţi împuşte mama sau copilul (şi tu ştii că sunt în stare s-o facă!), ei, ce idee mai poate rezista în faţa unei asemenea viziuni coşmareşti! Tunul poate să strivească o mulţime în agitaţie revoluţionară (cum a făcut Napoleon aşezându-le, aceste tunuri, pe acoperişuri), dar nu mor toţi, şi ideea rezistă, e amânată pentru mai târziu. Dar când tu, marele Buharin, îţi recunoşti singur o vină imaginară în faţa tribunalului, ce se mai alege de ideile tale? Nimic, neantul, mori fără idei…” Şi zicând acestea se zbătu să-şi tragă picioarele de sub masă, se ridică greoi şi cu o expresie crispată, clipind des, stăpânit de o iritare plictisită, ca totdeauna când nu înţelegea sau se prefăcea că nu înţelege ceva, şi o luă încet spre perdeaua roşie din fundul braseriei. „Are dreptate, zise Clara după ce ramaserăm singuri, totuşi… Vreau să spun, reluă ea fără să mă privească, văzând că tac, nu toţi oamenii sunt nişte buharini… în sensul că nu sunt toţi mari personalităţi politice şi…”

Şi mai ce? Vroia să spună că oamenii de rând erau cruţaţi, că în orice caz lor nu li se aplicau astfel de metode radicale? De pildă, mie; mi se aplicaseră?! Tăcui mai departe. „Şi ce mai faci? zise ea, şi privirile ni se întâlniră o clipă, apoi a ei se deturnă. De ce nu ne-ai dat şi nouă un telefon?” „V-am dat”, zisei. „Da, ştiu, zise precipitată, dar Ion mi-a spus că i-ai vorbit într-un mod straniu. E explicabil, a zis el, să-l lăsăm să se reînveţe cu ideea că e liber…”, „Da, da”, îngânai eu, gândind: statueta a învăţat să mintă. „Trebuie să-ţi fie

foarte greu că nu mai poţi preda la Universitate!” „Da, foarte greu!”, „Dar probabil că te compensezi lucrând acasă!” (Deci Ion nu-i spusese unde mă văzuse lucrând? Sau îi spusese şi statueta trecea discret peste asta? Sau credea că după aceea mă înfundam în vechile mele studii? Desigur, eram un om puternic, care ştia să-şi apere ce avea mai de preţ…) „Da, da, mă compensez acasă”, îngânai mai departe. „Ai glasul schimbat”, zise, de astă dată cu o umbră de afecţiune. „Nu, zisei, ţi se pare”. „Ba nu, insistă, îţi cunosc glasul, e ceva schimbat.” „Ce este?” zise Micu, revenind şi zbătându-se iarăşi să se aşeze. Era curios de ce îi trebuiau lui atâtea mişcări până intra pe banchetă. Nu ştiu ce tot făcea cu picioarele, parcă ar fi găsit sub masă câini, sau miei, sau purcei, care i se svârcoleau sub tălpi, şi el ridica genunchii, îi lovea, şi trupul şi mâinile participau svâcnind şi trecea mult până ce totul se liniştea… „Zic că Victor are glasul schimbat, îi răspunse Clara. Ţie nu ţi se pare?” „Să mori simţind că odată cu tine îţi mor şi ideile, iată o ruptură între existenţă şi esenţă pe care martirii celor două milenii ale erei noastre n-au cunoscut-o”, zise Micu în sfârşit instalat înaintea filtrului şi a scrumierei sale pline de mucuri şi cenuşă.

XXII.

Gândirea aceasta îi venise pesemne după ce, sau poate în timp ce scăpa de presiunea vezicii urinare, căci acum era foarte calm, crisparea îi dispăruse, ca şi iritarea plictisită. Arăta aşa cum îmi plăcuse odinioară, când avusese un ascendent asupra mea, pe care îl pierduse apoi o dată conferenţiind despre „unele aspecte ale prelucrării folclorului în opera poetică a lui Ion Amăicăiiţului” şi apoi pierduse şi ce mai rămăsese din el când se arătase „mirat” că ieşisem din închisoare. Gravitatea responsabilă cu care vorbea ca şi la început nu-mi mai spunea însă astăzi nimic, nu mă mai fascina. Fiindcă cel mai uşor pentru un om care are obişnuinţa gândirii este să aibă dreptate, şi cel mai greu să te facă să simţi că are şi o acoperire sau măcar o

nelinişte sau rezervă interioară dictată în cazul lui de conştiinţa fisurării fiinţei sale. Fără să parcurgă cu el o atât de lungă experienţă cum parcursesem eu cu el, Matilda îl intuise de la prima întâlnire, şi provocările ei de atunci, care mi se păruseră şi chiar erau grosolane, nu fuseseră mai puţin eficace, deşi în acele clipe Ion Micu păruse că el o studiază pe Matilda, şi Matilda pe el. Iar Clara fusese pradă uşoară. Mă gândeam acum cât de fericit aşi îi fost azi să-i pot spune că avusese dreptate, să-i mărturisesc adică un lucru de preţ, că nu numai că o iubeam, dar ea îmi rămăsese şi singurul prieten adevărat. Cât de departe mergea nostalgia mea! Matilda nu-mi fusese niciodată prietenă şi nu-mi va fi, deşi se arătase atunci geloasă că ţineam încă atât de tare la Ion Micu. „Te înşeli, îi spusei, astfel de rupturi între existenţă şi esenţă au existat în toate timpurile şi vor mai exista. Suntem doar ceva mai mult decât alţii victimele credinţei că există progres în conştiinţe, pentru ca realitatea brutală să ne trezească şi să filosofăm în mod naiv că ceea ce ni se întâmplă nouă nu s-a mai întâmplat niciodată.” „Da, cred acest lucru, zise Micu neclintit, fiindcă nimeni nu murea până acum simţind în conştiinţa lui care se stingea o ridicare din umeri, nepăsătoare, a neantului. Aşa-zisa vrăjitoare pe care Inchiziţia o ardea pe rug îl avea totuşi pe Dumnezeu în gând în timp ce o învăluiau flăcările…” „Sau pe Diavol”, zise Clara. „E acelaşi lucru, zise Ion Micu, Dumnezeu şi Diavolul sunt în eternitate fraţi.” Clara spuse că marele poet şi filosof punea un „şi dacă” dubitativ înaintea acestei idei: „Şi dacă în eternitate Dumnezeu şi Lucifer sunt fraţi?” Atunci eu spusei că bogomilismul e mai aproape de adevăr în ceea ce priveşte relaţiile dintre Dumnezeu şi Lucifer şi că în lumea de azi ar fi mai bine dacă oamenii din această parte a pământului unde trăim noi, bulgarii şi alţi vecini, ar recunoaşte în mod raţional adevărul acestei vechi erezii. Dumnezeu a avut doi copii, nu unul, pe Satanail şi Mihail. Satanail, revoltându-se contra tatălui, a creat pământul şi

pe om, adică trupul lui, şi nu Dumnezeu, căruia îi datorăm doar sufletul. Suntem un fel de compromis între răsculatul Satanail şi tatăl său. Cel de-al doilea fiu, Mihail (Cristos) n-a reuşit să-l facă pe om să se lepede de partea sa satanică. Ar fi mai bine să ne recunoaştem satanismul, poate l-am practica mai puţin. „Adică o erezie, din erezie, zise Micu. Nu putem. Compromisul e inextricabil, chiar dacă Cristos a eşuat. Nici Dumnezeu n-a murit, nici Satanail n-a fost aruncat în tartar. Numai Crist a murit de-a binelea. Nu bei o bere?" zise Micu turnându-mi în pahar. Băui şi avui sentimentul că totul putea fi ca altădată, dar această iluzie nu dură mai mult de câteva clipe. „Deci, zisei, acum eşti redactor-şef la Luceafărul literar! Şi l-ai distrus pe Amăicăliţului?" N-o spusei cu ironie, ci cu o împăcată nepăsare şi începui să mă uit peste mesele pline ale frumoasei braserii, cu gândul la discuţia de neuitat pe care o avusesem cu el în acea zi, când vrusesem să plec de la facultate şi el cheltuise o multitudine de argumente să mă împiedice s-o fac. Avusese dreptate, nu din partea aceea mă pândea hazardul. Indiferent ce-aşi fi făcut, scrisoarea din Paris tot n-aşi fi putut s-o împiedic să vie. E drept că rupând contactul cu studenţii mei poate n-ar fi apărut „caietele", dacă ar fi să cred că aceste caiete l-au împiedicat pe primul-secretar Mircea să mă apere până la capăt. Astăzi nu mai credeam acest lucru dacă mă gândeam bine, dată fiind puterea pe care acest om dovedise că o avea, iar el ştia că o are. Da, dar vroise să şi-o păstreze intactă; gândul că generalul ar fi putut trimite caietele la Bucureşti dacă ar fi continuat presiunea asupra lui îl turburase.

„Lucrurile sunt mai complicate, zise Ion Micu reflectând. Ai văzut, grupul deviatorilor a fost lichidat, dar I. C. şi adjunctul lui au reuşit să scape. Totuşi, îi are acum în coastă pe LV. şi soţia lui, care a ajuns şefă de secţie în CC. la Direcţia propagandei şi agitaţiei, la litere şi arte. Se pare că scriitorii au prins curaj, ea li-l inspiră, şi tensiunea e în creştere. Se vorbeşte de o mare şedinţă care trebuie să

aibă loc la nivelul înalt cu conducerea Uniunii Scriitorilor şi pe care I. C. n-o poate evita: va fi atacat secretarul general al Uniunii, omul pus acolo de I. C, un demagog ordinar, o nulitate notorie. Voi participa şi eu, şi acolo o să-l distrug pe Amăicăliţului prin ricoşeu, lovind tare în acest secretar general, care îl susţine." „Şi cum de a scăpat I. C.? îl întrebai. (Eram curios să aflu, fiindcă I. C. se ocupa în Biroul Politic de cultură şi învăţământ şi, desigur, de la el veneau toate ordinele, inclusiv interdicţia împotriva celor ca mine de a mai putea preda la vreo catedră.) „Cred că a scăpat trădându-i la timp pe ceilalţi!" „Făcea şi el parte din grup?" „Desigur, zise Ion Micu. În acel grup el avea grupul lui… Au scăpat toţi, dar părerea mea e că nu pentru multă vreme fiindcă interesul majorităţii din CC. e să nu se vadă că deviatorii au fost numeroşi." „Şi au fost?" „Au cam fost, zise Micu, şi râse sincopat şi în lung, cu privirea sticlind de o bizară satisfacţie, ca şi cum ar fi fost bine că acei deviatori fuseseră mai mulţi decât se credea. Lichidarea lor, continuă Micu, se va face un pic mai târziu şi sub altă denumire, de pildă, de cosmopoliţi, sau şi mai bine, de împăciuitorişti, depinde ce boală va fi atunci la modă." „Atunci, zisei, tot fără ironie, e bine, vei reuşi să-l distrugi pe Amăicăliţului". „Nu prea, zise Ion Micu reflectând, fiindcă acest pic de care vorbeam în politică are o dimensiune în timp variabilă. Poate să fie la anu, dar poate să fie şi peste cinci sau şapte ani." „Important e, reluai, că va fi! Contele de Monte Cristo a aşteptat douăzeci de ani." „Da, râse el iar, dar în acest timp îţi iese părul prin căciulă." „Oricum, insistai, este exclus ca indivizii în cauză să nu ştie ce-i aşteaptă şi ca atare nu mai ţi-e frică de ei." „Asta e adevărat, conveni el, pot pentru ca să spun că unii din subalternii lui I. C. chiar îmi fac curte, şi însuşi I. C. m-a numit mintenaş, după deviere, redactor-şef, ceea ce ar fi de natură să mă determine să uit ce mi-a făcut. Aşi uita, dar nu pot…" „De ce?" „Ştii tu de ce, zise el. Sunt lucruri care nu se uită." „Adică?" stăruii. „Sunt două lucruri pe care mi le-a făcut, nu

atât mie, sau nu numai mie, ţi le-am spus atunci, dar nu le-ai reţinut gravitatea ireparabilă. Acum o să le înţelegi mai bine.” „Ba am reţinut gravitatea lor ireparabilă”, răspunsei. „Nu, ai reţinut doar că eu am căzut, că sunt un laş şi ai încetat să mai ţii la mine ca altădată.”

Trecuse la atac, ca şi când s-ar fi dovedit între timp cu prisosinţă că n-a fost un laş şi avea acum resentimente împotriva tuturor celor care îl blamaseră. Îl lăsai să creadă ce vrea, înţelegând în acelaşi timp de ce nu-i mai era acum frică să stea cu mine de vorbă într-o braserie: situaţia se schimbase, puternicul personaj pe care îl înfruntase odată în aula Universităţii şi care îi făcuse „două lucruri” (eu ştiam numai unul) fusese zgâiţâit, şi destinul său de lider, pecetluit, chiar dacă poza lui va mai continua o vreme să apară purtată de mulţime la manifestaţii şi numele lui să nu lipsească din lista marilor protocoale. Dar n-ar fi fost mai bine, îmi trecu prin minte, ca Ion Micu să-l fi înfruntat în continuare, în loc să se sperie? Nu-i pusei întrebarea, eram curios să aud mai întâi acel „al doilea” lucru pe care i-l făcuse I. C.

Dar Ion Micu tăcea, iritat şi vindicativ. Nu rupsei tăcerea, îmi dădui seama că încă mai ţineam la el, dacă, în ciuda antipatiei pe care mi-o inspira starea lui de spirit, continuam să beau bere acolo în loc să mă ridic şi să plec. Se ridică el, repetând însă cu mai puţine mişcări zbaterea ieşirii şi apoi a întoarcerii la masă, timp în care între mine şi Clara nu se rosti nici un cuvânt: era limpede, ţinea la el, pentru ea Ion nu fusese un laş, ai fi zis chiar, văzându-i chipul, că şi ca purta ranchiună celor care îl judecaseră fără cruţare, printre care mă numărasem şi eu, deşi îi eram prieten şi ar fi trebuit să-l înţeleg. Iată, gândeam, sentimente care ne marchează pentru totdeauna, prietenia mea cu ei se rupsese de fapt de-atunci şi mai supravieţuise datorită obişnuinţei… De aceea, poate, arestarea mea nu-i… Aşa se explica „mirarea”? În fond era acelaşi lucru, o

laşitate reînnoită sub masca unei prietenii de a cărei pierdere tot eu eram vinovat…

„Primul lucru pe care mi l-a făcut, de neiertat, începu Micu, a fost să lovească în idealul meu, care nu e numai al meu, că trebuie să schimbăm în adânc natura umană şi să trecem de la relaţiile pe bază de conflict, de luptă între indivizi, la relaţii de colaborare, visul umanităţii. Asta nu înseamnă că vom putea să suprimăm inegalitatea dintre indivizi, unul, de pildă, e idiot din naştere şi dacă spune o prostie care are consecinţe sociale, noi trebuie să ne astupăm urechile. A fost cazul lui I. C., a cărui prostie spusă în aula Universităţii nu era o prostie inocentă, dată fiind funcţia lui înaltă. În loc să înghită şi să se corecteze, uită că avem idealuri comune şi abuzează de puterea pe care o deţine în numele lor, şi mă ameninţă cu închisoarea… Or, eu nu pot să suport să fiu închis de către ai mei dacă n-am călcat legile…” „Da, zisei, văzându-l că se oprise, mi-aduc aminte de acest punct de vedere al tău, ţi-ai pierde credinţa pentru care ţi-ai riscat viaţa, dar nu ştiu dacă ţi-am pus o întrebare: chiar te-a ameninţat? Era adică reală pentru tine această primejdie?” „O, da! În închisoare am primit vestea că am fost exclus din partid, în timp ce torţionarul mă croia cu gâibaciul. Am suportat, zicându-mi că se făcuse o greşeală şi nu eram liber să mă apăr. Era o dramă a noastră. Înainte de a fi arestat, legătura mea superioară mi-a cerut să-i dau nişte adrese. Asta încălca legile conspirativităţii şi am refuzat. După 23 August am fost reprimit, nu fără să mi se reproşeze că n-am respectat disciplina de partid. Şi a fost rău sau bine că n-am respectat-o? am întrebat. Nu mi s-a răspuns, dar mi s-a dat totuşi carnetul. Când se va scrie istoria, o să aflăm multe, nu există prin definiţie istorie fără întâmplări sublime sau tragice. Da, dar asta e altceva, eram închişi, se puteau comite eroii, după luarea puterii erorile trebuiesc însă îndreptate de urgenţă, fiindcă ele au consecinţe pentru întregul popor, nu numai pentru un pumn de oameni, câţi

eram noi în ilegalitate. Şi nu prin ameninţări împotriva celor care le semnalează. Vorbeşte stricat limba acestui popor şi ne îndeamnă pe noi să învăţăm limba rusă. Ne îndeamnă nu e cuvântul potrivit, dar să zicem că faptul în sine era rezonabil, nu strică să înveţi limba lui Dostoievski, a lui Tolstoi şi a lui Lenin. Da, de acord, dar nu tu trebuie s-o spui. Aşa? Ei, lasă, că te ţin eu minte, şi-a zis, şi m-a ţinut minte." „Totuşi, nu mi-ai răspuns clar din ce ai dedus că te-a ameninţat cu închisoarea?"

Ion Micu nu-mi răspunse. Pe chipul lui ghicii o gândire a ceva de neînţeles, care se vroia elocventă: ştia el din ce a dedus şi trebuia crezut fără să i se pună întrebări. Sunt şi lucruri care nu se spun şi, dacă am formula totul numai prin cuvinte, valoarea cuvintelor ar scădea. „Putea să mă scoată din Universitate şi din cultură, continuă Ion Micu ca şi când întrebarea mea nici n-ar fi fost pusă, ar fi fost un abuz de putere, m-aşi fi descurcat. El a preferat să facă o crimă. A trecut de la ameninţare la fapte: dacă nu execuţi ordinul să ţii o anumită conferinţă, vei fi dat afară din partid pentru indisciplină (ai mai fost dat afară pentrw asta, greşeala n-a fost ştearsă din dosarul tău) şi se va cerceta apoi de alte organe dacă e întâmplător faptul că ataci cu violenţă şi iei în deriziune şi cu cinism poezia şi poeţii angajaţi în slujba construirii socialismului. Ţine conferinţa ca să dovedeşti contrariul."

Îi spuseseră spuse toate acestea sau le gândise doar el? Era cert că luase în deriziune poezia lui Amăicăliţtului, că acela se plânsese direct lui I. C. şi că acesta din urmă îi ceruse să ţină o astfel de conferinţă, dar restul? Putea fi adevărată şi extensiunea de la un caz particular, un anumit poet, la „poeţii" şi de la o anumită poezie a cuiva la poezia tuturor care… Dar i se formulaseră chiar ameninţările? Putea fi adevărat că nu chiar, dar i se sugeraseră? Ei, şi? Avea să afle el vreodată, de-aici înainte, dacă aceste ameninţări ar fi fost traduse în fapte, în cazul în care nu s-ar fi supus? „Cunoşti vreun precedent?" îl întrebai. „Da,

răspunse. Mai multe! O mulţime! Adică mulţimea!” Nu înţelesei această deturnare de sensuri. Vreun paradox? „Spune-mi şi mie unul cunoscut.” „Nu e niciunul, zise. Dacă ar fi fost unul singur, eu aşi fi riscat şi aşi fi acceptat să fiu al doilea, fireşte nu alături de un reacţionar. Ar fi urmat al treilea, al patrulea…” „Nu înţeleg!” zisei. „Faptul că nu există niciunul ţine de intuiţia colectivă, care îţi şopteşte că dacă vei fi primul, nu va urma al doilea, al treilea, eţetera, şi vei rămâne singurul. Singur nu se acceptă, fără să mai spun că în cazul meu ar fi apărut şi coloratura tragică despre care ţi-am vorbit. Poate că aşi fi acceptat şi acest risc, pe care înfruntându-l ori aşi fi ieşit învingător (puţin probabil, ţi-am explicat data trecută de ce), ori m-aşi fi sinucis. Dar singur? În timp ce «afară» aşi fi fost «demascat»? Nu! Iată deci în ce constă crima lui I. C. Pe un climat de adeziune a maselor la un ideal social revoluţionar, el introduce ameninţarea, care face (plasat între aceste două realităţi, adeziune şi represiune) imposibilă gândirea ta liberă şi opoziţia faţă de abuzuri.”

Rămăsei stupefiat pomenindu-mă că îi dădeam dreptate, deşi simţeam în forul meu interior că nu avea. „Exces de presupoziţii, spusei în cele din urmă şi amintindu-mi de discuţia lui cu Matilda adăugai: ostreţe! Nu pot să presupun că adeziunea maselor e totală, asta ar fi imposibil, şi nu pot să presupun că eşti singurul care n-ai fi acceptat să fii umilit.” „Ascultă, Petrini, schimbă el, parcă deodată şi cu energie, unghiul de atac. Să-ţi povestesc ceva. Când ai fost arestat tu, nu s-au cumulat în conştiinţa mea fapte care să-mi dovedească mie însumi că ai fi nevinovat, ci dimpotrivă, că eşti în mod obiectiv vinovat, adică fără voia ta, în sensul că nu în mod conştient ai fi săvârşit vreo acţiune contrarevoluţionară, fiindcă te cunoşteam că eşti un om cinstit. Dar tu ai un temperament care te domină şi o gândire formată la şcoala liberalismului burghez, care ne dădea iluzia libertăţii totale de gândire prin faptul că această orânduire burgheză ne sugera, încă de la apariţia

conştiinţei de sine, că e o orânduire naturală şi mai ales eternă. Dacă ai fi aflat, de pildă, în anii studenţiei că un comunist a fost arestat, nu te-ai fi mirat, ţi s-ar fi părut natural. Ei bine, noului-născut de astăzi o să i se pară şi lui natural când va auzi în viitor că un anticomunist a fost arestat. Ba chiar anticomunismul lui i se va părea absurd, de neînţeles şi se va întreba dacă nu cumva e nebun. În această perioadă de tranziţie, liberalismul tău, deşi subiectiv, nu a făcut din tine un anticomunist (sunt eu martor în acest sens!), în mod obiectiv te-a plasat în categoria reacţionarilor, fie că ai vrut, fie că n-ai vrut, şi eu ştiu că n-ai vrut, şi dacă aşi fi fost chemat la procesul tău aşi fi depus mărturie, de care, dealtfel, nu s-ar fi ţinut seama, că eşti nevinovat: am şi depus, am fost chemat să dau o declaraţie şi am dat-o exact în acest sens, fiindcă fără să ştiu ce e în dosarul tău eram convins că n-ai făcut nimic. Acest concept, a fi un mod obiectiv vinovat, e o aberaţie, n-are nici o legătură cu legile justiţiei, dar tu ştii că în perioadele de criză toate vechile concepte ori se clatină, ori sunt înlocuite cu altele care exprimă necesităţile de moment ale revoluţiei. În viitor se va renunţa la ele. Am fost foarte afectat, am discutat şi cu Vaintrub, care mi-a spus ce se cerea de la el în legătură cu caietele tale. L-am convins să rişte şi să facă un referat care să nu ţină seama de ce concepţie despre lume reiese din ele. El zice că aşa a făcut şi n-am dubii, e un om îndrăzneţ şi sincer. Totuşi, condamnarea ta m-a pus pe gânduri (nu văd de ce să-ţi ascund acest lucru!). Trei ani! Pctrini o fi făcut totuşi vreo prostie. (Şi aici Ion Micu ridică din umeri vrând parcă să spună: cum putem şti, dacă omul a dispărut, care e adevărul?) Sunt sigur că la fel ai fi gândit şi tu, ca toată lumea, că o fi făcut el ceva, degeaba nu l-au arestat. Iată deci ce se gândeşte afară, în timp ce tu eşti înăuntru. Şi deşi tu ai fost acolo şi afli acum ce se gândea afară, continui să faci supoziţia că dacă l-aşi fi înfruntat mai departe pe I. C. acţiunea aceasta a mea ar fi avut vreun ecou. Iar I. C. ştia

şi el acest lucru şi ştia că voi accepta umilirea. Iată încă o dată în ce constă crima lui…” „Cel puţin tu, Victor, deşi ai suferit (şi poate ai trăit chiar un coşmar!), nu ai fost umilit în tine însuţi”, zise Clara.

Reieşea că fusese mai bine de mine decât de el. Dar nu la acest lucru mă gândeam, ci la conceptul de a fi în mod obiectiv vinovat, ceva nou, în care Ion Micu, deşi nu credea, găsea că e o lege a perioadei de tranziţie. „Eu cunosc altă lege, pe baza căreia am fost condamnat, zisei, şi anume, aceea de a fi mai necesar înăuntru decât afară. De ce tocmai tu, asta nu e aşa de important, poţi fi tu sau altul, oricine, şi nu neapărat pe baza unei vinovăţii reale poţi nimeri acolo, sau pe baza unei nevinovăţii să rămâi liber. Degeaba sunteţi voi precauţi, dacă va fi să-ţi iasă un număr câştigător, nici măcar nu se va ţine seama că eşti vinovat. Caietele mele n-au jucat nici un rol în ce rea priveşte, mi-au fost înapoiate. Eu am făcut parte din banda Sumanelor negre, şi nu pentru cine ştie ce mâzgăleli în nişte caiete filosofice am fost condamnat, ci pentru terorism săvârşit în numita bandă. Voi o să picaţi (dacă o să picaşi!) în cu totul altceva, ce-o fi atunci nu se poate prevedea, surpriza va fi, când te vei trezi acolo, totală. Sunteţi nişte nevinovaţi închipuiţi, adică…”

Dar mă oprii citind pe chipul lui Ion Micu iritarea lui obişnuită când nu sesiza un sens şi înţelesei că spusele mele îi păreau a fi ale unuia care crede că dacă a păţit el ceva or să păţească şi ceilalţi, deci o simplă obsesie de om marcat de o anumită experienţă prin care trecuse şi îi ameninţa şi pe alţii că vor păţi la fel. În mod paradoxal nu putea admite în sinea lui o astfel de viziune, deşi întregul eşafodaj pe care şi-l construise în apărarea sa de învinuirea că fusese un laş nu era străin de ceea ce îi spuneam eu. Credea sincer că, dacă ar fi fost arestat, ar fi fost condamnat exact pentru ceea ce făcuse, adică pentru luarea în deriziune a poeziei şi poeţilor care… în timp ce eu eram convins că s-ar fi trezit acuzat de cu totul altceva… „Ceea ce nu înţeleg unii, zise el

ca şi când n-ar fi auzit ce-i spusesem, e că în epoca noastră tragicul nu mai e cu putinţă şi că, astfel, tragedia e mai mare, pentru că s-a degradat şi, odată cu ea, noi înşine. Tragicul e sublim prin definiţie, dar în zilele noastre sublimul e eliminat. Tragedia mai mare care rezultă nu înseamnă însă că aduce un sublim mai mare, ci, în mod straniu, dispare, deşi există.”

Tresării. De unde ştia? Pentru această intuiţie extraordinară, care mie îmi amintea de ceva, încetai să-l mai consider vinovat de laşitate, intuind şi eu că suferea pentru căderea lui, de care, judecându-l după aceste cuvinte, era pe deplin conştient. „Ai dreptate, îi spusei, puţini acceptă să se întoarcă la gradul zero al conştiinţei noastre şi acceptând brutalitatea existenţei să nu renunţe la idealurile lor, dar să fie totuşi preveniţi că aceste idealuri sunt irealizabile… Să vă povestesc un fapt, continuai eu căutând în amintire. Dar hai să bem…”

Clara se învioră, Ion Micu, cu chipul alterat de neaşteptata mea renunţare de a mai vedea în faţa ochilor un om culpabil, turnă bere şi se pregăti să mă asculte. „Dispare, deşi există, reflectai. Prin asta eu înţeleg că, neîncetând să existe, totuşi dispare, nu mai e de găsit, adică nu mai e trăit… Dar cu nici o antenă a sufletului nostru nu-l mai putem readuce, pentru că realmente nu mai există… Formidabil! Într-o zi se îmbolnăveşte printre noi un legionar. Foarte grav, dizenterie, dar una rea… Eram într-o închisoare de tranzit, din mine ne trimiteau la canal, dar plecarea întârzia. Nu se uita nimeni la el că trăgea să moară, un aşa-zis medic dădu din umeri, nu avea paturi de spital să-l scoată din celulă, îl părăsi acolo, să moară sau să trăiască, – un legionar mai puţin întrucât putea asta să intereseze pe cineva? Bolnavul zăcea cu ochii închişi şi cu fălcile încleştate de inaniţie, fiindcă nu mai putea mânca singur, nu mai putea să ţină lingura în mână, nu mai putea vorbi. Şi atunci se aşează lângă el pe pat un comunist, implicat în grupul Pătrăşcanu, evreu pasionat de folclorul

românesc, un om de cultură rafinat, care se străduia aproape zilnic să ne convingă de marile valori ale cântecelor noastre populare. Ştia bocete de o frumuseţe care te înfiora, cântece tragice de despărţire, de dor, de nuntă, unele sublime, altele brutale şi groteşti, cum nu auzise nimeni niciodată. Visul lui era să fie eliberat şi să fie numit şef la un institut pe care el l-ar crea şi l-ar îmbogăţi cu aceste comori imprimându-le pe plăci, căci suferea că o să treacă timpul (clătina mereu din cap şi ofta), nimeni, spunea, n-avea să le imprime şi se vor pierde. Şi puse mâna pe lingură şi pe castron şi începu să-i descleşteze muribundului fălcile şi să-i dea să mănânce. Da, îi dădea, dar ăla pe urmă făcea pe el şi împuţea celula. Folcloristul, ca să nu-i mai împiedicăm să se mai ocupe de el, îl desbrăca, îl spăla, îl ştergea la cur… îi dădea ceaiuri, îi dădea din propria lui raţie, îi ştergea gura, care nu reţinea toată mâncarea, îi spăla singur pantalonii, care în permanenţă erau murdăriţi de diaree… Şi într-o zi muribundul deschise ochii, revenind la viaţă. Dar tot nu putea mânca singur şi nu putea vorbi. Încetul cu încetul, însă, se mai însdrăveni şi la un moment dat înţeleserăm că bolnavul se străduia să mişte buzele, să spună ceva. Ne apropiarăm de patul lui. Folcloristul îi pândea chipul, să-l audă vorbind, fiindcă asta ar fi însemnat că omul lui scăpase din ghearele morţii, că, adică, mergea hotărât spre vindecare şi că stăruinţele lui nu fuseseră zadarnice. Şi noi, curioşi ce-o să zică. Ei, ce-o să zică? Chipul salvatorului iradia de bucurie, căci bolnavul îşi holbase ochii spre el şi numai la el se uita. Nu el îl salvase? Şi reuşi să bâiguie şi avu un rictus care îi strâmbă buzele palide: du-te în p… mă-tii de jidan! Asta îi spuse şi cu forţa pe care o mai avu scrâşni şi din dinţi. Ne retra-serăm imediat îngreţoşaţi şi îl luarăm de-acolo şi pe bietul folclorist, care se întristă din ziua aceea şi deveni tăcut. Nu ne mai cântă, încetă să mai sufere de soarta frumoaselor cântece pe care le ştia, ceva plumburiu i se aşternuse pe chip ca o mască urâtă. Îl

încurajarăm: dă-l în mă-sa de stârpitură, nu-l mai îngriji, lasă-l să moară. Însă el continuă să-i dea să mănânce cu lingura, însă cu o silă pe chip, aşi putea zice cu o desnădejde scârbită, o tristeţe întunecată, fără lumină, parcă ar fi gândit: omul este iremediabil. Parcă ar fi raţionat: omul e pierdut şi cum şi eu sunt om, nici eu n-am scăpare." „Foarte interesant, zise Clara în tăcerea care se lăsă. Aceste şocuri, presupun, pot fi mai mari decât oricare altele, vreau să spun, cu consecinţe foarte adânci în conştiinţă, dacă cel implicat nu poate, cum am înţeles, trece peste ele. Chiar n-a trecut? Ce s-a mai întâmplat cu folcloristul?" „Nu mai ştiu nimic nici de el, nici de cel pe care îl salvase, fiindcă ne-am împrăştiat la canal." „Sunt anumite lucruri peste care nu poţi trece, zise Ion Micu pe gânduri, după cum sunt altele care văzute dinafară par mai rele, dar nu ne ating."

Tăcui mai departe, apoi îmi ridicai privirea, le spusei să mă scuze, dar trebuia să plec, şi mă ridicai. „Victor, zise Ion Micu ridicându-se şi el (şi de astă dată nu mi se mai păru grotescă zbaterea lui de a ieşi de la masă), te conduc puţin…" Şi mă conduse câteva sute de metri pe bulevard, vorbindu-mi simplu şi cu afecţiunea de odinioară de necesitatea de a ne revedea de-aici înainte regulat… „E necesar, zise, o să-ţi explic… Sunt lucruri care se petrec, nu dintre cele mai bune, şi care pot fi prevenite… Părerea mea e că putem acţiona, dar pentru asta trebuie să le cunoaştem…" „Bine, îi spusei, ca să-l împiedic să fie din ce în ce mai afectuos, cum simţeam, bine, Ioane, am acuma nişte treburi, după ce termin cu ele, o să-ţi dau un telefon", gândind că n-o s-o fac curând, sau poate, cine ştie, chiar am s-o fac…

XXIII.

Deci totul a existat, gândii continuându-mi plimbarea, a existat şi Matilda, şi mai ales există o fetiţă numită Silvia, pe care va trebui s-o părăsesc, să n-o mai văd decât din când în când, şi încă asta va depinde de Matilda, care dacă ea va

socoti că „am eşuat” n-o voi mai vedea-o deloc şi numele meu nu se va mai pronunţa în faţa ei. Abandonez! Cum să abandonez?! Dar ce pot face? Da, mi se sugerase o soluţie pentru mine: n-ar fi mai bine dacă aşi muri? zisese Matilda, adăugând că mi-ar pune şi ea pe piept o floricică. Simţii cum tristeţea pe care o alungasem în întâlnirea cu Ion Micu revine şi cum cedează apoi unui nou sentiment necunoscut mie şi pe care nu-l înţelesesem niciodată, dar înţelesei acum că asta trebuie să fie: să nu poţi găsi o soluţie, să te simţi încolţit, să nu poţi accepta (sau mai bine zis să fii împins cu o putere inexorabilă să nu poţi accepta), să abandonezi (purtam în fiinţa mea căldura, tandreţea, braţele încolăcite pe gâtul meu ale unei făpturi minunate, Silvia), dar nici să trăieşti văzând chipul urii, silindu-mă să-l îndur în veşnicie şi fără scăpare, ca şi când aşi fi fost împins pe poarta pe care scrie lasciati ogni speranza, voi ch'entrate… Starea mea avea un nume: disperare! Mă aşezai pe o bancă şi îmi luai capul în mâini. Chiar totul e pierdut? mă întrebai. De unde pornisem? Da, îmi aminteam, din ziua când acceptasem să lucrez la deratizare, sub imperiul unei adânci căderi, al unui straniu gând de sfidare, al unei satisfacţii asemănătoare celei pe care ţi-o dă răzbunarea, al unei certitudini că pedepseşti, condamni pe cineva, fiind vizitat de gândul că toţi vor plăti şi nu se vor putea spăla de dispreţul meu, chiar dacă acum trăiesc ca vitele în păşune şi pasc şi li se pare că sunt liberi şi fericiţi… totul se plăteşte şi vina colectivă nu va face mai uşoară suferinţa individului, care va urma. Iată deci semnificaţia amorţirii sufletului meu, în care zăcuse speranţa că ea, Matilda, va fi alături de mine. Cum să fie dacă eu însumi descoperisem abia acum înţelesul acestei stranii amorţiri?

Mă ridicai şi pornii spre casă. Simţeam pentru întâia oară suflul rece al singurătăţii iremediabile şi aveam revelaţia că eram departe de a semăna, Matilda şi cu mine, cu Acojocăriţei şi muierea lui, la aceia spectacolul pe care şi-l dădeau lor înşile şi vecinilor era o comedie cu care poate se

distrau, în timp ce peste noi, dincolo de cuvintele care se spuneau, oricât de grele, se deschidea tot mai mult, ca în basme, borta vânturilor negre ale nenorocirii. Dacă n-aşi fi iubit copilul, totul ar fi fost chiar firesc, nu eram nici primii şi nici ultimii care nu se înţelegeau şi trebuiau să se despartă. „Văd, îi spusei Matildei, că nu iubeşti acest copil, nu te gândeşti că va suferi, Silvia e un copil deosebit şi cel puţin până se face mare ar trebui ferit de blestemul părinţilor.” „Blestemul eşti tu, care ai dorit încă dinainte de a se fi născut s-o arunci într-o prăpastie”, repetă ea această obsesie care în aceste clipe mi se păru înspăimântătoare. „Blestemul e în capul tău, îi răspunsei, dacă eşti în stare, după atâta timp, să-mi atribui sentimente pe care nu le-am avut.” „Tocmai de aceea, ca să te uite, trebuie să-ţi iei gândul de la noi. Sper că n-o să-l imiţi pe Petrică şi să te agăţi de mine doi ani. Te avertizez că nu vei reuşi.” „Ba da! strigai. Nu abandonez nimic „ „Divorţul se va termina în două săptămâni, te avertizez. Sunt pregătită, am şi vorbit cu cine trebuie!” „Ei, şi? Nu există lege care să mă împiedice să-mi văd copilul!” „Ai să vezi că există!”

Mă oprii, mirat de seninătatea cu care, actor şi implicarea în acelaşi timp în rol, alimentam şi urmăream ca spectator această ireală dramă. Ce-i făcuse el acestei femei? mă întrebai din sală, în timp ce pe scenă ştiam perfect de bine ce-i făcusem. Cuvintele? Da, din ele venise obsesia neverosimilă. Cuvintele, ele loviseră şi făcuseră o rană care nu se mai vindeca. Îmi amintii de o istorie cu un leu bolnav şi un pădurar. Acesta din urmă îi spusese: „Ei, ce-ai ajuns, prăpăditule? Aşa arată regele animalelor? Leul îi spusese: „Ai o secure în mână! Loveşte-mă cu ea după ceafă.” Pădurarul îl lovise. După un timp se întâlnesc din nou, leul vindecat. „Pune mâna, îi zise el pădurarului, aici la mine după ceafă.' Pădurarul puse mâna şi dădu de o coajă groasă. „Dă-o jos”, zise leul. Pădurarul o dădu jos; „Ai văzut? reluă regele animalelor. Rana pe care mi-ai făcut-o tu cu securea s-a vindecat. Dar rana pe care mi-ai făcut-o

cu vorba nu, şi nici n-o să se vindece!” Şi l-a cruţat pe om, pierzându-se în adâncul pădurii. Matilda se simţise lovită în trufia ei ca o leoaică, şi cu toate că dorise să uite, nu putuse. Nu avea şi superbia leului de a cruţa, şi vroia să lovească tocmai acum când îşi dăduse seama că sunt slab. Chiar se grăbea (divorţul va dura două săptămâni!), nu cumva să-mi revin şi să devin primejdios! Şi totuşi timp de trei ani mă aşteptase. Da, dar puterea unui gând poate ţine în cleşte sufletul cuiva şi o viaţă întreagă şi nu-l slăbeşte decât în moarte sau odată cu nimicirea celui care i-a prins astfel sufletul. Cuvintele, devenite stranie obsesie: vroia să mă identific cu înţelesul pe care li-l dădea ea, nu era nici o îndoială, înţelesul lor ar fi izbucnit indiferent de ce soartă aşi fi avut parte; spiritul ei destructiv s-ar fi pus în mişcare oricum, chiar dacă aşi fi urcat pe spirala celei mai strălucite cariere. Da, totul era pierdut, trebuia să plătesc.

A doua zi după prânz mă pomenii cu Tasia în casă, care îmi spuse că Matilda a plecat pentru câteva zile la Bucureşti şi a rugat-o să aibă grijă de Silvia. „La Bucureşti?! mă mirai. Ce să caute acolo?” „Nu ştiu, zise Tasia în timp ce îmbrăca fetiţa, nu mi-a spus. Şi continuă să vâre într-o plasă lucruri de-ale copilului. „Dar ce faci acolo?' zisei. „Aşa mi-a spus Matilda, s-o iau pe Silvia la noi cât lipseşte ea.” „Nici vorbă, lasă copilul aici, sau crezi că eu şi Ana nu suntem în stare să avem grijă de ea?” „Am crezut că aşa v-aţi înţeles”, zise Tasia mirată. „Cum să ne fi înţeles dacă nici nu mi-a spus că pleacă!”' „Bine, treaba voastră.” „Ta-taaa, zise atunci Silvia, ci mergem la plimbare?” „Mergem, dar întâi du-te şi te culcă.”

Intrai în bibliotecă, închisei uşa şi mă aşezai la birou cu capul pe braţe. Glasul Silviei mă picnise, când spusese ta-taaa, căci astfel îi ieşea ei acest cuvânt din gură, nu scurt, tata, nici inexpresiv, nici alintat, nici râzgâiat ci ca o mică notă muzicală, pură ca un izvor în care chemarea era cântată şi legănată şi învăluită într-o tandreţe celestă. Şi parcă ar fi fost pe deplin conştientă de magia cuvântului-

melodie, fiindcă întâi îl lăsa să fie auzit, făcea o pauză şi abia apoi spunea ce vroia de la tata. Uneori nu vroia nimic! Nu mai urmau alte cuvinte. Cu neputinţă de evitat certitudinea că această melodie nu era doar a glasului ei, ci a fragilei ei simţiri, a micului ei suflet, căci mai auzisem copii spunând mamă şi tată, dar niciunul ca ea, şi aşi fi putut să i-l disting chiar în înaltul cosmos, dintr-o multitudine de alte glasuri ale tuturor copiilor care s-ar urca în vastul univers. Ce ne ţine în viaţă, altceva? Nu facem totul ca această melodie să nu piară de pe pământ şi să rămână mereu în noi ca o armă supremă împotriva soartei?

Valul trecu, intrai în baie, mă uitai în oglindă, îmi spălai cu apă rece trăsăturile strâmbate şi ochii turburi şi revenii lângă Tasia. Dar ea ghici ceva şi o lungă tăcere se aşternu. Într-un târziu zise: „De, Victore! Bine-ar fi să vă împăcaţi! Zic şi eu aşa, dar cine poate să ştie ce se întâmplă între doi inşi când rămân singuri?”

Şi se ridică şi plecă.

XXIV.

Iar eu începui să mă plimb încet prin frumosul apartament. Ce-o fi făcând ea la Bucureşti? mă întrebai. Şi ce fac eu singur până se întoarce? Aveam nevoie de ea, să apucăm amândoi mai departe de otgonul de ură care ne lega şi să tragem de el cu toate puterile până îl vom rupe. Fiindcă simţeam că altfel n-o pot părăsi, deşi ieri mi se păruse că eram liber. Plecând, rămâneam înlănţuiţi, iar ea, cu fetiţa alături, ar fi jubilat de ura mea neputincioasă, mai liberă decât mine. Iar dincolo de toate acestea ar fi stăruit în mine, devenind obsesie, întrebarea încăpăţânată: ce era de fapt în inima acestei femei? Fiindcă nu puteam admite – şi întrebarea aceasta mi se punea nealterată, totdeauna când rămâneam singur, chiar şi ascultând istorisirile vesele ale lui Vintilă, chiar şi când, crezând că uit, mi se întâmpla să râd în hohote – niciuna din cauzele pe care le întrezăream stând de vorbă cu ea. Era fascinant: într-o zi

mi-a spus: „eşti pe jumătate mort”. Asta mă limpezea, atunci chiar totul devenea simplu şi firesc, şi viaţa mea împreună cu ea, imposibilă. Repede însă, chiar a doua zi când n-o mai vedeam, certitudinea aceasta se spulbera. De ce? Nu mai înţelegeam cine îi alimenta ura. Eu?! Prin ce? Ştiam ce înseamnă să nu mai iubeşti, asta mi se păruse totdeauna simplu şi firesc, să-i spui cuiva sau să ţi se spună: nu te mai iubesc. În clipa aceea înstrăinarea celuilalt ţi se transmitea, cum mi se întâmplase mie atunci, în faţa Universităţii, cu Căprioara. Ce dracu poţi să mai faci cu cineva care nu te mai iubeşte! Ia uite! Se şi vede, nu mai e acelaşi chip pe care îl ştiai, care se lumina când te vedea, ai cărui ochi străluceau întâlnindu-i pe-ai tăi, a cărui gură avea un contur dulce, un surâs… Nu mai sunt toate acestea. S-a dus! A murit! Ceea ce ştiai tu îţi rămânea în inimă nealterat; ce poţi face când cineva nu mai e? Melancolia care năvăleşte asupra ta e blândă şi învăluitoare, puterea ta de a iubi rămâne neatinsă, întrebările care vin ulterior nu au mare putere, chiar dacă afli că ai fost trădat. Ce înseamnă trădarea? E o formă urâtă de a ţi se spune că nu mai eşti iubit. Ura, desigur, te poate ispiti să te răzbuni, e frumoasă, s-o iubeşti mai departe, chiar dacă ştii că nu va mai fi nimic. Uite însă vine oricum, şi acest lucru îl simţi cu certitudine şi simţi chiar o bucurie că eşti liber de cineva care, desigur, nu te-a iubit prea tare din moment ce a putut să te părăsească. Mai bine! Adio!… Balayer mes amours, avec, leur tremolo, balayer pour toujours, je repars ă zero! Da, dar ura? Poţi cânta la fel de patetic şi jubilator: Balayer le haine? Cum?! Încercaţi! Essayez donc repartir ă zero”'…

Deschisei încet uşa camerei unde dormea Silvia, s-o trezesc şi să ieşim. „Ce e cu tine, îi spusei, tu n-ai dormit deloc!” „Ba am dormit, dar nu mult”, mărturisi ea, ca să împace şi minciuna şi adevărul: vrusese să doarmă, dar nu putuse. Mă aşezai pe marginea patului şi, prefăcându-mă că n-o privesc direct, o contemplai în tăcere, cu pleoapele pe jumătate închise. „Ta-taaa!” zise. Era o chemare, de astă

dată am simţit că vrea să spună ceva.”Da tată!” murmurai. „Ta-taa, reluă, eu când te văd că vii la mine şi te aşezi pe pat, mă uit la tine… şi… şi nu ştiu ce să-ţi mai spun…” De câtva timp nu mai dormea pe brânci, se făcuse mai vioaie şi abia aştepta să mă întorc acasă şi s-o iau la plimbare. Nu era prea voinică, curând o dureau „piscioalele” (o dureau sau îi plăcea în braţe?), şi îi plăcea mai ales, când se întâmpla să am şi treabă în oraş, să intru în marea librărie din centru, sau să cumpăr ceva din vreun magazin. „Şi ce-ai vrea tu să-mi spui şi nu mai ştii ce?” o întrebai. „Ta-taa, zise, mergem la cişmar? Scânteia gândirii ei ţâşnise câteva clipe, dar apoi uitase, poate că nici nu ştiuse că exprimase atât de limpede neputinţa ei de a da glas la ceea ce simţea când mă vedea lângă patul ei. „Mergem, tată, zisei. Bine că mi-ai adus aminte!” Asta se întâmplase acum câteva zile, dar nu observasem, că i-ar fi plăcut mica dugheană a „cişmarului”. Uite că îi plăcuse şi, ca odinioară copilului Creangă, îi plăcea şi ei să-l vadă iar pe acest nou Ciorpec” aşezat pe scăunelul lui, chel ca şi acela, mustăcios şi înconjurat de calapoade şi de rafturi de încălţăminte dată la reparat. „Sus! o îndemnai. Hai să ne îmbrăcăm!” Se ridică şi legănându-se ca o răţuşcă mi se lăsă în braţe. Avea şi ea pijama! Dulapul ei, cu rochiţele, şosetele, încălţămintea, toate minuscule, aşezate în ordine pe rafturi. Mă lăsai în genunchi s-a ajut, să se îmbrace, îi scosei aşa-zişii pantaloni ai pijamalei, din care ea îşi trase picioarele, sprijinindu-se cu o mână de umărul meu, apoi o îmbrăcai cu o rochiţă albă cu buline albastre care îmi plăcea mie şi în care părul ei încă blond se încurcă şi i se încurcară şi braţele încercând să nimerească singură mânecile (nimerea pe alături şi nu-şi corecta mişcarea până nu vedea că braţul îi ieşea tot gol prin aer şi ni se amestecau la amândoi mâinile din pricina impulsurilor ei foarte neprecise, dar svâcnite, care o făceau ca nici când îi îndreptam eu mâna spre golul mlnecii să nimerească iar anapoda), îi încheiai cataramele de la sandale şi crezut că era gata. Nu, că s-o pieptăn! „Unde ţi-e

pieptenele?!” „Nu ştiu”, zise.”Cum nu ştii, fată mare şi nu ştii unde îţi sunt obiectele tale de toaletă?” „Ba da, zise şi se duse şi trase foarte sigură un sertar şi luă de-acolo pieptenele. „Păi vezi? Ziceai că nu ştii? Ia te rog să nu te răsfeţi!” O întorsei cu spatele şi începui s-o pieptăn. „Adu-mi o fundă să-ţi leg părul!” „Nu, că să-i fac codiţe! „E prea complicat, îi spusei, uite ce bine îţi stă aşa cu părul legat la ceafă, te face şi pe tine mai mare.”

Îi privii chipul şi pentru întâia oară, văzând-o din profil, văzui profilul meu, dar un profil de vis… Rămăsei tăcut, stăpânit de un sentiment de triumf. Dacă seamănă cu mine întru totul, şi în temperamentul ei, va trage spre mine orice s-ar întâmpla, îmi spusei. Am pentru ce trăi şi alţi copii nu voi mai face! Nu va fi o fată isterică şi voi veghea să nu-mi repete eşecurile. Va plăcea şi o voi învăţa să aştepte şi să aleagă, chiar dacă va fi să i se întâmple să fie izolată în adolescenţa ei, cum mi s-a întâmplat mie. O s-o văd zilnic dimineaţa, fie şi doar câteva minute, când o să înceapă să meargă la şcoală. Da, voi face parte dintre acei care, despărţiţi ca şi mine de… „Ta-taaa! La ce te gândeşti?” Tresării şi mă ridicai. „Mă gândeam că nu mai ai mult şi te duci şi tu la şcoală”, îi spusei. „Cât mai am?”,”Hm! Vreo trei ani!” „Mi-arăţi şi mie şcoala?” „Cam devreme, reflectai, mai e până atunci!” „Păi ziseşi că nu mai e mult!” Izbucnii în râs! Aşa era! Iat-o sesizând o contradicţie! Îi răspunsei că nu mai are mult dacă te gândeşti că avusese şi ea odată două săptămâni, pe urmă o lună, când o botezam, pe urmă… Şi tăcui… Pe urmă tatăl ei fusese trimis în minele de plumb…

„Ta-ta, când împlinesc eu patru ani?” mă întrebă apoi după ce ieşirăm din casă. „Peste vreo două luni – aşa!” „Şi ce-mi cumperi?” „Nu-ţi cumpăr nimic, îi răspunsei eu supărat, gândind: ia te uită, de pe acum ştie că trebuie să i se cumpere… Îţi cumpăr o minge!” îi spusei. „Păi minge am!” „O păpuşă mare!” „Păi am şi păpuşă!… Ta-taaa, ci să-mi cumperi o trotinetă.” Surâsei. Când punea un ci înaintea

cuvintelor era la ea semn de mare tandreţe. „Bine, ci să-ţi cumpăr, îi spusei. Dar unde ai văzut tu o trotinetă?” „În parc, la copii!” Ai fi crezut, auzindu-i felul cum rostise „la copii”, că îi vedea pe aceştia cu detaşare, ca şi când ea, în orice caz, nu mai era copil.

În mod ciudat, singurătatea mea cu ea se accentua, dar era senină şi dulce. Gândul la maică-sa de asemenea se lumina, brutalitatea răului a cărui apăsare îmi amorţea sufletul se detaşa de Matilda. Acest rău nu mi se mai părea o emanaţie a voinţei ei deliberate – de a trăi în el şi de a mi-l transmite, ci ceva străin, cu care ea nu putea să lupte. Împreună, mi se părea că se confunda cu natura ei intimă şi jubila trăindu-l, aşa cum jubilează cei ce iubesc, cu Silvia mi se părea că maică-sa e nefericită şi că suferea urându-şi bărbatul. Asta mă făcea să uit, ca să tresar totdeauna la întoarcere, când descopeream că nici vorbă de suferinţă la Matilda, şi nici un caz nefericire. Clipe grele, fiindcă descopeream mereu cum de fiecare dată mi se furişa în inimă, nedorită, speranţa unei apropieri. Cu atât mai violentă şi mai urâtă era ciocnirea care urma. Luam fetiţa în braţe şi o copleşea cu duioşii insistente şi ostentative, o ţinea tot timpul pe lângă ea, o chema în bucătărie… Eu nu mai existam, încerca, adică, s-o facă să uite cu cine a fost la plimbare, să-i arate deci că numai ea, mama ei, o iubea cu adevărat, ceea ce se şi întâmpla (cel puţin în aparenţă), fiindcă greu mai prindeam după aceea privirea copilului şi până a doua zi nu mai auzeam decât rar mica ei melodie, şi atunci doar în şoaptă şi numai când maică-sa o mai slăbea… O iubea pe maică-sa? Neîndoielnic, şi Silvia mă uita cu adevărat în prezenţa ei, dar eu ştiam (fiindcă începusem să observ) că atunci când o luam la plimbare puternica forţă de atracţie a Matildei înceta, nu-i pomenea niciodată numele, nu zicea „vreau la mama”, sau să dorească, fără s-o spună, să se întoarcă mai repede acasă şi s-o vadă, şi mica melodie pe care Silvia o ţinea pentru mine ascunsă în suflet reînvia. Mă purtam însă cu ea fără efuziune, pentru a nu-i

scinda de pe acum fragila ei simţire. Mi se strângea însă inima şi mă întrebam dacă nu se şi scindase când vedeam, la întoarcere, cum privirea ei atrasă de prezenţa mamei nu mă mai vedea. Ce se va întâmpla, îmi spuneam, când nu voi mai fi zilnic în casă şi când (nu mai aveam nici o îndoială) Matilda îi va spune fără urmă de ezitare: tatăl tău te-a părăsit? Copilul va afla ce e minciuna fiindcă eu îi voi spune că n-am părăsit-o şi n-o voi părăsi niciodată… pusă între tată şi mamă, pe cine va crede? Desigur, întâi pe ea, fiindcă avea dovada, da' şi eu eram una… Atât de mică, silită să înţeleagă ceea ce nu putea fi încă înţeles!

O dusei de astă dată direct în parc, „la copii”, spunându-i că pe la „cişmar” o să trecem la întoarcere. Ne aşezarăm pe scaune şi deschisei o revistă de filosofie pe care o cumpărasem în trecere, de la un chioşc. O simţii însă de îndată că se ridică şi o văzui îndreptându-se spre un băiat care fără s-o cunoască o chema, dar nu-l auzisem rostind vreun cuvânt. Parcul era plin de cărucioare, bunici, părinţi tineri, îngrijitoare plictisite că la această oră nici un soldat nu-şi făcuse apariţia. Se opri la mică distanţă de el şi se uitară unul la altul, ca şi când s-ar fi pomenit fiecare în faţa unei oglinzi. Un timp tăcură încremeniţi, cercetându-se fără să înţeleagă nimic, dar el veni apoi mai aproape şi îi spuse ceva. Ce anume? Ea îi răspunse şi îl părăsi, băiatul se răsuci într-un picior şi dispăru. Ce mesaj îi transmisese? Secret mare, Silvia se aşează cuminte lângă mine şi nu zise câtva timp nimic. Redeschisei revista. Nu era nici un fel de filosofie în ea, articole despre imperialism, care a ajuns în faza sa ultimă, când a început să putrezească, despre primul nostru cincinal şi altele de acest gen… „Ta-taaa, zise Silvia, în partea ailaltă a parcului au dat drumul la căluşei.” Aha! Deci ăsta era mesajul! „Bine, tată, mergem”, şi mă ridicai şi lăsai revista pe bancă.

Erau amestecaţi cu trăsuri cu patru locuri, iar ceva mai încolo scaune sburătoare, învârtite de un motor vechi care pufăia şi trosnea parcă ar fi tăiat lemne. Numai căluşeii, ca

pe vremuri, erau puşi în mişcare de un cal, care alerga şi el pe lângă cei din lemn, dând foarte des din cap şi sfornăind vesel, ca şi când şi-ar fi dat seama că omuleţii pe care îi plimba în cerc nu ştiau ce e un cal adevărat şi vroia să le arate. Când cursa se opri, o ridicai pe Silvia în braţe şi o pusei într-o trăsură. Avui de îndată strania senzaţie că o s-o pierd când o văzui amestecată cu încă alţi trei, şi calul, punându-şi capul în piept şi făcând o închipuire de săritură, îşi reluă cursa, şi chipul Silviei începu să treacă pe lângă mine ca o părere. Gata, nu mai era a mea, intrase şi ea în această lume care îţi dădea senzaţia că zbori şi te va duce departe într-o călătorie miraculoasă şi fără sfârşit, când de fapt ea te întorcea în fiecare clipă înapoi în cerc, mereu înapoi în jurul axei lui, stătea pe loc, deşi punea totul în mişcare şi în curând se va opri! Călătoria s-a terminat, gata, jos, e rândul altora! Credeam că o să strige de bucurie ca alţii, dar ea stătea tăcută, atât de mică, desigur nu speriată, dar nici veselă că zbura. Şi dacă lanţul trăsurii se rupe? mă pomenii întrebându-mă, şi dacă nu se ţine bine şi o să cadă? Şi o strigai, dar nu mă auzi, fiindcă văzusem că chiar nu se ţinea: „Silvia, apucă-te cu mâna de trăsură!”' Mi se părea că nu se mai termină şi că goana calului se înteţeşte, îi auzeam clopoţeii de la gât clinchetind şi sforăitul lui de încântare, căci era bine hrănit, gras, deşi cam bătrân, însă mişcarea îi plăcea şi lui. Uneori se prefăcea că vrea să-i muşte pe copii şi îşi pleca lungul lui cap într-o parte, prins în inima lui de cal de o ciudată efuziune pentru mogâldeţele acelea din jur, care de când trăia el nu mai creşteau deloc… Altădată, în timp ce alerga, cânta o goarnă, acum goarna încetase, dar lui îi cânta însă pesemne în urechi de era atât de exuberant… Fără să i se spună ceva, începu să-şi înmoaie elanul şi apoi se opri singur. Timpul cursei se înscrisese demult în memoria lui şi ştia, desigur, când se termina. Copiii se dădură jos unii încă veseli, alţii fără prea mare chef, în timp ce cei ce aşteptau, înghesuindu-se de nerăbdare, umplură trăsurile şi încălecară căluşeii de lemn.

„Ţi-a plăcut, tată?” o întrebai pe Silvia luând-o în braţe. „Da!”, „Mai vrei o dată?” Avu o ezitare… „Mai târziu!” zise, înţelesei că nu se omorâse de plăcere şi că doar curiozitatea fusese mare.

În mijlocul parcului era un havuz, aproape un lac, plin de lebede, iar alături, ridicat puţin pe o coastă de deal, un local care servea bere, gustări, cafele, îngheţată, prăjituri. Mă aşezai cu fiica mea la o masă. „O bere pentru mine, îi cerui chelnerului şi… „Şi pentru domnişoara o îngheţată”, mă completă el. „Poate vrei o prăjitură?” o întrebai. Dădu din cap: nu! „Ta-taaa, zise ea, după ce chelnerul se îndepărtă, tu eşti răguşit!” Tresării. Şi mie mi se păruse când dădusem comanda, îmi auzisem glasul, ceva străin, puţin spre bas, o clipă. Tuşii. „Şi acum mai sunt răguşit?” „Da…” Tuşii din nou. „Dar acum?” „La fel…” „Cine ştie ce-o fi, zisei, oi fi răcit şi eu nu simt… Mănâncă încet îngheţata, să nu răceşti şi tu…”

Îmi aprinsei o ţigare cu berea înainte, în timp ce Silvia îşi sorbea parcă îngheţata, făcea elipse mari cu braţele, scotea limba, răsucea linguriţa în aer… Bine, gândii, dacă într-o zi o să mă întrebe unde lucrez, ce-o să-i spun? Într-o zi, când o să înceapă să se ducă la şcoală… Aşa mici, copiii încep să se laude cu părinţii lor. Tata e doctor, tata e inginer, maistru, mama e arhitectă… Dar tatăl? Tatăl tău ce e? Ei? Ce e…?! Ar putea Ion Micu, la el în redacţie?… „Ta-taaa, la ce te gândeşti iar?” „Ascultă, mă înfuriai, ce faci tu cu îngheţata aia?” „O mănânc!” „Nu s-ar zice! Ia vino încoace!” Vroiam s-o strâng în braţe, s-o sărut, să-mi lipesc obrazul de al ei, s-o mângâi… O pusei pe genunchi, înmuiai un şerveţel de hârtie în paharul cu apă, îi ştersei mânuţele şi bărbia, îi desfăcui părul care n-avea nimic şi îl legai la loc şi abia după aceea îi ţinui micul ei chip aproape de al meu. „Silvia, fetiţa, îi spusei, codiţa, tata te iubeşte…”

Avea aerul că ştie, fiindcă nici o schimbare de expresie nu se produsese pe chipul ei. Pe drum, la întoarcere, ne întâlnirăm cu un câine şi ea vru să se apropie de el. Era un

câine vagabond şi o oprii, explicându-i că s-ar putea s-o muşte din prostie… Se vedea că e un dulău nerod, care nu reuşise să se lipească şi el de-un stăpân, pesemne nimeni nu-i găsise vreo calitate şi toată lumea îl gonise, şi atunci se resemnase să trăiască pe străzi, dar având aerul că dacă nu e al nimănui e al tuturor… Era un mister cine îi dădea să mănânce, fiindcă nu era ogârjit. Ia să vedem, mă oprii şi îl chemai. El îşi îndoi trupul spre o formă de covrig, chiar a îndoială, şi lăsă capul în jos parcă spunând: „Nu e sigur că dacă vin nu-mi dai un picior, aşa că mai bine aştept, dacă vrei vino tu la mine, deşi nici atunci nu ştiu dacă sunt ferit de cine ştie ce surpriză”. Încât, apropiindu-ne de el, se îndepărtă, păstră o distanţă şi umilit de propria-i laşitate ne aşteptă, pentru ca din nou să se retragă. Altfel avea o curbură frumoasă a burţii şi picioare înalte de ogar, botul lung… L-aşi fi luat cu mine dacă ar fi intuit că apăruse pentru el o ocazie să se aciuiască pe lângă o casă. „Crezi că are cineva timp să-ţi descifreze soarta ta de câine! îi spusei. Ai rasă în tine, dar cine ştie ce apucături! Eşti, oricum, slab sufleteşte, ţi-ai pierdut încrederea în oameni, o să mori călcat de o maşină, ori or să te prindă cei de la ecarisaj şi or să-ţi ia pielea, iar din carnea ta să facă cel mai bun clei!”

Intrarăm în marea librărie centrală în care nu răsfoii nici o carte, mă uitam doar pe deasupra, în timp ce Silvia, care nu ajungea nici cu capul până la ele, se agăţase cu mâinile de marginea mesei, curioasă să vadă ce era acolo sus pe mesele lungi. Ce putea să fie? Cărţi, după formă! Îi cumpărai una care promitea ceva bun, Familia Roademult, şi de la papetărie nişte abţibilduri. Cuvântul îi plăcu şi îl repetă pe drum insistând să i le arăt. „Ţi le arăt acasă, când o să le învăţ cum să le tai şi să le lipeşti…” Trecurăm apoi pe la „cişmar”. Silvia era răpită, nu ştiu ce-i plăcuse ei aici: ciocanul meşterului, sula pe care o înfigea în talpă, faptul că nu se grăbea după ce intrai la el şi abia după ce termina de bătut cuiele de lemn pe care le ţinea în gură îşi ridica privirea şi se uita o clipă la tine? Faptul că avea lângă el un

mic aparat de ebonită care se alimenta dintr-o priză ascunsă printre rafturi şi cânta în surdină? Îmi dădu pantofii, îi plătii şi ieşirăm, dar apoi îmi veni un gând şi revenii.”Domnu Suciu, îi spusei, ai putea să-mi faci o curea pentru fetiţă?” „Ce fel de curea?” „Una subţire, pentru sărit…” „Aşa pentru joacă?” zise cismarul. „Da, cu o buclă la capete, s-o poată ţine şi s-o întoarcă peste cap.” „Da' e prea mică ea pentru jocu-ăsta:', zise cismarul. „Nu sunt mică”, zise Silvia. „Bine, fata tatii, conveni cismarul, ia să-ţi iau eu măsura. O să-ţi fac una aşa frumoasă împletită în trei.” „Să nu fie prea groasă”, observai. „Nu, că am eu grijă, zise cismarul măsurând-o pe fetiţă cu o sfoară. Mâine e gata!”

Iar acasă ne apucarăm să tăiem abţihilduri. Îi lipii eu primul un iepuraş pe tăblia albă a patului. „Vezi?! îi spusei. E foarte frumos!” Apoi o lăsai să văd ce face cu foarfecă. „Acuma să pui alături de el un ursuleţ.” Dar îl strică, îi tăie capul. Forfecuţa n-o asculta. Migălirăm însă amândoi vreme îndelungată până ce în dormitor începu să se lase întunericul.”Ta-taaa, zise ea deodată, văzându-mă absorbit cu micile figuri. Nu trebuie să terminăm toate accibidlurile într-o singură zi!” Eu sării. O luai în braţe şi de astă dată începui s-o sărut fără nici o reţinere. „Aşa este! îi şoptii, nu trebuie totul consumat într-o singură zi! Nici măcar într-o singură viaţă! gândii. Şi ce dacă o viaţă nu se împlineşte? Se va împlini alta, după tine.”

Şi gândul îmi zbură în clipa aceea la uitatele mele caiete. În întuneric stăteau în beciul bunicului, dar şi mai în întuneric stăteau parcă în amintirea mea. Le voi mai scoate vreodată de-acolo? mă întrebai. Vor mai reînvia retezatele mele elanuri? Dar gândul, ţintuit parcă, nu zbură şi inima nu mi se încălzi.

XXV.

A doua zi se prezentă iar cavalerul ei şi îi spuse nu ştiu ce nou secret. Că, mi-l desvălui Silvia de îndată, s-o las şi pe ea să se ducă şi să se joace cu copiii. Cum s-o las? Dacă se pierdea? „Nu mă pierd, tată!” îmi răspunse cu atâta

siguranţă de sine, încât şovăii. „Bine, îi spusei, merg şi eu cu tine. Unde sunt copiii?” Băiatul îmi arătă direcţia havuzului. De astă dată cumpărasem de la un chioşc Luceafărul literar, curios să văd şi eu ce publica Ion Micu. Începui să-l răsfoiesc ridicând din când în când privirea neliniştit spre fetiţă când n-o zăream de îndată în droaia de copii care se zbenguiau printre copaci.

Revista condusă de Ion Micu, în afara unor traduceri din lirica germană semnate de marele poet şi filosof şi de note polemice al căror sens îmi scăpa fiindcă autorii şi cărţile la care se refereau îmi erau necunoscuţi, era aproape ilizibilă. Totuşi, mă hotărâi să citesc până la capăt o nuvelă, să văd şi eu ce se scrie… Autorul descria un conflict interior al unui ţăran care tocmai se înscrisese în gospodăria agricolă colectivă. Ce se întâmplase? Se înscrisese el, dar în prealabil îşi vânduse boii şi acum avea mustrări de conştiinţă. Nu putea să doarmă: auzi, ei îl primiseră cu braţele deschise şi el îi înşelase! Dar ce era de făcut? Banii primiţi pe boi îl frigeau, cum să înceapă el o viaţă nouă cu o astfel de amintire? Şi după mai multe zile de frământări îi veni un gând; autorul însă nu-l desvălui, ca să-i urmărim eroul cu răsuflarea tăiată şi să-i urmărim şi gândurile (monolog interior!), ce-o să zică preşedintele când o să audă, ce-or să zică ceilalţi, care negreşit se vor adund buluc în curtea gospodăriei când o să-i dea drumul… Cui, la ce? Ei, suspense, oricum va fi mare turbureală şi el va putea apoi să umble cu fruntea sus şi să doarmă liniştit. Până la urmă aflăm în sfârşit că vroia să cumpere un motor şi să-l predea, gratis, bineînţeles, gospodăriei. Ce fel de motor? Nu se spunea, de tăiat lemne, de scos apa, cumpărat de la cine, de la un magazin de stat sau de la un particular. Începe apoi o mică odisee a transportului, ba într-o căruţă de ocazie, ba în spinare, gâfâind şi asudând. Şi iată-l cu el în curtea gospodăriei. Şi aici autorul deveni deodată foarte realist şi în acelaşi timp foarte modern, eroul nu triumfă (eroii moderni acţionează riscând şi încheind printr-un

eşec), numai că prin curtea gospodăriei erau doar câţiva oameni, preşedintele lipsea, iar motorul, ca să stârnească turbureală, trebuia întâi de toate să meargă. Ei, nu mergea, pufăia îngrozitor, tuşea, exploda învăluindu-l pe erou într-un fum negru şi înecăcios. Da, viaţa e un fum, dar merită să lupţi cu ea şi să învingi şi mai ales să rămâi în această luptă cu conştiinţa curată. Asta era sensul pe care îl sugera acest final neaşteptat. Prinsei gust să mai citesc o nuvelă, inventivitatea falsului e şi ea atrăgătoare, şi de astă dată autorul chiar reuşi să-mi descreţească fruntea. Eroul, un ardelean dintr-o bucată, tot un ţăran, intră în biroul preşedintelui sfatului popular, îşi ia căciula din cap, o izbeşte de podea şi strigă: No, preşedinte! Apăcă eu fac reclamaţie la Comitetul Central! No, ce e! zice şi acela alarmat. No, zice ţăranul, eu vreau să dau mai mult, şi ăla de la baza de recepţie nu vrea să primească. Eu fac reclamaţie, merg până sus! No, ce să dai, mă Toadere? Că nu înţeleg! Apoi, no, cote, mă! zice ţăranul. Cotele aferente? întreabă preşedintele. No, lasă-le pe-alea, zice ţăranul neaoş cu o mândrie vânjoasă, peste alea eu vreau să dau mai mult, mă! Şi începe conflictul între eroul cu înalta sa conştiinţă patriotică (fiindcă predarea cotelor către stat era o datorie patriotică, iar el vroia să predea mai mult!) şi inerţia eternă a birocraţilor, conflict care se rezolvă în favoarea celui dintâi. Era, cumva, în publicarea acestor nuvele, ascunsă, ironia sarcastică a lui Ion Micu? Desigur, fiindcă nu puteam să-mi închipui că i-ar fi plăcut aceşti ilari continuatori ai lui Slavici şi Rebreanu, dar asta numai pentru că eu îl cunoşteam, ce trebuiau să creadă însă cititorii care nu ştiau că redactorul şef al acestei publicaţii e un om atât de subtil încât publica aceste texte ca să-i înveselească? Ce-ar fi trebuit să fac eu acolo dacă m-ar fi angajat în redacţie, cum îmi dăduse de înţeles? Dacă astfel se scria, sau dacă, oricum, numai lucruri din astea puteau apărea, care ar fi fost rolul meu? Să caut, adică, să aleg texte mai bune? Nu mă simţeam calificat şi nici adaptabil,

nu aveam „ironia” de a face pe micul diavol, să acţionez adică într-un fel şi în acelaşi timp să fac cu ochiul că trebuie să se înţeleagă altfel. Cum să se înţeleagă? Cititorul e un om serios, şi era, practic, imposibil să-l iniţiezi într-o parodie care nu purta acest titlu… Nu era „om de litere”' pe care să-l inviţi la braserie şi să-i explici că… el era doar cititor, adică un ins care dacă deschidea o revistă căuta în ea contactul cu marile probleme ale lumii în care trăia şi al căror înţeles adânc fie că îi scăpa (lupta lui grea pentru existenţă îi închidea adesea orizontul), fie că, dimpotrivă, intuia acest înţeles şi dorea să-i fie confirmat de spiritele alese care puteau scrie şi publica. Ion Micu, cu sarcasmul şi umorul său denaturat, era, ăhă, departe de determinările eterne ale cititorului de totdeauna, care căuta în artă atât uitarea (căci ficţiunea artistică este, pe un plan desigur superior, un drog), cât şi iniţierea într-un univers superior, care să-i reamintească verticalitatea noastră în spirit, cum spune Kierkegaard, când viaţa ne pune adesea în genunchi… Nu, nu voi lucra într-o astfel de redacţie… Erau mai interesanţi Vintilă, Bacaloglu, Calistrat… chiar şi famenul de Pantelimonescu, prin plictisul inexplicabil pe care ţi-l inspira de îndată ce deschidea gura… Nu, n-aveam chef să învăţ formele de simulare şi disimulare a gândirii ca să-mi creez iluzia că rămâneam liber când hotăram publicarea unor texte de a căror stupiditate eram conştient. Cel puţin când albeam cu var trunchiul unui copac puteam gândi că sunt grădinar. Dar acolo ce puteam gândi că sunt? Cel mult un regizor de circ care dădea spectacole într-o arenă goală…

„Ta-taaa”, mă trezi Silvia din aceste reflecţii. Mă uitai la ea cum se aşează pe scaun alături de mine cu aerul că n-are nimic de spus, deşi nu numai glasul, ci şi mişcările ei, mimând o discretă nepăsare afectată, arătau că părăsise joaca cu un anumit gând… „Ei, ia zi-i!” „Ta-taaa, hai să căutăm ci nişte flori…” Acest ci era la ea, pe lângă expresia extremei tandreţi, şi a dominaţiei unei idei pe care o dorea

negreşit să fie împlinită. „Da? zic. Bine, hai să vedem pe unde le putem găsi!” Pornirăm în căutarea lor, dar nu se vedeau decât prin ronduri, şi de-acolo n-aveam voie să le culegem. Silvia însă nu era de aceeaşi părere şi nu se arătă deloc convinsă când îi spusei că aceste flori nu erau puse să fie rupte. Îmi răspunse printr-o tăcere care avea viziunea unui alt adevăr. „Da' ce vrei tu să faci cu florile?” Se uită la mine cu ochii mari şi îmi şopti:”Ci sunt flori pentru mireasă!” „Mireasă?! Care mireasă?” o întrebai, ghicind că pesemne o făcuseră pe vreo fetiţă mireasă şi porniseră toţi să caute flori. „Ci vin să-ţi arăt”, zise, şi îmi apucă mâna, şi mă duse undeva alături de cârdul de copii, printre care însă nu zării nici o mireasă. „Uite, ta-taaa”, îmi spuse. Lângă un copac văzui un buchet mare de garoafe, dar care nu mai erau foarte proaspete, iar prin preajmă flori de rând împrăştiate, petunii, trandafiri, cârciumărese, astea însă rupte de curând. „Da, tată, zisei, văd, dar unde e mireasa?” „Vine”, zise. „Dar unde e? Care dintre voi?” „Nu e dintre noi!” „A, nu e dintre voi? Dar unde aţi văzut-o?” „Ci, n-am văzut-o!” „Atunci de unde ştiţi că vine?” Nu-mi răspunse. „Şi cine v-a spus vouă că sunt pentru mireasă? Cine le-a adus aici?” Dădu imperceptibil din umerii ei mici. „Ci le-am găsit aici, zise, şi copiii au cules altele, şi eu n-am cules, că mi-a spus un om că nu e voie…” „Păi sigur că nu e voie…” „Da' vreau să pun şi eu, ta-taaa”, spuse cu un regret neaşteptat, care îmi aminti că ritualurile pe care le cere un eveniment care se produce în lumea copiilor nu mai sunt simplă joacă, ci reprezintă participarea totală a simţirii lor la misterele existenţei. Ce era o mireasă? Hm! Un fel de zână care putea fi văzută… „Bine, îi spusei, luăm de la noi din curte trandafiri şi…”

Credeam că are să uite, dar a doua zi îmi reaminti şi trebui să-i fac un buchet. Îi străluceau ochii şi se duse direct la copac, se aplecă şi le aşeză cu mişcări reculese lângă garoafele veştejite. Apoi se ridică şi se uită vrăjită la grămada aceea de flori care între timp mai crescuse… „Şi

cine a spus, tată, că sunt flori pentru mireasă?” o întrebai. Nu ştia! Bineînţeles unul dintre ei, pe care dacă l-ai fi întrebat s-ar fi arătat şi el nedumerit şi n-ar fi confirmat că el spusese. Mitul miresei care trebuia să vină ţinu câteva zile şi se stinse în propriile lui flori iniţiale, care se veştejiră atât de tare, încât întreţinerea lor îşi pierdu înţelesul: mireasa aşteptată nu venea… Rămânea însă o enigmă nedeslegată: cine aruncase acolo garoafele…?

XXVI.

Din mitul inocent al copiilor mă smulse Matilda cu o violenţă neînfrânată. Se întorsese parcă de la Bucureşti cu o falcă în cer şi una în pământ. Ce era cu ea? Nu-i merseseră bine treburile pe-acolo? Că de ce n-am lăsat fetiţa să se ducă la Tasia? Tot nu m-am învăţat cu gândul că acest copil nu mai e al meu? „Nu, îi spusei cu simplitate, cu atât mai liniştit cu cât era ea mai deslănţuită, nimeni nu se poate învăţa cu gândul că un copil al tău nu mai e al tău. Şi adăugai: tot nu te-ai învăţat cu acest adevăr indestructibil?'

Se uită la mine şi avui sentimentul că tot ceea ce e într-o fiinţă umană nedeterminat şi insondabil se urcase la suprafaţă şi fierbea. Mi se transmise net o senzaţie de nelinişte, ca în faţa unei primejdii nedefinite, dar iminente. Nu eram pregătit să-i fac faţă, fusesem fericit în această săptămână cât lipsise, îmi aminteam că totuşi gândul la caietele mele, chiar dacă nu resuscitase în conştiinţa mea stinsele elanuri de altădată, o mişcare a inerţiei tot produsese, o vagă curiozitate de a le răsfoi, deşi presimţeam că în clipa când aşi face-o o greutate ca de plumb îmi va apăsa mâinile. Ceva îmi spunea însă că a doua oară s-ar putea ca această greutate să fie mai mică. Vroiam să-mi protejez această licărire de speranţă şi evitai ciocnirea cu Matilda. „Nu pleca nicăieri, ridică însă ea glasul, cu o tonalitate parcă de tuci. Stai şi ascultă: fă-ţi toate socotelile, în două săptămâni divorţăm şi eu am părăsit acest oraş. Mircea mă aşteaptă la Bucureşti…”
„Care Mircea?” tresării eu după o lungă tăcere. „Mircea,

căruia îi duceţi voi pancartele cu portretul lui la 1 Mai şi la 23 August.” „Aha! Ţi-a găsit el la Bucureşti un post mai bun…” „Nu, dragă, mă mărit cu el!” preciza ea cu un glas sarcastic. „Aha! Deci la el ai fost săptămâna asta cât ai lipsit?” „Bineînţeles!” Dar parcă era o ironie, ca atunci când sugerezi unui naiv exact contrariul a ceea ce afirmi: o absurditate, cum să se mărite cu acel Mircea şi ce să fi căutat la el? Astfel primim ştiri despre noi, drept incredibile, ca să le diminuăm forţa de şoc. „Mda, zisei, deci e chestie veche!” „Aha, zise, destul de veche!” „Şi de ce aţi întârziat atâta?' „Mă priveşte!”, „Mda! Cam de când?” „Vrei să ştii?!”

Şi se uită la mine cu aerul că nu mă sfătuia să fiu atât de curios. Puteam să am o surpriză. Mă uitai într-o parte şi o lungă tăcere se aşternu între noi. Ştirea nu mă lovi din pricina revelaţiei care îmi cutreieră amintirea ca un şarpe de foc: aşadar, acel telefon când o surprinsesem vorbind cu o expresie atât de fericită era exact ceea ce intuisem, cu un bărbat vorbea ea, cu mine în casă, şi nimic nu era înscenat, nici încercarea de a fugi, când îşi făcuse bagajele, dacă aşi fi lăsat-o chiar s-ar fi dus. Da, ar fi plecat să nască în casa altuia copilul făcut cu mine. Îl iubea deci de pe atunci pe acest Mircea. Şi atât de străin îi devenisem eu şi atât de repede, în mai puţin de un an de viaţă în doi? Dacă Silvia nu mi-ar fi semănat, astăzi aşi fi crezut că fetiţa nu e a mea. Încercai să-mi amintesc chipul acestui om şi descoperii un gând care îmi venise atunci când intrasem în biroul lui şi care pierise în aceeaşi clipă din lipsă de interes pentru vârsta sa reală; nu arăta atât de bătrân pe cât îmi spusese Matilda („nu fi gelos, are copii cât noi”). „Cum o să aibă? gândisem. Doar dacă i-a făcut la douăzeci de ani.” Da, gândii acum, iată secrete ale celor de aceeaşi vârstă. Mircea ăsta trebuie să aibă patruzeci, patruzeci şi cinci de ani, mai aproape de Matilda decât mine, mai protector decât nepăsătoarea mea tinereţe. Iar copiii lui, dacă există, nu mai au mamă, trebuie să fi murit şi nu pot avea mai mult

de cincisprezece ani. Se îndrăgostise deci de Matilda cu toată puterea vârstei lui mature, sentiment care, amplificat şi de puterea reală pe care o avea în această lume (şi cine ştie dacă nu şi de conştiinţa unui mare destin), plăcuse atât de tare Matildei? Deci de atunci? „Ştiu de când, îi spusei, deci arestarea mea v-a prins bine!” „Să nu îndrăzneşti să insinuezi că de aceea nu te-a salvat, fiindcă ar fi avut interes să scape de tine! strigă ea ameninţătoare. Crezi că ar fi avut nevoie un om ca el? Dimpotrivă, a făcut totul să te scape de aceste caiete, a riscat mari bănuieli şi cred că şeful Securităţii n-a întârziat să-i trimită un raport la Bucureşti, care s-a pus la dosarul lui.”

Abia acum resimţii lovitura şi mă copleşi dorinţa înspăimântătoare de a i-o înapoia. „Şi tu cum ai îndrăsnit să-l pui pe amantul tău să mă salveze? îi şoptii. Aşi fi preferat să fac zece ani puşcărie decât să păstrez în minte o asemenea amintire. Cum ai îndrăsnit? repetai. Cum ai îndrăsnit să gândeşti despre mine că pot fi salvat cu acest preţ? Cum ai îndrăsnit să mai trăieşti cu mine în timp ce mă trădai cu copilul în burtă?!” Mă ridicai alene, cu o nesfârşită lentoare, să n-o sperii şi în acelaşi timp să-mi domin furia care mă zguduia. Mă simţeam bucuros de forţa urii care mă zgâlţâia. Da, iată, sufletul meu nu era inert, şi odată cu focul urii care se mişca în adâncuri îmi simţeam toate puterile revenind, simţeam în mine forţa de a-mi reface viaţa, de a o relua de-acolo de unde fusese întreruptă… Şi o voi face, îmi spusei, şi viziunea unei singurătăţi fertile, trăind într-o odaie în mijlocul cărţilor şi caietelor mele, îmbogăţit de experienţa totală a timpului în care trăiam, aproape că mă ameţi şi începui să mă plimb visător şi paşnic prin hol. În sfârşit, muntele de inerţie care mă strivise şi de sub greutatea căruia ea credea că n-o să mă mai eliberez niciodată mă părăsise, se dădea la o parte şi inima îmi bătea iarăşi cu puterea de altădată. În acelaşi timp murmuram ca într-un vis cu o stranie duioşie: „Cum ai îndrăsnit, Matilda?… Cum ai putut îndrăsni?” Aşteptam să-mi

răspundă: Am îndrăsnit fiindcă pe atunci nu era nimic între mine şi Mircea. Dar ştiam că n-o să răspundă, fiindcă aşa cum îi cunoştea ea pe oameni ştia că eu n-o voi crede. Totuşi, aşi fi crezut-o! Aici e aici! Aşi fi crezut-o, aşi fi crezut cel puţin în dorinţa ei de a se împăca cu mine, de a scăpa de ură şi pentru acest lucru aşi fi iertat-o. Pentru ea însă, după cum credea ea, asta ar fi însemnat să se umilească, şi de ce ar fi făcut-o?

Paşii mă duseră ca din întâmplare lângă fotoliul ei. Repetai: „Matilda, îi şoptii, nu mai ai gură? Răspunde, cum ai îndrăsnit?… Ai îndrăsnit să-mi faci un bine în timp ce mă trădai! Nu te-ai gândit? Măcar dacă nu mi-ai fi spus-o când am revenit de-acolo, dacă nu mi-ai fi povestit totul cu atâta satisfacţie, cu atâta lux de amănunte, n-aşi fi aflat-o niciodată, n-aveam de unde. E genul de adevăruri care nu folosesc la nimic şi cu care nu te poţi împăca. Şi m-ai pus şi sub protecţia lui la ieşire, da, fiindcă eu aveam nevoie să fiu protejat! Şi încă ce protecţie, bine că a simţit el ceva şi nu mi-a «aranjat» nimic. Pentru asta îl respect! Dar pe tine nu! Până şi cea mai umilă femeie ar fi spus lasă, măi omule, o să trăim şi noi cum o să putem, nu durează el binele pe lumea asta, dar nici răul! în timp ce tu mă trimiteai la amantul tău să mă ajute! Fiindcă era amantul tău, ai trăit cu el în lipsa mea, ştiu totul, Matilda…”.

Ar fi trebuit să strige: nu e adevărat! Dar nu strigă. Era adevărat? Bineînţeles! Sau nu era adevărat şi accepta riscul urii mele, ca să-şi justifice propria-i ură? Da, aşa era, totdeauna urmărise să-mi întreţină ura, iubirea mea o deruta. Dar asta putea să însemne că mă ura fiindcă era culpabilă? Poate de aceea în cei trei ani cât lipsisem crescuse fetiţa în cultul tatălui? Nu îndrăsnise să-mi facă un rău atât de mare şi să mă dea mort, dispărut şi s-o regăsesc divorţată şi recăsătorită, cum li se întâmpla adesea în acei ani celor închişi? Şovăise? Iar căderea mea la întoarcere i se păruse insuportabilă?

Tăcea cu o expresie care îmi amintea o scenă veche, când tot astfel se aflase sub tirul acuzaţiilor lui Petrică şi asculta cu surâsul celui care nu vrea să spună ce gândeşte, sugerând unui al treilea, adică mie, adevăratul mobil al comportării ei, pe care dacă l-ar fi exprimat ar fi riscat să fie ucisă. Acum acest al treilea nu era prezent, totuşi îi surâdea. Eu înţelesesem atunci că Petrică n-o domina pe această femelă ca bărbat, nu sufleteşte, ci când se culcau împreună. Tirul lui era departe de ţintă. Mă înşelam. Cum era al meu? La fel de departe, secretul îl deţinea acum acel Mircea şi ea îi surâdea complice, deşi el nu era de faţă! Aha! Care o fi? Poate o virilitate mai potolită, cu care să-şi poată amesteca ea elucubraţiile cu tentă teozofică şi să fie admirată şi în casă, şi în pat, şi nu numai la serviciu şi în societate? Avea şi această expresie, puţin îndârjită: cel care e absent mă ascultă şi mă respectă pentru ceea ce sunt eu, aşa cum sunt, parcă îmi spunea. Acela e un bărbat, şi nu…

„Dacă ştii totul, atunci trebuie să ştii şi cum am îndrăsnit”, rupse ea tăcerea. „Nu, Matilda, zisei, văzând că s-a oprit (şi în clipa aceea simţii o intensă dorinţă să-i pun mâna pe cap s-o mângâi şi apoi s-o strâng de gât), îţi cunosc faptele, dar înţelesul lor îmi scapă. N-o să spui, Matilda, că nu mă cunoşti, sau mai bine zis m-ai cunoscut, dar ai refuzat apoi în sinea ta să crezi că pot fi aşa cum eram. În cei doi ani de dinainte de căsătorie ai avut timp să mă cunoşti… Ce-ai făcut după aceea e un secret al tău, care îmi scapă. Dă-ţi pe faţă secretul tău, Matilda, e ora marilor destăinuiri…!”

Şi mă lăsai jos pe vine la poalele ei şi o privii fascinat. „A fost o mare dragoste, Matilda, pe care după căsătorie, aşi putea spune că chiar din primele zile când am venit la tine în casă, ai început s-o sapi cu îndârjire la rădăcină şi s-o distrugi. Ce s-a întâmplat, Matilda?” Mă ridicai foarte vesel, atât de vesel, încât izbii ca din întâmplare cu piciorul şi dădui peste cap măsuţa rotundă dintre fotolii, martoră a atâtor încercări ale mele de a smulge secretul care o făcuse pe această femeie să se căsătorească cu mine, deşi

dragostea ei tocmai se stinsese. Acum însă nu mă mai interesa, şi nepăsarea îmi dădea o astfel de jubilaţie, încât răsturnai cu o altă lovitură de picior şi fotoliul în care mă aşezasem atâţia ani, martor şi el al atâtor scene din care ieşisem totdeauna micşorat în propriii mei ochi, şi acceptând mereu şi mereu această micşorare, tot sperând că visul meu de fericire poate fi apărat. Îi surprinsei privirea urmă-rindu-mă cutreierată de o multitudine de sugestii ale dispreţului şi ale unei jubilaţii proprii, pe care surâsul complice cu cel absent îl accentua. Privire vie, ascuţită, victorioasă, plină de viaţă şi de sfidare, care răscolea în mine vechi tandreţi reprimate, vechi elanuri respinse, zile de fericire neîmplinite… „Bine, Matilda, continuai, văd că nu vrei să vorbeşti, călătorie sprâncenată (şi mă apropiai din nou de ea, îi luai mâna şi i-o sărutai, ea şi-o retrase ca şi când i-ar fi atins-o o viperă, căci o bruscă repulsie îi apăruse pe chip), ai grijă de fetiţă şi vezi să nu ajungă acolo în noua ta familie o biată făptură vitregită, fiindcă n-o să fie bine, te avertizez, oricât de mare e ştabul cu care ne-ai trădat, pe mine şi pe ea, încă înainte ca ea să se fi născut…”

Şi o luai încet spre biroul meu, deschisei uşa, o închisei la loc şi rămăsei singur. Vroiam să verific dacă siguranţa mea de sine, reînvierea mea neaşteptată nu erau o simplă excitaţie, o simplă reacţie de apărare împotriva loviturii pe care o primisem, căci ştiam că foarte adesea singurătatea spulberă certitudini adânci, născute de prezenţa altora, în faţa cărora suntem siliţi să bravăm, stăpâniţi de o dorinţă obscură de a stârni în ei îndoiala, deşi ştim bine că asta nu mai foloseşte la nimic… Mă aşezai la birou şi-mi pusei picioarele pe cristalul lui, altădată plin de cărţi şi caiete, şi el martor al visului meu de a răsturna filosofia modernă atacând aşa-zisa conştiinţă tragică pe care ar avea-o omul despre viaţă, născută din boala mortală a dualităţii ei. Da, voi face acest lucru, da, îl voi face, şi repetând această gândire. Îl voi face, da, acest lucru trebuie să-l împlinesc,

îmi dădui seama că nu mă încurajam pe mine însumi, ci eram încurajat de mine însumi, împotriva suferinţei care trebuia cu adânc dispreţ alungată. Suferisem destul!

Distanţa incomensurabilă care se crease, cu anii, între noi era atât de mare, încât reproducea parcă în mic fuga spre roşu a galaxiilor, dovadă a expansiunii uriaşe a universului, îndepărtarea lor cu o viteză fantastică de big-bang-ul iniţial. Nu cumva, mă întrebai, asta e şi legea universului nostru sufletesc, a apariţiei şi apoi a îndepărtării unui sentiment, a fugii lui ţicnite spre roşu de locul şi de omul care i-au dat naştere? Mai degrabă sminteala e în adâncuri, în micul şi nu în marele cosmos, acolo unde nu mai există cauză şi efect, unde se crede că nu mai există nimic şi totuşi există, unde gândul încetează ca gând îndată ce s-a manifestat şi se transformă în stare… Fiindcă Matilda nu era un animal inferior care să nu-şi dea seama că nu are împotriva mea nici o probă de vinovăţie (istoria cu Căprioara nu putea fi o astfel de dovadă), totuşi că avea o stare din care ţâşnise gândul că, oho! şi încă cum eram vinovat… Strâns cu uşa, acest gând poate că s-ar îndepărta în sinea ei de persoana mea, dar ar reveni asupra omului în general. Şi aici cum ai putea să nu-i dai dreptate? Rămânea doar că eu ajunsesem pentru ea un om în general, şi nu eu, Victor, bărbatul cu care făcuse un copil, şi Petrini, care fusesem asistent universitar, nume care devenise şi al ei… Bine, sunt un om în general, capabil de toate crimele pe care el le-ar putea săvârşi şi pe care le şi săvârşise în acest sinistru secol. Nu omorâsem eu un om în mină? E adevărat că mă apărasem, ei şi? Că mă apărasem o spuneam eu, dar care era adevărul? Nu cumva folosisem doar pretextul care se lipea perfect pe… Cine îmi spusese mie că gardianul chiar vrusese să mă omoare? Faptul că alţii muriseră? Erau bătrâni, slabi, în timp ce eu eram tânăr şi rezistent şi găsisem şi trucul cu puloverul pe sub cămaşă. Era chiar atât de sigur că după încă trei-patru zile gardianul n-ar fi renunţat? Ar fi trebuit să risc să-i acord o şansă, or eu, din

dorinţa mea obscură de a ucide, riscasem cu adevărat să fiu prins şi să fiu la rândul meu omorât. Nu-i auzisem eu glasul limpede de nevinovăţie în clipa când îi astupasem gura şi îi şoptisem: duiosule, o să mori! Ai ceva de spus care poate fi reţinut?… Spune-mi ceva care să mă facă să-mi pară rău că te omor! Dom' şef, şoptise şi el (deci nu strigase ca un animal prins în capcană!), îmi şoptise cu simplitate şi omenie (adică suntem oameni, nu mă omorî): dom' şef, n-am vrut să-ţi fac nimic! Care fusese răspunsul meu? Ei, da, te cred! Mă înduioşezi, o să am remuşcări! Şi îl aruncasem în tunelul răsturnat şi negru al morţii. (Cele mai rele supoziţii asupra comportamentului nostru se fac totdeauna când suntem smulşi din universul în care alte determinări decât cele fireşti ne-au împins să acţionăm într-un anumit fel şi suntem judecaţi după cele normale, opunânduni-se un cod moral şi chiar juridic care acolo unde am săvârşit o anumită faptă nu mai există; fiindcă în nici un regulament al detenţiilor nu scrie că un gardian are dreptul să bage pe un condamnat la carceră, iarna, desculţ şi în cămaşă; cât despre codul moral, să nu mai vorbim, încât mă trezii râzând sălbatic la gândul că destinul vrusese ca fapta mea să nu fie descoperită; iată codul moral care mă apărase: călăii îşi merită pedeapsa; cât despre o aşa-zisă dorinţă a mea obscură de a ucide, trebuie să spun că în fiecare seară trăiam clipe de groază când eram smuls din aşternut şi trimis între cele patru scânduri, în acel sicriu în picioare printre crăpăturile căruia şuiera adesea vântul: dacă mă prinde că am un pulover pe dedesubt şi mi-l ia? dacă cineva m-a turnat? s-a zis cu mine! Cât despre ultimele lui cuvinte, atât de umane, bineînţeles că ştiam că în acele clipe erau sincere, da, în acele clipe, desigur, îşi adusese aminte că e om, dar pe urmă, dacă l-aşi fi cruţat, ar fi uitat de această fulgerătoare iluminare a conştiinţei lui nici măcar abrutizate, ci rele din naştere, din firea lui infamă, şi nu m-ar fi cruţat el pe mine, cu atât mai mult cu cât n-o făcuse înainte, când eu, ca om, nu-i făcusem nici un rău, dar el

avusese revelaţia lui acolo, la gura sobei, cu vătraiul în mână, că tocmai ca om nu trebuie să fiu curăţat…)

De câte ori nu încercasem s-o determin pe Matilda să nu mai vadă în mine un om în general, ci omul ei, care o iubise atât de tare şi de soarta căruia nu trebuia să se despartă. Dar şi-o legase vreodată? Nu, era răspunsul ei, nimeni nu-şi poate lega soarta de-a altuia. Ştiinţa despre soartă, despre care gânditori români au afirmat că o avem mai mult decât alţii, nu se confirma în comportarea Matildci. Da… Ar fi şi plictisitor să trăieşti cu o astfel de ştiinţă, când numai dezordinea te pune în armonie cu murmurul surd, înfundat a ceea ce ne scapă. Fusese mai puternică decât mine, acţionase ca o forţă a naturii, nici un gând n-o speriase. Mă văzuse rău, n-avusese îndoieli că se putea înşela. Mă iubise doi ani, nu se dăduse îndărăt. Sentimentul începuse să-i fugă: nu numai că nu-l oprise, îl biciuise să fugă mai repede. Fusesem închis, mă aşteptase, deşi trădându-mă, deşi poate că nu! dar căzusem, mă părăsea… Şi totuşi, despărţirea aceasta era împotriva mea, o luptă pe care Matilda vroia s-o câştige. Să câştige ce? Nu înţelegeam, când eu abandonam totul…

Ce e o despărţire? O simplă separare de corpuri. Interese superioare însă ar trebui să ne împiedice să transformăm un lucru atât de simplu (şi ce e mai simplu şi mai firesc decât să te desparţi de cineva dacă înţelegerea nu mai e posibilă?) într-o ruptură totală şi definitivă luând în stăpânire o a treia fiinţă, un copil, care s-a născut într-o lume în care acest copil trebuia să aibă în preajma lui pe cei care l-au făcut. Eşecurile noastre în ideea pe care ne-am făcut-o despre fericire trebuie să cadă pe planul doi… Ce zicea însă Matilda? Şi ca şi când ar fi auzit de dincolo această întrebare, uşa biroului meu se deschise şi ea intră…

XXVII

„Ei, zise, ai reuşit să deslegi «enigma» comportării mele?” Pusese cu sarcasm cuvântul enigma în ghilimele, vrând parcă să spună că nu există nici o enigmă şi nu dădea, după

cum nu dăduse nici până atunci, nici un ban pe gândirea mea, incapabilă să înţeleagă în mod firesc ceea ce e atât de firesc… Firescul ăsta era ea, vocea ei sfidătoare, ochii ei care străluceau ca un diamant verde, surâsul ei adresat altuia… Se aşează pe canapea şi îşi acoperi bine genunchii cu rochia ca pentru a-i feri, ca o pudică fată, de nişte priviri concupiscente. Acei genunchi nu mai erau ai mei, altcineva va avea de-aici înainte dseptul să se uite la ei şi să-i mângâie. Îşi puse bărbia în palmă şi cotul pe picior. „Te-ai gândit vreodată, continuă fără să mă slăbească din ochi şi fără să clipească, să te uiţi la tine, aşa, ca dinafară, şi să te vezi aşa cum eşti?”

Înţelesei că tirul blând şi totodată primejdios al întrebărilor mele dinainte se oprise, sau că nu le mai puteam relua, şi acum începea al ei. Nu trebuia s-o întrerup, încât tăcui, întins cum eram în spatele biroului şi cu picioarele pe cristal, hotărât să rezist ispitei de a-i răspunde. I-auzi! O să spună ea cum sunt, văzut dinafară, ochiul ei fiind al adevărului, eram ferm convinsă. Auzisem? Că în prima clipă a întâlnirii noastre, atunci pe stradă, pe ninsoare, ochii mei i se lipiseră de ceea ce i se mai putea zări din picior sub haina de blana şi deasupra cismei. Că mă uitasem la ea ca la o curvă… Purtarea mea faţă de Petrică, pe care îl făcusem să urle prin copaci, Căprioara pe care o omorâsem, Tamara… şi aşa mai departe…

„Ai ştiut că mi-a fost scârbă de tine de la început? Te-ai văzut vreodată cu ochii ăştia? Îţi amintesc eu nişte fapte, continuă Matilda, nimeriseşi odată la noi peste o ceartă de-a mea cu Petrică. Eram insultată şi înjurată. Ce-ai făcut tu? În loc să pleci, cum ar fi făcut orice om normal şi civilizat, te-ai aşezat în fotoliu şi ai început să asculţi cu o plăcere sadică. Şi după ce Petrică m-a umplut bine cu noroi (şi asta a făcut-o la îndemnurile tale diabolice, el singur mi-a povestit mai pe urmă) v-aţi ridicat amândoi şi m-aţi lăsat singură ca pe-o cârpă murdară de care ţi-ai şters picioarele. Şi mai pretindeai ulterior şi pretinzi şi acuma că mă iubeai

în clipele acelea. Ei! Ce zici de asta? Chiar şi un om care nu iubea n-ar fi tolerat să fiu terfelită, ar fi încercat într-un fel sau altul să-l potolească pe Petrică, să-i împace pe soţi, nu să se bucure de spectacolul degradant pe care îl dădea un om deja atins de o boală gravă. Zadarnic ţi-am aruncat priviri să intervii, ţi-am zâmbit, crezând că eşti un om întreg, un bărbat nobil, un intelectual cultivat care trebuie să reziste ispitei grosolane de a se delecta de înjosirea altora. Nici bună-ziua nu mi-ai dat la plecare! Ce ticălos! Mă întreb cum am putut trece vreodată peste asta!” „Şi eu mă întreb, gândii, cu atât mai mult cu cât nu numai că ai trecut, dar te-ai şi îndrăgostit de mine.

„Ţi-am spus atunci că Petrică a dat de scrisorile tale, ca să te determin să nu-mi mai scrii, continuă ea, mai ţi-aduci aminte? Că a venit acasă în lipsa mea, a scotocit peste tot şi le-a găsit. Ei, află că nu le-a găsit el, eu i le-am dat, dacă vrei să ştii, să le citească şi să vadă ce fel de om eşti, ce fel de prieten avea, că murea după tine de admiraţie. Atunci a deschis şi el ochii. Ce canalie, a spus. Ce tip ignobil, grosolan şi primitiv! I s-a făcut scârbă şi află că ai pierdut în el pe singurul om din lume care îţi putea purta o afecţiune sinceră şi să te preţuiască cum nu meriţi toată viaţa. De silă i s-a făcut rău, s-a dus la baie şi a vomitat, iar scrisorile, afară de una, le-a rupt şi le-a aruncat la coş…” „Disgraziata, gândii, înveselit, ai vrut să complici intriga tu însăţi şi să asişti cu voluptate la spectacolul înfruntării dintre mine şi Petrică, spectacol care n-ar fi avut loc dacă nu-i dădeai scrisorile. L-ai găsit pe Petrică într-una din fazele lui hiperumaniste şi ai ameţit de dorinţa de a-l chinui cu revelaţiile din scrisorile mele. Da, mi-aduc aminte, el a venit de-acasă în excursia aceea cu scrisoarea în buzunarul vindiacului şi te-ai delectat ascultând lectura ei cu mine de faţă. Arbitrai! Adică ai încercat s-o faci şi ai fi vrut să ne vezi pe amândoi ridicându-te în slăvi şi noi doi îmbrăţişându-ne şi umilindu-ne în faţa măreţiei sufletului tău, pe care nu-l meritam niciunul.” „M-a întrebat: îl iubeşti? continuă

Matilda. Cum o să-l iubesc, i-am spus, dacă l-aşi fi iubit nu-ţi arătam scrisorile. Dacă ne despărţim, Petrică, nu ne despărţim din pricina lui. Şi totuşi îl iubeşti, mi-a răspuns el cu o mare tristeţe, te atrage, nu-ţi dai seama, omul ăsta are în el atracţia abjecţiei, chiar şi acum după ce am văzut la ce se reduce un om, tot nu pot să-l detest… Da, da, aşa este, dacă ar depinde numai de mine, aşi trece peste istoria asta şi i-aşi rămâne mai departe prieten… Şi asta mi se întâmplă mie, că sunt bărbat, dar ce i se poate întâmplă unei femei cu un suflet atât de pur ca al tău…” „I-auzi! gândii, te pomeneşti că asta e greşeala mea, că nu i-am spus niciodată cât e de pură. N-am fost atât de ridicol ca Petrică, ar fi trebuit să încerc. Pesemne de aceea o exaspera primul ei bărbat, care când o auzea vorbind astfel îi spunea du-te-n…” „Şi acum mă întreb cum am putut suporta atâtea josnicii, continuă ea cu o expresie iluminată (se vedea că nu-şi încăpea în piele de mândrie că în sfârşit redevenise ea însăşi), ar fi trebuit să-ţi dau paşaportul chiar de-atunci, când în faţa lui Petrică sfâşiat de durere ai încercat să te urci pe mine! Ce mârşăvie! Te-ai gândit vreodată cât eşti de abject?” „Da, îi răspunsei în sinea mea, chiar de-atunci şi ţi-am şi spus că nu vreau să te mai văd şi o să te dau uitării. Te şi dădusem, dar în aceeaşi seară când m-am întors acasă te-am găsit plimbându-te rătăcită prin faţa porţii mele! Nu-ţi era ţie gândul la paşapoarte!” Contemplam, în timp ce ea vorbea, zilele şi anii de singurătate cate mă aşteptau în mijlocul cărţilor şi caietelor mele, într-o simplă odaie în care, îmi spuneam, nu va mai intra nici o muiere, pură sau impură! O să găsesc eu până la urmă să intru undeva, poate chiar în uzina unde lucrează tatăl meu, cu acel director inteligent care gândea că o ispăşire încetează de îndată ce omul a redevenit liber… Cartea pe care o voi scrie va fi scurtă, cât Manualul lui Epictet, dar viaţa ei va fi lungă şi va deveni de actualitate în chiar timpul vieţii mele. Silvia o va descoperi şi va putea să vadă, ea cea dintâi, cine este tatăl ei… Elanul pe care îl simţeam cum creşte în mine mă

smulse parcă din casa asta în care nu mai aveam ce căuta şi închisei ochii…”Nu pot spune, gândii, că n-am trăit destul pentru a-mi dedica tot restul vieţii numai muncii mele. Cunosc şi faţa şi reversul lucrurilor şi nici o surpriză nu mă mai poate clinti… Doar melancolia poate, boarea tristeţii, mâhnirea (duşmanul meu!), dar voi rezista şi voi găsi eu un drog împotriva lor…” „. Aha! exclamă Matilda, nu răspunzi, nu-ţi mai convine, nu eşti capabil să-ţi vezi abjecţia în faţă. Păi cum s-o vezi când te contopeşti cu ea? Sigur, în mintea ta are altă denumire, ceva nobil, frumos, filosofic, spirit, ehe, ceva cosmic, cum o să crezi tu despre tine că eşti un zero? Nici nu e uşor, trebuie să recunosc că şi mie mi-au trebuit ani de zile până să descopăr până unde am căzut trăind cu tine…” „De ce m-o fi insultând femeia asta? exclamai şi eu, de astă dată tare şi uitându-mă absent pe deasupra capului ei pe fereastră, care se albăstrea sub înserare. Ce dracu ţi-am făcut, ce-ai cu mine, cotoroanţă isterică? Nu te mai osteni, ştiu totul, nu m-ai iubit, m-ai pândit, vrei să spui că şi cei doi ani când m-ai făcut s-o cred au fost o minciună, că te-am sedus, tânără fecioară!” „Da, strigă ea, au fost doi ani de coşmar, toată lumea era uimită, Matilda, ce e cu tine, trezeşte-te, nu te recunosc, Matilda, nu mai eşti tu! Abia când am rămas însărcinată m-am îngrozit: ce mi se întâmplă? De cine m-am legat eu pentru toată viaţa? Ştii ce s-a întâmplat atunci, noaptea târziu când te-am aşteptat să-ţi spun ce mi-ai făcut şi ce mi-ai zis! Am vrut să mă duc să întrerup sarcina. Ăsta e bărbat, care îmi spune că o să-mi pună copilul pe băţ chiar în clipa când soţia lui îl anunţă că va fi tată şi o să-l arunce într-o prăpastie? Trei zile şi trei nopţi am auzit în urechi vorbele astea. Dar m-au oprit toţi, şi Tasia şi Petea şi Vasia şi chiar Tamara, de care ţi-ai bătut joc… Da, da, Tamara, căreia i te crezi superior, s-a dovedit că e cu un cap mai presus decât tine. Ce vină are copilul, a zis ea, că tatăl lui nu e zdravăn la cap? De ce să-l scoţi? Ai destul timp pe urmă să te desparţi de el!”

Va să zică povestise totul alor ei! Şi eu care crezusem că viaţa noastră în doi e un secret! Te pomeneşti că ştie tot oraşul, poate chiar şi Ion Micu… „Singură spui că n-o să mă apuc eu acuma să cred despre mine ceea ce îmi spui tu. Încât, continuai eu paşnic, e zadarnic să mai insişti! Nici eu n-o să mă apuc să-ţi spun că între mintea ta şi a unei măgăriţe nu e nici o deosebire. Una că nu te-aş putea convinge, al doilea că nu sunt nici eu de fapt convins, deşi am avut multă vreme senzaţia asta netă, care separă un om de un animal, când ne aflăm în preajma lui: vezi că are ochi, are gură, cu care mănâncă ca şi un om cu care te înţelegi, se dă la o parte când îi spui să se dea, munceşte când îl pui la ham şi totuşi simţi tot timpul că între tine şi el e un zid, un gol de netrecut, în ciuda comuniunii cu el a unui sentiment care nu se desminte, că suntem amândoi fiinţe vii, care ne ajutăm unul pe altul în această viaţă şi într-o zi vom avea aceeaşi soartă, adică vom muri. Da, am avut de multe ori această stranie senzaţie că acest gol, acest zid invizibil există şi între noi doi, dar n-am încercat niciodată să te insult şi să-ti spun, ba chiar pot să afirm că acest gol şi acest zid m-au fascinat totdeauna, mi-au mobilizat toate forţele sufleteşti să trec prin acest neant şi uneori mi-a reuşit, sau cel puţin aşa mi s-a părut. Ai avut tu grijă să-mi sugerezi că totul e zadarnic… Şi totuşi nu sunt convins că ai o gândire de măgăriţă. Eşti o măgăriţă biblică, vorbeşti… Vezi cât de puţin sigur sunt chiar în judecăţile mele rele despre tine, în schimb tu plesneşti de convingere în ale tale. Îţi faci bărbatul nemernic, abject, ticălos, canalie… Pe ce te vei fi bizuind? Îţi spun drept, te invidiez! Joci tare!” „Pe ce mă bizui? ridică ea vocea. Pe ce mă bizui? Ajunge să mă uit la tine şi să-mi apară convingerea că nu mă înşel. Numai felul cum rânjeşti, dacă te-ai vedea… (Nu rânjeam niciodată!) Nu ştiu cum o să scap de greaţa pe care o simt la gândul că m-am culcat atâţia ani cu tine, că te-am lăsat să te apropii de mine!”

Izbucnii în hohote. „Totuşi ai o minte de măgăriţă, deşi vorbeşti, îi spusei schimbându-mi cu o mare satisfacţie picioarele pe birou, altfel n-ai proiecta acest sentiment asupra trecutului. Când nu mai iubeşti, poate să apară şi această repulsie, această greaţă pentru un om care nu-ţi mai place, dar asta nu înseamnă că a existat totdeauna. Există acum, asta da, şi un om curat, un ins care face bravadă de puritate sufletească, nu aruncă ceea ce simte acum peste ceea ce a simţit altă dată. Fiindcă se naşte o îndoială: cum ai putut suporta această repulsie atâţia ani? Cine se înşală atât de grosolan atâta vreme n-are şanse să-i apară convingerea că nu va cădea într-o murdărie şi mai mare. Vrei să-ţi exemplific cu ceva, dacă e vorba să ne luăm după ceea ce ne apare că ar arăta celălalt? Mai înainte, în hol, în timp ce eu îţi puneam o întrebare, cum ai îndrăsnit să te duci la amantul tău să mă salveze el pe mine (întrebare la care n-ai răspuns, ţi-o pun şi acuma), ai avut tot timpul pe chip un surâs murdar. Nu-ţi spun ce-aşi fi putut gândi eu în clipele acelea, ce-mi sugera acel surâs, pe care îl mai văzusem odată, pe vremuri, fiindcă eu nu mai mă iau după semne de-astea, care ne pot înşela, cum s-a întâmplat atunci, în acea noapte nefericită, când te-am lovit… Nu vreau să-mi aduc aminte, dar de-atunci m-am hotărât să nu mai interpretez rânjete, surâsuri, clipiri din ochi, care pot avea cu totul alte mobiluri decât ceea ce îmi pare mie. Tu vroiai să-mi spui că eşti însărcinată şi mie mi s-a părut că exprimai opinia tâmpă a unei soţii care nu crede că e ceva de capul bărbatului ei! Rânjeai spunându-mi că nu mi-ai distrus „opera” apropos de spartul biroului şi răsfoirea caietelor mele. Înţelepciunea, Matilda, e un drum pe care tu nu l-ai străbătut şi nici n-o să-l străbaţi vreodată şi în asta constă tăria ta… Te-ai măritat de trei ori, te mai măriţi a patra oară! Ei şi? Poţi să te măriţi şi a cincea oară şi de ce nu şi a şasea? Bine că ai făcut un copil care te salvează de la derută!” „Aha, exclamă ea sarcastică, va să zică pe-asta te-ai bazat tu când te purtai cu mine mai rău

decât cu o vită (ai şi spus adineauri că simţeai că sunt o vită) că n-o să mai mă despart de tine fiindcă mă mai despărţisem înainte de doi bărbaţi! Te-ai înşelat amarnic!” „Bine, zic, m-am înşelat, se mai întâmplă, îmi pare rău, sunt chiar mâhnit, şi ce mă-ta ai vrea să fac? Ai aerul că ar trebui să fac ceva!” „Să te spânzuri, şuieră ea cu o intensă ură (şi un alt sentiment îi ţâşni, orbind-o, pe sub acest şuierat), ţi-am spus, zise, să nu mă mai înjuri. Îţi crap capul”, şi într-o clipă fu în picioare, se apropie de birou, puse mâna pe singurul obiect de pe el, un presse-papiers mare de cristal şi îl ridică în aer: avu doar o clipă de ezitare, apoi mi-l aruncă de-aproape drept în cap. Mă avertizase într-o zi şi se ţinu de cuvânt. Avusei şi eu o secundă de ezitare: să mă feresc sau s-o sfidez? Nu mă ferii decât când bolidul ţâşni; izbi în braţele mele care se ridicaseră fulgerător şi îmi acoperiseră fruntea. Totuşi un colţ al presse-papiers-ului pătrunsese printre degete fiindcă de îndată simţii ceva cald cum mi se prelinge pe obraz şi îmi văzui şi dosul palmelor şi apoi parchetul stropit de picături groase de sânge. Foarte groase, roşii şi late, şi cu stropi. Citii pe chipul ei cum arăta al meu, desigur o mască însângerată care îi inspira groază, dar nicidecum regretul pentru ceea ce făcuse. Dacă aşi fi zărit cea mai mică urmă că s-a trezit din rătăcire, furia mea s-ar fi retras. Atunci sării şi îi tăiai zadarnic drumul spre uşă, fiindcă nici nu se gândise să fugă. „Să nu te-apropii, zise, fiindcă îţi scot ochii şi n-o să mai vezi lumina zilei.” Şi fiindcă mă apropiam, în timp ce se retrăgea încet spre fereastră: „Atenţie, strigă, unul din noi doi nu va mai ieşi viu din această odaie.” De ce? mă întrebam… A, da, îmi trecu prin faţa ochilor ca o fantasmă, revelaţia, ceea ce îi spusesem, da, toate cuvintele mele o loviseră adânc şi nu înjurătura. Aha! Nu suportă, în timp ce eu trebuie să suport… Eu trebuie să fiu blând… Da, aşi fi fost, dar ea vroia să şi fugă la viitorul ei bărbat, să-mi ia şi copilul şi să mă şi spânzur. Şi de ce toate acestea? Desigur, fiindcă am iubit-o foarte tare, de ce altceva? Holbată la chipul meu, nu

observase că în acest timp îmi desfăcusem pe nesimţite cureaua de la pantaloni, avui chiar timp să ţin catarama în mână, nu vroiam să desfigurez halucinantul ei chip, care şi acum când o priveam îmi era drag… Reacţia ei fu târzie când o croii totuşi peste faţă cu atâta violenţă încât în aceeaşi clipă mi se făcu întuneric în cap. Se repezi spre mine şi mă trezii cu ghearele ei în gât; le desfăcui cu greu şi înţelesei că dacă n-o lovesc, o mare incertitudine ar fi planat asupra sfârşitului acestei încăierări, eu încercând s-o cruţ, ea nedând înapoi de la orice-ar fi… „Ah”, strigai cu disperare, cu greaţă şi cu mânie, şi îi dădui peste acelaşi obraz una după alta trei palme care o culcară la pământ. Fuseseră chiar atât de năprasnice? Căzuse cu faţa în sus, cu braţele în lături şi cu un picior în desordine care îi ridicase rochia. Mă ustura gâtul, mă ştersei cu un gest mecanic. Dosul palmei mi se retrase plin de sânge proaspăt. Respirai adânc: bine că se sfârşise. „Ridică-te, îi spusei, am ajuns departe, un final demn de timpurile moderne.” Dar ea nu se trezi, nu dădu nici cel mai mic semn de viaţă. Mă apropiai, mă lungii alături de ea şi îi şoptii în ureche: „Trezeşte-te, Matilda, ei, haide, o să scapi de mine, adio! Te aşteaptă noua ta viaţă, sus, iubito, coşmarul tău a luat sfârşit! Vei fi regina Angliei, supuşii unui imperiu, deşi emancipaţi, vor privi chipul tău pe bancnote şi în hohotele lor de râs respectuoase, te vor iubi… Păstorii din Australia, popoarele primitive din deserturi, care trăiesc mâncând viermi şi lăcuste prăjite, se vor închina reginei mame… Ce idioţenie… Matilda, trezeşte-te!” Şi îmi apropiai gura de a ei şi începui s-o sărut, s-o mângâi netezindu-i tâmplele. Sărutam o gură întredeschisă, fierbinte, dar străină şi fără respiraţie. Şi o mare tăcere mă înconjura. „Matilda, îi şoptii, iar, luând-o în braţe, iubita mea, hai, trezeşte-te (şi în clipele următoare o iubii ca totdeauna pregătit să-i aud răcnetul de împotrivire, dar nu fu nici un răcnet). Sunt eu, bărbatul tău, asta n-a însemnat nimic niciodată pentru tine? O, tu, pe care te-am adorat, nefericită fiinţă pe care lumina

soarelui te va mai lumina încă, nu mă vezi, nu mă auzi? Matilda! Pe tine te chem! Trezeşte-te…!”

Şi dacă moare? îmi trecu prin cap. Mă ridicai şi rătăcii prin birou asaltat de gândul că astfel se petrec nenorochile, şi ucigaş e cel care a lovit cel mai tare, chiar dacă… Da, în faţa morţii orice justificare sporeşte vinovăţia… Şi ce dacă… Trebuia pentru asta… Dar dacă… Aha! Şi dacă aplic varianta Vintilă? Cum, dar o şi aplicasem… Trebuia dusă până la capăt…

Ieşii şi intrai în bucătărie, smulsei de lângă chiuvetă o găleată, o umplui cu apă şi revenii în birou. Fleoşc! o aruncai peste ea. Sări în sus cu un ţipăt înalt şi putui aprecia cu satisfacţie eficienţa metodei. Era vie, rezistase declaraţiilor mele patetice de dragoste, sărutărilor şi mângâierilor mele, neliniştii paşilor mei… Dar cum? Apa e elementul în care s-a produs şocul primordial al naşterii vieţii, un trăsnet şi lanţul de amino-acizi a început să palpite… „Niciodată n-o să-ţi iert asta. M-ai violat în timp ce eram leşinată!” Şi se ridică împleticindu-se, în timp ce apa îi curgea şiroaie din creştet până în tălpi. „De unde ştii, îi zisei, că te-am violat, dacă erai leşinată?” „Nemernicule, o să mi-o plăteşti.” „Ba te rog să păstrezi o amintire de neşters a acestor clipe, niciodată nu te-am iubit mai mult…” „O să sap în faţa casei mele o groapă şi o să arunc cu mâinile mele pământul peste cosciugul tău.” „O să dau cu usturoi pe la pragurile casei mele şi n-o să mai poţi intra niciodată înăuntru…”

Era o combinaţie între metoda Vintilă şi varianta Acojocăriţei. La care se adăuga ceea ce între cei doi nu se petrecuse: despărţirea. O aşteptam. Între mine şi Matilda cuvintele îşi pierduseră înţelesul. Eram amândoi muţi, totul fusese spus, tot ceea ce vedeam îmi era străin, urechea ei, da, urechea care îmi fusese atât de dragă îmi părea a fi a unei vampiriţe, paşii pe care îi iubeam în mişcarea lor îmi păreau acum diformi, mâinile mari de care mă ataşasem, dar care ridicaseră asupra mea presse-papiers-ul greu de

cristal, labe simieşti bune pentru copaci… Pe această catastrofă nici ea nu îndrăzni să aibă chiar de îndată vreo iniţiativă. Ai fi zis că nimic n-avea să se schimbe…

XXVIII.

Dacă omul ar acorda morţii măcar un minut pe zi de meditaţie, conflictele în care ar fi implicat şi-ar micşora importanţa şi soluţiile cele mai rele l-ar speria mai puţin, ar fi oricum mai îndrăzneţ şi s-ar bucura mai mult că există. Suntem însă făcuţi să nu putem concepe în noi înşine că am putea muri, să simţim adică, nu doar să gândim, că murim în minutul acela, că totul s-a sfârşit, fiindcă altfel ştim prea bine că într-o bună zi va trebui să pierim. Ei, da, gândim, dar această bună zi o să fie cândva, nu acum, până atunci, ehe, mai e! şi continuăm, prizonieri ai forţei noastre vitale, să mărim nemăsurat, cu secretă şi puternică lupă, gesturi şi cuvinte care ne chircesc sufletul.

Astfel gândeam în timp ce medicul se uita zadarnic şi îndelung în gâtul meu, să vadă ce am. Curând după întoarcerea Matildei de la Bucureşti şi scena de violentă desgolire care urmase, răguşisem cu totul, abia mai puteam rosti cuvinte. „Nu e răceală, mormăi specialistul, totul e curat, amigdalele, faringele, laringele… Trebuie să fie o infecţie, să facem nişte analize şi atunci, dacă va fi cazul, îi tragem cu penicilină.” „Infecţie de la ce?” zisei. „De la nimic, răspunse el dând din umeri. Chiar când nu detectăm un proces inflamator, infecţia poate fi prezentă.” Sau cancer, gândii. El apare astfel, fără dureri şi fără procese inflamatorii. „Aţi avut vreun sifilis?” zise medicul. „Nu!” „Lucraţi în mediul toxic?” „Da, am lucrat.” „Unde?” „La Baia Sprie, în minele de plumb, zisei, dar sunt doi ani de-atunci… În ultima vreme am lucrat câteva luni la deratizare.” „N-are importanţă că a fost acum doi ani, zise el trecând peste precizarea ultimă, iritările astea pot apărea şi după zece ani, de pildă în împrejurarea de care vorbiţi, o reintrare într-un mediu toxic… Cât aţi lucrat în mină?” „Un an…” „N-ar fi o cauză obligatorie, fiindcă ar

însemna că majoritatea minerilor, sau în orice caz un procent mare, să… deşi… în sfârşit, n-am auzit de îmbolnăviri alarmante în astfel de mediu… Vi se dădea lapte?” „La început, da, pe urmă a fost mai rău, dar am plecat…” „Unde?” „La canal…” „În copilărie aţi suferit de gât?” „Da, de amigdale, dar treceau singure…” „Altfel vă simţiţi bine?” „Nu prea, dacă mă uit fix într-un singur punct, când stau culcat, obiectul se dublează, îl văd cu ochii mei cum…” „Ar putea fi diplopie, dar mai sigur e o oboseală, o avitaminoză… Câte ore stăteaţi în mină?” „Şi unsprezece!” „Nu mă pronunţ, o să vă vadă un specialist… Trebuie să vă internaţi…”

Iată ce simplu e, gândii apoi ieşind în stradă. O să mă internez şi o să ies cu picioarele înainte. Nu, nu e bine! mă revoltai. Or să mă ducă la morgă şi cum să stau eu acolo, singur, în întuneric? Cine m-a părăsit? Unde e natura mamă? Extincţia vieţii (căci moartea nu există) trebuie să se petreacă simplu, undeva într-o pădure, la marginea unei ape, într-un ultim somn care să te facă să visezi, în timp ce auzi încă foşnetul etern al copacilor şi susurul undelor, şi să doreşti că trebuie să te trezeşti, da, de îndată, să te îmbraci şi… fiindcă te aşteaptă… minunata ei tâmplă desvelită sub pieptănătură, surâsul ei care…despre ce tâmplă şi despre ce surâs era vorba?… A, nu, nu ale Matildei, ale fetei care trecea. Da, iată, sunt în pericol şi fiinţa mea tot nu crede că aşi putea muri, mă uit după fete, chiar întorsesem capul… „Une passante…”

Dar nu dădui urmare acestor impulsuri, nu părăsii casa şi nu fugii într-o pădure, cu puţinul glas care îmi mai rămăsese îi spusei Matildei: „Mă internez! Am cancer.” Ea ascultă fără să tresară această declaraţie, cu o răceală directă şi totală, exprimată printr-o uitătură dintr-o parte, cu pleoapele pe jumătate închise şi eu gura strâmbă, sub un rictus de infinit dispreţ, a cărui urâţenie mă făcu să mă întreb dacă mai văzusem vreodată în viaţa mea o femeie atât de pocită.

„De ce într-o pădure şi la marginea unei ape? mă mirai apoi după câteva zile în spital. Trebuie să murim aşa cum trăim. Ne naştem în spital şi murim în spital, cum bine s-a zis.” Era spre seară, orele de vizită se terminaseră şi nu simţeam nici o melancolie că pe mine nu mă vizitase nimeni. Deşi trăiam în acelaşi oraş, părinţii mei erau departe şi mai departe era Matilda, cu care trăiam în aceeaşi casă. Dar repede mă familiarizasem cu salonul de muribunzi în care fusesem internat. În stânga mea era un individ palid şi mai lung decât patul în care zăcea şi care mereu se plângea că nu poate să-şi întindă şi el picioarele măcar acum când. „Când o să mor ce-o să-mi faci, o să-mi atârne labele peste pat… Mai bine stăteam acasă…” Sora îi răspundea surâzând că n-au alte paturi şi el mereu se văita, nu de ulcerul de care fusese operat, ci de acest inconvenient cu patu-acela. Şi sora de ce surâdea?… În dreapta un ins urât, cu o vie privire, căutând de la mine o confirmare că nu va muri, deşi corpul lui era plin de ceva vopsit, pe burtă, pe braţe, pe picioare… Numai ochii îi erau curaţi. Pe rândul celălalt era unul care în timpul nopţii băuse apa din rezervorul de la closet, fiindcă apa din robinete se oprise: un diabetic care intra mereu în comă… Iar eu eram unul care n-avea glas. Nu-mi făcea rău nicidecum faptul că mi se dăduse aci un pat printre aceşti condamnaţi: eram şi eu unul, deşi mi se spusese că era „provizoriu”, până se va elibera un pat la secţia… Şi pronunţând cuvântul „provizoriu” sora avusese o clipire veselă din pleoape, parcă ar fi vrut să spună că totul e aşa, în general, provizoriu, şi binele şi răul, şi sănătatea şi boala, până murim, când totul devine definitiv. „Aşa mi-a spus şi mie, îmi şopti vopsitul, şi stau aici de trei luni de zile. Mă ţin pentru experienţe, vin cu studenţii şi discută pe pielea mea… îi interesează… într-o zi m-au şi fotografiat. De ce suferiţi?” îi făcusem un semn la gât şi gâjâisem: „n-am 'las…” „A, n-aveţi glas! Asta trece, văd că încolo vă simţiţi bine… Se poate trăi şi fără glas, îmi spuse el cu o intensă privire

desnădăjdurtă, eu mi-aşi da şi urechile numai să scap de râia asta care îmi mănâncă pielea.” Şi îşi desveli pijamaua să văd că nu era vopsit numai pe faţă. Îl întrebai cu o mişcare energică a capului: ce e? El înţelese imediat: „Nimeni nu ştie ce e, zise cu o bizară mândrie, ca şi când asta constituia oricum un soi de compensaţie, nici un doctor…”

Sosirea unuia nou, am observat adesea, stârneşte în cei care stau mai demult la un loc un fel de euforie generală. Tot astfel se petrecu în primele ore de la internare, prima mea zi de internare în spital. „Cum să nu ştie? zise palidul izbind furios cu piciorul în tăblia patului. Aşa cum eu ştiu că am fost operat de cancer la stomac şi nu de ulcer, şi că n-o s-o mai duc mult, aşa ştii şi tu ce ai: boală de piele şi că într-o zi o să ţi se urce la ficaţi şi o să te cărăbăneşti de-aici gata mort. De câţi ani suferi? Ei?” „De vreo şapte ani!” zise vopsitul umil, sperând parcă într-o revelaţie în favoarea sa din partea celuilalt, deşi furia aceluia nu-i promitea nimic bun. „Şi ce i-ai spus profesorului când le-a întrebat?” „Că mă ustură aici”, răspunse acela arătând cu mâna în dreptul corpului. „Ei, acolo sunt ficaţii. Înseamnă că boala a intrat înăuntru. Degeaba te vopsesc ei pe dinafară.”

Dar de ce era el furios? Şi din pricina patului, în care din când în când izbea cu piciorul, dar şi din altceva, cum aflai de îndată. „Şi tu care credeai că o să te faci bine, că o să ieşi de aici şi o să te bucuri de ceasul meu!”

Palidul mi se uită în ochi şi îmi povesti cu un glas ca de avertisment, să mă feresc de vopsitu-ăla: „Cu o zi înainte să fiu operat a venit la mine şi mi-a cerut ceasul.” Şi trase cutia noptierei şi îmi arătă un fel de ceapă şi la formă şi la culoare, cu un lanţ mare de alamă sau de argint. „Ceasul meu, pe care îl am de la bunicul, merge cu o precizie fixă, nu-l dau eu pe unul de-astea, extraplate, care merg după fabrica de iaurt şi nu durează mai mult de trei ani şi încep s-o ia razna. Ei, şi vine el la mine şi-mi zice: dă-mi mie ceasul să ţi-l ţiu! Să mi-l ţină, aşa a zis, dar s-a gândit că

dacă muream sub cuţit să şi-l păstreze pentru el! Mă vopsitule, eu am să mor peste trei zile, dar nici tu nu apuci toamna.”

Între timp se aşezase lângă mine pe pat un ţigan sau mai bine zis un om care se vedea că îşi petrecuse începutul verii undeva la mare, fiindcă era foarte frumos bronzat, nu avea trăsături de ţigan. „Şi tu, de ce râzi? îl luă şi pe el în primire palidul. Tu o să te faci de la o zi la alta şi mai negru şi… tu o să mori în trei săptămâni! îi prooroci el. Ai venit prea târziu, boala ta e înaintată.” „Ba o să se vindece, la început era şi mai bronzat ca acum şi nici nu putea să umble”, „zise vopsitul. „Şi dacă scapă ce viaţă e aia, să-ţi facă câte trei injecţii pe zi? se răsti cancerosul. O să moară în somn, o să vedeţi.” Ăsta ce i-o fi făcut? mă întrebai. „Dumneata, zise vopsitul cu obidă, fiindcă situaţia în care te afli e destul de gravă, ai vrea să murim noi toţi şi singur să te faci bine!” „Nu se face nimeni bine, răspunse palidul mai potolit. Uite, ăla de colo, care bea la apă cu căldarea, într-o zi n-o să mai iasă din comă şi adio viaţă!” „Ba se echilibrează, răspunse acela cu un glas ştiinţific, ca al lui Vaintrub, ca şi când ar fi fost vorba de altul. Am mai avut eu dereglări de-astea şi le-am stopat.” „Da?! se miră palidul cu dispreţ. Şi atunci de ce te-au adus aci?” „Provizoriu, din lipsă de paturi!” „O să vedeţi voi provizoriu! continuă operatul cu humor. Singurul care o să scape e domnul care a venit acum. E voinic, e tunar, moartea nu recoltează victime printre tineri decât în mod excepţional. Voi toţi credeţi că sunteţi bolnavi! Trebuie să muriţi, asta e, sunteţi bătrâni, aţi trăit destul, şi nu că… El n-are glas! Ei, n-are, o să înveţe alfabetul-ăla cu degetele şi o să se descurce. O să gândească mai mult şi o să fie mai inteligent decât alţii neavând posibilitatea să spună prostii…'„ Toţi începură să râdă, privirile li se eliberară parcă de acea nelinişte care fără ştirea lor le licărea în fracţiuni de secundă în ochi în timpul peroraţiei palidului. Da, vorbe, glume, moartea e un mister, nimeni nu ştie când

vine şi asupra cui. Uneori scapă cel mai grav atins şi dimpotrivă este luat unul care… Câte nu s-au văzut…

Şi totuşi, în ceea ce îl privea pe el cel puţin, palidul avusese o stranie previziune. Se făcuse linişte după ce orele de vizită se terminaseră. Bolnavii îşi ronţăiau biscuiţii, aduşi de rude, fursecurile, toate acele preparate permise de direcţia spitalului, în afară de mâncarea gătită. Cei apropiaţi erau mai împăcaţi, acuma fie ce-o fi, mori tu, dar îţi trăiesc copiii, vorba ăluia cu picioarele lungi, ai îmbătrânit, e rândul altora… Palidul însă avusese o zi grea, veniseră la el nevasta şi feciorul, un băiat de vreo douăzeci de ani care nu se apropiase de pat de la început… „Nici n-ar fi trebuit să viu”, începuse ea aşezându-se pe pat. Era grasă, nici ea prea tânără, dar cu o privire în care pofta de viaţă şi bucuria de a trăi aveau ceva animalic şi dur care îţi stârneau invidia şi neliniştea: pe ea n-o speria nimic, iar propria-i moarte o sfida nu prin vreo gândire, ci printr-un impuls vital cinic şi nestăpânit. „Nici nu trebuia să vii, îi şopti el cu o silă nemăsurată. Am uitat să spun sorei să te oprească la poartă.” „Pe mine să mă opreşti tu la poartă! zise ea. Mai poţi tu să opreşti pe cineva? Ia încearcă! Nu ţi-a ajuns cât ai trăit, câte ai făcut, credeai că n-o să vie ceasul să-ţi iei adio de la curve şi beţii cu care ai tocat tot ce-am avut şi m-ai lăsat cu casa goală şi singură cu un copil de crescut. Uite-l colo! Nu tu l-ai făcut mare! Nici nu vrea să te vadă! cum nici tu n-ai vrut!” „Nici eu nu vreau să-l văd, zise palidul. E pe modelul tău!” „A, nu vrei să-l vezi! exclamă ea sarcastică. Ia vino încoace, Puiule, îl chemă ea cu un glas din care se înţelegea că scena fusese gândită şi bine pregătită dinainte şi calculată şi această ipoteză. Nu vrei să-l vezi, lasă că vrea să te vadă el pe tine.”

Tânărul se apropie şi rămase ţeapăn înaintea omului lung şi bolnav, care n-avea loc în pat şi se pare nici pe lumea aceasta, şi nici măcar gândul că lăsa în urmă un băiat. „Uită-te la el, porunci mama. Uită-te tu, că el n-a avut timp! N-a ştiut ce înseamnă să aibă un băiat. Uite, ăsta e taică-

tău, care te-a părăsit de la şapte ani!” Vorbea cu o claritate din care puteai să-ţi dai seama că gândirea ei n-avea şovăieli şi puncte de suspensie, o gândire distilată şi pură ca un cristal, fără îndoieli că între un muribund şi un om sănătos ar putea exista vreo deosebire şi că vechi adevăruri „ar putea fi cumva uitate. „E galben, nu mai are mult de trăit, continuă ea ca şi când ar fi spus: e obosit, să-l lăsăm să se odihnească, a muncit mult. Uită-te! Uite în ce hal a ajuns! Blestemul de copil terţă. Mamă, mi-a spus (ascultă aici! făcu ea o parantează ameninţătoare), care e boala cea mai grea pentru un om? Cancerul, mamă! Ei, pe tata să-l lovească un cancer! Aşa a zis! Şi uite că aşa s-a şi întâmplat!” De unde o fi ştiut? Pesemne se interesase: sunt soţia lui cutare, ce boală are bărbatu-meu? Şi medicii i-or fi spus, căci familiilor li se spune.

În clipa aceea palidul îşi duse fulgerător braţul la ochi şi, până ce individa plecă, nu şi-l mai luă. Dar putea auzi! „Nu-i nimic, reluă ea, nu vrei să-l vezi, te vede el. O! Oi fi crezând că îl impresionezi în ultimele clipe? Spune-i, Puiule, să audă ce gândeşti tu despre el, să culeagă roadele, poate se face bine şi o să-i treacă prin cap să vină să te vadă, să-ţi aducă şi el ţie o jucărie de pomul de Crăciun.” „Mamă, zise băiatul cu o voce iritată şi cu o expresie străină atât de maică-sa cât şi de omul lungit în pat, hai să plecăm!” „Auzi, vrea să plece, nu-i pasă de tine, reluă ea fără intenţia de a se ridica şi să-l cruţe. Nici n-are de ce să-i pese.” „Ieşiţi afară că vă omor”, şopti palidul. „Tu pe noi! exclamă ea parcă reflectând. Adică n-ajunge câte ne-ai făcut, vrei acum să ne omori!… Auzi, Puiule!”

Devenise visătoare. Întinse mâna spre noptieră şi trase încet sertarul. Vru să-l închidă la loc, dar se răzgândi, luă de-acolo ceasul, îşi desfăcu poşeta şi îl aruncă înăuntru, după care o închise cu o puternică trosnitură. Fiindcă în clipele acelea nu mă gândeam că Matilda ar fi putut să mă viziteze şi scena îmi devenise insuportabilă, mă ridicai de pe pat şi ieşii în curte. Când revenii spre seară, după vreo două

ore, palidul era singur şi continua să-şi ţină braţul la ochi. Mă apropiai cu gândul să-i spun ceva. Îi vorbii, dar nu-mi răspunse. Îl apucai de braţ şi i-l dădui uşor la o parte. Braţul căzu moale cu acea mişcare nefirească din care flexibilitatea controlată a unui braţ viu dispăruse. Ochii pe jumătate deschişi aveau globul alb şi asimetric, iar pupila revulsată. Murise…

XXIX.

A doua zi m-au mutat într-o rezervă de trei paturi şi veni şi medicul cu rezultatul analizelor. Se aşează alături de mine pe pat şi cu o voce blândă şi protectoare îmi spuse că n-am nimic, nici un proces infecţios nu s-a depistat în organism. „Chestia aia din gât e o ciudăţenie, poate să treacă în câteva săptămâni, dar poate să şi dureze, sunt fenomene care ne scapă. Există atrofieri inexplicabile, la un ochi, la o ureche! Te pomeneşti că nu mai auzi şi uneori noi aflăm de ce. Alteori nu. Şi chiar când aflăm, se întâmplă să nu putem face nimic. Nu se mai hrăneşte un ţesut şi se usucă, ca la un pom o creangă. Dacă ţesutul e o porţiune de muşchi la un braţ sau la un picior, faptul n-are nici o importanţă (dacă atrofia nu e progresivă). Dacă e la epiglotă, cum e cazul dumneavoastră, chestiunea pare dramatică, dar nu trebuie s-o luaţi în tragic, s-ar putea să aveţi o carenţă a unor vitamine din pricina anilor pe care i-aţi petrecut pe unde aţi fost. Încercăm întâi aşa să vă administrăm puternice doze de vitamina A şi C şi, dacă observăm cea mai mică ameliorare, înseamnă că asta e cauza şi o să vă faceţi bine. Şi mai avem noi şi alte mijloace! Ar trebui să mâncaţi zdravăn… O să vă permitem să vi se aducă de-acasă, fiindcă la noi, din păcate…” („Nici vorbă, gândii, o să anunţ la poartă că dacă se va întâmpla să vrea să mă viziteze soţia mea, să nu i se dea voie să intre!”)

Prefăcându-mă somnolent şi apatic îl ascultam pe medic cu toate instinctele la pândă: ştia sau nu ştia ce e în gâtul meu? Aveam sau nu aveam „boala cea mai grea pentru un om!' cum spusese acel băiat care fusese adus de maică-sa

să vadă că blestemul său se împlinise. Era cea mai grea pentru că prognosticul era fatal, fiindcă altfel, după cum se ştia, cancerul „nu doare”… Atrofie era singurul cuvânt suspect care îi scăpase. Ce putea să ascundă acest termen din jargonul medical? Îi observam privirea, această fereastră a gândirii neexprimate, dar nu citii în ea nimic deosebit. Se uita la mine ferm, liniştit, sigur pe el şi doar, ca să zic aşa, vârful acestei priviri parcă îmi sugera: ştiu la ce te gândeşti, nu e, poţi să mă întrebi şi am să-ţi dau un răspuns neaşteptat. Şi îl şi întrebai rărind cuvintele, ca să fiu înţeles: „De unde ştiţi că nu e cancer?” „Are alte simptome!” răspunse el firesc. „Care?” „Chiar şi când ajunge să se vadă, bolnavul încă poate vorbi normal, în nici un caz nu ia vocea în câteva zile, cum vi s-a întâmplat dumneavoastră.”

Se putea şi asta, gândii, nimeni nu putea să ştie dacă până să ajungă aici, n-o pornise demult, dar el, desigur, îmi spunea că nu, şi eu n-aveam cum să ştiu cum sunt acele „alte simptome”. Un bolnav perfid a smuls adevărul unui medic venind la el cu o radiografie pulmonară a fratelui său. Cancer! a zis medicul. Da, dar radiografia nu era a fratelui, ci chiar a aducătorului ei. Unii nu vor să ştie, preferă speranţa, alţii, dimpotrivă, preferă certitudinea în locul îndoielii, mai chinuitoare pentru ei decât adevărul brutal. Eu făceam parte dintre cei care ar fi vrut să ştie, neiluzionându-mă; nemiloasa boală tot îşi va insinua cu încetul prezenţa şi mă va sili să-i acord drepturile ei. O să găsesc eu un truc ca să aflu, îmi spusei, deocamdată să vedem ce efect va avea tratamentul cu sus-numitele vitamine, ultima modă… „Aţi mai avut cazuri ca al meu?”, zisei. „Bineînţeles!”, făcu medicul. „Şi?” „Unul şi-a pierdut glasul după un pahar de apă cu gheaţă! Asta e!” ridică el din sprâncene, cu humor. „Şi nu şi-a revenit?” Dădu din cap cu sensul: cum şi-a revenit el să nu mai vorbim. „Mai rău decât vorbiţi dumneavoastră acum… Alţii au gâtul mai slab decât poftele şi trage-i pe el, săracu, mahorcă, alcooluri

tari, nu-i dau o clipă de răgaz să-şi vină în fire. Ţine cât ţine, pe urmă… cancer! Nu sunteţi fumător!” „Când şi când”, zisei. „Şi nici…” „Nu!” îmi puse mâna pe picior: „Facem aşa, începem cu tratamentul şi trebuie să vă treacă!… Dacă vreţi să vorbiţi la telefon cu doamna Matilda, mai spuse el surâzând cu simpatie, veniţi la mine în birou. Aripa asta unde ne aflăm a fost construită de ea acum trei ani, adăugă ca şi când aşi fi fost mirat că o cunoştea. O personalitate foarte puternică soţia dumneavoastră…” înţelesei cui datoram scoaterea mea din salonul de muribunzi şi solicitudinea specialistului…

Da, o personalitate foarte puternică! N-o putea împiedica pe ea un portar să vină să mă vadă, deşi lăsasem un bilet la poartă cu numele ei scris de mâna mea, să nu i se dea voie! Şi bineînţeles nu în zilele de vizită când putea fi aşteptată (o aşteptasem!), ci când vroia ea. În mod curios, intră în rezervă cu aer umil, însă pe chip cu o expresie de o răceală înspăimântătoare. Mă ridicai şi îi făcui loc pe pat, dar ea parcă nici nu mă văzu, se opri în dreptul ferestrei şi începu să se uite afară. Pe urmă puse mâna pe clanţa uşii-fereastră, o răsuci şi ieşi pe terasă. Înţelesei: vroia să-mi vorbească şi nu dorea să fie auzită de cei doi bolnavi din rezervă. Ieşii după ea şi ne aşezarăm în şezlonguri.

Dar mă înşelasem, timpul trecea şi gura ei rămânea mută, şi nici nu părea că are de gând s-o deschidă. De ce venise totuşi? Se uita fără să clipească peste grădina cu alei asfaltate a spitalului şi nu făcea nici un gest, încremenită parcă într-o încordare inumană. Mă uitai la mâinile ei, dar nu erau încleştate, cum mă aşteptam. Era după-amiază şi lumina soarelui care inunda terasa îi inunda şi chipul. Mă uitai la acest chip şi îl văzui îmbătrânit cu zece ani, cu puzderie de riduri în jurul ochilor, cu gura care începea de pe acum să semene cu a unui bărbat, cu bărbia anunţând viitoarea babă. Şi totuşi o tandreţe adâncă se urcă în mine contemplând acest chip devastat nu atât de ani, cât de nefericitul ei temperament şi mai ales de aversiunea pe

care i-o inspiram. Deodată se uită la mine parcă prinsă de o intensă alarmă. Îmi ghicise tandreţea? Îmi văzuse chipul care o exprima? „Dă-mi cheile de la casă!”, zise. Nu înţelesei, avui o clipă de ezitare, vrusei s-o întreb de ce, dar renunţai, mă întorsei în rezervă, luai cheile din sertarul noptierei şi i le adusei. Le vârî în poşetă, dar nu plecă, aşa cum mă aşteptam. Atunci îi spusei: „De ce îmi iei tu cheile?” Tresări parcă uluită: „De ce?! zise. Tu n-o să mai ai nevoie de chei pe acest pământ!”

Şi ochii i se albiră ca odinioară şi încrucişându-se ca un fulger cu ai mei nu mai ştiui dacă ură sau iubire ţâşnea din privirea ei parcă sălbăticită. Se ridică şi ieşi fără să se uite înapoi, deşi o însoţii câtva timp pe lungul culoar cu o mică speranţă că s-ar putea opri şi să aflu… Apoi rămăsei în urmă. Ce mai puteam afla?! Dădui din umeri: vrusese să mă lovească, dar mă simţeam liniştit… Bine, n-o să mai am nevoie de chei pe acest pământ! Ei şi? „Chiar te bucuri atât de tare? întrebai umbra, fantoma a ceea ce fusese odată Matilda. Bucură-te, dacă alte bucurii nu ţi-au mai rămas…!”

Şi în timp ce eram încă în spital şi fără glas, Matilda divorţa aşa cum spusese, în două săptămâni, şi părăsi oraşul. Citaţia mi-o aduse mama la trei zile după vizita Matildei, dar nu mă prezentai în instanţă. „Ţi-a trimis lucrurile la noi, zise mama, hainele şi cărţile. Taică-tău s-a bucurat că ai scăpat de muierea asta pe care nimeni n-o înţelege. Ce-o fi vrut de s-a măritat cu tine, dacă n-a vrut să faceţi casă împreună.” Dar eu ştiam şi îi spusei mamei: „E bătrână!… A îmbătrânit foarte repede!” „Nu e ea aşa bătrână, zise mama, ţi se pare ţie, care eşti mai tânăr, dar la treizeci şi ceva de ani nici o femeie nu e bătrână…” Aşi fi vrut să-i răspund că Matilda e bătrână în sufletul ci şi că foarte curând va îmbătrâni şi la trup şi n-a putut suferi gândul că tocmai atunci eu voi fi mult prea tânăr pentru ea, dar nu aveam glas să-i pot spune atât de multe cuvinte. „A fost Tasia pe la noi, continuă mama (să ştii că femeia asta ţine la tine), şi ne-a spus un secret. Vrea să nu-ţi pară rău

după ea, cică în ăi trei ani cât ai lipsit tu, o vizita unul Mircea, un şef mare care acuma e şi mai mare şi că după divorţ se duce după el la Bucureşti şi se mărită cu el. Că ar trebui să-ţi iei un avocat şi să încerci să obţii fetiţa, dar tot ea spune că nu poţi să te lupţi cu Mircea ăsta, tot n-ai să reuşeşti… Lasă, mamă, adăugă ea ca şi când ştirea m-ar fi lovit, o să-ţi faci tu copiii tăi, nu te necăji…”

Mama se apropie şi mă mângâie ca pe vremuri. „Te-ai făcut galben, îmi spuse, nu te mai gândi. gândeşte-te mai bine să te faci sănătos mai repede… Pe Silvia o să poţi s-o vezi când vrei, i-a spus Tasiei că oricând poţi să te duci la Bucureşti, s-o iei cu tine şi s-o ţii o săptămână… N-a fost să fie, mamă, mută-ţi şi tu gândul în altă parte!” Surâsei şi îi sărutai mâna. „Mi l-am mutat demult, îmi pare rău numai de fetiţă, care începuse să se lege de mine”, îi spusei, uimit că vocea parcă îmi revenise. „Nici o grijă, zise mama, o să rămână legată. Nici un copil nu-şi uită părinţii, orice-ar fi…” Şi abia acum îşi aduse aminte că venise la mine cu sacoşa plină, o puse pe pat şi scoase din ea o mulţime de pachete… Pui fripţi, ouă, plăcinte, prăjituri mici făcute de ea, pâine caldă tot din cuptorul ei şi o sticlă de vin roşu. În mod curios mi se făcu foame şi începui să mănânc flămând, trezit parcă la viaţă, şi ca şi când ştirile aduse de ea ar fi trebuit sărbătorite; desfăcui şi sticla de vin pe care o băui toată simţind că aşi mai fi băut una dacă aşi mai fi avut… Mama se uita la mine cu mâna la gură, gest de odinioară când suferinţa ei că trebuise să audă cuvintele rele ale băiatului care nu ştia ce spune îi rănise sufletul. Îi apucai mâna şi i-o dădui la o parte: nu, nu era de suferinţă, mama zâmbea, văzuse pesemne ceva pe chipul meu, un lucru pe care îl ştiu numai ele şi nu-l spun, un mare secret simplu: copilul e liniştit, e curat, e liber… îi e foame, nu e atent la ea, gândul îi zboară la ale lui… da, dar e tot al ei, pentru totdeauna…

PARTEA A ŞASEA.

I.

Abia după patruzeci de zile de tratament începui să observ o ameliorare a bolii de care sufeream. Dispărură, şi falsele fenomene de diplopie, efect mai degrabă al unei mari oboseli, după cum reconfirmă oculistul, oboseală adâncă, acumulată în cei trei ani de muncă forţată. Oricum, nu aveam cancer şi bucuria că scăpasem, a doua oară în viaţa mea, de moarte (în care crezusem cu întreaga mea fiinţă) mă făcu să uit de Matilda.

În spital mă vizitară într-o zi Ion Micu şi Clara şi îmi aduseră flori. Evitând să se uite la mine, dar nu pentru că ar fi crezut că sunt bolnav, fără să excludă însă şi această ipoteză (în acest sens şi el şi Clara s-ar fi putut pomeni fără veste în situaţia mea; ei şi? Puteai face ceva? „Cu-o moarte toţi suntem datori”', reflectase odată Ion Micu când doi scriitori din Bucureşti muriseră, unul după altul, ba chiar râsese: „La cimitir, parodiase el ritualul unei şedinţe, Cezar Petrescu”, pe care tocmai îl îngropau, se pregăteşte Al. Chiriţescu”, care tocmai agoniza), Ion Micu încercă să mă distreze povestindu-mi senzaţionala şedinţă care avusese loc la Bucureşti între timp şi pe neaşteptate între scriitori şi I. C.

Era curios, în acei ani naşterea şi moartea erau evenimente care loveau mai puţin conştiinţa cuiva decât o mare şedinţă; spiritul intra mai uşor în criză în astfel de înfruntări decât în faţa pământului căscat în care unul dintre noi trebuia să dispară. Iar o despărţire era un lucru lipsit de interes, o chestie personală fără semnificaţii adânci… Erau evenimente eterne puţin importante. Nou şi pasionant era ceea ce se petrecea într-o şedinţă. Nu vroia să mă impresioneze şi nici nu mă impresiona (avea în glas un soi de modestie simplă şi nesimulată de om înţelept care nu jubila de o mare victorie, deşi se speria în adâncuri de o înfrângere) când îmi spuse că la şedinţă luaseră parte preşedintele Consiliului de Miniştri şi preşedintele Marii Adunări Naţionale, bătrânul zimbru al prozei româneşti… Că Gheorghiu-Dej trimisese ca observatoare două soţii de

lideri, prieteni de-ai lui de totdeauna, cutăriţă şi cutăriţă, să observe şi să raporteze… Că văzându-le, el, Ion Micu, înţelesese că miza era mare, că soarta lui I. C. era pecetluită, prezenţa acestor două observatoare arătând că şeful cel mare nu mai avea încredere în sinceritatea lui I. C, în raportul pe care acesta avea să-l dea apoi despre felul cum decursese şedinţa cu scriitorii.

„Nu toţi cei care luau parte la ea sesizaseră prezenţa discretă a acestor două tovarăşe şi semnificaţia care se degaja de aici, continuă Ion Micu. Bineînţeles, chestia asta îl lăsa rece pe primul ministru, sarcina lui în cultură era minimă, el avea un loc aparte în conducere, funcţie mare dar putere puţină, ca totdeauna, începând de la 6 martie 45, până astăzi. Cât despre bătrânul zimbru se poate spune că ochiul lui vulturesc, «al unei rase necunoscute», nici nu le zărise şi chiar dacă privirea sa se oprise o clipă asupra lor, nici măcar o clipă nu se întrebase cine sunt, cu toate că în timpul unor festivităţi şi recepţii cu protocol restrâns desigur că avusese chiar să schimbe câteva cuvinte cu ele. Gândul lui zbura prin păduri şi lacuri, prin desişuri unde se ascundea vânatul, peste vâlcele prin care oştirile Moldovei băduseră, prin veacuri, atâtea bătălii, unele sfârşite prin mari victorii, ele îndoielnice sau sângeroase înfruntându-l pe însuşi marele Mahomed Cuceritorul. Nu cuceriseră însă nimic şi asta îi dădea, prin secole, bătrânului zimbru, care le descrisese prin fabuloasa sa imaginaţie, o mândrie secretă, o lespede de tăcere pe chip şi o viziune de nimicnicie asupra prezentului. Credeam că n-o să ne ajute, nu sperară să vorbească, nici nu vedeam cum ar putea el să se amestece în iţele încurcate ale acestor contemporani ai scrisului de care el fugise încă din anii de ucenicie. Totuşi a spus ceva, o să vezi la urmă, ceva, ca să zic aşa, turcesc, care nu era la ordinea zilei, dar constituia după părerea pe care şi-o făcuse el despre noi (şi poate în secret, şi în parte despre sine) cheia soluţionării tuturor conflictelor omului de cultură cu emisarii tuturor stăpânirilor. Desigur, lui I. C.

şi principalului său adjunct, membru supleant în Biroul Politic, prezenţa celor două observatoare le spunea multe… De aceea conduseră şedinţa cu o nervozitate şi iritare care inhibară pe mulţi fără să-i împiedice totuşi să spună cu o îndrăzneală să zicem foarte controlată, că scriitorii nu mai puteau scrie din pricina Secretarului general al Uniunii. Cum, sări I. C. scos din sările, să nu mai poţi scrie din pricina… Iar adjunctul său să bruieze aceste voci timide cu ironii bine plasate… Da? Chiar aşa, scriitorul nu mai scrie în liniştea biroului său fără să fie ajutat de secretarul general al Uniunii? Ar trebui atunci să-l pună să semneze şi pe el pe copertă, numai că ar fi necesari atunci vreo câteva sute de secretari generali, câte unul pentru fiecare scriitor. Şi ha, ha, ha, râse singur, crezând, cum se întâmplase întotdeauna, că întreaga adunare va râde cu el în hohote. Dar nu râse nimeni şi prima serie de vorbitori, intimidaţi astfel, îşi continuară totuşi cuvântul repctând toţi unul şi acelaşi lucru: să fie scos din funcţia sa secretarul general. I. C. se resemnă, nu mai întrerupse pe nimeni, începu să scrie în carnetul lui, având aerul că el aşteaptă cu răbdare să se termine istoria asta nesărată cu secretarul general care ar împiedica, chipurile, pe scriitori să-şi vadă de treabă, şi să se intre în ordinea de zi, pe care el o anunţase astfel încă de la început: unele probleme de creaţie în lumina sarcinilor trasate de partid. Experimentat în şedinţe, având oamenii lui printre noi, el ştia că aceştia nu vor întârzia să reacţioneze, făcuse o greşeală că încercase „să bage pumnul în gură” vorbitorilor, când în mod firesc scriitorii înşişi îşi vor băga pumnul în gură unii altora. Desbinarea lor de totdeauna alimentată de trufia lor firească (fiecare se credea un geniu!) era cunoscută. Totuşi din când în când ridica fruntea, se întrerupea din scris şi întreba pe câte unul cu o curiozitate nesimulată: «Cum te împiedică să scrii?» îl simţise după felul cum vorbea că o să-l facă să se bâlbâie, şi că acela va da un răspuns ridicul. Că, nu ştiu ce, tovarăşul secretar general umblă cu lozinci… Lamentabil!

Cu lozinci umblau toţi, nici măcar nu-l ironiza, să-i reamintească necesitatea lozincilor pe care partidul le lansa pentru mobilizarea maselor. Ce era însă cu această formulă. Ce ne împiedică să scriem? Păi nu era bine dacă un scriitor afirma acest lucru, fiindcă mulţi din vechile generaţii se abţineau să publice şi când unul dintre ei era câştigat, victoria nu era mică şi aveau grijă de el… Unul (important) aderase cu condiţia să i se dea lemne şi să i se asigure un kilogram de carne pe lună, ceea ce, desigur, i se asigurase. Lua şi el parte la şedinţă. Încât dacă unul din aceştia se supăra, din te miri ce, de pildă, din pricina unui critic care nu-l lăudase suficient (să aderi şi să te mai şi critice!) sau cine ştie din ce altă pricină, şi spunea: nu mai scriu! se producea mare panică în rândul activiştilor mărunţi, responsabili de nemulţumirea scriitorului. Şi atunci începea o agitaţie: era chemat criticul şi beştelit, pus să-şi retracteze opinia, erau pedepsiţi cei care îi puseseră scriitorului beţe în roate, până ce acesta, îmbunat, declara că va scrie. Şi atunci ştirea zbura sus transmisă cu entuziasm: scrie, scrie! Cată să vezi deci semnificaţia acestei poziţii luată în şedinţă faţă de secretarul general al Uniunii: ne împiedică să scriem! Nu pe unul, pe o mulţime! Foarte grav! Şi încă nu se ştia ce-o să spună prozatorul «tradus în cincizeci de limbi» şi numeroşii lui susţinători printre care mă număram. Tăcea încă. Ce-o să spună vestita poetesă, îndrăgită de I. C., susţinută şi popularizată intens? Se va ridica şi ea împotriva secretarului general? Şi nenumăraţi alţii? Întrebări care apăreau la orizontul gândirii lui I. C. şi la care, scriind, desigur că reflecta… Se luă o pauză de o jumătate de oră, care se prelungi până la o oră, timp în care vorbii cu prozatorul tradus în cincizeci de limbi, care mă nelinişti. Îl întrebai dacă a văzut cine asistă la şedinţă şi cu ce scop. Am văzut, cum să nu văd, răspunse el agresiv, am văzut totul, nimic nu mi-a scăpat, mie nu-mi scapă niciodată nimic. Sper că luaţi cuvântul, îi spusei, e unica şansă să-l gonim pe… şi să veniţi în fruntea noastră la

Uniune. Nu e nimic de făcut, îmi răspunse el cu brutalitate, da, nimic, nu l-ai văzut? Stă şi surâde, el ştie rezultatul dinainte, îşi permite să asculte zbaterea noastră cu un surâs ironic… Vorbea de secretarul general, care într-adevăr arborase un astfel de surâs, dar care nu era deloc ironic, părea mai degrabă afectuos, protector… O să-l facem noi, zic, să-i piară acest surâs… Da, da, o să-l facem, o să-l dăm jos, zise maestrul cu ironie amară, şi în locul lui o să vină Ion Amăicăliţului, pentru el luptăm noi, să vie el în fruntea noastră şi să ne omoare pe toţi cu ciomagul, în curtea Uniunii, cum bine te-ai exprimat chiar dumneata despre el. Nu iau cuvântul! Îl prefer pe acest imbecil care surâde. Ce-aşi avea eu împotriva lui? Că e imbecil? E un imbecil liniştit şi îi e frică de mine, de ce l-aşi schimba cu un imbecil de care să-mi fie mie frică? Lasă, zic, că nu sunteţi dumneavoastră atât de fricos! Ba sunt! Ce să fac, zice, nu pot eu să lupt cu floreta în mână, cu unul care ţine o ghioagă. Uită-te în jurul dumitale! Îl vezi? M-am uitat în jur, prin marele hol plin de scriitori, clar nu l-am văzut nicăieri pe Amăicăliţului. Nici n-o să-l vezi, zice maestrul sarcastic, e acolo, înăuntru, cu preşedintele Consiliului de Miniştri, cu I. C. şi cu marele zimbru. L-au chemat acolo! Da, stă nas în nas cu marele povestitor! Care n-a fost tradus în cincizeci de limbi! Eu am fost tradus! Nu în cincizeci, în cincizeci şi una! Dar la ce-mi foloseşte? Spune dumneata, care ai mintea ascuţită, n-ar fi ridicol pentru mine ca să mă zbat să-l aduc pe acest pitecantropus erectus în fruntea scriitorilor? Da, da, te rog să-mi spui, te rog să-mi răspunzi sincer! Ar fi prea schematic, i-am răspuns. Totul e schematic, îl aud că zice, ţi se pare că răstorni un munte şi când colo răstorni o pietricică. Păduchi, domnule Micu, duc mâna după ceafă şi găsesc păduchi! Strivesc păduchi… Nu sunt chiar păduchi, zisei, omul nostru e un simbol al puterii abuzive, trebuie alungat. Da, da, zice, şi după aia vine alt simbol al putorii abuzive. Am vrut să-i răspund că individul abuziv va cădea, şi el ştie asta, şi nu va îndrăzni să ne sfideze aducându-l în

fruntea noastră pe Amăicăliţului, dar mi-am dat seama că nu era necesar, ştia şi el că trogloditul nu era potrivit într-un astfel de post care cerea alte calităţi decât agresivitatea şi violenţa. Era doar atins că nu fusese, şi el invitat acolo?! Făcea sceptice şi amare presupuneri ca să i le spulber eu, să-i alung îndoiala secretă. Nu i-o alungai însă, îl cunoşteam şi ştiam că nu va abandona şi că chiar dacă ar fi fost împins în fruntea noastră Amăicăliţului, va continua apoi împotriva acestuia până la victoria finală… Un activist surveni şi îi spuse în şoaptă că era invitat la tovarăşul I. C. Iată deci… O abordai atunci pe populara poetesă şi alte personalităţi care pe lângă că le elogiasem sistematic în ultimii trei ani în revistă, cu mulţi mă şi împrietenisem în desele mele vizite la Bucureşti. Poetesa izbucni în râs când îi formulai ipoteza cu Amăicăliţului, îmi puse mâna pe braţ şi mă ironiza: Ioane, tu ai fi foarte inteligent dacă n-ai fi prea inteligent. Fii atentă la ce spui, o avertizai, când o să iei cuvântul. Eşti vulnerabilă! Să nu rămâi perplexă! Nu pot, zice. Adică? Nu pot să rămân perplexă. De ce? Ai uitat ce-ai spus de mine? zice. Am spus multe! Da, zice, dar am reţinut esenţialul. Care? Se aplecă şi îmi şopti la ureche cu un cinism lingvistic care îi aprinsese faţa: Ai spus că gândesc cu… Şi asta, zic, te ajută să nu fii luată prin surprindere? Da, zice, mă inspiră… Şi într-adevăr, mă ului când şedinţa reîncepu şi ceru prima cuvântul. Trase foarte tare, deşi se ştia că era în relaţii prieteneşti cu secretarul general al Uniunii. Da, preciza ea, dar una e prietenia şi alta sunt principiile. Ea nu poate să susţină că un scriitor poate fi împiedicat de cineva să scrie, dar nici să vadă că un secretar general promovează nulităţi, umple presa cu numele lor şi ni-i dă şi drept exemplu. Înseamnă că nu cunoaşte adevăratele valori şi prin urmare nici n-are ce să caute acolo unde s-a cocoţat. El cărţi n-a scris, nu se pricepe la ele şi nici la ale altora. E o anomalie care trebuie să înceteze, dacă vrem să nu ajungem la o stare de confuzie totală în problemele de literatură. Şi se aşează cu chipul, ai fi zis, în flăcări, dacă

exaltarea ei n-ar fi fost foarte dură şi lucidă. Se auzi o voce: am de pus o întrebare. Şi se ridică şi i-o puse. Într-o şedinţă, zise acela, poeta… a fost foarte urât criticată de secretarul general al Uniunii pentru că începuse de la o vreme să scrie poezie intimistă. Eu am fost foarte indignat şi m-am ridicat şi i-am luat apărarea. Şi ce dacă scrie poezie intimistă? Poezia e şi intimistă, numai bună să fie. Atunci m-a întrerupt chiar poeta şi la fel de indignată şi aprinsă la faţă ca acum, m-a întrebat că pe ce drum vreau s-o împing… Adică, în subînţeles, că o împing pe drumul duşmanului de clasă. Am rămas stupefiat ca şi acum când o aud zicând aici că secretarul Uniunii e plin de toate păcatele. O întreb, când a fost sinceră, atunci sau acum? Şi atunci şi acum, a sărit poetesa bine inspirată de acea parte a fiinţei ei de care îmi pomenise, căci a făcut o puternică impresie, s-a produs rumoare aprobativă dar şi desaprobativă, la adresa celui care vrusese să arunce un dubiu asupra sincerităţii ei. Depinde cu cine e sala. În alt context răspunsul ei ar fi stârnit rânjete dispreţuitoare pentru o astfel de labilitate în principii, care îţi putea permite să treci fără să clipeşti din ochi de pe o poziţie pe alta. În clipa aceea sugestia ei era că poţi fi un timp naiv, sincer şi credul, dar că la un moment dat îţi cad cojile de pe ochi şi vezi adevărul. Perfect! Şi atunci a luat cuvântul prozatorul. Începu prin a spune că el, ale cărui cărţi au fost traduse în cincizeci de limbi (aici l-a întrerupt I. C. spunând că zilele astea i s-a raportat că a mai fost tradus într-o limbă şi anume în pakistaneză). Da, da, şi eu am auzit, da, mi s-a trimis cartea împreună cu o sută de dolari, a continuat celebrul prozator, i-am primit în plic şi m-am dus la Banca de Stat şi i-am predat… Da, am predat dolarii. Am primit pe ei şase sute de lei, da, şase sute, cât să-mi cumpăr o sută de pachete de ţigări, da, ştiu, leul e foarte puternic, de zeci de ori mai puternic decât dolarul, i-am cheltuit leii în aceeaşi zi la Capşa cu prietenul meu Ion Micu, şi am predat dolarii, pe toţi i-am predat (şi îmi puse mâna pe umăr şi mi-l strânse ca

într-un cleşte: era un semn să nu mă neliniştesc de comedia pe care o juca?). Puteaţi să-i păstraţi, ha, ha, îi zise adjunctul lui I. C. şi să faceţi un voiaj în Pakistan. Am fost în Pakistan, răspunse maestrul, şi în Portugalia lui Salazar, am fost şi în Spania lui Franco, şi la Paris am fost, am văzut raiul capitalist, vă foarte mulţumesc, îmi ajunge… Aţi scris şi nişte articole care au fost foarte apreciate, zise maliţiosul adjunct, ne întrebăm de ce le-aţi întrerupt… Nu numai articolele le-am întrerupt, răspunse scriitorul cu o bruscă schimbare de ton din care înţelesei că se va lăsa acum dus de marca sa fantezie a recriminării piezişe, pe care doar puţini i-o cunoşteau, că nu va mai vorbi cu limbajul raţiunii şi al logicii, ştiind bine că în anumite împrejurări nimic nu era mai elocvent şi neliniştitor decât s-o iei razna, să devii incontrolabil şi imprevizibil, simulând în acelaşi timp exasperarea, dealtfel existentă în forul său interior, căci la vârsta lui şi atât de celebru, după ce aderase prin 46 la P. C. R. părăsind Partidul naţional ţărănesc şi înjurându-l îndelung în presă, se pomenise îndepărtat şi izolat, gata să fie exclus din partid, da, nu numai articolele le-am întrerupt, ci şi pagina din noul meu roman a rămas albă, roman dedicat luptei ilegale a comuniştilor… Da, albă, pentru că noi scriitorii nu putem scrie fără o anumită sensibilitate şi când suntem loviţi tocmai în sensibilitatea noastră, punem stiloul jos şi cădem pe gânduri. Da, întocmai ca Ion Lăscan, pe care dumneavoastră ni-l vârâţi sub nas ca erou exemplar din nuvela Ion Lăscan s-a pus pe gânduri a talentatului Petre Dragoş… Şi eu m-am pus pe gânduri… De ce?… De ce?… De ce numai Ion Lăscan are dreptul să se pună pe gânduri şi noi, scriitorii, n-avem acest drept? Adică ce drepturi avem noi? Să rămânem la Lisabona?… Nu rămânem… Deşi Lisabona e în ţară latină şi se poate lupta şi acolo împotriva regimului fascist al lui Salazar, poţi fi mai util acolo partidului decât aici unde sunt confruntat cu tovarăşul… (şi aici rări şi mări cuvintele ca printr-o fantastică luptă) A-măi-că-li-ţu-lui… Amăicăliţului,

repetă cu amara sa ironie, care nu mi-a făcut nimic, îl respect pe tovarăşul Amăicăliţului, nu i-am citit poeziile, o să i le citesc, da, îmi fac autocritica, e o lipsă a mea, când o să am timp îl citesc, acum n-am timp, n-am timpul socialmente necesar, să mă scuze tovarăşul Amăicăliţului, e om tânăr, eu am cincizeci şi patru de ani, el e mai tânăr, să vie la mine să stăm de vorbă, n-o să regrete, are multe de învăţat… Da, mai are multe… multe de învăţat… Delira? Nu chiar. Şi pe acest delir controlat se ridică Amăicăluiţului şi îl întrerupse intempestiv. Tovarăşi, eu n-am nimic de învăţat de la tovarăşul… şi n-am ce să caut la el, deşi mă invită! Şi n-am nevoie de aprecierile lui, bune sau rele asupra poeziilor mele. Şi se aşează. Asta făcu foarte proastă impresie. I. C. îşi intensifică truda sa pe carnetul pe care scria, marele zimbru îşi ridică şi mai sus privirea, preşedintele Consiliului de Miniştri spuse şi el o vorbă: dialogul între generaţii e inevitabil şi necesar, trebuie să staţi de vorbă, să discutaţi… Eu l-am invitat pe tovarăşul Amăicăliţului, reluă celebrul scriitor, l-am invitat şi nu l-am întrerupt. Când o să ia aici cuvântul n-o să-i întrerup vorbirea, ci dimpotrivă, o să-l ascult cu mare interes, cum am mai ascultat şi pe alţii… Nu mi-e ruşine să ascult la vârsta mea un tânăr atât de talentat, dar care mai are ce învăţat, da, mult mai are, când o să treacă prin ce-am trecut eu, când fasciştii mă pândeau cu pistoalele în buzunare să mă împuşte (şi din fericire n-o să mai treacă, fiindcă i-am învins pe fascişti), dar o să treacă prin altele, fiindcă lupta partidului nu s-a încheiat, avem de luptat împotriva duşmanului de clasă care unelteşte să întunece victoriile noastre, a ideologiei burgheze imperialiste şi a rămăşiţelor mic-burgheze, atunci o să-şi aducă aminte de vorbele mele şi o să-mi dea dreptate… Acuma, am gândit eu atunci, trebuie să pună punct atacului împotriva Amăicăliţului, dacă vrea să nu se întoarcă totul împotriva lui. Sugerase destul, că individul e nestăpânit şi deci nepotrivit pentru a fi împins într-o funcţie unde se cereau calm şi disponibilitate,

pentru a colabora cu toată lumea şi cu toate generaţiile, că era infatuat şi inabil (îi întinsese o cursă şi el căzuse în ea, declarând că n-are de învăţat de la nimeni – nu spusese chiar nimeni, dar nu precizase că de la alţii da), deşi talentat, da, talentat, dar nu foarte talentat, nu-i citise poeziile, era o lipsa a lui, dar o să i le citească (voir, n-o să i le citească! sugestie: nu poţi să bagi pe gâtul cuiva un poet mediocru, chit că îl popularizezi până la exces, dublă sugestie, nu poţi pune în fruntea scriitorilor un poet pe care generaţiile mai în vârstă nu-l preţuiesc, fără riscul de a-ţi îndepărta aceste generaţii). «N-o să-mi aduc aminte de vorbele dumneavoastră, zise însă Amăicăliţului, de asta dată mai calm, dar minându-şi totuşi poziţia deja şubrezită, mă scuzaţi, se adresă el prezidiului, că intervin, dar văd că tovarăşul… îşi continuă atacul împotriva mea, deşi declară cu ipocrizie că nu i-am făcut nimic. I-am făcut, dar nu vrea să spună, eu i-am citit cărţile şi am declarat într-un interviu că imaginea pe care o oferă ele în străinătate despre ţara noastră nu e prea măgulitoare. E o părere personală pe care am exprimat-o cu sinceritate, fără vreun gând ascuns, sau cu invidie pe succesul său, care totuşi irită pe mulţi prin tapajul pe care îl face. Nu vreau să spun mai multe despre chestia asta, nu e locul, declar doar că, în fond, dincolo de anumite dedesubturi şi de părerea mea personală, nu e rău că un scriitor român e tradus în limbi străine! Foarte bine! Şi cu asta nu mai am nimic de adăugat, indiferent ce-ar mai spune dânsul aici…» Da, vorbise mai bine, dar tot rău era, ba chiar mai rău, fiindcă opera celebrului prozator era unanim apreciată şi părerea personală despre ea a poetului, chiar sinceră, cum declara el, nu era totuşi mai puţin obtuză, în ultima instanţă chiar nesinceră, fiindcă se ştia că acest argument al imaginii nefavorabile a ţării noastre în opera prozatorului fusese lansat de secretarul general al Uniunii, preluat şi de acesta de la I. C. Era unul din motivele disgraţiei în care căzuse prozatorul, desigur nu cel real, care era de ordin politic, ci invocat, cel politic

nefiind încă elucidat: trecutul lui în presă, adeziunea sa la Partidul naţional ţărănesc şi alte compromisuri… Da, da, reluă el, am auzit, am auzit şi nu m-am supărat, de ce să mă supăr, critica e liberă, mai ales dacă e şi sinceră, un scriitor care se supără când e criticat dovedeşte că n-are încredere în scrisul său, că are dreptate criticul, că opera lui nu are valoare, dar una e critica şi alta e calomnia, una e critica sinceră, înaripată de dorinţa de a-l ajuta pe scriitor, şi alta e denigrarea, chiar sub masca sincerităţii, sub masca principialităţii, a demagogiei… Eu mi-am scris cărţile fără dedesubturi, iubind acest popor şi mai ales iubindu-mi părinţii mei ţărani, bunicii mei tot ţărani, străbunicii mei pălmaşi care au suferit jugul exploatării boiereşti, care au suferit împilarea jandarmului şi a vătafului şi i-am descris în cărţile mele cu dragoste, nu i-am ponegrit, nu puteam să-mi ponegresc neamul, cum am auzit că se scrie acum în Occident, unde e la modă să-ţi urăşti tatăl castrator şi mama freudistă şi să trăieşti în incest cu sora ta bună şi să descrii ocnele cu multă, da, foarte multă poezie, cu mult talent şi să arăţi că un criminal, un ucigaş e un sfânt, că inima lui e o floare, da, o floare neagră, dar tot floare, sunt şi flori negre, laleaua neagră, dar nu lalele, negre sau galbene sau turcheze descriu aceşti scriitori, ci pederaşti, pederaşti activi şi pasivi, colaboraţionişti cu ocupantul fascist, trădători de patrie, care au o singură dorinţă, să ajungă în ocnă, în raiul lor, şi ca să ajungă în el, ucid fetiţe, dar şi oameni bătrâni, şi aceşti scriitori descriu aceste crime cu exaltare şi critica îi laudă, scrie despre ei tomuri întregi, prefeţe, face să curgă râuri de cerneală. Nu sunt un astfel de scriitor, deşi unii sugerează că aşi fi, nu chiar criminal, deşi a-ţi ponegri neamul e şi asta o crimă, o trădare de patrie dintre cele mai ignobile, căci patria e mania noastră a tuturor, pe pământul ei am deschis ochii, pe miriştile ei am auzit ciocârlia, în ogrăzile ei am văzut răsăritul soarelui şi am auzit minunatul fluierat al graurului… Nu sunt un scriitor idilic, viaţa noastră a fost

aspră, da, aspră şi în asprime nu toate virtuţile înfloresc, mai înfloresc, născute din sărăcie şi mizerie, violenţa, cruzimea, forme ale disperării şi ale revoltei… Le-am descris şi pe ele, dar n-am denigrat, nu mi-am înjosit eroii… Gata, am gândit iar în clipa aceea, ajunge, s-a înţeles ceea ce vrei să spui, nu întinde coarda… Dar el o întinse, sau cel puţin aşa mi se părea mie, fiindcă îl cunoşteam de cinci ani, o întinse după o teorie a lui că trebuie s-o întinzi chiar până plesneşte şi în clipa când plesneşte să-i dai drumul din mână şi să-i zboare celui pe care îl vizezi pe lângă urechi, să-i vâjâie pe lângă tâmple, şi imediat să-ţi alegi altă coardă, să ai mai multe şi s-o iei de la cap… În cazul de faţă cel vizat era I. C. care nu putea fi numit, dar care, la rigoare, putea fi… Preşedintele Consiliului de Miniştri, care îl simpatiza şi nu înţelegea nimic din înverşunarea crescândă a celebrului prozator, îl întrerupse mirat şi vesel: maestre, îi zise, nu vreau să vă întrerup, dar ca să vă pot urmări v-aşi ruga să spuneţi direct la cine vă referiţi. suntem între noi, putem vorbi deschis, văd că sunteţi foarte îndurerat, spuneţi pe faţă… Da, da, da, zise prozatorul prinzând din zbor o altă coardă, da, sunt îndurerat şi cum să nu fiu dacă mi se spune, nu pe faţă, nu deschis, nu sincer, că mi-am ponegrit ţara în cărţile mele, mi-am ponegrit neamul peste hotare… Ei, da, îl opri iar primul ministru, dar cine… Se lăsă o tăcere şi se produse o relaxare şi în prezidiu, toţi cu expresii vesele, fals nedumerite şi cu ridicări din umeri: ei, cine să fi spus, unde, când… Da, da, am să spun, şopti prozatorul parcă cu o tristeţe metafizică, n-aşi fi vrut să spun, dar trebuie să spun… O să-l numească oare pe I. C.? mă întrebam. Ai fi putut crede că vorbitorul, ajuns aici, are de gând să-şi taie punţile, să joace totul pe-o carte, nu mai putea da înapoi, podurile, în urmă, i se vor prăbuşi… Ce i se mai putea face mai mult decât să fie declarat trădător de ţară? Să-l spânzure? Să-l belească de piele? N-aveau decât, îşi trăise viaţa, se întâmplă, da, se scrie şi în istorie că o viaţă glorioasă are adesea un sfârşit tragic… Şi-l asuma, de

ce să nu şi-l asume?… Da, da, o să-l spun, repetă, de ce să nu-l spun, e aici de faţă şi surâde, eu nu surâd, nu pot să mai surâd… prietenul meu, fiindcă suntem prieteni, tovarăşul Dumitru Dumitrescu-Dolj secretar general al Uniunii… scriitorilor (la acest din urmă cuvânt şovăi premeditat apoi îl rosti, dar sarcastic, cu intensă ironie, vrând parcă să spună că iată ce-au ajuns scriitorii, să li se pună în cap un astfel de ridicol personaj, care mai şi surâdea; personajul, auzind, surâse şi mai accentuat ca şi când i s-ar fi adus un elogiu…). Cineva dinafară ar fi putut crede că era prea puţin pentru o punere în scenă atât de dramatică, pentru noi însă era foarte mult! comentă Ion Micu fără patetism, cu o modestă convingere. Era o breşă care doar în aparenţă se plasase la nivelul Uniunii, şi având un mobil meschin. Îmi revenea mie sarcina s-o plasez în sfera clară şi distinctă a principiilor, dar fără această breşă mi-ar fi fost imposibil, fiindcă cine eram eu? Un critic literar abia cunoscut, un redactor-şef al unei reviste din provincie, în timp ce el era o puternică personalitate, care avea în urma lui o operă. Iar breşa nu se putea face decât exact în stilul în care o făcuse el. Unii declarară mai târziu că felul cum vorbise cunoscutul prozator le pricinuise scârbă. Erau privilegiaţi ai ierarhiei care se formase de la I. C. în jos, scriitori minori şi demagogi, care aveau deja maşini la scară, dar şi scriitori de valoare care îşi încheiaseră opera şi nu-i mai interesa decât o existenţă comodă, după ce în vechiul regim duseseră o viaţă grea de lipsuri materiale şi plină de compromisuri zadarnice. Când luă cuvântul cel care ceruse să-i fie asigurate lemnele şi un kilogram de carne pe zi, el îl apără pe secretarul general al Uniunii, lucru care mă scârbi pe mine de astă dată, deşi îl preţuiam, era şi el un mare scriitor, avea într-adevăr nevoie de lemne şi de carne, avea şi doi copii, dar…”

II.

Ion Micu tăcu, nu-şi duse ideea până la capăt. Suferea vizibil de ceva, o expresie de minus i se aşternuse pe chip.

Vru să-şi aprindă o nouă ţigare, dar renunţă cu un fel de silă… înţelesei: ţigările nu mai aveau gust… „Ascultă Victore, zise, în spitalul ăsta nu se poate bea o cafea? Eram pe terasă. Mă ridicai, ieşii pe coridor şi mă dusei în oficiu, unde întrebai o infirmieră dacă nu putea să-mi aducă o cafea. „Are medicul de gardă, zise, dacă vă dă el, vă facem…" Şi o luarăm amândoi spre camera de gardă. Medicul se uită la mine surprins, dar fata i-o luă înainte, îl luă la vale, hai, dom' doctor, nu fiţi zgârcit, doar atât îi spuse şi nu-i mai aşteptă răspunsul, îi luă pur şi simplu cutia dintr-un sertar şi ieşirăm. Când o aduse, Ion Micu se uită la fată clipind des. „Aţi pus zahăr în cafea, zise. „No, zise şi fata cu o bruscă ironie, e amară." „Mulţumesc, sărut mâna, de unde aţi ghicit?" „Ei da, mare ghicitoare", răspunse ea cu un dispreţ vesel şi ne întoarse spatele şi îi văzurăm corpul suplu sub veşmântul alb care parcă mişcându-se cu nepăsare ne spunea că ştia ea multe şi îi cunoştea bine pe băutorii ăştia de cafea amară… „Foarte bună, zise Micu după ce gustă din ea, şi nici măcar n-am ciupit-o de cur, m-a luat la mişto…" Clara avu o umbră de surâs: „Internează-te şi tu ca Victor vreo două săptămâni şi o să ai ocazia asta în fiecare zi. Serios, ai ajuns dependent de cafea şi de bere, nu ţi-ar strica o desintoxicare…" „Un om trebuie să moară de ceva", repetă el acest răspuns invariabil, care, se pare, pe el îl împăca cu soarta: n-avea intenţia să se lipsească de aceste două droguri fără de care nici al treilea, ţigarea, nu mai avea gust şi nici mintea nu-i mai mergea.

„Nu se poate să acordaţi atâta importanţă unui secretar al Uniunii, tocmai dumneavoastră care sunteţi un atât de cunoscut scriitor, zise preşedintele Consiliului de Miniştri naiv. Sau făcând pe naivul, continuă Ion Micu. Noi nu-i acordăm importanţă, răspunse prozatorul, el ne acordă nouă. Ne acordă şi ne critică în presă, în toată presa, în articole de fond din marile ziare, nu numai literare, ziarele care apar în milioane de exemplare, şi cititorii noştri află că n-avem nivel ideologic, că nu cunoaştem clasa muncitoare,

că n-am auzit de ideile marxist-leniniste despre artă şi literatură, în timp ce el le cunoaşte, foarte bine le cunoaşte, fiindcă s-a născut cu ele din faşă, în timp ce noi sugeam doar lapte de la mamele noastre, el odată cu laptele sugea şi idei, pe care însă le-a ţinut bine ascunse până la 23 August şi numai după 23 August 1944 le-a dat la iveală, în timp ce noi am avut naivitatea s-o facem şi înainte de 23 August şi să fim ameninţaţi de legionari cu pistolul, să năvălească legionarii în redacţiile de stânga unde lucram şi să fim ciomăgiţi, să ni se devasteze birourile, şi să ne promită că vor reveni dacă nu renunţăm la atacurile noastre împotriva legiunii şi a Căpitanului. Ce făcea pe atunci tovarăşul Dumitru Dumitrescu-Dolj? Tovarăşul Dumitru Dumitrescu-Dolj, care mi-e prieten, da, foarte bun prieten… Iritat la extrem, I. C. îl întrerupse cu brutalitate spunându-i că partidul cunoştea activitatea politică de dinainte de 23 August a tovarăşului Dumitru Dumitrescu-Dolj, asta e o şedinţă în care scriitorii sunt invitaţi să discute probleme de creaţie şi nu verificări politice. Sunt strâns legate, răspunse prozatorul. Partidul ne-a învăţat că politica şi arta se îmbină într-un tot armonios. Şi când suntem criticaţi că n-avem nivel politic, trebuie să răspundem şi să discutăm chestiuni politice. I. C. tăcu, se făcu că n-a auzit, continuă să scrie în carnetul lui cu înverşunare. Scria repede, umplea filă după filă. Dar şi prozatorul renunţă la atacul său politic împotriva secretarului Uniunii. Se grăbi să încheie. Nu vroia să abuzeze, nu atât a avut de spus, are multe de spus, dar poate că şi alţi scriitori doresc să-şi exprime punctul lor de vedere, dacă va mai fi timp şi dacă va fi necesar, o să ceară din nou cuvântul… Atunci m-am ridicat eu. I. C. îmi aruncă o scurtă privire… Ei, parcă mă întrebă, tu ce-ai de spus? Te-am numit redactor-şef, poftim, ai cuvântul. Da, îi răspunsei printr-o lungă tăcere, m-ai numit, după ce însă m-ai silit să gândesc că sunt ceea ce nici un om nu doreşte să fie, adică un ins manevrabil pe fondul general de laşitate umană care zace în noi, când în

joc e un ideal pe care, chipurile, îl servim împreună. Lenin spune (şi în cuvântul meu făcui un abuz ostentativ citându-l de nenumărate ori, ca să-i sugerez lui I. C. şi nu numai lui că nu mai putem gândi ca şi când Stalin ar mai trăi încă şi ne-ar îndruma mai departe cu mâna lui părintească), Lenin ne învaţă că în chestiuni de literatură şi artă nu se decide nici prin vot şi cu atât mai puţin prin hotărârea personală a cuiva, care ar deţine o funcţie, să zicem chiar pe merit. Se pune atunci o întrebare foarte delicată: cine decide? Da? sări numaidecât I. C. foarte brutal. Îţi pui întrebări delicate într-o chestiune atât de clară cum e conducerea de către partid a literaturii şi artei? Auziţi ce dileme are tovarăşul Ion Micu, redactor-şef al unei importante reviste din ţară. Înţelesei, deşi de fapt ştiam: eu nu eram marele prozator, să mi se permită dizertaţii libere pe ceea ce îmi putea trece mie prin cap, să-l învăţ eu pe el sau pe alţii ce zice Lenin. Era un avertisment dat şi altora. Nu mă mir, continuă I. C. sarcastic, de ce revista Luceafărul literar a ajuns la un tiraj atât de scăzut (care e tirajul, se adresă el adjunctului, exact, zise acela prompt, o mie patru sute, I. C. îşi apucă nervos carnetul), tirajul ăsta ne pune problema reorganizării revistei şi în loc să se gândească la asta tovarăşul Ion Micu vine aici la o şedinţă la Comitetul Central cu întrebarea cine decide în chestiuni de literatură şi artă… Şi după această ameninţare, mă proteja tot el clătinând din cap cu infinită răbdare şi simpatie: Nu zic să nu reflectăm la scrierile lui Lenin, dar tot Lenin spune că până nu smulgem din noi drăcuşorul mic-burghez, avem puţine şanse să înţelegem în mod just marile probleme ale revoluţiei şi rolul care îi revine literaturii şi artei în victoria ei. Şi îmi făcu, patern şi insistent, cu degetul. O clipă mă intimidă. Tirajul revistei noastre era într-adevăr scăzut, trăgeam trei mii şi jumătate din el ne era returnat, chioşcurile refuzau tacit să deschidă pachetele, nu ştiam de ce. Revista nu era bună, dar nu din vina noastră, cele mai interesante materiale ne erau respinse de direcţia locală a

presei, cu care aveam zadarnice discuţii, articolele polemice cu scriitorii şi criticii din Bucureşti fiind animate până ce obiectul polemicii devenea inactual. Totuşi revista era mai bună decât altele din capitală şi I. C. ştia acest lucru. Evitai însă să mă las atras în explicaţii inutile asupra condiţiilor în care era silită să apară revista lunară, în care aşi fi eşuat fără să pot să spun i ce aveam de spus. Mă făcui de asemenea că n-am auzit stupida lui obsesie referitoare la drăcuşorul mic-burghez şi continuai: în conducerea de către partid a literaturii şi artei, teză de a cărei justeţe nu se îndoieşte nimeni, se pune totuşi chestiunea delicată a judecăţii de valoare, care revine criticii literare. Or, această critică se exercită de către critici. În acest sens, tradiţia rămâne: nu poate să vină un nechemat şi să decidă care poezie e bună, care e roman prost, care e piesă de teatru revoluţionară şi care nu e. Pentru a fi revoluţionar orice text trebuie să fie întâi realizat artistic, ca să se deosebească de un articol de gazetă pe care poate să-l scrie orice jurnalist. Nu pledez pentru autonomia esteticului, dar nici pentru autonomia urâtului, a inesteticului agresiv, a platitudinii violente care se răsfaţă abuziv. Lenin declara că nu-i place Maiakovski, că lui îi place Puşkin. Dar asta nu l-a determinat să ia măsuri împotriva lui Maiakovski. A lua măsuri împotriva unui scriitor era împotriva concepţiilor lui despre condiţia artistului. Îşi spunea părerea şi dorea să rămână o simplă părere. La noi scriitorul actual netalentat este încurajat să desfiinţeze critica, să se plângă de ea, să ceară audienţe, să fie ascultat cu bunăvoinţă şi să obţină să se ia măsuri represive împotriva criticului care îl respinge. De aici decurg anumite consecinţe. Normele leniniste sunt ignorate, deşi critica şi autocritica, spune el, ne sunt necesare ca apa. Şi aici ajungem iar la chestiunea delicată a viziunii globale pe care o avem despre spiritul critic. Cine are dreptul să promoveze false valori, uitând că declanşează astfel şi creează un mecanism arbitrar care se plachează pe idealuri pentru care am luptat şi care ne

călăuzesc existenţa? Un poet care a declarat aici că n-are de învăţat nimic de la nimeni nu-şi dă seama că a exprimat o stare de spirit simptomatică. El nu e interesant în sine, ci prin ecoul pe care 1-a stârnit şi sprijinul pe care l-a primit din partea conducerii Uniunii Scriitorilor. A vrut şi a obţinut să fie lăudat de criticii care îl contestau. Bun, şi ce e cu asta? Îi ajunge lui această victorie? Înseamnă că nu e un poet, ci cu totul altceva, nu ne interesează ce, într-o societate nouă apar psihologii bizare şi atât de neverosimile încât generaţiile viitoare vor ridica din umeri dacă se va găsi cineva să le descrie. Coşbuc, am continuat destins şi decis să-mi dau şi eu foc câtorva punţi, urmând tactica cunoscutului prozator, Coşbuc are o poezie în care criticul e băgat la puşcărie fiindcă nu-i plăceau poeziile împăratului. Totuşi împăratul, scriind noi poezii, îl cheamă pe critic din celulă şi i le citeşte, sperând într-o apreciere favorabilă. Criticul ascultă, apoi răspunde, adresându-se celor care îl înconjurau:

E cheia temniţei la voi Hai duceţi-mă înapoi…

Coşbuc a prezentat o imagine idilică a criticului, eu n-am avut curajul să spun publicului care venise să mă audă la o conferinţă pe care am fost somat s-o ţin că versurile poetului erau proaste. E drept că nici publicul n-a plecat convins că vorbisem despre un poet bun, şi la ieşire unii m-au întâmpinat cu căldură şi ironie condescendentă: nu fiţi deprimat, mi s-a spus, noi îl citim pe Eminescu şi n-o să uităm ce înseamnă poezia. Totuşi am venit cu speranţa să auzim noi stihuri… nu le-am auzit, dar or să vină… Şi am înţeles că la o a doua sau a treia mea conferinţă o să găsesc sala goală. Numele meu, din clipa aceea, şi destinul meu se contopiseră cu ale poetului despre care vorbisem. Vom parcurge de-aici înainte împreună acelaşi drum. Iar noul Eminescu nu va mai găsi în mine criticul care să-i anunţe apariţia, deşi eram destinat să-i aud primul glasul! Nu, eu aveam să rămân criticul care elogiase un fals poet şi care nu mai putea să tresară, chiar dacă ar fi tresărit, la auzul versului divin al poetului aşteptat… Numai dacă aveam să mă întrec pe mine însumi… şi voi încerca, am încheiat, să fac acest lucru, cu energia unui revoluţionar de profesie, aşa cum ne învaţă partidul… Lamentabil, am gândit aşezându-mă pe scaun alături de cunoscutul prozator, care îmi strângea braţul încurajându-mă: A fost foarte bine, foarte bine, stai liniştit, parcă îmi spunea. Ce bine? Că mi-am legat soarta de aceea a lui Amăicăliţului? Şi încă aşa cum m-a învăţat partidul? Ca şi când partidul ar fi spus că trebuie să… Ştiinţa de a rămâne tu însuţi în împrejurări care ne depăşesc se învaţă. Într-o astfel de şedinţă te pomeneşti că spui ceea ce n-ai dorit să spui şi, dimpotrivă, te apucă o amnezie şi uiţi să vorbeşti despre lucruri care te-au indignat atâta vreme şi plănuiai să le dai la iveală. Experienţa asta se capătă tot în şedinţe şi anume la un nivel cât mai înalt. Or, asta era prima de acest fel la care luam parte. Întâi că nu trebuia să-mi desvălui gândirea intimă şi să afirm că am fost somat să ţin acea conferinţă. Al doilea, nu trebuia să spun eu despre mine că m-am compromis

acceptând. Al treilea că nimeni n-a înţeles chiar foarte clar despre care poet era vorba. Al patrulea ce rost avea să spun despre mine însumi că sunt revoluţionar de profesie… Fapt e că I. C. arăta destul de mulţumit de avântul meu, avea această expresie pe chip şi am simţit că roşesc, îmi ardeau urechile. După mine s-a ridicat un cunoscut poet care de la început a introdus în fluxul subteran al şedinţei, cu voce dramatică de bătrân demagog, o diversiune de o violenţă extremă. Nu striga, dar aveai impresia netă că urlă. Nu cred că a vrut în mod special să mă atace pe mine, fiindcă n-avea motive, totdeauna scrisesem bine despre el, e drept nu foarte bine, totuşi bine în raport cu degringolada în care ajunsese talentul său după 23 August încoace. Sensul diversiunii era următorul. „Mă tovarăşi, ce discutăm noi aici despre Dumitru Dumitrescu-Dolj, când duşmanul de clasă ne pândeşte şi îşi strecoară ura sa chiar sub ochii noştri, în revistele noastre pe el scrie deasupra titlului, proletari din toate ţările uniţi-vă! Iată ce putem citi într-o revistă de provincie… Şi scoase revista din buzunar (venise cu ea de-acasă!) îndoită nu i se vadă numele, deschisă gata la acel text. Ce ne citi: că un erou dintr-o proză îşi botezase câinele, Căpitanul. Şi numele acesta se repeta de câteva ori, iar textul, citi: tendenţios, sugera rânjetul de satisfacţie pe care autorul îl adresa, printre rânduri, cititorilor. Suna ca o sfidare, părea ceva incredibil, cum putuse să apară aşa ceva? Iată adevăratele probleme care ni se pun, lipsa de vigilenţă, spiritul de gură cască, împăciuitorismul cu elementele dubioase, care atâta aşteaptă, să… eţetera, oţetera. Rumoare de satisfacţie printre partizanii lui Dumitru Dumitrescu-Dolj, reţinere obiectivă în prezidii! voci: În ce revistă a apărut, cine e autorul? Poetul strigă: n-are importanţă în ce revistă a apărut, putea să apară în orice revistă în care lipsa de vigilenţă slăbeşte. Totuşi, se insistă, unde? În Luceafărul literar zise I. C, dar, cum bine a spus şi cunoscutul nostru poet, putea să apară şi în altă parte. Mă cruţa, nu vroia să mă arunce în gura vigilenţilor,

iată deci că ţinea totuşi la mine, când putea, acum, atât de uşor, să mă îndepărteze din presa literară. Totuşi această diversiune grosolană nu opri tirul vorbitorilor care urmară împotriva secretarului general al Uniunii. Spuneau câteva fraze despre sporirea vigilenţei, apoi cu o abilitate de care eu nu fusesem în stare, reveneau asupra unor probleme care privesc atmosfera care s-a creat în conducerea Uniunii. Fără dramatism, fără destăinuiri intime, cu detaşare, fără ironii inutile, ca despre un lucru îndeobşte cunoscut şi care trebuie remediat. Se povestiră câteva lucruri elocvente: că D. D.-Dolj era mereu cu partidul în gură şi atribuia greşelile sale partidului. Care erau acele greşeli? În primul rând modul dispreţuitor cu care îi trata pe scriitori. Felul cum li se inventau concepţii burgheze şi nu numai oral şi în şedinţe, ci şi în presa de mare tiraj. Un exemplu: un scriitor este întrebat de D. D.-Dolj la ce lucrează. Vreau să scriu un roman despre mineri, dar merge greu, i s-a răspuns. De ce? Fiindcă s-a documentat în Maramureş şi acolo situaţia minerilor nu e tipică pentru a putea oferi o adevărată imagine a minerilor din ţara noastră şi că el, romancierul, trebuie să se elibereze de acea realitate şi să se ducă în altă regiune. Ce face atunci D. D.-Dolj? Publică un articol în Scânteia, nesemnat, deci un editorial ca din partea ziarului, în care se spune: că printre scriitori circulă «teoria» burgheză a eliberării de realitate şi… dă-i şi combate această teorie, dăscăleşte-i pe scriitori pe trei coloane, pe pagina întâi în organul CC. Alt exemplu: într-o şedinţă de partid se ridică un scriitor care vrea să pună o întrebare (un scriitor cam naiv, după cum se va vedea). Ei, care e întrebarea? Dacă e adevărat, a zis el, că a intervenit o pauză în lupta ideologică. Toată lumea a râs! I-auzi ce i-a trecut prin cap! Nu, tovarăşe, stai liniştit, n-a intervenit nici o pauză, ce te-ai speriat? i s-a spus. Ce face însă D. D.-Dolj? Articol de fond în Scânteia de dăscălire a tuturor scriitorilor, în acelaşi stil, că ar circula printre ei ideca că ar fi intervenit o pauză aşa şi pe dincolo. E clar:

desigur, Scânteia se interesează de problemele ideologice şi de creaţie ale oamenilor de cultură şi îi cere secretarului general al Uniunii să scrie despre astfel de probleme, dar nivelul politic şi cultural al tovarăşului D. D.-Dolj e atât de precar încât el nu ştie ce să scrie, adevăratele probleme de creaţie ale scriitorilor îi sunt de fapt străine şi atunci trage şi el cu urechea şi nu se sfieşte să informeze greşit Scânteia, cititorii şi chiar partidul, prezentând false probleme şi oferind despre scriitori o imagine ridicolă, care îi discreditează. Când un tânăr scriitor vine la el cu o adevărată problemă de creaţie (şi vine fiindcă D. D.-Dolj îl cheamă), el ascultă, îl lasă să vorbească şi pe urmă îi spune acelui tânăr frământat: iubeşti poporul? Da, bineînţeles, răspunde acela. Ei, dacă iubeşti poporul o să ştii să-ţi rezolvi toate problemele de creaţie. Asta le spune la toţi: iubeşti poporul? Iubeşti poporul? Şi nu e de mirare! D. D.-Dolj e un simplu ziarist, ce caută el în fruntea Uniunii Scriitorilor? Să se ducă la ziarişti! Nu l-a apărat, de fapt, decât poetul în diversiunea lui (dar nici el n-a suflat un cuvânt direct favorabil), iar Amăicăliţului n-a infirmat acuzaţiile, ci doar a subliniat din gros că D. D.-Dolj e un comunist devotat şi noi avem nevoie în fruntea Uniunii de astfel de oameni. A vorbit bine, în sensul că el a găsit totdeauna sprijin la D. D.-Dolj (cred şi eu!), aşa cum a vorbit şi prozatorul de ale cărui lemne şi kilogram zilnic de carne se îngrijea personal secretarul general al Uniunii. Asta nu era rău, măcar dacă ar fi făcut-o şi pentru alţi scriitori de seamă, oameni bătrâni, ale căror cărţi nu se reeditau, deşi nu aveau în ele nimic contrarevoluţionar şi care toată viaţa trăiseră numai din scris. De ei nu se îngrijea nimeni, trăiau uitaţi şi chinuiţi de lipsuri. I se dădu apoi cuvântul lui D. D.-Dolj, din oficiu, pentru că nu ridică mâna, deşi se lăsase o tăcere după Amăicăliţului: nimeni nu mai dorea să vorbească. Devenise evident că era rândul lui. Dar el, cu acel surâs stupid pe buze, surâs de gips, încremenit, care vroia să exprime optimism, încredere… în realitate părea

mai degrabă îndobilocit de loviturile primite, căci abia putu articula câteva fraze că, zise el, tot ce s-a spus nu o adevărat, nu se poate dovedi… El nu-şi pregătise o apărare, fusese luat prin surprindere, nu crezuse posibil să fie criticat el chiar de majoritatea celor prezenţi şi într-un mod atât de total, să nu i se mai recunoască nici un fel de merite, să se ceară plecarea lui şi asta chiar în faţa lui I. C. şi a preşedintelui Consiliului de Miniştri. Îngâmfare extremă, prostie, psihologie de câine care aştepta să fie apărat de stăpânul său şi el să nu zică nimic? Pesemne asta vroia să sugereze surâsul lui, că o să vă arate el nenea că aţi îndrăznit să vă ridicaţi contra mea… Chiar lamentabil! Abia atunci am căpătat certitudinea că va fi înlăturat… în sfârşit se ridică bătrânul zimbru. În cuvinte puţine, dar bine cumpănite, el se adresă mai mult prezidiului şi spuse că toate astea s-ar tempera mult, toate aceste frământări adică ar dispărea dacă s-ar îmbunătăţi substanţial legea drepturilor de autor… Multe pricini de-aici pornesc, zise el domol, să se facă lucru aista şi se va vedea cum conflictele se potolesc şi toată obştea scriitoricească va trăi în pace şi armonie. Era limpede, el nici nu ascultase ce se spusese acolo. Şi se aşează repetându-i în şoaptă lui I. C.: multe discordii de aici vin… O s-o facem şi pe-asta, zise I. C, sec, încetând să mai scrie şi anunţă o pauză. Mă pomenii chemat la el şi îi găsii acolo şi pe Amăicăliţului, pe cunoscutul prozator şi pe D. D.-Dolj. I. C. îi spunea acestuia, furios: vei lua cuvântul din nou şi îţi vei face autocritica. E inadmisibil să te comporţi ca un prinţ consort. Cine vrei să te apere? Eu? Eu am făcut greşelile care ţi se atribuie? Apără-te dacă poţi, dacă nu, fă-ţi o severă autocritică. Pune mâna şi fă-ţi un punctaj şi să nu îndrăzneşti să nu te ridici şi să te împaci cu scriitorii. Că ai ştiut să le dovedeşti că mai pot avea încredere în tine. Nu vreau, zise D. D.-Dolj fără să mai surâdă, să-mi pun cenuşă în cap, îmi dau demisia. Nu-ţi dai demisia, zise I. C. sardonic. Vei fi dat afară şi cată să reflectezi la această nuanţă. Vei fi dat afară oricum, dar tot

trebuie să-ţi faci o demnă autocritică. N-o să spui că eu te-am îndrumat să ne dezinformezi sistematic şi să scrii ridicole articole de fond despre false probleme. Începe prin a te împăca aici, în faţa mea cu prietenul tău… (şi-i spuse pe nume cunoscutului prozator), cu tovarăşul Ion Micu despre care de asemenea m-ai dezinformat punându-l în conflict cu poetul Amăicăliţului, iar pe tovarăşul Ion Micu îl rog să facă acelaşi lucru, să accepte să-i strângă mâna poetului şi să colaboreze cu el, acolo la Luceafărul literar, unde sunt atâtea de făcut. E intolerabil să ne pierdem în astfel de conflicte şi munca să sufere. Bătrânul zimbru, afabil, dădea din cap înţelept, că nu e bine, zise el, să ne sfâşiem între noi, obştea scriitoricească trebuie să rămână unită… Amăicăliţului, foarte vesel, declară că el întotdeauna l-a stimat pe tovarăşul Ion Micu şi e gata şi acum să-i întindă mâna Şi i-o şi întinse şi tovarăşul Ion Micu i-o strânse cu acelaşi optimism afişat ca şi al poetului, nu fără un gând, desigur nereciproc, dar poate că reciproc totuşi, că împăcarea n-ar fi imposibilă. D. D.-Dolj nu se împacă cu tradusul prozator, care era destul de inteligent să nu jubileze, dimpotrivă, părea sincer mâhnit şi afectat. Interveni preşedintele Consiliului de Miniştri, popular, şi, în virtutea vârstei, le zise: mă, eu sunt bătrân, voi sunteţi încă tineri, mai aveţi încă timp să vă împăcaţi, că pe urmă n-o să mai aveţi şi nu puteţi să muriţi urându-vă unul pe altul. Băgaţi de seamă, o să fiţi chemaţi de tovarăşul Gheorghiu-Dej şi nu e permis să veniţi aşa în faţa lui. Asta îi impresionă pe cei doi şi tradusul prozator zise că în mod sincer el nu are pentru D. D.-Dolj decât sentimente de prietenie, da, numai prietenie şi nicidecum ură. El vrea bucuros ca între ei doi să nu mai fie nimic, el a şi uitat totul… Zadarnic, D. D.-Dolj se încăpăţână să nu-i vie în întâmpinare, şi atunci I. C. bătu cu palma în masă: bine, reluăm şedinţa! Şi îl ignoră pe D. D.-Dolj ca şi când nici nu l-ar mai fi auzit când acesta se ridică în plenul adunării şi îşi făcu apoi o ştearsă autocritică formală. Luă cuvântul în încheiere I. C, care vorbi un ceas,

după notele pe care şi le făcuse în carnet. Foarte prudent, deşi foarte aplicat, îşi exprimă nemulţumirea că scriitorii n-au vorbit despre problemele lor de creaţie, poate cu altă ocazie or s-o facă. Apoi trecu la «chestiunile administrative» cum le numi el, legate de conducerea practică a treburilor Uniunii. Să înceteze, zise el, aceste conflicte, scriitorii să se pregătească în vederea unui congres care să-şi aleagă o nouă conducere. Şi vorbi despre asta îndelung, cerându-le ca congresul să afirme idealurile comunismului şi ataşamentul oamenilor de litere la acest ideal. Să se formeze o comisie care să studieze actuala lege a drepturilor de autor şi să se facă propuneri de mărirea tarifelor actuale, care faţă de efortul pozitiv al creatorilor au rămas mult în urmă. Eţetera, eţetera…”

Ion Micu avea o expresie bizară de candoare când se opri. Mă uitai la el cu atenţie. „Mai vrei o cafea?” îl întrebai. Dădu din cap:”. Dacă fata aia şmecheră ne mai dă…” Ne mai dădu, dar prietenul meu rămase şi după aceea tăcut şi mă întrebai ce-o fi cu această expresie de pe chipul lui pe care nu i-o cunoşteam. Candoarea se amesteca şi cu o vagă tristeţe care îi dădea o înfăţişare de copil pedepsit, dar care parcă nu ştia ce-a făcut şi cum de s-au întâmplat toate acestea. „Deci nu l-ai distrus pe Amăicăliţului? îi spusei cu o intensă simpatie. Te-ai împăcat cu el!” „Da, zise, şi am fost amândoi cooptaţi în conducerea Uniunii. Eu am fost numit unul din secretari. Plecăm la Bucureşti.” „Vă mutaţi? strigai cu glasul meu răguşit. Părăsiţi oraşul?” „Da”, zise. „Şi revista?” „Revista o preia Amăicăliţului.” „Deci tu eşti acum mai mare sau mai mic?!” „E mai mare, zise Clara, observând tăcerea soţului ei. Parcă ai fi fost insesizabil ironică. Sau parcă ar fi spus cu o resemnare care ascundea o declaraţie modestă de dragoste: ştiu acuma că el o să ajungă şi mai mare, dar chiar dacă ar ajunge mai mic nu l-aşi iubi mai puţin. El se va ocupa acum, adăugă ea, de toate revistele Uniunii din capitală şi provincie.” „Petrini, zise Ion Micu, dacă îţi aranjez ceva la Bucureşti, vii şi tu?” De astă

dată tăcui eu. Dacă nu-mi organizează ea ceva definitiv aici, gândii, aşi veni, de ce nu? Altfel îmi va fi imposibil, fiindcă aranjamentele ei îţi restrâng foarte tare sfera de activitate, între cei patru pereţi de scândură în care te pune. „Da, desigur, îi spusei, să mă fac sănătos şi.” Dar cu toate că în timpul povestirii avusesem de câteva ori clipe grele simţind că între mine şi această lume, pe care el mi-o desvăluia, se aşeza foarte des o invizibilă perdea neagră (ei, cei vii, dincolo, cu imensele lor vanităţi, iar eu dincoace, cu perspectiva morţii) mă pomenii zicând: „Ioane, acum că I. C. este, după cât se pare, gata oricând să-ţi satisfacă orice favoare, nu s-ar putea ca adjuncţii lui, care şi ei sunt foarte puternici, să mă reintegreze în învăţământul superior? Bineînţeles nu chiar acum imediat, ceva mai târziu, să zicem la anu? Şi atunci n-aşi mai pleca, fiindcă mie îmi place universitatea noastră de-aici.” „Cred mai degrabă că acolo ai avea mai multe şanse, aici te cunoaşte prea multă lume. Bineînţeles, zise fără şovăire, că o să încerc. Dar ceea ce pot să fac în mod sigur e să-i sugerez Amăicăliţului să-ţi publice între timp nişte articole sau studii filosofice. Cu ele sub braţ ţi-aşi putea pleda mai uşor cauza şi cu mai multe şanse de reuşită.”' „Despre ce-aşi putea scrie?” zisei amintindu-mi despre discuţia mea, pe aceeaşi temă, cu Matilda.

Musafirii mei se ridicaseră să plece. Mă ridicai şi eu să-i conduc. „Asta nu e o problemă”, zise el şi începu deodată să râdă, acel râs al său sacadat şi insistent, şi care se intensifica tocmai când credeai, ca să nu te simţi jignit, că trebuie să se oprească. Nu se opri decât târziu, dar de astă dată îmi explică tocmai la timp ca să nu-mi iau adio de la ei pentru totdeauna: „De pildă, zise, despre Giordano Bruno! A fost ars pentru ideile lui!”

Da, aşa era, se putea scrie despre acest italian care combătuse scolastica, dar şi aristotelismul, şi care nu putuse abjura până la capăt. Să te târăşti în genunchi la propriu şi să-ţi renegi convingerile, cu speranţa că, trăind,

le mai poţi încă răspândi printre oameni, se putea face o dată, dar nu de mai multe ori, fără a risca să ţi le arzi astfel tu însuţi. Deşi Galilei o făcuse. Un suflet dramatic acest Giordano, ce era de râs aici? „Arşii ăştia, continuă Ion Micu, ne ajută, dacă n-ar fi fost ei, forţa cuvântului filosof ar fi slăbit prin veacuri. Numai Napoleon, care n-avea cultură filosofică, a putut să spună în Egipt (ar fi putut să tacă sau să se exprime altfel), când l-au împresurat mamelucii; a dat ordin de apărare în formă de aitici, iar la centru, a zis el, să fie puşi savanţii şi măgarii…” Şi râse iar, dar mai potolit şi mai scurt. „Despre Giordano Bruno, mai spuse el, poţi scrie şi o carte…” Şi astfel ne despărţirăm…

III.

Tot în spital aflai că în acele zile mai părăsea oraşul cineva de care fusesem strâns legat, şi anume Petrică Nicolau, dar într-un mod zguduitor. Aflai de la medic, care totdeauna întârzia puţin la patul meu să-mi spună discrete cuvinte de încurajare, dar să şi comenteze evenimente din afara spitalului cu un bolnav care era, oricum, un intelectual, chiar dacă… Deşi el, ca medic, ştia multe, şocul pe care îl resimţea când o fiinţă umană se comporta aidoma pronosticului fatal nu era mai mic decât al tuturor. Un profesor de la şcoala normală, zise el, s-a aruncat de la etajul cinci cu o carte în mână şi era atât de îndârjit încât a căzut drept în picioare. I-au intrat bineînţeles picioarele în gât şi a murit pe loc. Cartea era Reportaj cu ştreangul de gât, de Julius Fucik şi înăuntru o hârtie pe care scrisese ceva în acest sens: că se sinucide în semn de protest contra nedreptăţilor care există. „Ce similitudine, zise medicul nedumerit, apoi se opri. Ştii cine e? mă întrebă. Fostul soţ al doamnei Malilda! Nu putuse, cică, trăi cu taică-său, se mutase cu soţia într-un bloc. Se spune că această soţie ar fi venit apoi la şcoală şi le-ar fi spus profesorilor în cancelarie: l-aţi mâncat fript… Da, reflectă medicul blând, nu cred că profesorii aveau vreo vină şi nici taică-său… parkinsoniştii îşi aleg astfel de sinucideri spectaculoase…”

E clar, gândii înfiorat, după ce medicul plecă şi rămăsei singur în patul meu cu ciudata mea boală care nu da semne de ameliorare, o să mor şi eu, am jucat cu Petrică în aceeaşi piesă. Eu, el, nefericitul de taică-său şi Matilda. S-ar putea să murim toţi patru, adică toţi protagonişti… Cosaşul îndrăcit al lui Van Gogh, gândii mai departe cu ochii pe lumina soarelui care îmi inunda patul, nu avea ezitări înaintând în lanul de grâu şi făcând să şuiere spicele sub lama bine ascuţilă a instrumentului său implacabil… Da, viziunea pictorului nu era rodul înfierbântatei lui imaginaţii… Ce e umanitatea dacă nu un astfel de lan, strălucind în lumina fierbinte a soarelui în culori halucinante, sub un cer de un albastru dens, orbitor, şi în care, tăcută dar fără slăbire, seceră moartea?

Mă întrebai dacă n-ar trebui să ies o zi din spital şi să mă duc la înmormântarea lui, dar găsii în forul meu interior o împotrivire: îi purtam pică pentru refuzul său net şi agresiv de a se împăca cu mine, când îi telefonasem, la îndemnul Matildei, şi îl întrebasem dacă n-ar vrea să ne întâlnim ca odinioară şi să redevenim prieteni. Era adevărat că nu-mi era atunci gândul la el şi desigur, nici telefonul meu nu-i sugerase cine ştie ce afecţiune, dar poate că această afecţiune n-ar fi lipsit dacă aşi fi surprins, în vocea lui o cât de vagă tresărire. Da, gândii, dar am petrecut totuşi cu el frumoase clipe, ascultându-i cu o stranie delectare la începuturile carierei mele în învăţământ înaltele şi nesfârşitele lui indignări. Şi nu fusese tot el cel care, printr-o intuiţie, ţinuse pe loc doi ani căsătoria mea cu Matilda? Astăzi aşi putea spune că vrusese astfel să mă ferească de marele eşec care mă aştepta. Judecăm oamenii nu numai prin ceea ce ei gândesc şi nici măcar prin sentimentele care îi domină (toate acestea se pot dovedi că au fost doar coaja care acoperea determinări mult mai adânci), ci şi prin interferenţele cu viaţa noastră pe care soarta i-a silit să le trăiască. Petrică nu mai putea trăi cu Matilda şi m-a cunoscut pe mine ca să-l ajut să se despartă de ea; l-am

ajutat, dar nu vroia s-o iau eu. Nu cumva ţinea atât de tare la mine şi considera o prietenie mai trainică decât o efemeră dragoste al cărei final îl prevedea? Desigur, căci dragostea pentru o femeie nu ne fortifică, ci, aliată cu timpul, ne mănâncă viaţa. Regrete eterne, Petrică! Voi veni la înmormântarea ta şi îţi voi depune pe mormânt o coroană de flori…

În ziua când ieşii din spital tăria gândirii mele, care ţâşnise cu putere în ultima mea ciocnire cu Matilda (când ne şi încăierasem) şi se micşorase iar sub ameninţarea unei boli în al cărei prognostic fatal crezusem, reînvie antrenând toate forţele sufletului meu retrase atâta vreme în adâncuri. Revenii în casa părintească, unde tata mă primi cu toate sentimentele de odinioară topite, supărat doar de declaraţia mea că nu aveam cancer şi că n-o să mor. Avea aerul omului mărginit dar şi sublim, care nu înţelege cum cineva, fiindcă a răguşit, crede că n-o să moară, cu toate că văzuse cum un om, fiul său, deşi nevinovat, trebuise să ispăşească o grea pedeapsă. Dă, dar astea erau socoteli care trebuiau reglate cu oamenii… Moartea, ehe, e aşa o chestie ce nu se întreabă, ca să nu fii întrebat. Şi dacă survine totuşi când eşti departe de ea, aiurea! e aşa un lucru rar şi tâmpit încât. Se întâmplă, bineînţeles, altora, care nu ne interesează, de ce să te gândeşti tocmai tu, care ai o viaţă de trăit şi eşti atât de tânăr… „Mai mor şi tinerii, îi spusei în timp ce mama ne aducea cafele în a doua cameră «salon», plină acum de cărţile şi lucrurile mele, mor şi copii şi adolescenţi, moartea îşi vede de treabă, tată!” El se uită la mine şi începu să dea din cap indignat. Nu-mi răspunse prin cuvinte, dar avea aerul să-mi spună că nu e zdravăn la minte cel care poartă grija altora, ca şi când asta ar putea ajuta pe cineva (din altă planetă!) să nu moară dacă trebuie, sau să nu fie şchiop dacă aşa s-a născut. Asta mă făcu să înţeleg că nu credea în propria-i moarte şi că dacă totuşi s-ar fi întâmplat, n-ar fi cerut celor vii să creadă în ea, ci să-şi vadă dracului de viaţa lor, în timp ce el şi-ar fi văzut

de moartea lui, cu care singur avea răfuieli de încheiat… Deocamdată avea o muiere cu care trăia şi numai la chestii de-astea nu-i era gândul, că mureau şi tineri şi adolescenţi! „Nu moare de tânăr decât cine nu trebuia să se nască”, zise, şi înţelesei că se credea că face parte dintre cei privilegiaţi, sortiţi dacă nu să nu moară niciodată, în orice caz moartea lor să se piardă în timpuri imemoriale şi nedeterminate, contopite cu intemporalul, cu veşnicia a tot ceea ce există… Mama însă credea în moartea ei, şi abia acum îmi mărturisi spaima prin care trecuse. „Bine că ai scăpat, zise. Moartea e dată şi nu iartă pe nimeni”. „Şi ce-mi pasă mie de chestia asta, murmură tata răsfoind Scânteia. M-a întrebat cineva pe mine dacă vreau să vin pe lume? De ce m-aşi întreba eu atunci când o să plec. Că, aoleo, mor, că, aoleo, ce-o să fac… Ce să faci?! Întoarce spatele la lume şi mori dacă e de murit. Au murit ei regi, împăraţi şi tot nu s-a întâmplat nimic. De ce să se întâmple atunci dacă moare într-o zi într-un şanţ, beat mort, Acojocăriţei? Măcar ăstuia n-o să-i pară rău că n-a trăit destul şi nu şi-a făcut de cap. Mai proşti sunt ăia care toată viaţa…”

Dar aici se opri, fiindcă fără voie gândul lui i se dusese la mama. Nu-l gonise ea din patul ei în puterea vârstei, silindu-l să-şi găsească altă muiere, care, desigur, o fi avut ea mai multă viaţă în trupul ei, dar pesemne că el începuse să descopere că nu ajungea numai atât?… „Ei, ce-au făcut toată viaţa? zise mama mai degrabă veselă decât atinsă de aluzie. Proştii-ăia! Ai uitat!” exclamă ea mirată, văzându-l că tace. „Ce să uit? îşi ridică el privirea din ziar. Mama surâse. Să-i spună sau să nu-i spună? Era pradă uşoară, numai gura era de el. „Ce să uit, fă?” se răsti el, dar nu prea sigur de sine, mai degrabă ar fi dorit să nu i se amintească. Totuşi curiozitatea era mai mare şi mama, cu un glas ca de mare comedie, i-o satisfăcu. „Tu ai rămas certat cu băiatu-ăsta ani de zile, tocmai fiindcă din neştiinţă el îţi spusese ce ne spui tu nouă acuma. Dar el era un copil, în timp ce tu eşti un om

în toată firea.” „Adică cum?” se holbă tata. „Adică aşa! De ce or fi proşti oamenii care trăiesc curat şi deştepţi ăia care trăiesc în murdărie! Nu văd, continuă mama, de ce porcul care se tăvăleşte în noroi trebuie dat model oamenilor care înţeleg că desfrâul le pierde sufletul. Un om are o singură inimă, nu două!” „Şi? Ce e cu asta?” făcu tata, care n-o putea urmări, cu atât mai consternat cu cât ea nu pomenea nici de Dumnezeu, nici de rai şi nici de iad. Atunci ar fi fost mai clar! Chestia asta cu două inimi îl depăşea. „Hm! făcu ea, dacă ar avea două inimi ar zice: nu-i nimic, murdăresc una, dar îmi rămâne ailaltă curată, când o să mă satur de desfrâu, o arunc pe-aia şi trăiesc cu a bună!… Le vezi cum vin la biserică la bătrâneţe şi se mocăie în faţa sfintei fecioare să le ierte pentru viaţa lor când nu le păsa că o să vină şi ceasul căinţei. Tot e bine, altele nu vin deloc şi pe-alea le lauzi tu! „Ei, şi la ce le foloseşte căinţa?” zise tata. „Păi nu le mai foloseşte, dar căinţa, dacă vine, cum să scapi de ea? Trebuie să te căieşti, că n-ai încotro.” „Şi tu nu te căieşti?” o ispiti tata furios. Mama tăcu. Dacă răspundea că nu, ar fi dat dovadă de trufie, dacă spunea că da, se căieşte, atunci la ce i-a mai folosit o viaţă de smerenie? „Mai mă căiesc şi eu că nu sunt sfântă, zise, dar nu ca alea!' Şi nu se ştie de ce o pufni râsul. Unde îi zbura gândul? Râdea de tata? Sau de babele acelea care se mocăiau în faţa sfintei fecioare? Şi de ce nu? N-avea şi ea dreptul la puţină trufie? „Atunci am eu dreptate, zise tata, nu în sensul că l-aşi da ca model pe ăla care îşi face de cap, ci în sensul că nu trebuie să te căieşti, ăsta e tot secretul.” „Da, zise şi mama, câine ai fost, câine să mori!” „Ei şi? Dacă lui nu-i pasă, ce-ai tu cu el?' „Am”, zise mama şi tăcu. „Ei, ce ai?” „Fiecare să-şi vadă de el, că vine la patul lui de moarte dracul şi îl ia în furcă, sau vine un înger şi-l duce în rai, pentru el e totuna, de murit tot moare, mortul de la groapă nu se mai întoarce!” Răspunsul acesta îmi aminti de al meu de odinioară, când îmi venise în minte să gândesc acelaşi lucru după ce citisem un text de Platon: dacă moartea ar fi sfârşitul a tot, spunea

el, cei mai în câştig ar ieşi ticăloşii, fiindcă o lespede pe mormânt i-ar strivi şi de trup şi de suflet şi desbaterea s-ar încheia astfel pentru totdeauna. Între timp însă aflasem, nu fără să mă turbur, că marele Karma, spiritul universului, nu lasă lucrurile astfel şi că îl sileşte pe ticălos să se reîncarneze. Dacă a fost un ticălos mare, spiritul lui reînvie de pildă într-un dobitoc, un măgar sau într-un bou şi tot astfel prin treceri succesive se purifică, până ce esenţa sa se poate contopi cu Marele Spirit care a stat la originea vieţii.

Îi spusei tatei toată chestia asta simulând îngândurarea. „Şi de unde ştii că e aşa? zise el cu dispreţ. A văzut cineva un om reîncarnat?" „Întâi că s-a văzut, au fost cazuri foarte clare, când un copil a început să spună că el a mai trăit în satul cutare şi l-au dus acolo savanţi şi oameni de ştiinţă şi el a recunoscut tot, case, uliţe, oameni... Ei?" „Fugi, domnule, de aici, nu mai vorbi bazaconii, astea-s şarlatanii, aşa am văzut eu la bâlci una care mi-a citit buletinul legată la ochi, adică buletinul era în mâna altuia şi ăsta a întrebat-o: cum îl cheamă pe domnul? Şi ea a spus tot, şi anul naşterii şi oraşul... Şi tu vrei să cred...?" „Al doilea, continuai eu neturburat, ţie nu ţi s-a întâmplat să te plimbi aşa pe stradă şi să vezi un om pe care să ţi se pară că l-ai mai cunoscut, ăhă, aşa cândva, în altă viaţă?" „Câte nu i se par omului, zise tata batjocoritor, dacă s-ar lua după toate prostiile ar ajunge să creadă că ăla care e el, nu e el..." „Aha, zic, ţi s-a întâmplat?" „Mie? Nici vorbă, unuia, stăm la bodegă la un aperitiv şi îi aud că zice chestia asta, că el nu e el. Ascultă, mă, îi zic, tu câte aperitive ai băut înainte să spui tâmpenia asta?" Şi se întoarse spre mama, de la care aşteptase un răspuns. „Tot nu m-ai făcut să înţeleg ce ai tu cu cutare şi cutare, că trăieşte aşa cum îi place lui?" „Să se ducă în pădure, zise mama. Acolo poate să trăiască cum vrea." „Şi ce te deranjează? insistă tata. Nu înţeleg!" „Ce s-alege de lumea asta dacă toţi ar trăi ca ei? Într-o zi ar scoate fiecare cuţitul şi am începe să ne tăiem toţi unii pe

alţii…” „Asta cam aşa e, conveni el, da' n-ai nici o grijă, că nu tu o să-i împiedici. Vine un război, îi mai mătrăşeşte, pe urmă se mai potolesc… Nenorocirea e că în război îi seceră şi pe ăi buni şi pe ăi răi, aşa că sămânţa rămâne.”

Astfel se încheie discuţia şi tata îşi aprinse o ţigare şi rămase gânditor. „Ia spune, îl întrebai, directorul acela de la voi, Bularca, l-a dat până la urmă afară pe şefu-ăla de cadre?” „Nu l-a dat”, răspunse el posomorât şi tăcu mai departe. „Ai înţeles de ce te întreb…” „Tocmai că mă gâdeam, ce-ar fi, Victore, să te duci tu personal să-i ceri o audienţă? Una e când vezi omul în faţa ta şi îl asculţi şi alta e când îţi vorbeşte altul de el. Ce zici?” „Bineînţeles că mă duc, zisei, toată chestia e să-l facă pe şeful Cadrelor să tacă, adică să-şi dea avizul. Fiindcă trebuie s-o dea întâi afară pe individa aia de care mi-ai vorbit şi care e turnătoarea acestui şef de cadre…” Tata se uită în pământ, reflectând. „Nu te băga în chestia asta, zise, tu nu ştii nimic, lasă-l pe Bularca să se descurce.” „Bine, mai zisei, mă duc chiar mâine, dar cum o să pot să intru în uzină şi să ajung la el?” „Ţi-aranjez eu cu paza, nu e o chestie…”

Şi tata se ridică şi plecă. Mă apucă pofta să-mi pun cărţile în ordine, deşi nu aveam rafturi, şi să-mi improvizez şi un mic birou şi un scaun la fereastră: aveam chef de lucru. Pe urmă plecai pe la bunicul să-mi iau caietele din subsol… Le recitii apoi febril până noaptea târziu. În micul meu pat din adolescenţă, mutat de mama din dormitorul lor unde rămăsese tot timpul după plecarea mea de acasă în aşa-zisul salon şi adormii cu gândul dacă n-ar fi mai bine să le pun pe foc, după ce aşi fi copiat din ele ceea ce nu se putea memora şi aşi fi eliminat tot ceea ce putea constitui pentru mine o acuzaţie… Nu mă simţeam bine cu ele în casă şi nu aveam sentimentul net că reprezentau o valoare în sine, ca să-mi pară rău că trebuia să le distrug…

IV.

Bularca mă primi de îndată şi spre surpriza mea nu mă expedie, mă ţinu la el în birou aproape un ceas. Întâi se

scuză că are o cumplită durere de cap şi înghiţi trei pastile dintr-o dată, aşa de supărat era pe acest rău care se vedea că îl vizita din când în când şi că organismul lui robust nu-l scăpa de el. „Medicul ce zice?” spusei. Făcu un gest, adică medicul nu conta. „Aveţi ori sinuzită, ori spondiloză”, reluai văzându-l că tăcea cu tâmplele în mâini: cu coatele pe birou. Negă din cap furios şi copleşit. „Atunci aveţi hipertensiune arterială. Aşa-zisele migrene de care sufereau cucoanele pe vremuri au dispărut…” „Sau au trecut la noi”, zise el fixând asupra mea o pereche de ochi mari, pe care durerea îi făcea frumoşi, umani, aproape frăţeşti. În rest chipul lui părea brutal, dur, fără loc de expresie. Se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe rar, relaxat, cu mâinile în buzunare. Pasul îi era uşor, elastic. Se opri la fereastra, cu spatele la mine şi se uită îndelung afară.

Soneria telefonului zbârnâi. Nu se clinti însă de la geam şi atunci intră secretara. „Vă caută ministerul!” îi spuse. „Cine?'„ mormăi el. „Tovarăşul ministru!” „Care? zise mohorât, că ăia pe-acolo toţi îşi spun miniştri. El e director-general şi subalternii îi spun ministru.” „Chiar tovarăşul ministru Nasture!”' zise secretara. „Spune-i că sunt în uzină, când mă întorc îl caut eu.”

Secretara ieşi, iar Bularca reveni în spatele biroului şi formă un număr. „Vasile, zise, uite, ministerul iar se interesează dacă s-a remediat istoria cu rulmenţii ăia nenorociţi.” „Ce să facem noi, tovarăşe director-general, se auzi o voce puternică în receptorul pe care Bularca îl îndepărtă de ureche. Cum îi primim, aşa îi montăm… moldovence de la ţară, fete de optsprezece ani… lepădat fustele lor mari şi încreţite… şi… să… ele, rulmenţi.” „Ai fost tu acolo?” „Bineînţeles!” „Şi ce zic?” „Că de la ei pleacă buni… aparate de control mai fine, de import, dar ministerul… cică la anul…!” „Bine, Vasile, mai du-te o dată şi spune-le că nu toţi rulmenţii scapă, aşa că nu sunt de vină aparatele de control, fiindcă ori sunt bune, ori nu sunt

bune. Nu ne interesează pe noi fustele încreţite ale moldovencelor, n-au ce face tractorişti cu fetele astea când le rămân tractoarele împotmolite prin noroaie…” „Chiar acum mă duc…” „Au rebuturi mari, mi se adresă apoi Bularca şi, în loc să tragă consecinţele care se impun, dau drumul produsului pe piaţă. La mine acasă mi s-a stricat odată flotorul de la baie, vechi de douăzeci de ani. Am luat unul nou: avea orificiul neperforat. Am luat altul. Intra apă în vreo trei, până să găsesc unul bun. Şi directorul acelei fabrici şi inginerul-şef şi toată lumea încasează prime pentru depăşiri de plan, felicitări în presă, promovări, în loc să li se returneze toată marfa şi să fie puşi s-o plătească… Pe capitalist toate astea îl costă, dă dracului faliment şi intră la puşcărie sau îşi trage un glonţ în cap…”

Înţelesei din aceste confidenţe că acest om mă va angaja, fiindcă nu lăsai pe cineva să asiste la durerea ta de cap şi la preocupările tale de director al unei mari uzine, ca pe urmă să-l laşi să plece aşa cum a venit. „Uite, Petrini, îmi spuse el apoi, după ce îşi aprinse o ţigare şi îmi oferi şi mie una (şi nu mă supără că mă tutuia, o făcea cu aceeaşi naturaleţe cu care vorbise pesemne şi cu tata), în cazul tău o să procedăm în felul următor: te angajăm bibliotecar, asta e sigur. Dar! E un dar aici peste care o să trecem nu prea greu. Nu te angajez direct, ca să evit o anumită complicaţie, ci te promovez după ce o să faci o foarte bună impresie în uzină. Dar ca să te pot promova, va trebui mai întâi să lucrezi într-o secţie, să zicem ca dispecer sau la un strung, unde preferi, e la fel de uşor pentru tine să te califici rapid şi să te faci remarcat. Cum, o să vezi singur şi pe urmă nimeni n-o să se mai mire că ai ajuns bibliotecar. Eu ţi-aşi da un sfat, continuă el cu o admirabilă căldură umană care făcu să urce în mine pentru el un puternic val de simpatie, şi anume sfatul meu e să te angajezi strungar. Face o mai bună impresie, poţi mai uşor să-ţi arăţi calităţile şi să fii simpatizat şi să ai prieteni şi pe deasupra foarte curând o să câştigi şi ceva mai mulţi bani! În plus, şi cred că asta e şi

mai important pentru viitorul tău decât postul de bibliotecar, una e să poţi afirma, în clipa când se va pune chestiunea reîntoarcerii tale la Universitate (şi se va pune, sunt convins!), am lucrat ca strungar într-o uzină, am trăit adică în mijlocul clasei muncitoare, şi alta e să spui am fost dispecer. Ce zici?” „Zic că raţionamentul dumneavoastră izvorăşte dintr-o foarte bună cunoaştere a lumii în care trăim!” „Înţelegi, Petrini? Când o să fiu eu atunci, că o să rămân mai departe în această uzină, că o să fiu promovat mai sus sau o să mă întorc în secţia de unde am plecat ca simplu inginer (fiindcă îmi termin şi eu liceul anul ăsta şi o să mă înscriu la Electrotehnică), o să pot oricând să afirm şi eu că te-ai integrat perfect în sânul clasei muncitoare, că gândeşti ca un muncitor înaintat şi ai fost tot timpul activ şi disciplinat şi n-ai avut conflicte cu nimeni. Lasă la secretara mea o cerere. O să primeşti pe urmă acasă adresa de angajare…” Mă întorsei acasă stăpânit de entuziasm. Tatăl meu însă primi ştirea posomorât. Întâi începu să-l înjure pe Bularca zicând că e un şmecher cum nu s-a mai văzut (prin şmecheria asta a lui a reuşit el să-i ducă şi îi duce şi acum pe toţi de nas), nu-ţi rezolvă niciodată nimic şi pe deasupra te şi prosteşte şi te face să-l lauzi în loc să-l bagi în aia mă-sii! „Până şi pe tine văd că te-a dus cu preşul că o să te promoveze la pastele cailor şi taci că ştie el că o să fii reprimit la Universitate. Ce ţi-a făcut?! strigă tata la mine furios. Asta putea s-o facă orice maistru, fiindcă tu nu ştii că e un ordin că la un strung poate fi angajat orice om din ţara asta, orice-ar fi făcut el, are dreptul la muncă, e literă de lege în Constituţie.” „Da, zisei şi eu, dar şi la deratizare e muncă, litera asta de lege nu prevede alte detalii pe baza ei aşi fi putut fi reprimit şi în învăţământ şi uite că nici măcar un şef cum a fost acel Mircea n-a vrut s-o interpreteze în favoarea mea. Cel puţin Bularca mi-a promis şi nu văd de ce ar fi făcut-o, de ce n-a făcut şi el ca alţii, adică să-mi spună simplu: la strung! şi să nu-şi mai răcească gura cu promisiuni!” „Păi da, fiindcă i s-a dus vestea că ehe! Bularca

are grijă faţă de om! O lozincă! în realitate o să-ţi spun eu câtă grijă are. Tu să stai la strung, om cu carte, şi la bibliotecă o curvă turnătoare! Fiindcă n-are el curajul s-o dea afară. Mă rog, ce act de eroism ar fi fost dacă făcea invers, pe-aia la strung şi pe tine la bibliotecă?" „Nu e aşa de simplu, singur mi-ai povestit data trecută cum e cu tipesa aia!" Tata începu să dea din cap de la stânga la dreapta, cu o adâncă nepăsare, care devenea şi mai adâncă şi mai plictisită pe măsură ce capul lui ajungea prin clătinări de decepţie de la umărul stâng, la cel drept, şi apoi încolo spre lume, în general, în sus spre univers… Se uita chiar în zare, nu mai ascultă restul explicaţiilor mele, adică faptul că trebuia să trec prin trepte succesive… să trăiesc în sânul clasei muncitoare pentru ca… la momentul când… să pot spune că… „Ce mai, încheie el, aşa e cum spun eu, nu e prost, n-ajungea el director-general dacă ar fi fost un neghiob. Nu te mira să-l vezi mâine poimâine pe-aproape de ăi mari…" Şi îl înjură de mamă fără admiraţie şi poate pentru întâia oară cu invidie că nu l-a înzestrat şi pe el natura cu astfel de calităţi care smulg simpatia proştilor şi te fac mai mare peste ei…

Oricum, avui sentimentul net că spunându-mi toate acestea creştea în propriii lui ochi, iar eu scădeam; desigur, deocamdată, pentru că intram în uzină atât de prost înarmat, iar mai apoi fiindcă aveam să rămân în ea atât de mult timp, poate pentru totdeauna: nici o mirare, după el surprizele în această lume nu puteau veni pentru un om decât în rău, deşi, aşa în general, toate lozincile de pe zidurile uzinei spun că o să mergem spre bine. „Ei, care bine? mă întreba el ca şi când eu aşi fi scris acolo lozinci. Eu eram înainte maistru monteur de avioane, eram un domn. Aviaţia română a fost în frunte! Acum sunt maistru peste zece raboteze, ca să scoatem toţi, cinci mii de oameni, un nenorocit de tractor în care intră mai mult fier decât într-un tanc, în timp ce străinii scot tractoare mici, de trei ori mai ieftine şi mai puternice. Crezi că nu le-am văzut?" Şi încheie

dând din cap în felul acela al lui care îţi sugera prin fiecare mişcare, spre dreapta, tot mai sus, că ştie el mai bine cum stau lucrurile şi nu e nimic de făcut, ce mai! o întreagă filosofie care comunica în cele din urmă cu cosmosul…
„Dacă vrei să mergi înainte cu toţi proştii, n-ajungi nicăieri! Dacă americanii, îmi aruncă el o privire dispreţuitoare, ca şi când eu aşi fi susţinut teza pe care urma el s-o combată, ar fi zis stai să-i aşteptăm şi pe ceilalţi de pe glob să progreseze odată cu noi, nici ei n-ar fi ajuns unde sunt astăzi şi nici globul nu s-ar fi din mizeria în care zace…”

Vârsta îl făcuse mai agresiv în gândire şi îmi plăcea acum mai mult de el decât pe vremea adolescenţei mele, când fusese pe punctul de a declina ca bărbat dacă eu (şi îmi plăcea să cred acest lucru) nu i-aşi fi biciuit mândria cu necruţarea mea de atunci…

V.

Bularca avusese însă dreptate, calificarea mea la strung nu dură mai mult de-o lună, dar avusese şi tata, fiindcă îndată ce mi se dădu un strung în primire descoperii că lucrurile nu merg deloc pe roze cu un om care abia a intrat în secţie şi are pretenţia să primească un salariu egal cu al celor care au trudit mult ca să ajungă aici, ehe, nenică, învaţă, înghite! o fi pentru dumneata treabă de câteva ore să pricepi ce e o fişă tehnologică şi să faci o piesă, dar ca să câştigi şi dreptul de a fi egal cu noi e un secret pe care trebuie să-l descifrezi. Or, poate nu vrei să fii chiar strungar? Doar aşa, să se cheme că ai trecut pe-aici şi pe urmă să poţi să ocupi funcţii mai înalte?… Trebuie să te decizi: vrei să fii strungar? Te ajutăm! Nu? E mai bine atunci să nu-ţi pierzi vremea…

Ce se întâmplase? Mi se dădu în primire un strung la care trebuia să execut în opt ore douăsprezece bucşe, asta era norma. Dacă făceam mai multe, creştea şi câştigul, dacă rebutam o piesă eram penalizat. Fixai bucşa (o bucată de metal care mai păstra încă urme fine din miezul de pământ în care fusese turnat), strânsei bine cuţitul în suportul lui

(altfel puteam avea surpriza să-mi sară în faţă şi să mă accidentez) şi luai apoi fişa tehnologică şi o studiai; în afară de faptul că trebuia s-o filetez, bucşa asta pe dinafară şi pe dinăuntru, până rămânea de dimensiunea indicată în fişă, la sfârşit trebuia s-o subţiez la unul din capete atâţia milimetri. Asta era tot. Apăsai pe butonul pornire şi motorul începu să cânte. Apăsai pe alt buton şi bucşa începu să se învârte. Manevrai dispozitivul de apropierea ei de cuţit, şi cuţitul muşcă din suprafaţa brună a metalului. Filetul se formă şi şpanul începu să curgă în spirale albastre, şi în piesă apăru carnea strălucitoare a metalului. De aici înainte n-aveam de făcut decât să înlătur din când în când panglicile de şpan care se înfăşurau în jurul cuţitului şi să aştept ca toată suprafaţa piesei să fie filetată. Era plăcut şi uşor, toată grija venea spre finisare, când trebuia măsurată piesa cu atenţie, grosimea ei şi distanţa în interior. Şi bineînţeles supravegheat tot timpul strungul, şi lămpile lui de semnalizare, să nu apară defecţiuni de ungere, de avans sau de avarii pe subansamblurile electrice, toate se aflau pe un panou. Mi-aruncai ochii şi rămăsei mirat: panoul era el acolo, dar căpăcelele colorate şi beculeţele dinăuntru lipseau; maşina era deci chioară, adică nu chioară, oarbă de-a binelea. Le ştiam culorile acelea de la strungul la care învăţasem, roşu pentru avans, albastru pentru ungere, pornire, oprire eţetera… Dădui din umeri nedumerit. Dacă avansul se deregla, nu se întâmpla nimic, dar dacă ungerea era defectuoasă, strungul se putea gripa. Când prima operaţie se termină, îl oprii şi îl anunţai pe maistru, un ins neprietenos, cam posomorât şi cocârjat, care veni, se uită, începu să înjure şi se îndepărtă fără un cuvânt. Crezui că se duce să facă rost de nişte beculeţe; nu! îşi văzu de treabă liniştit, apoi dispăru şi reapăru după vreo două ore, dar tot fără să-mi acorde vreo atenţie.

Între timp mă dusesem la strungarul care mă învăţase şi îi spusei că… „Merge strungul?” mă întrerupse el cu un soi de flegmă a la… „Merge”! îi răspunsei. „Păi atunci dacă merge,

ce stai şi te uiţi?” „Dar, dacă…” îngăimai eu. „I-ai spus maistrului?” „I-am spus!” Totuşi îşi opri maşina şi veni la mine, se uită şi el şi începu, ca şi acela, să înjure. „Beculeţele astea, zise el furios, nu merg la radio, la reţeaua normală, sunt de douăzeci şi patru de volţi şi nu se fabrică în ţară. Ce p… mă-sii or fi făcând cu ele? Nu merg la nimic, nu se potrivesc, doar să-şi facă pom de Crăciun, crăciunul mamei lor… Lucrează aşa şi fii atent la zgomotul motorului, trage cu urechea şi când auzi ceva suspect, cheamă mecanicul…”

Şi plecă. Uşor de zis, dar de unde să ştiu eu când devine suspect zgomotul unui motor? Îi dădui drumul şi câteva minute rămăsei lângă el cu urechea la pândă, să-i memorez mersul lui normal. Nu se putea însă din pricina murmurului general al celorlalte, doar dacă m-aşi fi lăsat pe vine cu fruntea lângă el. Nu trebuia însă să lucrez? Reluai filetatul bucşei, apoi căutai şublerul pe mica măsuţă de scule de alături s-o măsor, dar şublerul dispăruse. Mă dusei iar la omul meu, care fără să-mi spună nimic îmi făcu semn din cap să-l iau pe-al lui. Ce se întâmplase totuşi cu al meu? Îmi fusese furat? Curând uitai că aveam un strung chior, adică nu, orb, şi un gând, unul singur se armoniza cu cele cinci ore care îmi mai rămăseseră până la trei: să-mi fac norma, să termin adică toate bucşele care aşteptau stivuite lângă măsuţă. După aceea eram liber, abia atunci puteam să dau curs vieţii tuturor gândurilor mele: să mă duc sau să nu mă duc la revista Luceafărul literar şi să-i propun lui Amăicăliţului o colaborare? Să scriu sau să nu scriu o carte despre Giordano Bruno? Mă irita dificultatea de a explica cumdin aversiune pentru scolastici, filosoful martir prinsese aversiune şi pentru aristotelism, în fapt, mai degrabă, lacunele mele în materie de tomism şi scolastică, dar şi indecizia propriei mele orientări faţă de teza aristotelică: făcea într-adevăr materia un efort gigantic pentru a ajunge la gândire şi inteligenţă sau mai degrabă spiritul, ca dat primordial al lumii, făcea din materie un înveliş al său? Cum

să susţin acest lucru, când devenise o dogmă teza că spiritul e materia care gândeşte? În clipa aceea mă pomenii cum cineva, pe la spate, mă ciocănea în cap cu ceva ascuţit şi, înainte ca eu să mă întorc să văd cine e, o mână aruncă pe măsuţă un şubler şi nu-i văzui individului decât spatele îndepărtându-se: se instală la strungul vecin şi începu foarte rapid să-şi înşurubeze în el o nouă piesă: aha: deci ăsta mi-l luase, acum aveam două şi nu mă grăbii să duc unul înapoi omului meu.

Şi pe urmă? mă întrebai apoi la ora trei pierdut în valul de oameni care ieşeau din schimb, ce urma să demonstreze cartea mea despre Giordano Bruno? Lăsai această întrebare fără răspuns. Stăpânit de mulţumirea pe care o simţeam atunci, în prezent: nu numai că îmi făcusem norma, deşi pierdusem aproape două ore aşteptând să vină maistrul să-mi spună dacă puteam sau nu să lucrez la o maşină oarbă, dar îmi rămăsese chiar liberă o oră, timp pe care îl petrecusem lângă strungul celui care mă calificase, cu care discutai dacă nu s-ar putea monta în panoul meu alte beculeţe decât cele originale de 25 de waţi. „Dacă sistemul e montat pe 25 de waţi, cum o să-i pui beculeţe de 10?” zise el.”Tocmai, să schimbăm sistemul.” „Trebuie vorbit cu electricianul, zise el, după ce tăcu multă vreme, dus pe gânduri. E un strung cehoslovac, cu o schemă care dracu ştie unde e, de pe vremea războiului, şi deşteptu-ăsta… mai bine îţi faci reparaţia singur decât să te duci după el…” Se arătase mirat că mi-am terminat lucrul. Mă trimise la controlul tehnic să predau piesele. „Sunt sigur, zise el, sceptic, că le-ai rebutat pe toate, dar nu te necăji, aşa e la început.”

Nu rebutasem niciuna.

Cartea despre Giordano Bruno, îmi amintii ea, urma să se ducă Ion Micu cu ea sub braţ la unul din şefii lui din Bucureşti şi să ceară pentru mine să fiu reprimit în învăţământul superior. Măcar dacă, sigur că ar obţine! Şi apoi o carte nu se scrie pentru astfel de lucruri! Ca să-mi

placă şi mie şi cititorilor, ar trebui… Ar trebui să fie cu adevărat o carte de filosofie, o carte şi despre mine, nu numai despre Giordano Bruno! Şi de ce aşi face eu acum acest amestec? Îmi simţeam puterile limitate şi îmi amintii de frumoasa imagine a lui Titu Maiorescu, care compară forţa creatoare a unui popor cu un bloc de marmoră care îi e dat, unul singur, dacă faci din el o statuie mediocră altă marmură nu ţi se mai dă. De ce mi-aşi risipi eu astfel puterea gândului scriind un op care să nu mă reprezinte? Şi dacă m-ar reprezenta de ce aşi alege această cale deturnată? În ipoteza că n-aşi pierde prea mult timp şi m-aşi decide să nu mă abat de la subiect, ce interes ar stârni? Niciunul! Poate ar ieşi chiar o carte proastă, care ar fi refuzată de editură…

Mă îngrămădii şi eu spre unul din autobuzele din faţa uzinei care erau luate cu asalt de muncitori. Un individ se postase la intrare şi striga la noi ţâfnos. Da, chiar acest lucru, să nu ne îngrămădim (cine era? cine îl pusese acolo?), dar de ce? Că îl călcăm pe bocanci! Şi ni-i arăta indignat, erau nou-nouţi şi nu se sfia să-i îmbrâncească pe cei care ar fi voit să nu le pese de încălţămintea lui. O luai pe jos… Până în oraş erau zece kilometri. Ce oameni nedisciplinaţi… şi în acelaşi timp disciplinaţi, gândii… se îngrămădeau buluc (se grăbeau, dar de ce aşa tare? mă întrebasem eu la început: astăzi chiar primisem un cot în ochi şi mâna mi se desfăcuse de pe bară (renunţasem să mai urc), dar aveau grijă totuşi să nu-l calce pe acel individ pe bocanci. Aflasem apoi pricina grabei tuturor, dacă scăpai primele autobuze trebuia să aştepţi o oră până să vină altele şi apoi riscai încă o oră dacă îţi permiteai luxul să nu înfrunţi busculada. De ce nu protestau ei împotriva celor de la transporturi? Ştia Bularca, directorul nostru general, de felul cum plecau oamenii acasă, după opt ore de muncă? Nu, altfel ar fi intervenit. El avea, desigur, o maşină şi un şofer, foarte bine, dar ar fi trebuit totuşi să se ocupe puţin şi de autobuzele noastre, gândii eu pe drum când simţii ca

sunt obosit şi că mi-e foame… N-o să pot să merg pe jos de pildă la iarnă şi atunci… Cu sentimentul că astăzi, în prima mea zi când produsesem pentru uzină douăsprezece piese, sunt egal în drepturi cu orice muncitor, îmi spusei că la prima ocazie eu îi voi pune lui Bularca această întrebare: e atât de greu să se aducă suficiente autobuze în faţa uzinei ca să nu simţim la plecare că ne îndobitocim? Fiindcă asta era imaginea care îmi apărea adesea sub ochi seara înainte de a adormi, deşi nici o lună nu trecuse de când intrasem în uzină: figuri umane care nu mai aveau decât o expresie de panică rigidă şi violenţă, să urce sus – şi pentru asta dăm frâu unei nepăsări totale, strivim o ureche, aruncăm ochelarii unuia de pe nas, smulgem servieta altcuiva, îţi sar propriii nasturi de la haină, izbeşti cu cotul în sânii unei femei… parcă mai ţine cineva seama că mai există şi femei, dă-le dracului, nu sunt egale cu noi?

„Ei, cum a fost?” mă întrebă tata acasă (sosise înaintea mea, simţisem încă de la început, dimineaţa la plecare, că nu vrea să facem drumul împreună; nu era prezenţa mea alături de el o veşnic nedorită, dar iritantă întrebare: cum ajunsesem eu, după ce cheltuise cu mine doisprezece ani, din universitar eminent, simplu muncitor?). „Mi-am îndeplinit norma perfect, îi răspunsei sec, mâine o să cer să mi se dea mai multe piese.” „Vezi să nu-ţi dea”, zise el cu acea ironie şi superioritate care se vedea că în ochii lui marcau între noi dacă nu o prăpastie, cel puţin un hotar pe care eu n-aveam să-l trec: el era maistru, eu… Şi începu să dea din cap proiectând căderea mea în cosmos: eu eram ceva mai mult decât nimic… Dacă mai face chestia asta o dată, gândii, la primul salariu mă mut… Simţeam că nu sunt în forul meu interior cu totul invulnerabil. Trebuia să fac un efort de cel puţin câteva clipe şi să-mi spun că e normal ca el să gândească astfel, că adică, avea dreptate, în lumea simplă nu se judecă niciodată cauzele, sau în orice caz nu se ţine prea mult timp seama de ele, ci numai efectele, iar biciuirea la care eşti supus trebuie s-o accepţi ca pe-un

stimulent şi nu ca pe-o umilire. Mai târziu, dacă vei reuşi să reintri pe spirala pe care n-ai ştiut să te menţii, trebuie să mulţumeşti acestei lumi simple că n-ai fost cruţat. Numai că eu n-aveam nevoie nici să fiu cruţat şi nici de biciuire. Nu erau singurele alternative. Trebuia chiar să constat de fiecare dată în astfel de situaţii că tata e un simplu cutare, când în realitate era tatăl meu şi nu un simplu străin de care ar trebui să nu-mi pese? De ce mă silea să gândesc astfel când din entitatea lui şi a mamei mă născusem eu, fenomen magic, misterios, care nu se încheiase? Chiar judecat dinafară, văzut strict prin schema ierarhiilor sociale, cine îi spunea lui că într-o zi, cândva, n-o să ajung director-general în uzina la care el lucra? Ei, cine? N-aveam cincizeci de ani, ca el, ci doar treizeci şi cine îi spunea lui că lumea asta evoluează spre rău? Ei? Cine? Întrebarea asta îmi cerea mai mult decât câteva clipe ca s-o alung. Cine să-i spună? Dracu! Veşnica reacţie de apărare a unei buruieni care n-are altă grijă decât să se înfigă cât mai adânc în pământ şi să rămână buruiană, neputând deveni floare. Şi de ce să mă sileascâ el să gândesc astfel despre el?

„Tata, îi spusei, cu o adâncă afecţiune, un om e doar ceea ce cred alţii despre el că este. Ba chiar, câteodată, e cu totul altceva.” Şi tăcui. Aşi fi vrut să continui spunându-i că de pildă el era tatăl meu, adică faţă de cosmosul spre care îşi ridica el capul, ceva infinit mai mult decât ceea ce credeau alţii că ar fi. Şi dacă şi el ar trăi cu acest gând, puţin i-ar păsa dacă fi-său e strungar sau universitar. Dar cum să risc să-l aud spunându-mi, în cel mai bun caz, ceva dur, în cel mai rău, o stupiditate? Mama sesiză că sub glasul meu afectuos se ascundea o hotărâre de a pleca iar din casa părintească şi nu-l lăsă să-mi răspundă: „Nu te supăra pe el, îmi zise, îi pare şi lui rău că…” Şi se opri şi ea. Era greu de spus de ce îi părea lui rău, adică de dat la iveală neputinţa lui de a înghiţi astfel de subtilităţi, că poţi fi altceva decât ceea ce vede toată lumea că eşti. A fi? Se poate ascunde? „Vrei să spui, zise tata dând la o parte

ceaşca de cafea ca şi când s-ar fi scârbit de conţinutul ei pe care îl băuse, că poţi tu, pentru tine, aşa, să te crezi altcineva decât eşti? Cine crezi, deveni el deodată agresiv, că nu se crede altcineva decât e? Nu cunosc om care să nu se creadă mai deştept decât e, oho! după ei fiecare crede că dacă ar fi el şeful statului, câte n-ar face şi n-ar drege! Daaa! Întâi i-ar pune cu botul pe labe pe toţi care l-au înjurat. N-ar scăpa unul…!”

În agresivitatea lui ghicii că vroia să se apere de lucruri pe care le ştia numai el, ironii nedigerate, sarcasme usturătoare care i se adresaseră… Vroia să mi le transmită şi mie”. De la cine? Cum de la cine? De la oameni ca şi el, de la rude, bineînţeles şi de la prieteni, fiindcă de la cei cu care n-avem de-a face nu ne pasă. Începui să râd şi sorbind din supa de văcuţă cu găluşti îi răspunsei cu un glas care imita flegma lui Vintilă: „…mai dă-i în… Dacă şi tu asculţi ce ţi se spune!”,”Ce poţi să faci? Să-ţi astupi urechile?”' se irită tata. „În nici un caz să li le însuşeşti şi să vii să mi le spui şi mie. Nu mă interesează! Şi deodată ridicai vocea şi trântii lingura pe masă: nu mă interesează! Dacă încă o dată mai vii cu chestii de-astea, la primul salariu am plecat! E intolerabil ca tatăl meu să se facă ecoul tuturor imbecililor cu care are de-a face şi să vie pe urmă să-mi spună mie că au dreptate. Am fost profesor universitar! Voi fi iar! Până atunci o să ajung director-general în uzină! Vă belesc pe toţi. Primul pe care o să-l dau afară o să fii tu, dacă te mai văd că dai din cap cu dispreţ când te uiţi la mine. Ai uitat din ce pricină nu mai sunt? Laşilor! Nu sunteţi în stare să-i spuneţi lui Bularca în ce condiţii plecaţi zilnic de la uzină şi mă judecaţi pe mine că am fost arestat, ca şi când eu aşi fi dorit să fiu închis şi trimis în ocnă şi nu m-ar fi arestat şi închis tot de-ai voştri, muncitori ajunşi securişti. Da, vă place, vă bucuraţi că un intelectual a fost belit şi adus la strung, fără să ştiţi că mie îmi place strungul şi că chiar mă gândesc să rămân toată viaţa strungar, ei şi? E o muncă nobilă, unul din cei mai mari filosofi a murit şlefuind la

strung lentile, iar altul, făcând pe copistul, copia note muzicale pentru cinci lei pe oră şi în orele libere scria cărţi care au făcut să sară în aer tagma nobililor, o întreagă societate cu sânge albastru şi l-au dus pe rege la eşafod…”

Ştiam că o luasem razna, dar îmi rămăsese în minte stilul acelui prozator despre care îmi povestise Ion Micu şi mă distra să văd efectul de stupoare al tatălui meu, pe care nu-l puteam zdruncina în prejudecăţile lui cu argumente raţionale sau cât de cât coerente. Trebuia să-l desvăţ să mai vină şi să mă turbure cu insignifianţa ideilor lui prea de tot terestre şi continuai revenind ilogic la ideea că o să ajung director-general şi n-o să uit pe nimeni care a îndrăznit să mă… „Vă arăt eu vouă! Adică cum? După ce mă arestaţi, nu mă lăsaţi nici să muncesc? Are dreptate partidul să vă ţină în mână, fiindcă sunteţi incapabili să distingeţi binele de rău, ca nişte căţei orbi care pot fi oricând luaţi de stăpân şi aruncaţi în gârlă…”

Nu era chiar aşa, că imitam pe acel prozator care intra într-un delir controlat, în fond nu prea controlat, adică nu întru totul. Când îi spusesem Matildei că o să-i iau copilul şi o să i-l arunc într-o prăpastie, nu imitam pe nimeni. Nu-i spusesem chiar acest lucru, dar ea asta reţinuse, încât mă oprii. Jocul acesta, beţia cuvintelor care ascunde în realitate o simplă recriminare, ascunde oare doar alât? Tatăl meu putea reţine cine ştie ce aberaţie, poate chiar că nu sunt sănătos la cap, că vreau să duc pe cine ştie cine la eşafod, să arunc în aer dracu ştie ce. Speram să nu aibă o memorie bună şi o întrebai pe mama dacă n-avea în casă ceva de băut. Vin, prăştină, gaz, oţet, benzină… Nu? Chiar nimic? Mama îşi puse mâna la gură şi râse. Mă înţelesese. Tata nu:”. Dacă ţi-ai terminat prima ta zi de lucru la o cârciumă ai început-o bine, Victore! zise el edificat. O să ajungi tu director-general când o să-mi văd eu ceafa fără oglindă. Numai că chiar trebuie să te muţi! N-am chef să se spună că ai căzut în darul beţiei în casă alături de tac-tău.”

Era clar! Mă credea chiar pierdut! Dar şi eu gândii că acest om, dacă mai stăteam lângă el, ar fi fost o veşnică buturugă neagră de care m-aşi fi împiedicat cu surprindere – ori de câte ori aşi fi intrat în casă. Fiindcă în platitudinea gândirii lor comune, oamenii nu sunt mai puţini imprevizibili. Ar fi găsit el tata ce să-mi spună, în zilele grele care mă aşteptau, ca să-mi slăbească forţa mea morală. „Aşa e că n-ai băut nimic?" zise mama după ce el plecă. „Puteam să beau", îi răspunsei liniştit. „Bine, să-ţi dau acum un pahar de vin, te-am văzut, eşti şi tu ostenit… N-ai nici o grijă, o să vin eu să-ţi gătesc, ca pe vremuri, şi să stai liniştit să citeşti…"

Şi deodată ridică o mână în sus, care întârzie mult în aer şi furia mea că a doua oară tatăl meu mă dădea afară din casă se potoli şi apoi se topi ca şi când n-ar fi fost. Şi pentru întâia oară mama îmi vorbi şi îşi desvălui pe neaşteptate o parte din secretul existenţei ei pe acest pământ. „Aşa sunt oamenii, îmi spuse fără şovăire şi fără a-i învinui, dar cu un îndemn pentru mine să încerc să nu fiu ca ei, fără a deveni trufaş. O să moară mâine-poimâine şi n-o să ştie de ce a trăit!" Şi mâna îi coborî şi se uni cu cealaltă sub formă de cruce şi nedumerire. „Nu te mai chinui să afli de ce sunt aşa cum sunt! Vezi-ţi de tinereţea ta! Nu se termină pământul cu nimeni, dar e păcat că suferi când te ştii în inima ta curat. L-am ghicit de la început… Cu mine în casă se lua de păr şi se pupa cu cumnată-sa! Cum mai poţi să ţii la el? Trăieşti, îl speli, îi găteşti, îţi faci datoria, vezi că nu e un om rău, munceşte, îşi ţine casa, nu bea, nu fură, lumea îl vorbeşte de bine, e sănătos, arată voinic, tânăr, prost nu e, dar cum se poate ca în faţa ta să pună mâna pe obrazul ăleia şi s-o mângâie şi pe-al tău să nu pună niciodată! A vrut el pe urmă, dar nu l-am mai lăsat eu! Am ştiut ce-o să facă, dar nu mi-a păsat şi nici nu-mi pasă! E pedeapsa lui! Nu ştie şi nici n-o să-i spun! Şi nici tu să nu-i spui! Ăsta e păcatul meu, că n-am putut să-l iert, că tu ai ghicit că sunt nevinovată şi de ce sufăr eu, mă întrebai ce păcat am

săvârşit, oi fi uitat…” „N-am uitat, mamă, dar te întreb acum, atât de tare ai ţinut la el?” strigai eu ca şi când mi-aşi fi adus aminte de un vis care peste ani reînvia cu putere.”Da, îmi răspunse, am ţinut, am crezut, când a intrat la noi în casă, că m-a ales dintre surorile mele pe mine…” „Ah, mamă, strigai eu iar, dar surorile tale s-au înţeles între ele să te mărite pe tine întâi. Cum de nu ţi-ai dat seama? Chiar nu ţi-ai dat?” „Uite că nu mi-am dat! Dar nici el nu şi-a dat! M-a plăcut! Ca pe urmă să mă trezesc că îi plăcea mai mult de soră-mea mai mică! Dacă i-a plăcut de ce n-a divorţat? Iar dacă n-a vrut să divorţeze de ce o lăsa să-l apuce de păr şi să se pupe cu ea în faţa mea?” „Şi tu de ce n-ai divorţat când ai văzut că îţi face figura asta?” Mama nu răspunse şi îi respectai tăcerea. Ştiam, că totuşi se despărţise de el în acea noapte când îl gonise din pat, poate mai demult, şi îmi păru rău că o lăsasem să vorbească. Tăcui şi eu, bănuind că n-a fost numai atât, că tatăl meu a mers mai departe cu trădarea lui neglijentă, cu superbia stupidă a masculului tânăr care îşi închipuie că trăieşte încă în grotă şi poate să dea fără grijă iama printre femele. N-o întrebai: când m-a făcut pe mine, înainte sau după? Să rămână acest lucru nelămurit! îmi spusei, deşi nu puteam evita gândul că, desigur, trădarea, se petrecuse înainte, altfel numai pentru nişte pupături, chiar şi în faţa ei, care puteau fi mascate de legătura de rudenie, nu se putuse ea hotărî să nu-l mai primească în pat în plină tinereţe. Totuşi nu se putuse decide să-l părăsească. Era clar: mama mă vroia întâi pe mine… Eram rodul înaltei ei simţiri instinctive despre rostul femeii pe pământ… Restul nu era decât aspiraţie şi suferinţă. Aspiraţia nu se împlinise, nu fusese iubită, nu scrie nicăieri că trebuie negreşit să te iubească cineva, dar avea un băiat şi suferinţa şi-o sublimase, îşi iubea acest băiat şi trăia pentru el. Celălalt, bărbatul cu care îl făcuse, vai de capul lui, n-avea să descopere niciodată lumina dragostei şi avea să moară în întuneric, fără să ştie că a avut lângă el o femeie prin care s-ar fi putut

înălţa. Îi luai mâna şi i-o sărutai; ne privirăm în ochi. Ce tânără era mama! Ce curaţi îi erau ochii! „Bine, zisei, am înţeles ce vrei să-mi spui, n-o să mă mai chinuiesc să aflu de ce oamenii sunt aşa cum sunt, o să-mi văd de tinereţea mea fără să te uit pe tine, măicuţa mea, pe care te-am făcut să suferi fără să bănuiesc că nu mai aveai altă speranţă decât pe mine.” „Nu fi prost, zise ea ferindu-se cu o tandreţe care acum, în celula mea, îmi apasă inima, dacă vrei să ştii, atunci te iubeam cel mai mult, fiindcă simţeam că eşti plin de viaţă şi simţeam că n-o să sufăr de grijă că n-o să te descurci…” Chiar dacă n-o să trăieşti decât pentru cărţile tale, ai o fetiţă, n-o uita! (Şi îmi mângâie îndelung tâmplele şi cedă, îşi plecă fruntea şi izbucni în plâns.) Îmi place fetiţa asta, reluă cu un surâs divin care mă făcu să uit că am o fetiţă, atât de minunat era chipul ei din care veştejeala anilor pierise, seamănă cu tine, ai grijă de ea, fă tot ce poţi să nu uite că are un tată care o iubeşte… O să treci prin toate şi o să fii fericit. Dar n-o uita pe Silvia… Oricât de câini ar fi oamenii, nu se pot pune între un tată şi fetiţa lui…” „Mamă, strigai, îţi promit! Gata!” Şi nu-i promiteam nimic în gândul meu. (Cum puteam s-o regăsesc pe Silvia şi s-o fac să ştie că o iubesc? când ea avea să-şi petreacă de-aici înainte copilăria fără tatăl ei? Dar îmi dădeam seama că, orice-ar fi, trebuia să încerc şi s-o aduc din când în când în faţa mamei…)

VI.

Uzina nu poate deveni catedrală. Într-o catedrală gândul ni se îndreaptă spre intemporal, loc de reculegere şi meditaţie, în timp ce într-o uzină gândul e ţintuit pe filetul piesei pe care trebuie s-o execuţi, sau, chiar în viitor, pe panourile fluxurilor tehnologice care nu pot rămâne nesupravegheate. Şi măcar dacă totul ar merge de la sine cu un strung! Nu mi se mări norma sub pretextul că… stocurile supranormative… Nu înţelesei ce era cu aceste stocuri supranormative, dar nici nu mi se explică de ce, de pildă, pentru vecinul meu din spate, care executa aceleaşi

piese, chestiunea aceasta a stocurilor supranormative nu se punea, îl întrebai şi pe el, dar tăcu, parcă nici nu mă auzi. Abia mai târziu aflai că s-a râs de mine: ăsta abia a venit şi vrea să… Şi când se observă că nu rebutez piesele şi că două sau trei ore din cele opt nu mai aveam ce face, maistrul deveni foarte prietenos cu mine, dar veni şi cu o fişă tehnologică nouă în mână, întrebându-mă dacă o înţeleg: şi îmi arătă şi piesa, una singură. Bineînţeles! Şi din ziua aceea venea mereu, oprindu-mă de astă dată în plin lucru, adică să las bucşele şi să execut urgent… Şi mă pomenii într-o zi că tot lucrând la astfel de piese izolate nu-mi mai puteam termina norma mea… Îmi spuneam însă că faptul n-avea importanţă, tot lucru era, bucşe sau piese de tot felul, până ce după vreo două luni aflai că nu eram plătit pentru ele…

Asta mă scoase din sărite! Eu încasam o mie de lei pe lună şi vecinul meu din spate de trei ori mai mult! Fără să mai adaug că într-o bună zi strungul meu se gripă şi până îl reparară nu avui de lucru aproape o săptămână. Tot mai târziu aveam să aflu că electricianul şi instalatorul n-aveau cum să lucreze în acord şi să câştige şi ei ceva bani peste salariul de bază, cum câştigau aproape toţi strungarii, dar îi pândeau pe cei fruntaşi care încasau de regulă între patru şi opt mii lei, firește, cu sprijinul nu atât al secretarului O. B. (cum se scria în presă), cât al celor de care depindea aprovizionarea, care aveau grijă ca fruntaşului să nu-i lipsească nimic, scule, cuţite noi, să nu piardă minute preţioase la polizor să le ascută şi la care uneori trebuia să stai la coadă, repararea de îndată a defecţiunilor, şi ştiau să-i facă să aştepte când era nevoie de ei, dacă nu le ieşea şi lor ceva, electricianului şi mecanicului, adică, aşa cum, desigur, le ieşea şi celor de la aprovizionare. Era o exploatare în comun a producţiei, bine aranjată, toată lumea era mulţumită, directorul Bularca, conducerea de partid a uzinei şi cea a oraşului, radio-ul şi presa, jurnalele de actualităţi: există întrecere în uzine? Da, exista! Existau

şi fruntaşi? Oho! Veniţi să-i vedeţi! La un moment dat unul dintre ei câştigă într-o lună paisprezece mii de lei; veni un reporter de la presa centrală, îl fotografie, îi luă un interviu şi poza lui apăru pe prima pagină a acelui mare cotidian din Bucureşti. La următoarele alegeri fu propus şi ales deputat în Marea Adunare Naţională.

Eram în acea perioadă de entuziasm zgomotos al întrecerilor şi a fruntaşilor, dar când se afla că producţia uzinelor în ansamblu lăsa de dorit, se măriră normele şi încetul cu încetul acest fenomen iniţiat odinioară de Stahanov se domoli şi deveni mai realist şi mai firesc. Trebuie să spun că la canal descifrasem enigma acestui miner din Donbas care exprima într-adevăr un straniu avânt al ambiţiei umane, un fel de beţie a performanţei, căreia însă i se dăduse alt nume: eroism în muncă, născut dintr-o înaltă conştiinţă revoluţionară. Poale că Alexei Stahanov fusese un om animat de astfel de virtuţi. Dar dacă semăna cu un ins din echipa noastră de săpători de la canal? Iniţial norma noastră era de doi metri cubi săpaţi, încărcaţi în roabă şi duşi mai încolo la o distanţă apreciabilă. Era o normă suportabilă pentru mine şi pentru alţii, pe care însă câţiva imbecili o depăşiră, desigur în speranţa că vor fi mai bine trataţi, sau în orice caz mai puţin rău trataţi, de pildă dacă te îmbolnăveai să fii primit la infirmerie de către medici, ei înşişi deţinuţi, şi care de frică să nu fie trimişi şi ei la târnăcop se purtau nu sever, ci deosebit de scârbos cu cei care le solicitau asistenţă, sau să li se dea un supliment de mâncare, sau să fie feriţi de brutalitatea paznicilor. Nu avură parte de aceste favoruri. În schimb norma atinsă de ei, trei metri, se generalizâ, ni se impuse şi nouă. Trei metri? gândi atunci un ins şi începu să sape ca un smintit şi în câteva săptămâni ajunse la performanţa absurdă, neverosimilă, inexplicabilă în ecuaţia ei (energie umană plus gând, imbold al conştiinţei): nu mai puţin de treizeci de metri zilnic. În faza ascendentă a acestui record fantastic sărirăm pe el şi încercarăm să-i

explicăm că n-avea nici un rost ceea ce făcea. Drept răspuns se duse şi ne turnă şi mă alesei cu grele lovituri de baston de cauciuc în cap şi nopţi de carceră (noroc că era vară!). În schimb, insul, după ce se menţinu câtva timp pe piscul performanţei sale, într-o zi se prăbuşi. Se duse la infirmerie, unde, însă, bineînţeles, medicul îl înjură şi îl dădu afară. Se plânse şefului nostru, un ofiţer de miliţie, că uite aşa şi pe dincolo, eu, care… treizeci de metri cubi pe zi… Ăsta dădu din umeri cu dispreţ şi îi întoarse spatele. Individul se topi pe picioare câtva timp, apoi într-o dimineaţă îl găsirăm mort… Nu-l căina nimeni, nu era timp acolo să-ţi aminteşti că murise un om şi că dacă te abrutizai până într-atât încât nu numai că nu-ţi mai păsa când unul pierise, dar chiar te bucurai că ai scăpat de el şi de avântul lui scabros, nici viaţa ta de om viu nu mai valora mare lucru! Nu era chiar aşa! Asta era o idee pur literară, să rămâi om printre oameni, numai ca să salvezi în tine însuţi ideea de om chiar dacă alţii o calcă în picioare. Nu, desigur (asta era adevărat) n-aveai scăpare dacă supravieţuiai prin abjecţie, dar nici nu mai aveai prin cine să-ţi mai transmiţi mesajul tău umanist, dacă mureai datorită unui individ bizar care proba că se putea munci de zece ori mai mult. Timpurile s-au înăsprit, nu merge nimeni cu tine în legendă, ca să faci, prin sacrificiul tău pe altarul valorilor absolute, să lăcrimeze generaţiile următoare citind demnele tale de milă suferinţe. Am decăzut cu toţii un pic? întreaga umanitate? Da, şi cine ştie cât de adâncă e depresiunea care ne ameninţă, cât ne va trebui şi cât de tare trebuie să ne încordăm puterile spiritului spre a atinge iarăşi acele culmi în care un simplu ocnaş preferă întunericul minelor de sare, adică moartea sa lentă, decât să revină la lumină făcând pe călăul. Istoria e adevărată şi o povesteşte Kogălniceanu! (Lipsă de călău în Valahia.) Căderea mea o povestesc eu aici în umbra acestei celule, în care încerc să descifrez întâi pentru mine, şi dacă acest manuscris se va păstra şi va apărea şi pentru alţii, un şir nesfârşit de

determinări şi să aflu, să răspund la întrebarea dacă au legătură cu fiinţa mea adâncă, intimă, cu esenţa fiinţei mele şi cu viaţa gândirii mele, cât de mult, şi să nu-mi pară rău că va trebui să mor…

Revenind la firul acelor zile când lucram în uzină, trebuie să spun că pentru a mă muta iar din casa părintească aveam nevoie de bani. Da, şi eu aşi fi putut câştiga patru mii de lei, dar mă poticnisem de enigma stocurilor supranormative şi apoi căzuse peste mine simpatia maistrului care mă punea să execut peste normă, dar fără plată, tot felul de drăcovenii necesare cine ştie căror secţii sau comenzi din afară.

Naiv, mă simţeam măgulit, până mă trezii într-o zi, la o chenzină, cu trei sute de lei în mână. Să mă plâng? Nu, îmi spusei, Bularca îmi recomandase să fac o bună impresie. Da, de acord, dar nici nu puteam trăi cu şase sute sau o mie de lei pe lună. „Da, îi spusei maistrului în acea zi, execut aceste piese, dar numai după ce îmi fac norma, fiindcă dumneavoastră nu ştiţi că pentru piesele pe care mi le aduceţi nu sunt plătit cu nimic şi fiindcă nu-mi fac norma sunt penalizat.” „E urgent!” zise. „Mai daţi şi altora!” Ceea ce şi făcu şi, spre uimirea mea, nu-şi retrase simpatia pentru mine, o simpatie de astă dată fără piese.

Gândul câştigului însă, fără de care nu puteam fi, pentru mine însumi, mai mult decât un simplu strungar, începu să mă obsedeze. Cum să pătrund secretul stocurilor supranormative? Fiindcă un om care gândeşte şi care simte impulsul de a se exprima are nevoie să fie singur cu sine, neînsoţit de realităţi brutale cum ar fi mâncarea pe care o mănâncă, veştmintele pe care le poartă şi casa în care stă. Nu ştiu ce făcea Diogene într-un butoi, sau Socrate într-o aşezare cam mizeră, un fel de sat mai răsărit cum era Atena, dacă filosofau desculţi şi cu rufăria împuţită pe ei sau dacă Xantipa îl spăla sau nu pe soţul ei hulit. Oricum, eu nu cunoşteam secretul de a fi liber faţă de cămaşa mea, de ciorapii din picioare, de căciula şi paltonul care trebuiau să

mă apere de rigorile iernii. Cred că chiar Epictet era mai liber decât mine de aceste griji dacă a putut să nu lase cugetările lui de stoic, chiar dacă (să credem) n-au fost scrise în timp ce era sclav. Cu cine să vorbesc? Cerui o audienţă lui Bularca. Fu evaziv. După el eu trebuia să urmez drumul schemei în care fusesem încadrat. Toţi ne grăbim să devenim incomozi şi e sâcâitoare această presiune pe care o facem mereu asupra ierarhicii, vreau cutare, sunt nedreptăţit, aşa şi pe dincolo, nu pot trăi cu o mie de lei, cutare face aceeaşi muncă şi încasează dublu sau triplu… stai dracului acolo şi vezi-ţi de treabă, până îţi vine timpul unei promovări. Crezi că eu sunt tac-tău să te protejez ca pe fiul meu? Descurcă-te şi n-o să mă opun dacă o să văd că uzina trebuie să-ţi plătească nu o mie de lei, ci douăzeci. Mă resemnai, dar acasă, după opt ore de muncă, iritarea că nu puteam fi singur se transforma în somnolenţă.

Desigur, somnolenţa spiritului nu naşte chiar monştri, dar îl face abordabil pentru tot soiul de demoni meschini, cum mi se întâmplase la deratizare cu Bacaloglu şi grasul Calistrat şi n-aşi putea să spun că existenţa lor, care mă distra, n-avea nici o legătură cu gândul Matildei că eram definitiv pierdut. Avusesem totuşi noroc cu Vintilă, a cărui vervă mă ajutase să-i exorcizez, nu întru totul, căci şi acum mi-e dor de ei, dar am bănuiala că fără Vintilă peregrinările mele prin lumea şobolanilor n-ar fi durat cine ştie cât… Dar n-ar fi fost oare mai bine? Cine ştie dacă schimbându-se ordinea clipelor destinul meu n-ar fi intrat pe o-altă spirală, şi astăzi… Mi se pare cert, fiindcă nu văd cum aşi mai fi putut-o întâlni pe ea, şi acea zi fatală, când aveam să descopăr pe biroul meu o floare, ar fi fost departe de mine…

Într-o zi fui anunţat să mă prezint la tovarăşul Olaru. Asta era vestitul şef de cadre pe care nici directorul Bularca nu putea sau nu-i era comod să-l înfrunte. S-a terminat, gândii! Ce vroia ăsta de la mine? În nici un caz nu mă chema să mă felicite. Vrea să mă dea afară? Totuşi fără avizul lui n-aşi fi

putut fi angajat. Ei da, ca şi, când asta ar fi avut vreo importanţă, parcă nu se putea ca verificând un dosar să găseşti în el cine ştie ce chestie,nu prea clară şi… Mă îndârjii şi îmi amintii de cuvintele unui strungar care nu ştiu ce făcuse sau nu făcuse că se certase foarte brutal atât cu maistrul, cât şi cu inginerul-sef al secţiei. Stătea călare pe uriaşul lui strung orizontal şi striga la ei cât îl ţinea gura. Fusese ameninţat şi atunci el le spusese:". Da, mi se rupe în paişpe! O să mă daţi afară din republică." Avea dreptate: ce putea să-mi facă şi mie acest Olaru? Exista lege (cum îmi spusese tata) că aveam dreptul să lucrez într-o uzină, asta sau alta, mi-era egal, încât intrai în biroul lui hotărât să mă port (desigur fără ostentaţie) ca acel strungar, oricum cu nepăsare şi cu fruntea sus. Da, însă când îl zării, fruntea îmi rămase ea sus, şi nepăsarea nu se stinse, dar după câteva clipe când ne privirăm în ochi simţii cum spinarea, fără voia mea şi în ciuda nepăsării, e săgetată de un fulger rece care mi-o înţepeni ca odinioară la mine în odaie când mă vizitase prima oară Matilda şi mă fascinase.

Sau mai cumplit, o senzaţie de coşmar… în adolescenţa mea toţi cunoşteam o familie umilă din cartierul nostru, doi bătrâni (şi dacă vreţi puteţi foarte bine să-i comparaţi, ca în basme, cu un împărat şi o împărătească, fiindcă bătrâneţea, declinul, e acelaşi la cei mari ca şi la cei mici), aveau o mândreţe de fată al cărei chip semăna cu luna sau cu soarele. Suferinţa lor era că, în ciuda frumuseţii ei, fata nu se mărita. Bătrânii ei părinţi lăcrimau exact ca în basme fiindcă nu puteau să-i reproşeze fetei nimic. Frumoasă, era! Corpul ei ai fi zis că se mlădia după suflarea vântului, după curbura luminii, creaţie a marelui cosmos, în care razele de lumină, în apropierea astrelor, deviază de la linia dreaptă. Privirea ei, un ochi al Sfintei Fecioare, ai fi fost un ticălos dacă sufletul nu ţi-era senin în ziua când o întâlneai. Odată mi-a surâs, altădată mi-a spus un cuvânt, într-o zi mi-a aruncat o privire nostalgică şi neliniştită. Era bătrână pentru mine. Aveau o căsuţă şi trăiau din pensia tatălui,

ofiţer inferior, invalid din primul război mondial. Fata era de vârsta mea, dar până la douăzeci de ani fetele de vârsta noastră sunt inaccesibile, nu minunata ei făptură mi-a turburat adolescenţa, ci Nineta Romulus, prostituata sacră… în zilele când cred eu că am conceput-o cu Matilda pe Silvia am avut un coşmar. Ara visat un copil, un monstru… Senzaţia de coşmar ne aparţine, reprezentarea lui în vis nu se poate descrie… Limba scoasă afară, capul mare, gâtul subţire, privirea vicleană şi matură pe chipul unui copil care nu e copil… te trezeşti, puterea raţiunii alungă viziunea tenebroasă şi uiţi în câteva clipe rătăcirile gândului neodihnit care nu au nici un sens. În primele mele nopţi însă după ce cădeam istovit de munca din minele de plumb până să se instaleze gândul şi imaginea miraculoasă a Silviei, acest coşmar mi-a revenit de mai multe ori. Acelaşi monstru de prunc cu urdori în loc de ochi, cu gură de broască în loc de gură de copil, cu sugestii din strâmbături cleioase ale unei limbi enorme care ar fi vrut să mă lingă, că infamia mi se adresa spunându-mi: nu eşti ce crezi, un suflet de om cu aspiraţii spre ceea ce e sublim, ci un infam care zadarnic vrea să scape de ceea ce e etern infam sau scabros. E infernul, gândeam în vis şi deschideam apoi ochii în întunericul dormitorului nostru de deţinuţi, care mi se părea blând şi odihnitor în raţionalitatea lui, chiar dacă ne ţinea prizonieri în apropierea morţii: eram intangibili, puteam fi distruşi, dar nu înspăimântaţi.

După ce am ieşit, în zilele când perspectiva vieţii mele cu Matilda se întuneca, am întrebat-o la un moment dat pe mama: ce era, ce se mai întâmplase cu Sibila, frumoasa fată din cartierul nostru, tot nu s-a măritat? „Ba da, mi-a răspuns mama, dar cu cine, vai de sufletul ei! Cu un nenorocit, şi bătrân şi ticălos. Altul n-a găsit. O bate, o umileşte, o înjură, o ţine desbrăcată, nici când mănâncă n-o lasă să înghită liniştită. S-a veştejit şi ea, dacă o vezi… Şi de câteva luni a mai născut şi un copil…” În clipa aceea am văzut cum ne intra pe poartă o arătare cu ceva în braţe.

„Ea e, a zis mama. N-are pace cu acest copil, vine la mine să mă întrebe ce să-i facă.” A intrat în casă şi când m-am uitat la ea, n-am recunoscut-o: veştejită, da, şi mama era, dar frumuseţea sufletului îi întinerea chipul, în timp ce Sibila… luminile ochilor păreau stinse, adusă de spate, cu mâini lungi şi labe mari care nu ştiu cum se deformaseră astfel, cu o umilă ardoare pe chipul altfel dus de pe această lume pentru copilul pe care îl ţinea în braţe… Când m-am uitat la copil, senzaţia de realitate, atât de puternică în noi chiar când privim un mort şi ne cutremurăm, dar nu ne pierdem firea gândind că acel mort e un om şi deci şi noi o să zăcem astfel într-o zi fără viaţă, această divină senzaţie că suntem vii şi că restul nu se priveşte s-a turburat în mine atât de tare, încât înspăimântat am ieşit imediat afară şi am plecat: copilul Sibilei era acel monstru de coşmar pe care îl credeam o emanaţie a fiinţei mele, a creierului meu rătăcit în tenebrele somnului. În realitate eu îl văzusem în vis cu mult înainte ca el să se nască. Spun visului realitate fiindcă eram în acea zi foarte lucid şi foarte liniştit şi ştiam cu certitudine că nu proiectasem un coşmar de mult uitat, asupra unui copil real: semăna aievea cu cel din vis…

VII.

Tot astfel mă simţeam acum în faţa individului care mă fixa de după biroul său cu o puternică privire care nu clipea, privire insistentă, batjocoritoare, penetrantă, meschină, dar triumfătoare, pe un chip care rânjea, un chip de aceeaşi vârstă cu a mea, aşi fi zis mai frumos ca al meu, mai senin şi mai vesel, însă cu o infamă expresie: te cunosc, ticălosule, parcă îmi spunea, nu eşti ceea ce crezi şi n-o să te poţi ascunde de mine cât o să trăieşti, orice-ai încerca tu să faci. Ieri ai fost universitar, şi te-am dibuit şi te-am trimis unde trebuie, acum eşti aici şi ai vrea să-ţi pierzi urma, ai crezut ca tot ceea ce ţi s-a întâmplat a fost un vis urât din care în sfârşit te-ai trezit şi un viitor strălucit îţi stă iar în faţă. Un viitor strălucit îţi stă. Aaiââaaa.

Chiar aşa făcu, aşa mă întâmpină în timp ce eu, aşezându-mă pe scaun în faţa lui, îmi coborâi privirea: „Aaâââaaa!” Crezui că eram descheiat la pantaloni, în orice caz îmi dădui seama că gravitatea mea, capul meu pe sus îi stârnise pesemne exclamaţia aceasta batjocoritoare. Intensa familiaritate persiflantă şi rece a glasului său mă făcu să simt o clipă de senzaţie netă că pe acest om l-am cunoscut înainte ca atât eu cât şi el să ne fi născut. Senzaţie stranie şi violentă de coşmar metafizic, sau mai bine zis de metampsihoză, când ai revelaţia, cum o avusesem eu cu necunoscutul copil al Sibilei, că sunt urmărit din adâncimi imemoriale de timp (care e reversibil da, s-a făcut demonstraţia prin calcule matematice!) de puterea malefică a universului, nu a celui vizibil, care e minunat, grandios şi călăuzit de legi, ci a celui invizibil, ce piere îndată ce-şi semnalează prezenţa sau se comportă precum halucinantul electron care trece, în aparatul de experienţă, fără să se divizeze, prin două orificii deodată…

Şi individul din faţa mea părea astfel dotat, să treacă, adică, în acelaşi timp rămânând întreg, şi prin adevăr şi prin neadevăr, şi prin coşmarul meu şi prin realitatea cea mai plată. Observai că un ochi părea să-i cadă în gură, iar de la mâna dreaptă îi lipseau ultimele două degete. Infamia expresiei era însoţită de bunăvoinţă, când mă luă la întrebări: „Ascultă, mă Petrini, începu el, tu ai fost universitar, mă?!” „Da”, îi răspunsei. „Şi chiar aşa, continuă el degradându-şi bunăvoinţa printr-o fină batjocură, ai fost pe catedră şi ai predat filosofia?” „Da”, răspunsei. „Şi studenţii te ascultau?” „Bineînţeles!” „Bineînţeles? repetă el tărăgănat şi pleoapele i se închiseră şi din gâtlej îi ieşi aceeaşi exclamaţie indescriptibilă: Aâââaaa!”

Ai fi zis că glumea asemeni golanilor, dacă pleoapele nu i s-ar fi ridicat brusc şi nu mi-ar fi aruncat o privire de gheaţă. Apoi continuă: „Şi la Baia Sprie ce făceai tu acolo?”' „Lucram în mină”. „Chiar lucrai?!” Mă gândii să-i răspund că nu, mă plimbam, dar îmi spusei că individul nu trebuia

înfruntat, mai ales că senzaţia mea de coşmar, sub acest dialog mistocăresc, se spulberă şi nu mai crezui că eram ameninţat să fiu dat afară; poate vroia doar pur şi simplu să mă cunoască, să mă vadă la faţă? „Am impresia, îi spusei totuşi, că ştiţi foarte bine ce făceam acolo!” „Şi ce-ai zis tu, mă Petrini, aşa ca filosof, când te-ai văzut cu roaba în mână?” îşi continuă el, ca şi când n-ar fi auzit ce-i spusesem, interogatoriul său incredibil (mă tutuia ca şi când am fi fost vechi prieteni, sau el ar fi fost un foarte mare ştab care nu mai poate concepe că un subaltern atât de mititel s-ar putea simţi ofensat şi să-i răspundă). „Un universitar la filosofie, îi răspunsei, nu e neapărat un filosof.” „Nu e? Dar ce e?” „Un simplu profesor!” „Un simplu profesor”, îmi reluă el intonaţia modestă şi asupra acestei modestii a mele făcu iar: „aaâââaaa!” Şi se uită dracului într-o parte, scârbit parcă de spectacolul puţinătăţii umane. Da, nici măcar nu puteai zice că râde de tine, atât de sus se simţea. Acrit de lipsa de variaţie a comportării oamenilor, îngăduitor că ne credeam şi noi cineva şi aveam, trăiam adică învăluiţi în micul abur al iluziilor noastre. „Şi cât zici că ai stat acolo, mă Petrini?” reluă. „Un an!” „Şi mai ştii ceva filosofie? sau ai uitat tot?” „N-am uitat nimic.” „N-ai uitat nimic… Ai… dar se opri, ca şi când n-ar fi acumulat, din spusele mele, destul dispreţ… Ei, spune-mi şi mie două idei!” „Ce fel de idei?' „Păi zici că ai predat filosofia şi n-ai uitat nimic!” „Da!” „Ei, două idei filosofice!” Stupefiat, nu-i răspunsei îndată. De ce tocmai două şi nu una? Şi cum să-i spun acestui demon meschin de care depindea rămânerea mea în uzină două idei filosofice? „Cuget, deci exist!” îi răspunsei. „Asta ce e?” mârâi el distrat şi mâna cu două degete lipsa i se puse pe maşina mică de scris de alături şi execută o arie ca pe o claviatură de pian. „E o idee filosofică!” Îşi retrase mâna: „Şi ce înseamnă? E o idee a ta sau a altuia?” „Nu e a mea!” „A cui e?” „A unui mare filosof francez.” „Şi ce înseamnă?” „Că e foarte sigur că exist, din moment ce gândesc.” „Şi ce mare

brânză e asta?” „E un lucru sigur! O idee filosofică!” „Un lucru sigur! O idee filosofică! Aaâââaaa! Şi dacă cineva nu gândeşte, reluă el cu un ton alb care în mod absurd îmi impuse respect, înseamnă că nu există?” Rămăsei siderat şi un fulger de simpatie abjectă trecu prin maţele mele faţă de el. Avea dreptate. Adică nu dreptate, dar întrebarea lui putea fi pusă! Se putea pune! Fusese pusă! Dacă cineva nu cugetă înseamnă că nu există? Ce să-i răspund, fără să neg în acelaşi timp conceptul cartezian şi să-l fac să nu râdă iar atât de mine cât şi de marele filosof? „Spune, mă Petrini, reluă el văzând că tac, uite, maşina asta de scris, sau să zicem un cal sau un măgar: nu gândesc, înseamnă că nu există?” „Nu putem să spunem că nu există, zisei, dar cel mai sigur e că exist eu, fiindcă gândesc!” „Hm!” făcu, dar puterea lui speculativă se opri aici, având aerul că şi-aşa gândise prea mult. Îi plăcea însă jocul: „Ei, zise, mai spune una!” Adică încă o idee filosofică, mare drăcovenie. Îi făcui pe plac: „Totul e bine în cea mai bună dintre lumile posibile”, zisei. „Asta e lozincă! mârâi el cu dispreţ. Trebuie să fie din Marx!” „Poate să fie!” „Şi una de-a ta nu poţi să-mi spui?” „Nu!” „De ce?” „Pentru că nu am.” „Dar să te ţii de intrigi, ai! Îţi spun eu una, deşi nu sunt mare filosof: Omul e un intrigant. Ei? Ce zici?” „Da, sunt şi oameni care se ţin de intrigi. Eu îmi văd de treabă!” îi răspunsei posomorât. „Da? Şi dacă eu îţi dovedesc că nu te ţii, ce-o să zici? Ce să-ţi fac? Vei fi de acord, aşa filosofic vorbind, să te dăm afară? Şi să-ţi vârâm o hârtiuţă la dosar, nu de-altceva, dar ca să afle şi alţii, dacă o să vrei să te angajezi în altă uzină, ce hram porţi?!” Tăcui! Părea foarte sigur de el! Totuşi, gândii, de-aia m-a chemat, să mă dea afară! Mă indignai: „Repet că n-am făcut altceva decât să-mi văd de treabă. Dacă dumneavoastră ştiţi altceva, asta e o intrigă a altora împotriva mea. Nu înţeleg să suport eu consecinţele!” „Ascultă, mă Petrini, tu ai tată, mă?” reluă el de astă dată cu suficient dispreţ acumulat anterior pentru tatăl meu şi desigur şi pentru mine, ca să lase, după ce eu voi confirma

ca nu sunt orfan, să-i iasă din gând stupida exclamaţie. „Da, zisei, am!” Dar nu exclamă nimic, se uită la mine parcă sastisit şi continuă: „Şi ţii la el?” „Chiar dacă n-aşi ţine, răspunsei eu iritat, nu dumitale o să-ţi fac confidenţe.” „Da' cui?” „Mă priveşte!” „Te priveşte?! Aaaaâââaaa.” De astă dată parcă zbieră de atâta lehamite. „Află, mă Petrini, că dacă tu nu-mi faci confidenţe, în schimb taică-tău le face. Nu mie, ce e drept, dar le face pe-acolo, prin secţie. Că fi-său, adică tu, n-a venit el să stea la strung, ci doar aşa câtva timp până o dă Bularca afară pe curva aia de la bibliotecă. Şi mai zici că nu te ţii de intrigi. Că îţi vezi de treabă. Asta numeşti tu să-ţi vezi de treabă?! Aaaââa…” Acum parcă era, într-un fel al său, scârbit, vesel. Nu părea să ataşeze mare importanţă acestei desvăluiri şi n-ai fi zis că chiar vroia să mă dea afară. „Mă Petrini, dacă bibliotecara noastră află că, faţă cu alţi oameni, taică-tău a făcut-o curvă, poate să-l dea în judecată. Spune-i chestia asta din partea mea. Pe urmă află şi tu un lucru care poate ar fi trebuit să fie primul lucru pe care trebuia să-l afli, deşi eu ştiu că filosofii sunt curioşi şi ştiu totul despre lume, altfel de ce dracu s-ar mai lăuda că sunt filosofi. Aici la noi, şi nu numai aici, în toată republica, directorul, secretarul comitetului de partid şi cadrele sunt cei trei pivoţi de conducere şi nu face unul ceva care să nu ştie şi să nu fie de acord şi ceilalţi doi. Altfel ne schimbă partidul, care e forţa conducătoare, da, da, ne schimbă şi ne trimite la munca de jos, nu suntem bătuţi în cuie pe scaunele noastre. Suntem noi mari, dar foarte repede putem redeveni mici, dacă lucrăm sectar şi de capul nostru. Tu bibliotecar nu poţi să fii şi n-o să-mi spui tu mie că directorul ţi-a promis chestia asta. Ştiu exact ce ţi-a promis, că dacă vei reuşi să faci o bună impresie, o să te promovăm, da, dar asta, ehei! mai târziu încolo şi în nici un caz la bibliotecă.” „N-am spus că mi s-ar fi promis acest post, şi dealtfel nici nu mă interesează, spusei foarte hotărât. Tata a vorbit în numele lui, orice tată îşi doreşte ca fiul său să ocupe un post mai bun, intenţia mea, şi v-o spun

fiindcă văd că aţi fost sincer cu mine, este să mă întorc, când se va considera că e nevoie de mine, la universitate, pentru care am fost pregătit. Şi să vă mai spun ceva, deşi poate nu intră în atribuţiile dumneavoastră, singura mea dorinţă e să muncesc bine şi să câştig şi eu ceva bani peste normă, cum câştigă şi alţii în secţia unde lucrez. Mai rău e că mi se refuză depăşirea normei: ba chiar sunt împiedicat să mi-o îndeplinesc şi pe aia. Nu sunt plătit pentru tot ceea ce muncesc. Am fost la tovarăşul director şi a dat din umeri, mi-a spus să mă descurc. Dar cum să mă descurc? Aşa că vedeţi că nu putea să-mi promită cine ştie ce, când el nici măcar nu intervine să am aceleaşi drepturi ca orice muncitor.” „Da?! mârâi el. Şi ce să faci tu cu banii, mă Petrini?! Aveţi două salarii în casă. Nu vă ajung?!” „Vreau să mă mut de-acasă!” „De ce, nu vă înţelegeţi?”, „Ba da, dar vreau să am casa mea!” „Aha, vrei să ai casa ta să poţi să aduci dame!” „Nu e vorba de dame!”' zisei eu mirat, având senzaţia că această întrebare mi-o punea nu un om tânăr, de vârsta mea, ci unul de mult trecut… O fi chiar atât de bătrân? gândii scrutându-l cu atenţie şi aici el îşi feri privirea. Nu, nici vorbă, părea chiar mai tânăr decât mine. „Atunci de ce e vorba?” insistă el. Tăcui. „Sau vrei să spui că nu-ţi plac damele? Voi ăştia, filosofii, n-aveţi…” „Ba avem…” „Aveţi? Aaaâââaaa…”

De astă dată însă surprinsei în ochii lui într-adevăr ca la lumina unui fulger o stranie invidie, o otrăvită ranchiună; exclamaţia lui pe care o vroise ca de obicei anestetizantă nu reuşi s-o acopere. Aveam sau n-aveam noi, filosofii, ceea ce întrebase el, puteam să avem, unii da, alţii nu, unii mai puţin, alţii mai mult, ca toţi oamenii, dar în mod aproape sigur el nu se prea putea lăuda că are din plin. Altfel de ce l-ar fi dus gândul tocmai acolo, că de aceea vroiam eu să mă mut şi să rămân singur şi de aceea aveam atâta nevoie de bani, nu ca să chefuiesc cu damele? Adică un lucru pe care el nu prea îl putea face? „La un chef, aşa, îl auzii că zice, invită-mă şi pe mine, mă Petrini! Serios! Sau crezi că noi

ăştia, şefii de cadre, nu ştim să ne distrăm? Nici măcar n-o să-ţi cer să faci din chestia asta un secret. Ţi-ar conveni, ai? rânji el sarcastic. Ce te-ai mai lăuda tu prin secţie şi m-ai şantaja, ba cu una, ba cu alta… Ei şi? De ce nu te-aşi proteja? Ei, ce zici?' „Aşi fi bucuros, zisei, dacă m-aţi sprijini în drepturile mele.” „În drepturile tale, murmură el cu un glas de parcă era mirat că aveam şi eu drepturi, aaaâââaaa…”

În timp ce eu mă şi ridicasem, o luasem spre uşă şi abia închizând-o rupsei coada acestei exclamaţii care fusese cea mai lungă şi mai batjocoritoare dintre toate, ca şi când drepturile mele ar fi fost lucrul cel mai de râs din tot ceea ce dispreţul lui acumulase de la mine… Totuşi, indefinita şi scabroasa simpatie, care ţâşnise o clipă din maţele mele pentru el, reveni, în timp ce coboram treptele clădirii, şi nu numai pentru o clipă. Dar şi senzaţia de coşmar reveni, că ne cunoscusem, noi doi, cu mult înainte de a ne naşte şi că el fusese, în acel vis al neantului, omul care mă dominase totdeauna. Singurul om, adică nu om, singura entitate. Da, mă pomenii gândind, omul ăsta o să mă ajute, iar eu o să-l invit la mine să chefuim cu dame (cum o să-l invit?!} şi bineînţeles că n-o să divulg nimănui acest secret (care nu va fi!) şi nici n-o să-l şantajez. Oricum, reflectai cu o siguranţă de sine plină de recriminări la adresa directorului Bularca, cinismul acestui bizar individ îmi va fi poate mai util decât umanismul ineficient al celuilalt.

VIII.

Se dovedi astfel, enigma stocurilor supranormative se deplasă spre alţii şi acelaşi maistru care făcea pe surdul când îi spuneam că aşi vrea să-mi depăşesc norma, da, zise la câteva zile după întrevederea mea cu şeful cadrelor, bineînţeles, de ce nu mi-ai spus că… Mă prefăcui şi eu că nu-mi exprimasem niciodată această dorinţă şi nu-i reproşai nimic. În câteva luni câştigai suficient ca să mă pot muta de-acasă şi îmi şi căutai cu grijă două camere liniştite şi nu prea departe de casa părintească, să nu-i fie greu mamei să

vie la mine ca altădată. Le găsii, aceste două camere, îmi fură atribuite de Spaţiul locativ, instituţie care demult începuse să determine într-un fel decisiv conştiinţa oamenilor, după cum spunea Marx (condiţia materială determină conştiinţa). Nu poţi trăi într-un subsol fără să rişti să capeţi o conştiinţă de subsol. Spiritul nu este deteriorat de subsol decât dacă între subsol şi ceea ce e deasupra nu e mare deosebire. Când însă un găinar locuieşte în vaste apartamente, şi un om productiv, asemeni pomilor dintr-o livadă, sau asemeni pământului care asigură roadele, nu vede lumina soarelui şi trebuie să stea în întuneric, spiritul nu poate ocoli întrebarea: e vorba de moartea mea? Nici măcar nu se poate consola cu gândirea hegeliană, foarte abstractă, că dacă un filosof nu se poate afirma azi, un altul se va afirma mâine şi predispoziţia unei entităţi naţionale spre filosofie nu va suferi. Bineînţeles că va suferi şi anume în durata ei în istorie şi chiar în cosmos: existenţa e unică, vreau să spun irepetabilă, eşecul unei entităţi nu asigură victoria unei entităţi viitoare, ceea ce este pierdut, e pierdut pentru totdeauna. Sunt însă departe de a sprijini frenezia afirmării. Nu regretam vastul apartament al Matildei, dar nici nu mă împăcăm cu refugiul meu într-un subsol. Cele două camere le găsii la o familie care se temea să nu fie repartizat în ele cine ştie ce beţiv în locul fetei care se mărita. „Sunteţi liber, îmi spuse titularul apartamentului, un inginer din vechea generaţie, dar într-o zi poate vă căsătoriţi, înţelegem, menaj tânăr.” Şi îşi exprimă printr-o mişcare largă a braţelor o veche credinţă că în faza aceasta idila e lungă şi vor putea trăi şi ei câtva timp sub umbrela aceasta a celor care au iluzii. „După câte îmi dau seama, sunteţi un intelectual, zise. Unde lucraţi?” Îi spusei unde, fără să precizez ce făceam în uzină, dar omul vroia totuşi să ştie cine îi intra în casă. „Credeam că v-a spus domnul Vaintrub”, zisei. „Da, mi-a spus: un prieten care se află într-o situaţie «foarte grea».” Atunci mă simţii obligat să-i spun cine sunt. „Pentru noi contează, zise el

după ce mă ascultă, că aţi fost universitar. Restul, ca să zic aşa, nu ne priveşte, în sensul că nu ne deranjează.” „Vă mulţumesc”, spusei. „Un singur pericol există, reluă el, ca Spaţiul locativ să ne trimită totuşi pe altcineva. Aşa că străduiţi-vă să obţineţi repede repartiţia.” „Nu sunteţi proprietarul apartamentului?” „Ba da, dar n-are importanţă. Există o dispoziţie care ne dă dreptul să ne alegem chiriaşul, dar nu e o lege şi cei de-acolo, când vor ei, o încalcă.” „O voi obţine”, zisei. „Atunci facem aşa: rămâneţi aici, vă instalaţi, vă aduceţi lucrurile şi n-or să poată să vă evacueze, vreau să spun că nu o vor face, deşi legea le dă dreptul. Dar şi dumneavoastră aveţi dreptul la o locuinţă şi e complicat pentru ei să înfrunte un scandal, au încercat la început, dar pe urmă au primit ordin să evite astfel de evacuări. Noi o să facem un contract, calculăm chiria legală pe care ne-o plătiţi nouă şi, cu timpul, dacă doriţi, cumpăraţi mobila pe care a lăsat-o aici fata noastră. Nouă ne-ar conveni, fiindcă ar mai veni şi ea pe-aici şi i-ar plăcea să-şi vadă odăile mobilate aşa cum le-a lăsat, e un copil care se ataşează de lucruri şi ar fi bine să-i satisfacem această dorinţă… La acest birou a stat ea ani de zile şi a învăţat până a ajuns arhitectă (tresării!) şi în acel pat a dormit de pe la vârsta de opt ani… Dacă totul reuşeşte, avem şi noi o pretenţie. Camera de alături să ne rămână practic tot nouă, oficial o trecem însă în contract pe numele dumneavoastră. Dacă vă căsătoriţi, v-o cedăm. Fireşte, aveţi acces la baie şi la bucătărie. În privinţa altor detalii, vă înţelegeţi cu soţia mea…” „Poate să vină de câteva ori pe săptămână mama să-mi gătească?” mai spusei. „Desigur!” mai zise şi inginerul şi îmi dădu cheile de la intrare.

Rămas singur cercetai odaia. Biroul în sine era micuţ, dar fata pusese pe el o planşetă albă de lemn şi era foarte comod să lucrezi pe planşeta aceea, nu ţi se loveau genunchii de nimic. Patul era de fier, asemeni celor din spital, de fapt o simplă somieră, dar peste ea avea o saltea de lână şi o cuvertură dintr-un material simplu de in, cu

mari dungi de culoare verde care dădea încăperii un aer tineresc, foarte aerisit, parcă sportiv. De-a lungul lui, în loc de noptieră avea un fel de bancă din stejar lustruit pe care zăceau cărţi şi alături de pernă o veioză şi un aparat de radio vechi, marca Phillips, care însă avea o sonoritate mai bună decât a unuia nou. Un fotoliu la picioarele patului. Un şifonier tot din stejar, mare, încăpător, plasat la peretele în colţul căruia era aşezat patul. Un covor gros, culoarea grâului, acoperea toată suprafaţa odăii, iar pe pereţii liberi, rafturi pline cu cărţi. Şi abia după aceea văzui ferestrele. Erau două, imense, cu storuri, practic întreg peretele era geam. Iar de jos, din stradă, urcau cu vârfurile până în dreptul lor doi plopi… Deschisei… Un vis! Se vedea de la această înălţime care nu era mai mare de trei etaje, dar acest cartier era aşezat pe un mic deal, panorama oraşului, cu acoperişurile lui roşii şi cu piaţa lui cu turnuri medievale. Ce copilărie şi adolescenţă fericită o fi avut fata asta! gândii. De ce o fi plecat de aici? Putea foarte bine să stea cu soţul ci în aceste două odăi! Probabil soţul avea o casă mult mai mare? Desigur. Dar şi ea ştia ce frumos e aici şi ar fi vrut să vie să-şi mai vadă odaia. Bineînţeles că voi cumpăra tot ce a lăsat, deşi n-o să-mi fie prea uşor să le plătesc. Revenii de la geam parcă ameţit de bucuria că voi locui într-o odaie aşa de frumoasă şi începui să-i cercetez biblioteca. Ce citea această fericită fată? Literatură. Clasicii francezi, dar şi pe moderni, ediţii vechi scoase de Mercure de France, pe la sfârşitul secolului, coperţi galbene pentru autorii străini, poeţii blestemaţi, Villon, Baudelaire, Rimbaud, două volume Nietzsche şi nici un autor român. Hm! Dacă domnişoara ar fi fost de meserie om de cultură, ar fi fost acuzată de ploconire faţă de Occident, dacă nu chiar de cosmopolitism!

Practic nu-mi adusei în această cameră decât cărţile, cu toate că biroul meu era mai bun, dar îmi plăcuse de la început tot ce era, inclusiv biroul ei de arhitectă cu planşeta aceea mare; o umplui cu cărţi de-ale mele şi cu caietele pe

care tot nu mă hotărâsem să le distrug, nu atât ceea ce era scris în ele mă atrăgea, ci propriul meu scris, care exercita asupra gândirii mele o influenţă magică: întreaga mea fervoare de odinioară renăştea îndată ce le răsfoiam şi în spatele fiecărui rând citeam cu o claritate uimitoare o bogăţie de idei pe care îmi aminteam că le avusesem şi pe care anii grei prin care trecusem nu mi le şterseseră din memorie. Dar numai frazele stângace, vioiciunea lor care atingea esenţele, febrilitatea scrisului, spontaneitatea şi superbia cu care treceam peste obstacole în favoarea reflexiei originale, pasiunea imprimată în scriitură puteau să-mi reînvie în spirit forţa de a reînnoda, trecând peste abis, îndrăsneala inocentă de atunci cu reflecţia matură de acum. Fără ele intuiam că aşi fi avut multă vreme senzaţia chinuitoare a unei amnezii. Ce gândisem? Ce vrusesem să realizez? Împreună cu gândul că o aveam pe Silvia, aceste caiete erau singura dovadă, singura certitudine că viaţa mea nu era, până la această vârstă, un eşec. Eşuasem în speranţa de a fi fericit cu o femeie, dar nu eşuasem nici în spirit; şi nici biologic. Cum să le distrug? Nici măcar nu le ascunsei, ci, dimpotrivă, le pusei alături pe alba planşetă, la stânga mea, ca pe un ghid, ca pe un talisman miraculos care ascundea secretul inspiraţiei liniştite şi de durată şi entuziasmul fără de care voinţa nu aduce decât chin.

Avui, în acest sens, o bizară confirmare. Nu mă gândisem niciodată că, în afară de Vaintrub şi celălalt referent al Securităţii, nimeni nu citise de fapt caietele mele, Matilda care căutase altceva în sertarul biroului spărgându-l, desigur, le răsfoise în acea seară rău inspirată. Aflate apoi în posesia ei, nu le citise, oricum, nu-mi spusese niciodată nimic bun despre conţinutul lor!

Într-o zi, caietele mele dispărură. Iată, gândii, luându-mi în mâini capul, copleşit de un sentiment catastrofic, actele veşnicei imprudenţe a omului. Ştie bine că un anumit lucru e primejdios pentru el şi totuşi nu ia cea mai elementară măsură de apărare, excitat de o trufie smintită, că poate el

să înfrunte forţe mai puternice şi nu-i pasă de urmări. Da, au venit oameni ai Securităţii, au pus mâna pe aceste caiete şi acum urmează o nouă acuzare şi alţi ani de ocnă în minele de plumb. Avem însă dreptate să nu credem mereu în rău, cu toate că uneori vine mereu răul. „Unde sunt caietele mele”, spusei intrând în vasta cameră a proprietarului meu, inginerul, care stătea în pat în şort şi maieu şi răsfoia nu ştiu ce revistă. „Domnule Petrini, zise, le-a luat fiica mea, poimâine le aduce, vă roagă s-o scuzaţi, a fost curioasă, mai mult, are o impresie pe care vrea să v-o comunice personal, când ei vin la noi; vă invităm la masă.”

Deci, domnişoara, adică nu, doamna cosmopolită, nu ştia pe ce lume trăieşte. Fără mari probleme, lua cu ea acasă nişte caiete… Cine dracu credea că sunt eu? Nu i se spusese? „Aşi dori ca de îndată să mi se aducă înapoi caietele mele, îi spusei inginerului. Atât eu cât şi fiica dumneavoastră suntem demult oameni maturi şi nu elevi sau studenţi protejaţi de vârsta noastră tânără, când credeam că nimeni n-ar avea curajul să ne pedepsească sever pentru rătăcirile noastre. Aceste caiete… dar nu vreau să vă spun mai mult, o rog pe fiica dumneavoastră să mi le restituie chiar acum.” „Da, se poate, vai, zise inginerul, fata mea n-a ştiut ce importanţă ataşaţi acestor însemnări. Altfel nu şi-ar fi permis să le ia, îi dau un telefon şi într-o jumătate de oră vi le aduce…”

Îi dădu acel telefon chiar în faţa mea, dar nu schimbă cu ea decât câteva cuvinte şi închise. „Nu vrea să vi le dea”, spuse el cu humorul jovial şi resemnat al părintelui care numai are autoritate asupra fiicei sale, în general al bărbatului care trebuie să cedeze în faţa capriciilor femeii. Avea aerul să spună că şi eu trebuia să cedez. Ca să mă pufnească apoi un râs colosal a treia zi când ne întâlnirăm la masă şi aflai despre ce era vorba.

Ce eram eu? Un Feuerbach modern. Cum? De ce? Muncitor ca şi acela, zise ea cu o extremă sfială în glas, ajunsesem să-mi formez o concepţie despre lume şi prin

cultură să parvin spre sferele gândirii filosofice. Rămăsei o clipă tăcut, ca să înţeleg. „Doamnă, zisei apoi, Feuerbach n-a fost muncitor, îl confundaţi cu Dietzgen, într-adevăr un muncitor filosof, tot german, care a descoperit dialectica materialistă, independent de Marx şi Engels şi chiar independent de Hegel… Şi nici eu nu sunt…”' şi mă întrerupsei izbucnind în râs. Tatăl ei, cu humorul adesea strâmb şi ascuns al intelectualilor specializşti, nu-i spusese că am fost universitar, ci un simplu strungar, ceea ce pe fată o uluise. Micuţă, delicată şi tăcută, tânăra doamnă se făcu liliachie auzind hohotele mele, în timp ce inginerul, surâzând cu o satisfacţie ironică, îi spunea abia acum că domnul Petrini a predat câtăva vreme la catedra de filosofie, alături de marele poet şi filosof, şi că împrejurări nefericite, care nu erau legate de pregătirea sa, îl determinaseră să ajungă într-o uzină. Soţul tinerei doamne observă la soţia lui ceva care nu se observa, se ridică de pe scaun, veni lângă ea şi îi şopti la ureche. „Nu fi copil, te rog, e o glumă de-a lui, doar îl cunoşti, n-a vrut să te jignească.” „Dar nu mă simt jignită”, răspunse ea atât de jignită încât se făcu palidă şi o mare tristeţe i se aşternu pe chipul ei care exprima o atât de vie sensibilitate încât cerea parcă o protecţie perpetuă pe care într-un mod la fel de perpetuu o respingea, lucru care îi imprimase nu numai în privire, ci şi în mişcări o veşnică suferinţă şi timiditate. Mai curios era că părinţii rămaseră indiferenţi când ca drept orice răspuns la şoaptele soţului (un tânăr domn cu un chip ferm şi atrăgător), dădu tacâmurile la o parte din faţa ei, ca şi când ar fi împiedicat-o să se ridice, se ridică şi fără un cuvânt părăsi încăperea. „Ştii că pe urmă face migrenă care o ţine trei zile la rând”, zise doamna inginer, cu un glas uscat, fără vreo căldură pentru fiica ei.”Trebuie să iasă odată din copilărie, zise inginerul înfulecând cu atâta poftă încât mereu îi rămânea mâncare pe la colţurile gurii. Peste şase luni naşte şi cum poate un copil să crească alt copil? De pildă acum, n-a mâncat nimic şi o gravidă trebuie să

mănânce.” „Da' de ce nu i-ai spus despre ce e vorba, să nu se facă ridicolă?” „Ca să înveţe să nu fie”, zise inginerul cu o ironie aplicată.

Reieşea că dată fiind pregătirea mea de fost universitar, nu mai eram un Feuerbach modern, ba chiar, dacă fiica lui ar fi ştiut, nu i s-ar mai fi părut demne de vreun interes însemnările mele şi desigur nici nu le-ar mai fi luat cu ea acasă, în orice caz nu şi-ar fi permis, în timp ce fiind vorba de un simplu muncitor neglijase bunele maniere. Mă înşelam însă. După cafele mă retrasei şi îi găsii pe tinerii soţi la mine în odaie. Stăteau de vorbă liniştiţi. „Doamnă, zisei, mă scuzaţi că am râs într-un fel atât de stupid, dar am avut o desamăgire, îmi făcusem iluzii faţă de interesul dumneavoastră pentru caietele mele. Mi s-a părut că v-au fascinat, mai ales când aţi refuzat să mi le înapoiaţi de îndată.”Realmente m-au fascinat, zise ea gânditoare, şi într-adevăr râsul dumneavoastră m-a jignit. E adevărat că şi eu am greşit că le-am luat fără să vi le cer.” „În mod sincer îmi pare rău. Aşi fi vrut să discut cu dumneavoastră mai pe larg. N-am publicat nimic din aceste însemnări şi nu le-am dat nimănui până acum să le citească. Acum sunteţi necăjită şi n-aşi vrea să abuzez de ocazia pe care mi-aţi oferit-o citindu-le, să vă pun câteva întrebări.'

Soţii se priviră. „Cum, zise el, dar oricând…” Adică nu acuma. Şi se ridicară. „Dacă vă jenează planşeta mea, spuse sensibila doamnă, am putea s-o luăm…” „Aşi fi bucuros dacă mi-aţi lăsa-o, zisei, e atât de plăcut să lucrezi pe ea! E foarte comod…”

Nu mai avusei însă ocazia să discut cu ea despre caietele mele. Dar, oricum, aveam o confirmare, e adevărat nu întreagă, cu o umbră de incertitudine izvorâtă din chiar întâmplarea, dacă cu adevărat i s-ar mai fi părut fascinante însemnările mele ştiind că sunt scrise de un fost universitar, că universitar sau muncitor autorul tot a captat totuşi interesul viu al unei cititoare.

IX.

Nu trecu însă mult şi trebui să părăsesc uzina. Spun „părăsesc” fiindcă nu fusei concediat, ci pus în situaţia s-o fac tocmai pentru a nu fi dat afară.

Într-o zi, la o adunare generală sindicală a secţiei îl auzii pe preşedinte rostind: „Are cuvântul tovarăşul Chelbaşu, se pregăteşte tovarăşa Nineta Boiangiu.” Hm! exclamai în sinea mea, săraca Nineta Romulus, pe unde-o fi! Întorsei totuşi capul când Ninetei de aici i se dădu cuvântul. Mă holbai: era chiar ea, numele de Boiangiu fiind desigur al bărbatului ei. De la distanţa aceea mi se păru neschimbată Nineta, dar lucru incredibil era felul cum vorbea, glasul nu mai semăna cu cel de odinioară nici în timbrul lui, nici ca mijloc de a exprima vechile ei gânduri, filosofia ei (filosofia tubului cu pilule ucigătoare clin geantă, care pot fi luate quand l'amour est desservi). Nu, acum Nineta îşi însuşise stilul sec al dărilor de seamă, al criticii şi desigur şi al autocriticii, vorbea despre realizările care îi stăteau în sarcină, biblioteca şi manifestările culturale şi ale echipelor artistice (sfinte Dumnezeule, aşadar ea era bibliotecara în chestiune?) şi chiar aşa şi făcea, critica într-un fel voalat şi abil pe tinerii care îşi neglijează nivelul cultural şi sunt absenţi din fişele ei, „dar e şi vina mea că n-am găsit suficiente mijloace de convingere, fiindcă nu neg importanţa sportului, minte sănătoasă în corp sănătos, cum spuneau cei vechi, şi sportul are această menire, dar nici fără cultură nu suntem în deplină formă, nu sunt partizana zicalei care spune decât filosof ofticos mai bine măgar sănătos… Nu e obligatoriu să rămâi doar măgar sănătos…” „Trebuie să fii măgar filosof!” zise de la prezidiu preşedintele şi se produse rumoare veselă în marea sală de şedinţe a clubului uzinei. „Am vrut să spun, reluă Nineta fără timiditate, că nu asta e alternativa. Se poate face şi sport şi cultură!”

Bravo, Nineta. Avea, cum se zice, papagal. Şi descoperii după aceea, când şedinţa se termină, că nu-i pierise totuşi spontaneitatea de altădată. „Nineta!” o strigai. Ea se

întoarse şi făcu ochii mari. „Petrini!” exclamă şi ea şi într-o clipă chipul, sub presiunea amintirii şi a surprizei, redeveni cel ce fusese atunci, când o cunoscusem eu la „Mama răniţilor”, inocent, neatins de amorurile ei timpurii şi frenetice.

„Cum ai ajuns tu aici, o întrebai, şi încă bibliotecară!” „Dar tu aici? Ce eşti?” „Strungar”. „Numai atât? Nu ţi-ai terminat studiile? Te pomeneşti că ai fost eliminat din cauza mea şi ţi-ai ratat cariera. Vroiai să ajungi filosof, profesor… M-ar amuza să fie adevărat!”' şi izbucni într-un râs de un cinism vesel, ca şi când ar fi fost o glumă reuşită să mai adauge la victimele pe care le făcuse în viaţa ei aventuroasă încă una, iar pentru mine şi mai distractiv că am putut să-mi ratez cariera din pricina unei… „Nu, îi răspunsei, n-am ratat nimic, dacă considerăm că ratarea ne vine din interior.” „Poţi să ştii?'„' zise ea pe gânduri şi ne urcarăm în autobuz. Ai fi zis că reflectase şi ea la acest subiect şi nu reuşise să afle din ce parte îi venise ratarea. Dar chiar îi venise? Ce putuse rata Nineta? O, dacă ar fi să-l credem pe filosoful român, numai raţa nu ratează, un om, adică, oricine ar fi el, are totdeauna ceva de ratat, totdeauna descoperă că a vrut ceva, chiar fără să ştie precis ce anume, i-o spun alţii la urmă când nu mai e nimic de făcut, chiar dacă el ar dori să nu ştie. Au acest obicei scumpii noştri semeni, să înregistreze cum arătai tu odinioară, să ghicească, să intuiască acel lucru pe care ai dori să-l realizezi, să-l ţină minte peste ani şi într-o bună zi să-ţi spună cu dispreţ: ratatule! Eşti un ratat! Chiar un ideal cu totul mărunt, foarte modest, aprinde pe chipul purtătorului lui o mică aură şi când această aură piere, adică o anumită licărire a privirii, o anumită tinereţe a chipului, atunci se observă (fiindcă la cei ce reuşesc le rămâne parcă veşnic pe chip tinereţea când au avut idealuri) şi rataţii sunt pierduţi; chiar cei dragi nu se pot abţine să nu spună soţului, fratelui sau prietenului: eşti un om de nimic. Îi scapă într-o zi soţiei, care a acumulat multe nemulţumiri împotriva ta de-a lungul

anilor, chiar dacă ai fost an soţ model şi ai muncit din greu să-i ţii pe toţi… Sau: n-a fost nimic de capul tău, alţii au făcut şi au dres. Aici, în mediile de jos, ratarea se confundă adesea cu nereuşita, care poate foarte bine să ţină perfect în picioare un om fără noroc, care să nu se considere adică,un ratat. Nu-i pasă. Nu e vina lui! Mai apropiată cauzei ratării e parabola cu talantul îngropat, când alte tentaţii decât acelea de a-ţi fi urmat drumul pe care ţi-era dat să-l urmezi te-au învins fără vina nimănui.

Ce aflai de la Nineta? Că ratase lovitura cu tubul: îl aruncase după ce născuse doi copii. Fusese ispitită să devină mamă, să fie ca alte femei, să aibă bărbatul şi casa ei, să fie bine văzută în oraşul în care se măritase cu acel negustor bogat. Dar negustorul începu să afle, deşi nu dorea, fiindcă faptele chiar dacă nu venim noi spre ele, vin ele spre noi, că trecutul Ninetei, aşa şi pe dincolo, o istorie care durează de totdeauna şi va dura, adică lipsa de linie dreaptă în viaţa majorităţii oamenilor, cu alte cuvinte căderi, erori prelungite, schimbarea bruscă de bară care naşte nesiguranţa, imprevizibilul, neliniştea… Negustorul deveni gelos: dar dacă soţia lui nu s-a schimbat? Şi dacă maiorul acela din Bucureşti o gonise pentru rele purtări? El şi aşa era mai bătrân decât ea şi în curând va deveni şi mai bătrân, în timp ce ea nu dădea deloc semne că o să îmbătrânească foarte curând, arăta tot aşa ca înainte, deşi îndurase două sarcini. Un bărbat mai bătrân, dar liniştit şi înţelept, poate rămâne multă vreme un om care putea fi iubit. Dar un bătrân smintit, care cedează ispitei de a fi gelos, e desgustător. „Nu ştiu cum se făcea, mărturisi Nineta, că în clipele acelea îl vedeam şi eu cât e de bătrân, cu toate că nu era, era bine făcut, subţirel şi svelt şi când se îmbrăca bine (şi ştia să se îmbrace) chiar întinerea parcă, nu-şi arăta vârsta, nu de cincizeci şi ceva cât avea, ci de patruzeci”. Am divorţat de comun acord şi mi-am abandonat în mod iresponsabil copiii.” „Şi Boiangiu? Te-ai recăsătorit?” „Nu, a fost de acord să-i păstrez numele, să

semene cu al copiilor… Scuza mea de atunci, continuă Nineta, era că tatăl lor, om bogat, îi va creşte mai bine decât mine… Şi acum mă chinuie dorul de ei, de anii când i-am făcut şi alăptat, cei mai frumoşi din viaţa mea…” „Bine, îi zisei, dar cine te împiedică să te duci să-i vezi?” Cine o împiedica! Nineta avea aerul ca îşi punea ea însăşi această întrebare pentru întâia oară. Vorbind despre copii, chipul ei îmbătrânise, ca să zic aşa, sub ochii mei, se dăduse jos din pat şi începuse să se îmbrace. O invitasem la mine, după ce luasem masa împreună la restaurantul care se numea înainte „High-Life” (Hailaiful unde se dusese şi Vintilă odată să-şi vadă amicul cu o formidabilă tipesă, care avea apoi să-şi lase urmele tălpilor pe peretele garajului unde se zbenguise apoi şi el cu ea) şi Nineta mă urmă firesc, ca şi când invitaţia mea nici nu trebuia făcută, se înţelegea de la sine că o să încheiem seara la unul din noi.”Frumoasă odaie, zise intrând, dar fără să se uite la mobilă, cum ai găsit-o?” „De ce, zisei, nu stai bine? Ce s-a ales de vechea ta casă de lângă «Mama răniţilor»?” „S-a dus, zise, s-a dărâmat cu întreg cartierul, s-au construit blocuri.” „Şi bunica?” „A murit demult!” „Şi «Mama răniţilor»?” „Totul…!Nu stau bine, zise Nineta, mi s-a repartizat o cameră tocmai la marginea oraşului, în cartierul acela nou, parcă e un orfelinat, când mă apropii de el chiar îmi aduc aminte că nu mai am pe nimeni pe lume.” „De, zisei, dacă n-ai vrut să te măriţi cu mine? Dar nu e timpul trecut, Nineta”, îi şoptii, gândind că dacă o lăsam prea mult pe panta lamentărilor, nu se va mai apropia de acel timp de odinioară, singurul în care ne puteam refugia şi iubi, ci, dimpotrivă, se va îndepărta tot mai mult şi de acel timp şi de mine. Da, după, va putea să se lamenteze în voie, mai gândii şi începui s-o mângâi pe chipul ei în care privirea îi juca rătăcită, ca şi când ar fi fost surprinsă, uluită, că după atâţia ani şi după ce eu însumi trecusem prin atâtea, n-o uitasem şi mai aveam pentru ea atâta tandreţe, deşi experienţa ar fi trebuit să-i spună că semănăm în acele clipe

cu flăcăul de la ţară care copleşit de dorinţă îi spune fetei că o s-o iade nevastă, numai s-o înduplece, sau în orice caz s-o ameţească şi să-i înmoaie genunchii prea strânşi. „Prea târziu, Petrini, zise ea cu melancolie, tu aşi putea spune că ai rămas acelaşi, cu toate că ai suferit şi în viaţă şi ca bărbat îndrăgostit şi de mine pe vremuri, şi pe urmă şi de nevastă-ta care te-a părăsit, dar nu poţi spune despre mine că sunt aceeaşi.” „Pentru mine, zisei în şoaptă înăbuşită, tot Nineta de atunci.” „Ai să vezi că nu mai sunt,” surâse ea cu ironie senină şi începu foarte încet să se dezbrace. Mişcările ei îmi păreau sacre, atât erau de sigure şi de armonioase. Începui să fac la fel şi când ritualul se termină, o luai în braţe, o dusei în patul meu auster în care dormise atâţia ani o fată (prima mea cititoare!) şi, urmărit de scena de odinioară când ne iubisem întâia oară noi doi şi întâia oară eu cu o fată, o retrăii cu putere această magică iniţiere şi nici o clipă nu mă gândii şi nu simţii că Nineta nu mai era aceeaşi. Scena se repeta aievea şi pentru ea. Îmi dădeam seama, se uita la mine cu mii de sticliri de speranţă nebună în privirea ei mistuită realmente de focul ei interior, parcă nestins, nestins de vânturile şi furtunile care suflaseră atâta vreme în el. De ce nu? gândeam cu o adâncă convingere pe care mi-o insufla trupul ei minunat, de ce n-am putea noi doi s-o luăm de la capăt? Cine ne-ar putea opri? începui s-o sărut cu patimă şi multă vreme continuarăm apoi să rămânem înlănţuiţi. „Ei, zise ea într-un târziu, tot mai vrei să mă iei de nevasta?” „Da, zisei, ar fi atât de bine! Tu ai copii, am şi eu o fetiţă şi viaţa noastră s-ar împlini prin iubirea care ne-a lipsit.” „Da, murmură şi ea, ar fi atât de bine… Pentru că, să ştii, şi eu te-am iubit pe tine şi te mai iubesc şi acum, nu-mi vine să cred că nu te-am putut uita, dar să ştii că te-am părăsit tocmai fiindcă simţeam că ne pândeşte o mare primejdie dacă nu ne despărţim, ne-am fi legat prea tare şi tu n-ai fi putut să-ţi mai termini studiile şi din ce am fi trăit?” „Da, zisei, povestea care se repetă, temerea de totdeauna care rupe vraja, şi o rupe când el, când ea, cine

iubeşte mai puţin…” „Nu e adevărat, te iubeam tot atât de mult ca şi tine, dar cu toate că nu păream atât de grijulie cu mine sau cu alţii, m-a speriat gândul traiului rău, în sărăcie şi chiar în mizerie. Adevărurile astea sunt verificate, sărăcia roade orice ideal, puţini rezistă.” „Eu aşi fi rezistat!” (gândind: şi poate că schimbându-se astfel ordinea clipelor mele, nici restul, închisoarea, eşecul cu Matilda, n-ar mai fi urmat). „Cum poţi să ştii dinainte? zise Nineta. Sărăcia e un cancer. Cât timp te-aşi fi putut iubi spălându-ţi rufele, gătindu-ţi, frecând podelele şi îmbrăcând o singură rochie pe care aşi fi spălat-o până la izinealăă? Şi ţie călcându-ţi până la luciu acelaşi costum de student sărac?” „Da, zic, şi tu cum puteai şti dinainte că va fi chiar aşa?” Ea tăcu o vreme, apoi zise: „Busola, Petrini, îţi arată cu acul punctele cardinale. Ţi-ai fixat o direcţie, mergi pe ea şi ştii dinainte peste ce obstacole o să treci, prin ce păduri negre sau pustiuri fără apă. Ca să treci prin ele şi să-ţi atingi ţinta nu trebuie să iei cu tine tot ce-ţi trebuie? Or, noi n-aveam nimic. Lupii te mănâncă chiar dacă eşti îndrăgostit lulea, şi dacă mai ai cu tine şi copii, îi mănâncă şi pe copii.” „Oricum, zisei, n-ar fi fost aşa de rău, fiindcă văd că ai predispoziţie spre filosofie. M-ai fi ajutat!” şi râsei. „Da, râse şi ea, te-aşi fi ajutat, dar tu pe mine?” Tăcui. „Ei, aia e! spuse ea cu un senin sarcasm. Până ai fi reuşit tu, te-ai fi trezit lângă tine cu o babă şi m-ai fi părăsit. O femeie, de la cea idioată şi urâtă, până la cea inteligentă şi frumoasă, se naşte încă din burta maică-sii cu ştiinţa asta şi numai o mică parte din ele, sufletistele, fac excepţie şi îndură calvarul care urmează după ce sunt părăsite, deşi cunosc şi ele adevărul de care îţi spuneam. Vai de ele! Decad pe urmă, încep să bea sau se mărită cu un ticălos care le supune la un nou calvar, dar fără nici o compensaţie… A propos de băutură, n-ai nimic aici?” „N-am, dar pot să mă duc să iau de la restaurant. E unul pe-aproape.” „Mai bine nu! zise ea. Mă simt atât de bine! Eu beau ceva numai când am gânduri negre…”

Dar nu cumva le şi avea, aceste gânduri, fără să-i survină încă? Tocmai vrusesem s-o întreb, dar mă oprisem la timp, întrucât steaua ei fusese mai benefică părăsindu-mă pe mine? Pe o cale insesizabilă reflexiile ei ulterioare o duseră însă tot spre această întrebare nepusă. În fond orice întrebare pui cuiva care se află sub semnul unei întrebări unice şi capitale, tot spre ea trage sau se produce o turburare întocmai ca în apropierea unei mari mase magnetice ascunse, când toate oscilografele tresar în mod misterios. Tot aşa parcă tresări Nineta când îi spusei: „Şi tu de când te-ai întors în oraşul natal?" Tăcere, ca şi când câteva clipe ar fi suferit de o amnezie. Apoi răspunsul: „Nu de mult. De anul trecut." „Şi de unde ai venit?" Alarmă bizară: „Ce importanţă are asta pentru tine?" „Niciuna, o simplă curiozitate." Dar ghicise că această curiozitate va persista şi alte întrebări vor veni. Totuşi rezistă, nu mai adăugă nimic după ce răspunse: „Din Bucureşti." „Şi ce făceai acolo? spusei aproape spontan. Trebuia să se decidă dacă vroia sau nu să-mi povestească. De fapt vroiam să ştiu dacă era adevărat ceea ce auzisem eu despre ea de la teologul Asanache şi ceea ce aflasem eu însumi când o căutasem la acea revistă literară, unde fusese angajată să „îmbunătăţească compoziţia socială a redacţiei", cum îmi răspunsese cu un surâs cinic un tip de-acolo, şi că nu mai lucra la acea revistă. Nu-l uitasem pe acel tip. De ce surâsese el astfel? Şi îi povestii Ninetei şi o întrebai de ce rânjise el astfel, fiindcă surâsul cinic devenise rânjit. „E o poveste lungă, zise Nineta. Tipu-acela nu era un jidan? N-avea părul roşcat?" „Ba chiar!" „Şi-a bătut joc de mine. Întâi el, pe urmă toţi, în frunte cu directorul revistei. Numai asta te interesează?" „Mă interesează tot ceea ce poţi tu povesti."

Şi Nineta se întoarse înapoi şi obsedată, uită de istoria de la acea revistă şi îmbătrâni, cum am spus, sub ochii mei, când începu să-mi povestească de copii. „Cine mă împiedică să mă duc să-i văd? Nimeni nu mă împiedică, ei şi? La ce îmi

ajută că îi văd? Mai rău îmi face! Sunt aşa de frumoşi şi m-aşi pune în patru labe în faţa tatălui lor să mă întorc acasă şi să trăiesc cu ei, să am grijă de ei, şi să fac să se şteargă şi din mintea lor şi din a mea anii când i-am părăsit… Dar el nu vrea… Nu s-a recăsătorit… Naţionalizarea i-a luat magazinul şi abia a putut să ajungă şi el simplu vânzător undeva în alt magazin, li s-a luat şi casa, trăiesc greu, el şi o soră rămasă nemăritată (ea i-a crescut pe copii), dar nu s-ar zice că nu se descurcă sau că se plâng. Copiii nu simt sărăcia, se joacă, râd, se bat, se duc la şcoală, iar la mine se uită nu ca la o străină, dar nici ca la o mamă. Am ajuns să doresc ca tatăl lor să moară, s-o gonesc pe sora lui şi să-i aduc aici… Dar n-are de gând să moară, arată bine, deşi are acum şaizeci de ani, ba chiar, al dracului, ai zice că a întinerit; copiii îi dau forţa asta, îl pun la muncă, aleargă, se sbate, se bagă în tot felul de combinaţii să câştige ceva bani, fiindcă cu leafa lui de vânzător n-ar putea cum să-i ţină."

Nineta se îmbrăcase, dar nu pleca, stătea în fotoliu şi continua astfel despre copii şi povestirea ei nu mai înainta, să aflu şi eu ce făcuse atâţia ani după ce îi părăsise, nu puţini ani, poate chiar zece… Şi fără motiv aparent izbucni deodată într-un plâns interminabil, asemeni unei Fantine ai cărei copii se aflau sub puterea unui Thenardier mizerabil, numai că nu era nici bolnavă ca aceea, nu-şi vânduse dinţii şi parul ca să le trimită bani, iar tatăl copiilor era departe de a fi un Thenardier… Cu atât mai vinovată deci şi fără scăpare cu cât, în afară de faptul că îi născuse, nu făcuse nimic pentru ei. Acest adevăr brutal o împiedica să deschidă un proces şi să câştige pentru ea măcar unul. N-ar fi putut îndura să-i audă pe copii în instanţa optând pentru tatăl lor. „I-am întrebat eu, zise Nineta înseninându-se ca în faţa unei fatalităţi, şi nu mi-au spus chiar nu, a fost mai rău, au tăcut, nu mi-au răspuns nimic, semn că pentru ei hotăra tatăl, deşi când le-am pus întrebarea el nu era de faţă. Numai cel mic, care îmi e cel mai drag, când am rămas

numai cu el m-a întrebat inocent, semn că fostul meu bărbat nu mă ponegrise în faţa lor: mamă, de ce nu vii tu acasă? De ce nu viu? Nu ştia nimic, săracul, credea că eu aşi putea veni şi nu vroiam…”

Începui să mă plictisesc, iar dorinţa mea dinainte, de a mă căsători cu Nineta, mi se păru ridicolă: chiar dacă, prin absurd, şi-ar fi recăpătat copiii, ar fi trăit nu pentru mine, ci, ca să zic aşa, pentru câştigarea inimilor lor. În timp ce eu nici măcar prin absurd (poate doar moartea Matildei) n-aşi fi putut s-o am cu mine pe Silvia. Era clar: Nineta nu îndrăsnise să înghită acel tub salvator pe care îl purta odinioară în poşetă şi care îi dădea pe atunci atâta siguranţă de sine; mai bine n-ar fi avut niciodată această idee smintită, care îi împinsese viaţa spre o prea înaltă frenezie; acum era silită să sufere, o suferinţă ca o boală mortală, dar care nu-şi găsea soluţia nici în moarte.

Încercarăm în săptămânile următoare să reînviem vechea noastră dragoste, dar se dovedi că ea avusese dreptate când îmi spusese că nu mai era aceeaşi. Chiar nu mai era, îi vedeam privirea absentă, pierdută în trecutul ei vinovat care o îmbătrânea, şi înţelesei că trebuie să încetăm. Încetarăm, dar într-o zi veni la mine acasă fără veste şi îmi spuse că trebuie să plec din uzină. „De ce?” „A aflat”, zise cu o expresie turbure. „Cine a aflat?” „Olaru!” „Care Olaru? A, da, şeful cadrelor. Ei şi?” „Nu ţi-am spus, zise, e îndrăgostit de mine!” „Îndrăgostit sau trăiţi împreună?” „Da, trăim împreună! Nu ştie nimic sigur, dar a aflat că am fost cu tine în seara aceea la «High-Life»! Dacă vrei să nu te dea afară, mai bine pleacă singur. E mai bine?” Aşa deci, gândii, deşi ştii că omul e căsătorit, ai acceptat să trăieşti cu el! Nu m-ar mira să aflu, Nineta, că şi turnătoriile care ţi se pun în cârcă sunt adevărate şi că, dacă Olaru este, prin funcţia lui, ca orice şef de cadre, foarte strâns legat de serviciul Securităţii statului, eşti şi tu… „Bine, Nineta, îi răspunsei, o să plec. Şi acum ieşi afară!”

Eram furios, îmi dădea a doua lovitură. Şi când aflai că Nineta era exact ceea ce gândisem fără să fiu sigur, nu mă mirai. Ba chiar, gândii, o fi şi mai mare în grad ca acel Olaru, e sigur, altfel individul s-ar fi răzbunat pe mine, m-ar fi dat pur şi simplu afară fără menajamente şi încă vârându-mi în dosar o piesă bine ticluită. Or, nu fu astfel, plecai cu el curat şi cu menţiunea de transfer, adică aveam dreptul să nu părăsesc uzina până nu găseam ceva în altă parte.

Şi găsii destul de repede, mă calificai contabil. Nu atât de rapid cum mă calificasem strungar, dar nici nu fui silit să urmez cine ştie ce cursuri de durată. Era mai bine!

PARTEA A ŞAPTEA.

I.

Nu era mai bine! Această într-adevăr fatală Nineta (fiindcă Tamara avea doar aerul, nu fusese fatală nimănui), această securistă care îşi plângea ca o Raşelă copiii pierduţi, mă împinse în conul de umbră al unei organizaţii regionale de achiziţionare a cărnii (ORACA) din care aveam să eşuez în această celulă, ca să sfârşesc în moarte (nu voi şovăi să mi-o dau!), Nineta îmi trecuse mie ideea cu tubul, adică ideea pe care ea nu avusese curajul s-o pună în practică. Eu o voi pune însă, chiar în noaptea de după pronunţarea sentinţei. Dacă ea ar fi folosit acel tub n-aşi mai fi reîntâlnit-o şi, desigur, n-ar mai fi trebuit şi părăsesc uzina unde începusem să mă simt bine şi, era clar, ordinea clipelor vieţii mele ar fi fost alta, viaţa mea nu s-ar fi frânt.

Dar poate că ar trebui să alung această obsesie a ordinei clipelor, fiindcă, iată, dacă la Oraca, într-o dimineaţă, aşi fi luat din vasul lui inocentul fir de floare care apăruse pe biroul meu şi pur şi simplu l-aşi fi aruncat (am avut acest impuls, dar mi s-a părut fără sens, de ce să arunc o floare, ce rău poate să-mi facă un boboc roşu de trandafir; acum îmi spun că puteam să-l păstrez şi să alung doar sugestia lui poetică, vinovata intruziune a mâinii care îl pusese acolo), atunci însă s-ar mai fi putut schimba ordinea clipelor existenţei mele. Într-adevăr, doar atunci! Fiindcă mai

târziu, zilele, orele, clipele se înlănţuiră strâns, şi nicăieri nu mai apăru pentru mine verigă desfăcută sau mai slabă care putea fi ruptă şi liberul meu arbitru, libertatea mea să reapară şi să ies din jocul hazardului. Aşa simţeam atunci, că nu mai era posibil! Dar să vedem…

Da, aşa este, aceea a fost clipa, fiindcă până atunci, timp de câţiva ani n-a mai apărut în viaţa mea nimic decisiv, despre care să pot spune că i-ar fi putut schimba cursul. Nu am făcut nimic cu Amăicăliţului, deşi am încercat, am scris un articol despre Giordano Bruno şi m-am dus la el să mi-l publice, mi l-a publicat, dar pe urmă când am vrut să continui colaborarea, insul m-a primit rece şi mi-a spus că au fost criticaţi pentru el, din pricina viziunii mele sumbre asupra filosofului. „Bine, i-am spus, dar a fost ars pe rug, cum am putea avea o viziune luminoasă despre un final atât de tragic?” „Aţi apăsat prea tare şi într-un fel prea ambiguu pe aspectele abjurărilor lui.” „Aşa vi s-a spus?” „Exact!” „E adevărat, i-am răspuns, aşa pare, că aşi fi apăsat eu, dar în realitate a apăsat Papa; nu i-a suportat denegările care îi anulau abjuraţia şi l-a ars pe rug. Am cântărit faptele fără să-mi permit vreo ambiguitate.”

A urmat o tăcere. Amăicăliţului nu arăta chiar aşa cum mi-l descrisese Micu, poate doar fizic, dar s-a purtat cu mine sincer şi corect, fără vreo agresivitate, deşi fusese criticat din pricina mea. „Şi nu pot colabora mai departe?” l-am întrebat. „Nu!” Foarte clar! Şi fără urma vreunui regret. „Mă scuzaţi că vă mai întreb ceva: nu cumva n-aveam dreptul să public, din pricina condamnării mele?” „Nu mi s-a spus nimic. De obicei ni se spune dinainte şi atunci, bineînţeles, articolul nu mai apare. Or, al dumneavoastră a apărut, aşa că…” „Şi nu mai pot colabora, chiar dacă aşi trata teme care să nu se preteze la nici un fel de ambiguităţi?” „Da. dar ceva mai târziu…” „Adică? Cât de târziu?” „Mai târziu! repetă el cu o sugestie în glas, adică într-un târziu nedefinibil, mai încolo, când o să se uite

articolul apărut… Se mai schimbă optica, surâse el, mai sunt schimbaţi oamenii…”

Or, atât oamenii cât şi optica se schimbă greu, sau dacă se schimbă mai repede nu e sigur că se schimbă şi pentru mine! Şi nu încercai nici să-i reamintesc lui Micu promisiunea pe care mi-o făcuse că dacă publicam o carte ar fi putut să mă ajute să reintru în învăţământul superior la Bucureşti. Abandonai deci pe Giordano Bruno definitiv. Aşadar pârtia aceasta pe cursul vieţii mele nu putuse fi urmată, chiar dacă m-aşi fi încăpăţânat să insist. Şi în nici un caz n-aşi fi pucut părăsi Oraca mai curând de câţiva ani. Or, tocmai de acolo avea să ţâşnească…

Dar tocmai în următorii ani veni pentru mine o perioadă în care începui să lucrez cu o pasiune liniştită şi adâncă asupra temei mele despre o nouă gnoză, pe care o terminai. Cum am spus, caietele mă ghidau. Departe însă de a mă simţi epuizat, după terminarea acestui studiu, despre care prietenul meu, Ciceo, spuse după lectură că l-a citit pe nerăsuflate şi că dacă ar putea să apară ar avea un succes-bombă, adică ar fi un best-seller filosofic care ar stârni mare vâlvă, dorinţa mea de a scrie mai departe crescu cu o putere extraordinară. Şi nu trebui să treacă mult şi în reveriile plimbărilor mele solitare pe potecile şi drumurile înguste din afara oraşului avui la întrebarea ce mi se punea cu o dulce beţie, ce să scriu, revelaţia simplă dar nu mai puţin copleşitoare: ce altceva decât despre ceea ce îmi spunea mie timpul pe care îl trăiam? Bineînţeles, nu un roman şi nici o povestire fie ea şi directă a vieţii mele, ci tot filosofie, adică esenţă despre viaţa mea şi a semenilor mei, aşa cum îmi apăruse ea mie, dar şi altora, viaţă de cobai ai divinităţii, care experimenta pe noi (şi nu se ştia dacă şi pentru noi sau doar pentru altă lume, la asta urma să răspund) legi bizare, insondabile, ameninţări misterioase, transformări rapide care aruncau în aer vechi credinţe şi structuri naturale, alături de mituri barbare şi primitive

care învolburau oceanul uman, ocean până în acest secol atât de liniştit.

Tema intră în mintea mea în ebuliţie şi după câtva timp îmi dădui seama că era prea vastă, nu fiindcă n-aşi fi putut-o stăpâni, ci pentru că, aşa cum spune Nietzsche, mi-ar fi cerut o mare încordare a spiritului, care s-ar fi transmis şi cititorului şi l-ar fi obosit. Trebuia să-mi aleg pentru început, să extrag adică din ea una mai modestă. După aceea aşi fi extras alta, dacă forţa gândirii mele n-ar fi slăbit. Mi se păru firesc să consider că oamenii, deşi erau oameni care gândeau ca şi mine, nu erau conştienţi că, de mii de ori mai mult ca în trecut, sunt cobai… Se cred totuşi stăpâni pe destinul lor şi sunt, din această pricină, de o trufie fără limite. Au creierul inflamat. Şi poate că pentru întâia oară în istoria cantitativă a omenirii, eliberaţi de credinţa în Dumnezeu, de chingile unei morale căreia i se supuneau fiindcă ştiinţa nu sfâşiase încă vălurile divine care le inspirau vina şi teama, ticăloşii se simţeau din ce în ce mai în largul lor şi domnia care li se aşternea înainte, care li se prepara sub ochii noştri, nu era însoţită de nici un fel de ameninţare şi formele de ticăloşie începeau să apară pe pământ drept cele mai fascinante spectacole, expresia de jubilaţiune a ticăloşiei mai puternică, mai atractivă, mai curajoasă faţă de moarte (eterna tragedie!) decât cea a conştiinţelor pure, tot mai rarefiate şi cărora li se rânjeşte: ei bine, aşa este, recunoaştem, sunteţi puri, aveţi revelaţiile voastre sublime, dar rezistă ele gândului că până la urmă o să muriţi într-un mod tot atât de scandalos ca şi noi şi lespedea mormântului va închide odată cu trupurile voastre şi idealurile care v-au animat şi ideile generoase pentru care aţi luptat? Nu există dincolo un empireu în care să vă regăsiţi. Ha, ha, ha! Dincolo nu mai există nimic! Adio, tont est fini, dirlalai, dirladada! în timp ce noi sfidăm moartea, ne batem joc de ea… Era ticăloşilor, astfel îmi veni în minte titlul noii mele lucrări. Nu secolul, nici mileniul, ci Era, care putea fi mult mai mult.

Sunt eu oare atât de sceptic, sau poate atât de înspăimântător? mă întrebai după ce această veche idee ce îmi încolţise în minte încă din adolescenţă, citindu-l pe Platon, se cristaliza îmbogăţită de propria mea viaţă. Fiindcă îmi dădeam seama: ar fi însemnat să sperii pe semenii mei cu o astfel de viziune asupra rupturii echilibrului nostru interior care ne ajutase să trăim totuşi pe planeta noastră cel puţin un milion de ani. Natura umană fusese studiată cu mult înaintea mea de toţi marii filosofi şi artişti. Se produseseră în ea astfel de mutaţii catastrofale? Ajunsese ea chiar atât de fundamental diferită? Nu, dar ceva grav se produsese totuşi. Omenirea va sombra în urma acestei ere sau va reînvia? Iată întrebarea. Neliniştea trebuia să se insinueze în spiritul cititorului. Totuşi, cei virtuoşi nu aveau chiar nici o şansă să domine, să evite, să scruteze această domnie, această frenetică eră a ticăloşilor? Ba da, trebuiau afirmate vechile valori… Teama de moarte cred că e cu atât mai mare, gândeam, cu cât suntem, de pildă, mai puţin legaţi de viaţă. Se zice contrariu despre bătrâni, care, chipurile, „se desprind” de ea, se liniştesc. Nu se liniştesc, dorinţele rămân, cum mi-am dat seama din starea de spirit a bunicului. Nu se desprind. Se desprind ca să vadă ce? Dincolo de viaţă e neantul, nimicul, spun ticăloşii. Ce să contempli? (Se ia drept contemplare nemişcarea bătrânilor.) Adâncimea infinitului mic? Vastitatea infinitului mare? Nici vorbă, bătrânul contemplă tot viaţa, a lui şi a altora, e mândru că a atins o asemenea vârstă şi şi-a trăit bine viaţa, sau e deprimat dacă nu şi-a înţeles-o… Aici e aici! Lumină nu e decât pe pământ, universul e de catran. Spiritul bâjbâie încercând să pătrundă negrul cosmos, din care miliardele de stele nu pot alunga întunericul. Cum am putea să nu ne speriem de sfârşitul nostru? Nu ne speriem fiindcă ne naştem cu bucuria de a fi, iar această bucurie se alimentează din noi înşine şi ne pune în mişcare să ne dovedim că suntem. Aţi observat? Cât de înţelepţi devenim

în orele când muncim! Moartea nu mai există decât ca o pură idee. Dacă ne-ar prinde cu ciocanul în mână, sau la arat, sau în toiul oricărei alte munci în care ne-am dărui cu toată fiinţa şi am muri înainte ca bucuria dăruirii să se spulbere, această dăruire ar fi ca un scut, am muri tot atât de împăcaţi ca într-un somn, care ne-ar doborî irezistibil şi ne-am scufunda euforic, ca şi când am fi drogaţi (şi nu este oare somnul minunatul drog pe care natura l-a dăruit încă de la începuturi fiinţei monocelulare din care am devenit apoi conştiinţe?). Bucuria unei împliniri ne învăluie sufletul şi îl apără de groaza morţii. De aceea după o credinţă populară mor greu ticăloşii, adică cei care n-au trăit decât pentru ei, sau au făcut rău altora (Shakespeare le aduce în acele clipe înaintea ochilor fantomele victimelor lor), dar nu numai marii scelerаţi au coşmarul sfârşitului, ci şi egoiştii de toate nuanţele, de la cei care au trăit pe spinarea altora, până la cei care n-au iubit pe nimeni. Cât de apropiată, de familiară e moartea, cât de amestecată e ea printre treburile noastre şi cu cât humor simplu stăm de vorbă cu ea, ca Ivan Turbincă, acest erou care îi trăgea de-atâtea ori clapa. N-o să trăiesc cât lumea şi n-o să mor de două ori, se mai spune. E un gând de om, legat de viaţa plină, singura care există şi care continuă şi după noi, în timp ce ticălosul e pedepsit să se sperie necontenit. De aceea îi e atât de groază să rămână singur în tăcerea odăii sale. Dacă mor, îi vine lui gândul, n-o să mai pot înfuleca şi bea la nesfârşite petreceri, n-o să mai pot să ţes intrigi împotriva altora, n-o să mai pot să-mi aduc în pat în fiecare noapte altă muiere. Ticălosul e legat de viaţă, nu „şi-o trăieşte”, cum e el ferm încredinţat, căci viaţa înseamnă şi moarte, or cu moartea el nu e în regulă, deşi o sfidează tot timpul gălăgios şi cinic… Se mai spune că adesea ticălosul are somnul adânc şi liniştit şi că puţin îi pasă de îndrăsneţele lui fărădelegi comise peste zi. Cine n-are conştiinţă n-are nici turburările ei. N-aşi crede! Conştiinţă are orice om, în sensul propriu al ticălosului, zace în întuneric. Ei şi? Nimeni nu-i garantează

că o mică întâmplare, un fapt neînsemnat, un gând viclean care i se şopteşte la ureche de către un alt ticălos (unul mai mare!) nu i-o va trezi când îi va fi lumea mai dragă. Hm! dar ticălosul se poate şi îndrăgosti şi poate fi şi respins, poate avea un copil care să-i moară, poate cădea la pat şi poate fi strâns fără milă în cleştele implacabil al suferinţei îndelungi cu sfârşit doar în moarte. Ni se poate răspunde că şi virtuosul poate avea aceeaşi soartă şi dragostea lui poate fi respinsă, şi copilul lui poate muri şi că microbul, virusul sau cancerul nu aleg. Da, dar conştiinţa lui nu va fi surprinsă. Nu va intra în derută că e respins în dragoste, îşi va iubi copilul şi în moarte (nu va fi disperat că nu l-a iubit în viaţă, că n-a avut grijă de el, că l-a abandonat mizeriei fizice şi morale).

Cât despre propria lui suferinţă în boală şi în ghearele morţii nici atunci nu va fi surprins, căci el îi cunoaşte demult pe aceşti inamici implacabili, în timp ce ticălosul se crede nemuritor şi îl va apuca în acele clipe groaza cea mare. Da, ni se poate răspunde, dar am văzut virtuoşi chinuindu-se pe patul morţii şi ticăloşi murind fericiţi în braţele unei femei sau în toiul unui chiolhan… E adevărat, există şi virtuoşi chinuiţi şi ticăloşi care jubilează o viaţă întreagă şi mor fără chinuri în câteva secunde. Dar cine îţi garantează că vei avea acest rarisim noroc să fii mereu ferit de chinurile conştiinţei şi să închizi ochii pentru totdeauna strângând în braţe o muiere? Dimpotrivă, infinit mai multe şanse sunt să dai, nepregătit, de belea… Şi pe urmă cine spune că a fi virtuos înseamnă să nu strângi în braţe o muiere şi să nu iei parte la un chiolhan? Da, dar felul cum o face un ticălos are o coloratură aparte… El inspiră o veselie de care amintindu-ţi te apucă întâi o vagă nelinişte, apoi o insuportabilă greaţă…

II.

Nu e greaţa de a exista şi nici nu e vorba, cum cred unii, de un cât de mic deficit al forţei noastre vitale. Nu, greaţa survine dintr-o pornire cu care suntem dăruiţi de a

respinge amestecul în care am fost ispitiţi să intrăm, aşa cum un ficat sănătos aruncă bila în sânge când îi trimiţi, prin stomacul care primeşte orice, o fleică grasă şi râncedă. Pentru că nici măcar nu putem să spunem contemplând o ceată de ticăloşi în toiul unui chef, asemeni poetului în faţa stârvului asaltat de viermi, că păstrăm totuşi în noi esenţa divină a solidarităţii noastre descompuse. (Celor care au revelaţia absurdităţii existenţei nu le-ar strica munca dură într-o mină de plumb, sau la un canal, şi fără posibilitatea de a se retrage şi mai mult în domeniul absurdului printr-o condamnare absurdă; nu, să rămână liberi şi să descopere foamea şi setea şi bucuria somnului demult pierdute, sau să piară, alternativă firească, deloc lipsită de sens!) Nu, prieteniile se desfac, interesele superioare devin divergente, amintirile comune se colorează în negru, sărutul iubitei devine simbolul trădării, idealurile comune se retrag şi ura acerbă, ura tenace şi totală, însoţită de surorile ei bune, ranchiuna nedomolită şi invidia infernală, îşi fac apariţia. Esenţa unei solidarităţi, chiar descompuse, se topeşte, şi gândul eliminărilor reciproce, chiar prin crimă, încolţeşte, şi chiar dacă rar devine fapt împlinit, răcoreşte sufletul devastat. Şi cu toate acestea singurătatea care ne face semne de departe, semne prieteneşti, ale unei tandreţi infinite, nu ne sperie (pe unii îi sperie, fiindcă frumoasa zeiţă nu-ţi promite nimic care nu există în tine însuţi)…

Totuşi, pe lângă impulsul de a începe noua mea carte, simţeam nevoia să mă destind, şi nu oricum… Doream eu însumi o petrecere, un chiolhan, o distracţie violentă. Dar cu cine? Cu Ciceo şi cu nevastă-sa? Nici vorbă! Şi atunci îmi amintii de Vintilă şi foştii mei colegi de la deratizare… Da! Vintilă, cel cu verva lui inepuizabilă, rubicondul care păstra în conştiinţa lui ca un blazon, ca un trofeu, gândul că o frumoasă doamnă din oraşul nostru trecuse, înainte de a se mărita (şi măritişul îl aranjase tot el!) prin garajul său unde se hârjoniseră împreună lă-sându-i pe zid urmele tălpilor ei

goale. Îmi amintii şi de Bacaloglu, cel care ne ţinea fişe la toţi, cu sugestia că, la venirea anglo-americanilor, acele fişe îşi vor spune cuvântul… Alo, atenţie, domnul Calistrat… Da şi pe Calistrat, grasul jovial cu privirea sa porcină şi cu filosofia lui că îi băga în bida mă-sii pe toţi care se legau de salariul lui (deşi nimeni nu se lega şi n-avea această intenţie), de Pantelimonescu, „strelitul” care mă iniţiase în tainele vieţii şobolăneşti… Un surâs interior însoţea amintirea petrecerii care urmase în chiar ziua în care fusesem angajat… Erau urmele fascinaţiei… Aşi fi vrut ca acel chef să se repete… După atâtea abstracţiuni, simţeam nevoia unor înjurături birjăreşti.

Şi într-o zi îi dădui un telefon lui Vintilă şi într-adevăr cheful se repetă, dorinţa mea coincisese cu un eveniment pe care ei tocmai vroiau să-l sărbătorească. Curiozitatea mi se ascuţi. După atâţia ani grasul Calistrat, care fusese condamnat la un an închisoare fiindcă violase în deplasare o curvă, îmi apărea acum drept un inocent, Bacaloglu un ranchiunos mai degrabă comic, iar faptul că îşi lăsase tatăl să cerşească afară în faţa porţii, după ce îi mâncase averea, îmi apărea drept una din acele istorii pe care le poţi auzi într-o anumită lume, ca o parabolă, foarte adesea o invenţie populară menită să apere codul moral de dezordinea de care se simt adesea ispitite unele vlăstare rele din naştere. Istorie veche, maniheistă, fiul cel bun… fiul cel rău… Iar „strelitul”' Pantelimonescu – un naiv, adept al unei secte ale cărei precepte religioase nu puteau fi decât o frână pentru firea lui complexată (aflasem că citise mult şi desigur că nu-i uşor să învingă în el resentimentul împotriva oamenilor care îl dăduseră afară de la o şcoală primară unde era învăţător şi îl trimiseseră la închisoare, apoi la deratizare). Aveam să aflu mai multe. Vintilă mă pregăti. În drum spre cunoscutul „Bufet” intrarăm într-o bodegă.

„Calistrat, îmi povesti el, care vă amintiţi, dom' profesor, fusese tehnician înainte de istoria lui din deplasare, făcuse un memoriu şi reuşise să redeschidă procesul lui de viol,

fiindcă nu luase un an, un an făcuse, dar de condamnat îl condamnaseră la şapte. Avocatul făcuse recurs, care se respinsese, dar totuşi după un an îi dăduseră drumul. Aşa, fără a i se admite oficial probele, înţelegeţi că condamnarea îi rămăsese acolo la dosar, şi cum să mai fii primit în meseria ta cu o belea ca asta pe cap? Şapte ani! Că te-apuci tu să explici că ai fost graţiat, iertat, că nu eşti vinovat, cârnaţi: ce scrie aici? Şapte ani? Ei? Cine stă să te-asculte? Nimeni, dom' profesor, şi atunci avocatul a făcut recurs extraordinar şi a dovedit cu probe că individa era demult prietenă a clientului lui, adică gagică, şi a câştigat, i s-a anulat sentinţa şi a fost reprimit în uzină. Când aţi fost primit şi dumneavoastră în uzină, a fost reprimit şi el, cu toate drepturile, ba chiar i s-a plătit din urmă şi ceva din salariu. Ei, să vedeţi cum s-a cuminţit Calistrat, a lăsat-o mai moale cu beţiile, s-a înscris la studii fără frecvenţă şi şi-a luat diploma de sub-inginer, desenator tehnic." „Te pomeneşti, zisei, că şi Bacaloglu a obţinut cine ştie ce succese…" „Daaa, făcu Vintilă fără vreo admiraţie, dar cu o sensibilă consideraţie faţă de prietenul său de cartier din copilărie. Ce vină avusese el, dom' profesor? Că i se făcuse în uzină o figură? Figura cu ştecărul pe care i-l vârâse în fulgarin cine ştie ce besmetic, ca să râdă de el? Nu vă spun că individul a fost el prins vrând să scoată pe poartă un electromotor? A mărturisit, dom' profesor, şi istoria cu ştecărul, nu ştiu cum, fiindcă sunt specialişti la anchetă care te fac să spui şi ce n-ai făcut, darmite ce-ai făcut. Şi s-a revizuit şi condamnarea lui Bacaloglu!" „Şi ce e el acum?" „Şef, dom' profesor!" „Mare?" „Ei nu mare, dar e şef! Ştiţi unde?" „Ei, unde?" „Tot la deratizare, ştiţi, în locul ăluia micu, de la Sfat, care ne trimitea pe noi pe teren… Dar nu vă spun, dom' profesor, adevăratul motiv pentru care dă Calistrat o masă. A primit Premiul de Stat pentru un strung făcut de ei, un colectiv de subingineri din care făcea şi el parte!" „Nu mai spune!" „Pe cuvânt de onoare!" „O să-mi spui acum că şi Pantelimonescu e director pe undeva, sau

poate chiar profesor universitar, zisei gândindu-mă că şi eu fusesem promovat şef-contabil, iar Vintilă era el însuşi şeful unui Aprozar. Şi-o fi luat, te pomeneşti, chiar doctoratul în psihologia şobolanilor. Am avut un prieten care şi-a luat doctoratul în psihologia peştilor. De ce nu şi în a şobolanilor, care sunt mult mai interesanţi decât peştii?”

Mă uitai la el cu coada ochiului, să văd dacă mai era acelaşi, în stare să sesizeze din zbor o ironie şi s-o amplifice. Nu chiar! Devenise respectuos pentru alţii, pentru curba pe care o parcurseseră şi fireşte şi pentru el însuşi. Nu prea mai avea haz! Dacă şi ceilalţi suferiseră aceeaşi transformare aveam să mă plictisesc în mod sigur. „Da, zise, într-adevăr cu multă consideraţie, şi Pantelimonescu a fost reprimit în învăţământ…” „Dar nu e şef!” „Nu e, dar e bine, dom' profesor!” răspunse el cu o admiraţie care îmi sugera că strelitul de care râdeam noi, e! e?! învăţător! e un domn, nu un besmetic oarecare!

Era şi el, Vintilă, un asemenea domn, în costumul său bine croit, care dădea prestanţă mersului său de minge pe două picioare, căci în aceşti ani Vintilă se îngrăşase considerabil, semăna în acest sens cu prietenul meu Ion Micu, parcă nu mai avea în mişcările lui aceeaşi vioiciune de altădată. „Totuşi, zisei, am impresia că Bacaloglu n-a progresat prea mult, chiar dacă e şef, tot printre şobolani a rămas.” Vintilă se înduioşa. „Hm! făcu, bietul Bacaloglu, săracul Costaichie, a păţit-o cu nevastă-sa!” „Păi parcă nu era însurat!” „S-a însurat între timp. A găsit o fată, dom' profesor, dumnezeiţă, şi şi fata îl plăcea era măritată şi a desmăritat-o bietul Costaichie.” „De ce? De ce îi zici bietul?” „O să vedeţi! Până să divorţeze, fata…” „De ce îi zici fată dacă era măritată?” „Păi pentru că nu arăta, dom' profesor, avea ea aşa o aliură de fetişcană… Ei, şi fetişcana ce-şi zice ea: da, îmi las eu bărbatul, asta nu e greu, da' ia să văd dacă mă iubeşte tot atât de tare ca şi el, ca să te pun la probe…”

Şi lui Vintilă deodată îi reveni verva, îşi izbi uluit fruntea cu palma şi se vaită indignat.”. Ah, cât de prost poate să

ajungă un bărbat când îi cade aşa, în mod unilateral, cu tronc, după o muieruşcă. Se plimbau aşa pe marginea râului. Zici că mă iubeşti? mormăi el cu dispreţ, arătând cu capul încolo, spre o albie fictivă de râu. Ei, aruncă-te în apă! Că hâr, că mâr, Bacaloglu nu ştia să înoate, dar îi era ruşine să spună. Nu te-arunci?" susură el imitând-o pe fetişcană ca şi când ar fi avut o limbă de şarpe şi apoi tăcu posomorât. „Ei, zisei, şi ce-a făcut Costaichie?" „S-a aruncat, dom' profesor, aşa cum era, îmbrăcat şi încălţat, era să se înece. Şi aia se uita la el cum se zbate şi hi-hi-hi, ha-ha-ha, râdea, închipuiţi-vă, dom' profesor, uite-aşa, ha-ha, cu gura până la urechi. (Tui gura mă-sii dacă n-o apucam de picior şi o ţineam cu capul în apă până începea să scoată bolboci!) A, dar n-ajunge!"

Se opri din povestit şi exclamă cu multă milă pentru noi doi, uitându-se la halbele goale dinaintea noastră: „Şi nu mai putem să bem şi noi câte una?" „Ba da", zisei… Apoi: „Noroc, dom' profesor!" şi continuă: „Se face iarnă. Mă duc, zice fetişcana, să schiez. Nu zice, nu întreabă, mă, bleandă, tu ştii să schiezi? Hai cu mine! Dacă ştii e-n regulă, dacă nu, cumpără-ţi schiuri şi te învăţ eu. Nu! Şi ăsta, nătărău, gelos (dar gelos pe cine?), merg şi eu, zice. Şi pornesc ei spre Tâmpa şi gagica îi dă schiurile să i le ducă în spinare. Ajung ei sus (era într-o duminică), iau masa la cabană şi după-masă începe ea nişte piruete aşa, nişte cristianisme şi el se uită şi stă pe-aproape de ea să-i admire silueta sveltă. Ei, şi după un timp se satură ea de figurile pe care le făcea şi hai să ne întoarcem. Şi a luat-o spre coborâre, pe serpentinele alea, dar nu, zice; cobor un pic şi te-aştept, i-a dat drumul în viteză, adio, Bacaloglu, adio del passatto. Besmeticul însă a luat-o la goană după ea. Cum venea de se încolăceau serpentinele alea, ea îl vede, aşa, de jos în sus, i se face milă de el şi se oprea să-l aştepte. Milă? Să-l aştepte, credeţi? Nici nu apuca ăla să se apropie, să stea şi el puţin şi să-şi tragă sufletul şi gagica întorcea schiurile, se proptea în beţele alea, i-arăta curul şi hâââârşti, valencia! Credeţi că

Costaichie a tras vreo concluzie negativă de-aici? A luat-o în continuare la goană după ea şi-aşa s-a repetat figura până jos, zece kilometri. Când au ajuns pe teren neted Bacaloglu gâfâia să-şi dea sufletul, cu limba scoasă de-un cot şi fata zice, alo, nu aşa înţeleg să-mi arăţi că mă iubeşti, da' cum, zice ăsta. Nu ştiu, zice ea şi aici Vintilă râse domol şi admirativ, de astă dată ca şi când i s-ar fi impus şi lui superioritatea tipesei. Pe urmă l-a răsplătit, dom' profesor. Atâta solicitudine din partea lui, merita şi el un gest frumos. De Revelion ea îi zice: nu pot să fac Revelionul cu tine, sunt încă măritată, dar vom proceda în felul următor: seara, pe la ora zece, cumperi o sticlă de şampanie, iei un taxi şi vii la mine, aproape de casă, eu urc, pornim, destupăm sticla, ciocnim şi o bem pentru un an nou, fericit, când o să ne căsătorim şi o să fiu numai a ta. Aşa au făcut, dom' profesor şi pe toamnă s-au luat. Numai că repede Costaichie a descoperit o discrepanţă între spusele ei şi realitate. A avut el vaga bănuială că nu era numai a lui. Certuri, scandal… Dar asta era, că de prins n-o prindea. Ai zis că te duci la coafor. Nu te-ai dus! Ba m-am dus, dar lipsea coafeza mea şi atunci… Şi spunea o minciună oarecare, greu de controlat, chiar dacă trebuia să acopere o după-amiază întreagă. Trece anul şi vine iar Revelionul. Eram la el, mă invitase. Fix la ora zece, individa îi spune lui Costaichie: dragă, ştii că pantofu-ăla cu toc înalt s-a rupt cuiul chiar după-masă şi l-am rugat pe cismar să facă tot posibilul să mi-l dreagă chiar în scara asta. Mă reped să-l iau. Eram lângă Costaichie. Du-te, zice, dar ce drac de cismar ţine el deschisă dughiana în seara de Revelion? Ţine, ţine, ciripeşte ea şi o întinde. Costaichie se posomorăşte. Amuţeşte. Şi pe urmă odată îi cade fisa! Revelion, ora zece, parcă şi lui i se întâmplase la un Revelion o chestie exact la ora zece. Vintilă, zice, hai la cismar, care dracu cismar, întreb, îl ştiu eu, zice, nu e prea departe. Mergem noi la cismar, cârnaţi, cismarul, care avea două odăi deasupra dughenei, a dat din umeri, începuseră să-i vină şi lui musafiri: doamna n-are nici un pantof la mine,

zice, e adevărat că o servesc oricând, dar nu mi-a adus nimic în ultima vreme. Eheee! îl aud pe Costaichie pe drum. Ştiu eu unde e ea acum, într-un taxi, bea şampanie! Şi îmi povesteşte tot ce v-am spus eu acum… Şi aşa s-a sfârşit iubirea lor, încheie Vintilă mereu vesel. A dat-o afară din casă chiar atunci, de faţă cu invitaţii, i-a scos rufele, hainele, bulendrele. Gagica, băţoasă, foarte bine, zice, fiindcă poimâine tot aşi fi plecat eu! Impotentule!” „Şi? zisei. Ce-a mai făcut pe urmă dumnezeiţa, după al doilea divorţ?”' „Păi s-a măritat chiar cu tipul la care ieşise în taxi să bea şampanie, zise Vintilă, un inginer, cam în vârstă, cu păr, aşa, grizonat, dar distins ca bărbat, foarte serios, i-am întâlnit odată pe stradă şi am stat de vorbă. Au şi-un copil.” „Şi Bacaloglu?” „Hm! Bacaloglu, o să-l vedeţi! Nu mai mă însor, Vintilă, zice. A căzut în doaga asta!” „Ce doagă?” „Nu vă spun! râse el, ca şi când mi-ar fi sugerat că ţinea atât de mult la mine, încât nu vroia să mă lipsească de plăcerea de a descoperi singur ceva extrem de interesant. O să vedeţi!” repetă.

III

„Bufetul” însă nu mai exista, fusese dărâmat şi în locul lui se construise un hotel, iar la parter un elegant restaurant cu braserie. „Veniţi după mine”, zise Vintilă intrând şi trecu printre mese şi mă duse într-o încăpere, un separeu, acolo li se rezervase masa. Sosiseră toţi, lipsea, bineînţeles, ţiganul, ăsta, pesemne, nu progresase deloc.

Erau îmbrăcaţi bine, costume de comandă, stofă englezească, pantofi de 289 lei, craveţi de mătase la gulere bine apretate. Erau la ţuici şi nu se aşezaseră încă pe scaune. Mai aşteptau pe cineva? Grasul Calistrat ciugulea din farfurii câte-o măslină, câte-o felie de salam de Sibiu şi arăta atât de mulţumit de sine încât nici nu observă venirea mea şi a lui Vintilă, ca şi când ar fi uitat că el mă invitase la masă. Şi mai ales era treaz. Îmi plăcu de el, era grav, liniştit, chiar modest, faţă de isprava pentru care luase Premiul de Stat. Mă aşteptasem să-l găsesc deja afumat şi plesnind de

veselie. Mă apropiai de el, îl felicitai, dar se făcu sau chiar nu auzi ce-i spusei şi mă lăsă cu mâna întinsă continuând ciuguleala. Gândii că trebuie să mă car imediat, dar interveni Vintilă: „Mă besmeticule, dă mâna cu dom' profesor”, şi atunci Calistrat tresări şi îşi fixă privirea sa porcină asupra mea şi bolborosi: „Dumneata cine eşti?” Ca să-mi dau seama că nu era nici treaz, cum crezusem, şi nici afumat, ci beat pulbere, dar cum dracu de se ţinea atât de bine pe picioare? „A, zise, dumneata erai? Scuză-mă, n-am memorie vizuală şi sunt atâţia ani de când nu ne-am văzut…” În schimb Bacaloglu era mult mai semeţ şi mai infatuat decât pe vremea când se ocupa cu uciderea directă a şobolanilor. Era normal: acum îi ucidea prin interpuşi şi ai fi zis că nu era un simplu şef al ecarisajului la Sfatul Popular, ci al întregului oraş; el era preşedintele! Îmi întinse o mână fleşcăită pe care şi-o retrase în chiar secunda când i-o strângeam. Flegmă mare, mă mirai că nu-mi întinse doar un deget, cum se spune că făcea Carol I cu miniştrii săi. Ca şi în prima zi când ne cunoscusem, la deratizare, famenul, palidul Pantelimonescu, strelitul, mă acapara vorbindu-mi ca şi atunci în şoaptă şi uitându-se din când în când într-o parte să vadă dacă nu-l auzea cineva, deşi nu-mi spunea nimic secret… Se bucura, în mod sincer, zise, că scăpasem de uzină şi ajunsesem şef-contabil, oricum, până la reintegrarea mea în învăţământ o soluţie mai bună decât să… Aici îşi acoperi chiar gura cu palma, deşi, uitându-se într-o parte, se convinsese că nu-l aude nimeni străin şi-mi şopti: „Sunt convins că n-o să aştepţi mult, mă ghidez după cazul meu, care n-a fost atât de grav ca al dumitale, n-am făcut decât vreo şase luni, dar oricum nu mai speram să fiu reprimit să-i învăţ iar carte pe copii… Mai ales dacă scăpăm de erorile noastre. Eu am fost sub influenţa unei femei, grozave din toate punctele de vedere şi din pricina ei am făcut şi închisoare şi nici nu m-am putut însura. Dom' profesor, toate celelalte mi se păreau nişte oiţe stupide, cu glasul lor cristalin care era doar meritul epiglotei, sub el un

vid absolutamente total, des tetes de linotte, cum spun francezii, păsărici vorbăreţe şi zăpăcite. Femeia asta însă avea ceva în cap, o idee universală şi formidabilisimă… Pot să v-o spun, sunteţi profesor de filosofie, o s-o înţelegeţi şi o să mă înţelegeţi şi pe mine.” În acest timp urmăream contorsiunile gurii lui, care nu ştiu de ce îmi sugera, ca şi în primele clipe când îl cunoscusem, un nedefinit sentiment de repulsie, de murdărie, şi o dorinţă de a mă desprinde de el, cu toate că insul îmi făcea destăinuiri care ar fi trebuit să mă acapareze. Îl întrerupsei: „Dar de ce nu ne aşezăm la masă?” Nu auzi.

Mă îndepărtai, luai de pe masă un sandviş cu icre, îl mâncai, dădui peste cap un păhărel de ţuică şi revenii lângă streliţ cu un alt sandviş în mână. „Ei, zisei, care era ideea aceea universală şi formidabilă?” Strelitul se uită neîncrezător şi în dreapta şi în stânga. Dar deodată renunţă la orice fel de precauţii şi vorbi liber, ca orice om. „Dom' profesor, zise de astă dată parcă prea tare, noi luptăm (sublinie acest cuvânt) împotriva unor rele, dar cine ne spune că relele acelea nu sunt spre binele nostru şi aşa-zisele victorii, în tehnică, în stârpirea gângăniilor, chiar a şobolanilor, a ciorilor şi lupilor şi mai ales în medicină împotriva microbilor şi viruşilor, aşa-zisele vaccinuri, n-o să ne izoleze din ce în ce mai mult de natură şi o să ne periclităm propria noastră natură? Iată, să luăm de pildă vânatul, s-a moleşit nemaiavând lupul pe urma lui, cine ne spune că n-o să ne moleşim şi noi distrugându-ne toţi duşmanii? Ei, cine? Măsurăm noi bine consecinţele acţiunilor noastre?”

Era clar, strelitul înghiţise şi el câteva ţuici. „Fii mai concret, zisei, revino la ideea universală şi formidabilisimă a acelei tipese.” „Dom' profesor, v-o spun, orice fiinţă umană dacă trebuie să moară, trebuie s-o lăsăm să moară, indiferent că e copil, adolescent sau matur. Salvarea ei încarcă omenirea cu probleme insolubile prin simpla existenţă în plus a unei fiinţe pe care natura a decis s-o

înlăture, pentru ca marele furnicar uman să nu aibă de suferit. Altfel creşte furnicarul şi atunci chiar natura lui intrinsecă decide să moară altcineva, sau alţii, dar prin mijloace mai abominabile, crime oribile comise de indivizi contra altor indivizi, sau crime comise de state împotriva altor state! Ce ziceţi?!" „Da, zisei, chiar formidabilisimă tipesă. Bănuiesc că era şefa dumitale!" „Exact!" „Ce meseria avea?" „Tot învăţătoare. Era directoarea şcolii. A refuzat vaccinarea copiilor, le-a spus să nu vie în ziua respectivă la şcoală şi atunci ne-a arestat pe amândoi." „Ar fi fost interesant, zisei, dacă i s-ar fi îmbolnăvit propriul ei copil, ce-ar fi făcut…" „N-are copii, dar s-a îmbolnăvit ea odată, era să moară, a refuzat orice medicamente… Dar eu vroiam să vă spun ceva despre părăsirea erorilor. Ştiţi când mi-am dat seama că ideea asta e complet greşită?" „Ei, când?" „În instanţă! Am avut noroc cu un judecător inteligent care i-a pus ei o întrebare. Pe mine m-a dat peste cap, pe ea nu. Să admitem, pentru demonstraţie, a zis el, că natura se echilibrează singură după legile ei secrete. Că noi nu ştim de ce face natura anumite lucruri. Aveţi în faţă un copil sănătos şi frumos şi deodată într-o zi rămâne paralitic. Nu moare, rămâne schilod. Boala se numeşte poliomielită. Putem noi accepta să nu-l vaccinăm? Cui foloseşte un infirm? Care ar fi sensul condamnării lui să nu se poată juca, să nu poată alerga şi el ca alţi copii şi să stea tot timpul în cărucior? Ştiţi ce i-a răspuns ea? El ar întruchipa cantitatea de suferinţă pe care oamenii o merită şi de care, cu ajutorul medicilor, fug de ea din ce în ce mai mult… Natura e perfectă şi n-avem noi ce să ne amestecăm când ea decide ceva. Bine, a zis atunci judecătorul, o să vă băgăm la închisoare şi o să întruchipaţi personal cantitatea de suferinţă de care oamenii fug. Dacă o să constatăm, după ce veţi fi liberă, că nu vă ajunge, o să ne mai vedem şi în orice caz nu veţi mai putea să-i învăţaţi pe copii, un model de prostie cum sunteţi. Poate vă vindecaţi?! Aveţi dreptul să mă condamnaţi, a zis ea atunci, dar nu să mă

insultaţi. Nu v-am insultat, am spus pe nume motivul pentru care vă condamnăm. În lege are altă denumire, pentru prostie pură legea nu condamnă pe nimeni, dar prostia culpabilă cade sub paragraful cutare care pedepseşte sectele dăunătoare. O variantă a celei din care faceţi parte se ridică împotriva instrucţiunii copiilor, să rămână adică analfabeţi, am depistat cazuri de astfel de părinţi bigoţi care interziceau copiilor să se ducă la şcoală. Şi dumneata? mi s-a adresat el mie. Susţii aceleaşi idei ca ale doamnei? Oricum, a râs el ironic, eşti bărbat, poate gândeşti, hm! conform virtuţilor pentru care purtăm noi pantaloni şi căciulă. Aici, în sală, s-a râs, formidabil tip judecătorul ăsta, un om de vârsta mea, se vedea că e de treabă şi ar fi vrut să nu mă condamne prea tare. Ironia lui era afectuoasă. «Dom' judecător, i-am spus, recunosc că am nutrit şi eu acele idei…» «Acum, acum în prezent, a zis el, le mai nutreşti?» «Nu pot să scap de ele dintr-odată», i-am răspuns şi în sală s-a produs iar veselia mare. Judecătorul râdea şi el. «Ei, zice, cât îţi trebuie să renunţi la ele? A? Şase luni e prea mult? Ei, hai, să-ţi dăm şase luni şi dacă în închisoare o să faci o declaraţie că eşti complet restabilit, ţi se va da drumul imediat. Nu poţi s-o faci chiar acum, această declaraţie? Te duci acasă!» N-am putut s-o fac, dacă ea n-ar fi fost de faţă, aşi fi făcut-o. Dar dacă n-ar fi fost de faţă n-aşi fi putut să-i aud răspunsul la întrebarea cu copilul şi nu mi-aşi fi dat seama de ceea ce înseamnă eroare. Cred că era cam ţicnită şi mă ţicnisem şi eu trăind cu ea. E curios lucru cum o femeie te poate zăpăci la cap!” mai spuse strelitul cu o uimire care sugera că nici acum nu era în afara acestei primejdii, adică de a se ţicni din nou. Nu neapărat în vechea direcţie, dar în alta, sunt destule idei care circulă libere în aer, aşa cum circulă microbii şi virusurile. „Şi ce face ea acum?” îl întrebai. „Şi-a terminat condamnarea, e funcţionară la un C. E. C.”. „Şi tot formidabilisimă a rămas?” „Absolutamente, răspunse el, înghiţind o nouă ţuică, dar nu ne mai putem vedea, să nu ne

condamne din nou.” „Dar tot o iubeşti!” „Da, nu pot s-o uit, sau mai bine spus nu găsesc alta care s-o eclipseze!” Iată deci că ţicneala nu-i trecuse. Sau poate chiar femeia îl vrăjise pentru toată viaţa…?

Ţuicăreala continuase în acest timp şi antreurile dispăruseră din farfurii. Nu înţelegeam însă de ce stăteam mereu în picioare „Ce facem, domne?” zise Bacaloglu iritat şi plictisit, adresându-se gazdei, laureatul Calistrat. „Eu zic să ne-aşezăm la masă, le bag în bida mă-sii, nu le mai aştept şi dacă mai îndârgie, când vin, le dăm pe ujă afară”, zise Calistrat a cărui voce se alterase în sfârşit şi îmi suna în urechi cum i-o cunoscusem odinioară. Aşa deci! Aşteptau, ceremonioşi, nişte doamne, desigur nu soţiile lor, altfel ar fi venit împreună, cine avea, bineînţeles, adică doar Vintilă şi laureatul, fiindcă Bacaloglu divorţase şi nu mai vroia să se însoare cum îmi spusese Vintilă, iar Pantelimonescu abia îmi povestise de ce nu putea s-o mai facă.

Ne aşezarăm, Bacaloglu alături de Calistrat, eu în faţa lor, cu Vintilă şi strelitul la dreapta şi la stânga. Dar uşa se deschise şi toţi se ridicară imediat dând scaunele înapoi. Mă răsucii şi văzui patru doamne care intrară cu o expresie comună de veselie şi siguranţă că mai puteau întârzia un ceas şi nimeni din cei de fată n-ar fi îndrăznit să le facă vreun reproş. Stăpâne pe situaţie, nu numai aici, ci aşa în general şi oriunde. Avui un şoc şi mai rămăsei pe scaun câtva timp, uluit de surpriză, nu erau doamne, ci nişte târâturi, una mai respingătoare decât alta. Nici măcar tinere! Curve în pragul ofilirii şi desfigurării totale, când zbârciturile şi vineţeala pleoapelor, rictusul vulgar al gurii, odinioară fragedă, obrazul altădată mat şi fără pori abia mai puteau fi ascunse sub fardul gros şi rujul sidefiu (nu violent roşu, nu mai era la modă).

Ceremonial… Sărutări de mâini respectuoase (într-adevăr, nici un reproş că întârziaseră mai mult de-o oră, deci nici scuze), scaune trase, Olimpia, jjj, stai lângă mine, te'n bida mă-tii, eram decis să vă dau pe ujă afară, dar te iubesc şi te

iert, doamnă Laura (Vintilă), faceţi cunoştinţă cu dom' profesor Petrini, hai zictir, jjj, a vost be vremuri profesor şi atunci din greşeală, tajbă, besmeticule, vezi că eşti gazdă şi tu l-ai invitat pe dom' profesor, n-a venit el aici fără invitaţia ta specială, gare invitaţie specială, poa'să plece dacă nu-i convine, nu mă indereseză, ba aşa mi-ai spus, transmite-i filosofului invitaţia mea specială, mi-e dor de el, dar acum vrei să faci pe grozavul faţă de doamna Laura, nu ţi-ajunge doamna Olimpia… Măgduţa, stai, domne, lângă mine să mai mi-alungi melanholia, te-am aşteptat ca pe o amantă, cu toate că eu nu mai cred în femei, sunteţi toate nişte curve, şi ar fi mai bine, domne, să declaraţi asta deschis, ar fi mai simplu, am evita mii de suferinţi, dom' profesor (şoaptă), v-am avertizat, chestia cu doaga, urmăriţi cu atenţie! Claudia, dă-l în bida mă-sii pe zdrelit, ăsta i-a legat diavoliţa chestia şi a devenit imbotent, o tragedie care ne aşteaptă şi pe noi, dar jjj, mai târziu, nu foarte târziu, după chilele pe care le bagi în butoiul tău, strelitul are un suflet sensibil şi eu o să-l salvez de individa aia şi o să mă mărit cu el, o să vedeţi… Ce face, domne, chelneru ăsta, stăm cu farfuriile goale, mie mi-e foame…

Şi gura lui ca un buzunar se pleoşti în semn de dispreţ, nimic nu era bun, dacă stătea el acolo părăsit şi îi era foame. Nici urmă din melanholia declarată, dar parcă şi apetitul îi era nesincer, fiindcă începu să mestece şi să clefăie fără chef când chelnerul ne aduse păstrăvi la grătar, apoi turnedo Rossini…

IV.

Cum am mai spus, nu numai somnul raţiunii naşte monştri, ci şi o luciditate prea mare. Stropind din belşug cu vin roşu acest turnedo care îi plăcuse, sau mai bine zis îl preparase cândva Rossini, descoperii că nici Olimpia, nici Laura, nici Claudia, şi nici Măgduţa nu erau ceea ce spiritul meu, saturat de aerul rarefiat şi abstract al preceptelor filosofice în care trăisem cel puţin un an, văzuse în ele, în clipa când intraseră în separeu, adică nişte târfe în pragul decăderii.

Întâi aflai, în timpul conversaţiei care nu lâncezi, că Olimpia, care se aşezase lângă grasul Calistrat, era văduva unui cunoscut compozitor dirijor din oraşul nostru, dirijor care fusese prieten de pahar cu tatăl lui Calistrat, un vestit chelner meloman şi amator de artă, avea în casa lui tablouri (nu puţine) de mari maeştri români ai penelului şi discuri cu interpretări rarisime strânse şi păstrate de decenii din leafa şi bacşişurile lui de chelner şi pe care veneau să le asculte chiar şi personalităţi străine ale muzicii, în trecere prin oraşul nostru, pe care îi aducea soţul doamnei Olimpia, acum aci de faţă şi văduvă veselă. Fusese veselă şi când nu era văduvă? Se pare că da. În orice caz de băut începuse să-i placă dinainte şi anume după ce soţul ei se trudise din greu s-o înveţe. Avea oroare de beţiile lui din pricină că mare parte din nopţi şi le petrecea singură. Copii n-aveau şi totuşi într-o zi, exasperată, îi spuse că vrea să divorţeze. Muzicianul căzu pe gânduri. „Bine, îi zise, diseară vii cu mine.” Şi o duse la restaurant. Mâncară, el bău cu moderaţie şi pe la unsprezece ei i se făcu somn. „Fănică, îi zise, acum mergem acasă.” „Ai văzut, îi spuse şi el, n-am băut nimic!” „Ce vrei să spui?” „Păi acum mergem şi noi undeva unde e deschis până la trei şi unde sunt amici şi bem şi noi cu ei un pahar.” Amici? Era curioasă, deşi îi era somn. „Bine”, zise resemnată. Da, amicii ăştia aveau un haz nebun, dar pe la orele trei pica de somn. „Fănică, mergem…” Nu, cum să meargă, protestară toţi, acuma se vor deplasa la gară, acolo e deschis până la şapte. „Până la şapte? N-o să stăm până la şapte”, zise ea îngrozită. Nuuu! o asigurară ei, nici vorbă, or să bea câte o cafea şi gata… Cafea? Da, băură, dar abia după aia veniră nişte sticle speciale, pline de păianjeni şi de praf, le păstrase pentru ei un chelner care îl cunoştea pe muzician. „Fănică, mi-e somn, hai acasă!” „Nu, stai să vezi şi tu cum e, zise Fănică. Crezi că e uşor? Să-ţi dai şi tu seama şi să nu te mai gândeşti să divorţezi…” „Bine, nu mai divorţez, dar acum hai acasă, e şapte…” „E şapte? Cum, zise muzicianul, dar

acum se deschide peste tot…” Adică tocmai acum să meargă acasă? O luau de la cap…

Povestind, doamna Olimpia era de o veselie tandră şi senină, ai fi zis că soţul ei n-a murit şi va pica şi el aici curând… „Ce-şi poate dori mai mult un zoţ mort? zise Calistrat. O nevastă aşa ga tine! Gred că noaptea vine şi de trage de picior să bei un bahar gu el! Era zimpatic! Ca fost beţiv de prima clasă, de Dumnezeu va fi ierdat…” „în timp ce pe tine Dumnezeu n-o să te ierte, că eşti beţiv de-a doua clasă”, zise doamna Olimpia. „De ce gonzideri?” „Fiindcă treci repede peste treptele cele mai frumoase când bei, ca să ajungi la ultima în care să te complaci.” „Şi gare ar fi dreptele alea? Nu gunosc drepte…” „Bărbatu-meu spunea: la prima sticlă te simţi ca un înger, la a doua ca un leu, la a treia ca un porc. Tu ajungi repede în faza asta, singura care îţi place…” „De bag în bida mă-tii gu bărbatu-tău, gu tot, eu nu l-am văzut niciodată bă dreapta îndâia j' adoua, gă doar de la gine am învăţat, dagă nu de la el şi de la tata… E drept, îmi ger scuse, tu nu tregi nigiodată de dreapta îndâia, eşti un înger şi de-aia de iubesc, un borc ji un înger, jjj…” Şi aici Calistrat părăsi furculiţa şi cuţitul, se dădu pe spate şi râse la noi într-adevăr cu opulenţa unui porc pe care vinul l-ar fi transformat prin miracol în om…

Era bine îmbrăcată văduva muzicianului, călătorea când vroia în străinătate, pomenea des nume de personalităţi din capitală, oameni de cultură, dar şi din sferele responsabile, care îi dădeau toate aprobările să schimbe valută şi să plece. Era cam trecută? Nici vorbă. Cum de mi se păruse? Numai în Orient şi în Extremul Orient femeile erau înlăturate de la treizeci de ani şi bărbatul îşi aducea în casă o floare de lotus de şaisprezece, care se ofilea şi ea curând şi îi urma o a treia. Dar ce ştie o astfel de floare de lotus faţă de o floare de magnolie, cum arăta la patruzeci de ani văduva muzicianului? Mi-o fi ghicit acest gând, această comparaţie? Învăluită printr-o anumită ştiinţă de a fuma într-un nor de rotocoale de fum, se uita la mine cu acel

surâs şi acea privire care îţi sugerează că deşi cineva te vede pentru întâia oară, te cunoaşte de mult şi ce bucuroasă ar fi să se afle singură cu tine, la ea acasă sau la tine, cu o cafeluţă alături, lângă o veioză potolită, care să te facă să n-o vezi că nu mai e, desigur, o fetiţă, dar nici atât de bătrână cum ar face-o o luminăţie a giorno sub care uneori şi tinerii arată ridaţi, şi să depeni cu ea vechi amintiri, dintre cele care sporesc tandreţea sufletului, topesc asperităţile, nasc dorinţa unei intensităţi prezente a clipei, mai încărcată de voluptăţi decât îmbrăţişările tinerilor care nu au un trecut şi nu-i cunosc valoarea…

Dar în loc să-i răspund la privire începui să mă ocup de vecina mea, cea care îşi pusese în gând să-l scape pe streliţ de formidabila lui tipesă, din pricina căreia toate femeile păleau în ochii lui. Aici însă eşuai total,se uită la mine atât de mirată (mirată că un astfel de tip, care nu-i spunea chiar nimic, îşi făcea iluzia că ar putea să-i placă), încât mă apucă un râs disproporţionat în hohotele lui faţă de lipsa unui motiv aparent… Era o cioară, dar cu un decolteu care lăsa să se vadă nişte sâni ce îţi intrau absolutamente sub nas şi din pricina lor revenii la atac… „Cioară, îi şoptii, cioară dragă, ai nişte sâni minunaţi, ei, de ce te uiţi aşa urât la mine, da, arăţi ca o cioară, nu fiindcă eşti brunetă, că ai fi ţigancă, ci fiindcă mie îmi plac ciorile, cum ciugulesc ele un bob de porumb nedigerat dintr-o baligă, sau păduchii din coama unui cal pe care se aşează. Vezi cât de modeste sunt? Şi mai au şi darul premoniţiei. Când cârâie ele într-un anumit fel, spun ceva, dacă ştii să le asculţi… Fii cioară drăguţă şi o să te fac să le simţi porumbiţă… N-ai nici o şansă cu strelitul, poţi să-i arăţi şi un autobuz şi el tot pe tipesa lui o vede… În timp ce tu îmi placi mie, băiat tânăr, de…” „. Alo, alo, filozofule, nu de da la fedele noastre, nu zânt de nazul tău, ai destule fede în mahala dagă cu nevastă-ta, o distinsă doamnă, n-ai fost bapabil să te împaci… Ce te legi tu de el, mă, besmeticule, ca şi când tu nu te-ai născut tot în mahala… ha, ha… Exizdă ji o mahala

aristogratică… Atâda îi spun, să nu se lege de fedele noastre… Dar ce, bă, toate sunt ale tale, ha, ha, vezi că… dom' profesor, dom' profesor, ce v-am spus… Atenţie! Am iubit-o ca nimeni pe lume, am spălat-o pe cap, nu era femeie, era un copil şi stătea cu capul aplecat în baie şi i-am luat capul şi am dat cu săpun, i-am frecat părul ei mătăsos şi i-am simţit în palme năsucul, gura care se deschidea sub şuvoiul duşului de mână şi spatele încovoiat cu inelele spinării dulci şi fragede, să-ţi dai viaţa pentru ea…

Hî, hî! Hââî. Clipe nemuritoare… Simţeam şi eu că am pentru ce trăi… Şi într-o zi m-a doborât… îmi lăsa bileţele… desene caraghioase cu mine şi ea… şi dedesubt, iscălit cu scrisul ei lat şi bărbătesc, puteai să pariezi pe orice că nu era al ei, mititica ta fetiţă… Aşa zicea. Vrea mereu surprize… Azi nu mi-ai făcut nici o surpriză, mieuna ea… Alergam, căutam… Ce surprize puteam să-i fac?… Mărgele, gablonţzuri, perle artificiale… Mă Costaichie, dar aşa o surpriză bine sculată, să mă scuze doamnele, îi făceai tu? Du-te, mă, în bida mă-tii, tu crezi gă asta e totul? Scuză-mă, Costaichie, răspunde la întrebare… Să mă ierte doamnele, doamnă Olimpia, nu vă supăraţi, doamnă Măgduţa, stimată doamnă Laura, he, he, permiteţi-mi, am avut o şedinţă, nu fac vreo aluzie la persoanele de faţă, dar discutam şi noi lipsurile şi scăderile noastre în comerţul de stat şi unul că e bine, altul că e foarte bine, altul că e satisfăcător cu lipsuri şi ia cuvântul un tip din prezidiu şi ne mustră, tovarăşi, zice, să nu ne culcăm pe Laura… Doamnă Laura, savuraţi confuzia, ha, ha, nu vă supăraţi, a auzit şi el… dar nu asta am vrut să spun. Costaichie, tu te plângi că n-aveai ce surprize să-i faci… Ţi-am pus o întrebare! Fii bun şi răspunde la ea! Spune-mi ce mi-ai spus mie… Alde lucruri zânt în fond mai importante degât exberienţa ta de armăzar buduros… Ştiţi ce mi-a spus mie, dom' profesor? L-am întrebat: mă, o?… Da, zice, dar se desf… repede! Cum repede, mă besmeticule? Repede, zice, imediat… Aoleo, Costaichie, i-am spus, grizonantu-ăla cu care te-a schimbat

avea el secretele lui, nu-ţi rămâne decât să te faci pederast, altceva nu ţi-a mai rămas… He, he, he… Şşşş! Fiţi atent! Acum o să dea iar în plâns… Da, cu lacrimi, să vedeţi cum o să-i curgă şiroaie, ca la o babă… Nu pot să spun că nu m-a iubit, altfel nu mă chema ea s-o spăl pe cap, mititica mea fetiţă… Dar ar trebui, doamne, să ne purtăm cu ele ca în evul mediu, să le punem o ştampilă de foc pe spinare, cu litera T să vadă şi cel care s-ar mai îndrăgosti de ea cine e şi să nu-şi facă iluzii T sau C, curvă, fiindcă trădătoare poa' să nu spună mare lucru, flecara credem că l-a trădat pe altul, dar pe mine nu… Sadică, domne, chiar aşa, în acelaşi fel, de Revelion, într-un taxi, cu o sticlă de şampanie… Domne, dar omul mai trăieşte şi sub o dimensiune metafizică… Ho-paaa! Mă Costaichie, ascultă aici la mine, n-are valoare decât o singură dimensiune. Unde e credinţa, domne, chiar aşa, toate sunt curve? Ce poţi să mai faci decât să-ţi iei lumea în cap? Dar unde dracu să te duci, fiindcă oriunde te-ai afla, tot de ele dai… Şi eu sunt un om bun, domne, la toţi am vrut să fac bine şi am fost primit cu pietre, hî, hî. hââî… Bă, imbegilule, nu mai plânge aici ca o oaie gufurită, râde filosoful de noi, gare nu ştiu gum a bigat aici. Îl invid să se care bână nu-mi ies din bepeni… Mă Costaichie, scuză-mă, spui că eşti un om bun şi că ai vrut să fac bine la toţi. Nu te supăra, dar ce bine i-ai făcut tu propriului părinte care te-a adus pe lume şi a muncit pentru tine? I-ai aruncat o buca' de pâine când l-ai văzut cerşetor la poarta lui şi în loc să te apropii şi tu cu o vorbă bună şi să-i spui tăicuţule, hai în casă, nu mai sta tu aici că se uită lumea la noi şi să chemi o femeie să-l desbrace şi să spele şi să-i faci şi lui o supă grasă şi fierbinte să-şi mai vie în fire, tu i-ai zis, când el a spus, bogdaproste, Costaichie, bogdaproste, i-ai răspuns tu, să fie în c… morţilor Nu te supăra, cum armonizezi tu fapta asta cu ideea pe care ţi-ai făcut-o că eşti un om bun? (Fiţi atent, dom' profesor!) Asta aşi vrea să ştiu de la tine şi altceva, pe cuvântul meu dacă mai am să-ţi reproşez ceva…

În clipa aceea, Calistrat puse mâna pe o felie groasă de pâine şi i-o trimise lui Vintilă drept în obraz. „Poţi să-i reproşezi orice, mârâi el, fără să se mai bâlbâie, cu condiţia să-l dai afară pe filosof pe care nu l-a invitat nimeni.” „Ba da, strigai, tu m-ai invitat, probabil cu intenţia ca pe urmă să mă jigneşti.” Şi în clipa următoare strânsei paharul în mână foarte calm şi i-l aruncai în cap. Nu-l nimerii, se sparse cu zgomot sec în perete, apucai un altul, care i se făcu ţăndări în frunte şi îi deschise imediat o şuviţă de sânge ca o râmă roşie şi ezitantă, nu ştia încotro s-o ia, spre nas sau spre sprâncene. El nu simţi această gâdilătură, dar simţi agresiunea şi sări în picioare. Rămăsei liniştit la locul meu, aşi fi vrut s-o încasez, ca pe urmă să pot să-i mut fălcile. Ceea ce se şi petrecu, mă pomenii cu o ploaie de pumni în cap, nişte măciuci moi, care mă năuciră. Săriră toţi şi ne despărţiră, nu înainte să ne apucăm de gulere şi să ni le rupem, cu cravate cu tot. Dar în timp ce eu mă reaşezam gâfâind la masă, individul părea să fi uitat cu totul de sine, se vedea că nu mai ştie ce i se întâmplă, atât de beat era. „Ce e asta, dragă, zise doamna Olimpia scandalizată fără să se mire, l-ai invitat sau nu l-ai invitat?” „Du-te în bida mă-tii, zise Calistrat cu o seninătate nefirească, toarnă-mi şi mie un bahar de vin.” „Da' ce sunt eu, maică-ta?! Toarnă-ţi singur, iar eu am plecat.” „Da, agum îţi blac filosofii, duţ gura mă-tii, toarnă-mi tu un bahar de vin, zdrelitule…” „Domnilor, zisei ridicându-mă, vă urez în continuare petrecere plăcută, a fost o neînţelegere, n-am fost invitat direct, ci prin Vintilă, lucru pe care nu trebuia să-l accept, o invitaţie nu se primeşte prin intermediari decât între prieteni…”

În clipa aceea cioara mă apucă de mână şi mă trase jos. Avea o mână moale şi fierbinte, care mă convinse mai mult dccât protestele celorlalţi… Că stai, domne, zicea Bacaloglu cu dispreţ că făceam tot eu pe sifonatul, după ce primul aruncasem cu pahare, şterge-te, domne, pe obraz, nu simţi că eşti plin de sânge? „N-are nimic, numai gine n-are sânge

nu-i gurge”, zise Calistrat care văzând că nimeni nu vrea să-i toarne în pahar pusese mâna pe-o sticlă şi îşi turnă singur, aparent sigur pe mişcările lui, dar vărsă paharul şi vinul roşu se întinse ca o băltoacă pe faţa albă de masă. „Şi, de ce-ai dat tu, mă Calistrat, cu pâine în mine? râdea Vintilă. Fiindcă te-am ţinut o vară întreagă cu pâine, pe care nu mi-ai plătit-o nici acuma, când ai luat Premiul de Stat! Vai de premiul tău, v-aţi apucat şi voi acolo, nişte şmecheri, aţi demontat piesă cu piesă un strung nemţesc, l-aţi desenat, i-aţi adus ici-colo câteva modificări neesenţiale şi după ce l-aţi botezat prototipul M. U.-Universalgenev, cârnaţi, ha, gata, mari inventatori… Să nu negi, fiindcă tu mi-ai spus, ha ha…” „Aşa se face brogresul, zise Calistrat ameninţând să toarne iar în pahar, brima roată dinţată s-a făcut din lemn şi fiegare a copiat pe aldul bână în zilele noastre…”

În sfârşit reuşi să umple paharul fără să-l verse. „Bine, mă Calistrat, aşa e cum spui, dar de ce nu recunoşti tu că l-ai invitat pe dom' profesor şi erai treaz când mi-ai spus că ţi-e dor de el şi te-apuci acuma să-l jigneşti? Asta e purtare la tine, de om civilizat?” „Nu ştiu, nu mă interesează, dar să nu se lege de fedele noastre.” „Eşti cam tralala, aşa ţi s-a năzărit şi prima dată când am băut noi toţi împreună la deratizare, că dom' profesor se leagă de salariul tău… Hi, hi! Recunoşti că eşti cam tralala! Să-ţi spun de ce: ăsta e un pretext, fiindcă de la început, până să vie fetele, te-ai purtat urât… Şi acum e bine? Dacă rămâi cu o stea în frunte? Fiindcă rănile în frunte nu se vindecă fără urme şi de câte ori o să te bărbiereşti o să-ţi vezi în oglindă semnul de bărbat chipeş cum eşti, o să te înfurii şi o să spargi oglinda, ha, ha…”

Începeam să mă plictisesc… Nu petrecerile aranjate sunt cele mai reuşite. Bacaloglu, a cărui ranchiună, prin ridicarea lui la rangul de şef al ecarisajului, se topise, n-avea nici un haz cu desamăgirea lui în amor şi cu dorinţa care i-ar fi sărat inima lui bleagă, să ştampilăm femeile cu T

sau C. Strelitul, nu ştiu de ce, tăcea, şi băutura îî învineţise parcă, ai fi zis că vinul alunga viaţa din el, în loc s-o biciuie. Iar „fetele” tăcute, foarte atente, stăteau parcă în aşteptarea a ceva. Poate eu îi împiedicam pe toţi să intre în universul secret al grupului lor? Agresiunea mea contra lui Calistrat îi deranjase? Fiindcă el nu făcuse decât să spună cuvinte, care în anumite împrejurări nu mai au nici o importanţă, mai ales dacă omul e beat, în timp ce eu asvârlisem cu paharul şi „fetele” văzuseră sânge… Era sigur, se speriaseră, fiindcă ridicându-mă de pe scaun şi spunând sec bună-seara, niciuna nu-mi aruncă vreo privire şi nici Vintilă nu spuse ceva să mă reţină. Mă conduse însă până afară. „Dom' profesor, zise, şi acuma ce faceţi? Vă duceţi acasă?” „Da, zisei, o iau pe jos şi mă duc acasă. Nu prea m-am distrat.” El râse: „Nu-i nimic, lăsaţi…”

Parcă mi-ar fi promis el o altă distracţie mai grozavă, de care însă nu era sigur ca să se angajeze… Pornii prin noaptea răcoroasă de sfârşit de septembrie. De fapt mă distram, deşi ciocnirea mea cu Calistrat, lipsită de un fond de conflict real, avea în ea ceva gratuit, vag abstract. Paharul care i se făcuse ţăndări în frunte era însă foarte concret, un ciob i-ar fi putut nimeri într-un ochi şi la gândul că s-ar fi putut să rămână individul chior, mă înviorai şi nevoia mea de violenţă şi vulgaritate se potoli.

V.

Cum se împacă însă ideea armoniei conştiinţei noastre cu cosmosul, din prima mea carte, cu ideea apariţiei erei ticăloşilor din a doua, în care descriam o mutaţie catastrofică în conştiinţa actuală a omului? Nu se împăcau, dar nu mă neliniştii. Îmi spuneam că Gnoza va fi probabil actuală în clipa când dominaţia ticăloşilor va determina o reacţie a partizanilor vechilor valori şi noua religie sugerată de mine, după ce un puternic geniu o va prelua (fiindcă nu eram smintit să cred că şi eu aşi fi un astfel de geniu!), se va răspândi şi va intra în conflict cu partizanii lui Belial (aşa au fost numiţi de un vizionar american cei care au determinat

odinioară distrugerea Atlantidei; noul Belial ar urma să-şi facă apariţia, fiindcă terenul este pregătit)…

„Cum ai putut, îmi spuse Ciceo uimit după ce termină de citit Era, să proiectezi o astfel de viziune minuţioasă şi realistă asupra viitorului nostru? Nu e nimic apocaliptic în ceea ce spui tu, ba chiar s-ar putea afirma că e o viziune practică, gospodărească, însă grea de un presentiment care te apasă la urmă ca o piatră de moară. Să ştii că nu eşti original, cineva mi-a vorbit de o astfel de carte apărută în America Latină, n-am reţinut autorul, dar titlul e Istoria universală a infamiei.” „Desigur, zisei, ideile unui timp plutesc în acel timp şi mai mulţi oameni pot gândi acelaşi lucru fără să se cunoască. Are prioritate numai cel care le-a dat o mai mare forţă de expresie şi le-a scris într-o limbă de mare circulaţie. Nu m-aşi mira să aud într-o zi că nici Gnoza nu e originală. Lacunele mele de informaţie, în ceea ce priveşte rezultatul ultimelor cercetări în toate ştiinţele, vor fi decisive pentru destinul acestei cărţi. Îmi rămâne orgoliul de a fi scris-o totuşi cel dintâi. Istoria aceasta universală a infamiei ce este, un tratat?” „Nu, cică, sunt nişte povestiri!” „Iată, deci, a mea e totuşi altceva, se referă la viitor şi e un tratat…” „Ce ciudat, zise Ciceo, ai scris o astfel de carte neagră şi totuşi nimic nu îmi pare în tine negru”. „Nu e nimic ciudat, s-a spus şi despre Schopenhauer, cu ironie, că în viaţa lui intimă nu era deloc pesimist şi că s-a bucurat de ea cât a putut…” „Şi ce vrei să scrii acum?” „Acelaşi lucru, despre conştiinţă, dar întorcându-mă acum spre infinitul mic acauzal, oceanul primordial al haosului din care se naşte tot ceea ce prinde formă. Lumea subcuantică, pornind de la aceeaşi teză: conştiinţa este esenţa universului, nu numai a fiinţei vii, ci şi a lumii fizice. În fond e vorba tot despre misterul omului, despre care s-a scris timp de două mii de ani până s-a ajuns la eşecul actual al filosofiei care a îmbrăţişat disperarea şi absurdul. Fizicienii însă şi-au văzut de treabă, ignorând neputinţa filosofilor. Vreau să spun că ne aşteaptă o nouă aventură în căutarea

esenţei noastre, deschisă de fizică prin descoperirea tranziţiei cuantice, aşa-numitul colaps, fenomen fundamental al întregului univers fizic. Nu e un fenomen bun pentru logica noastră, fiindcă deşi au trecut aproape patruzeci de ani de când se cunoaşte comportarea stranie a luminii, numai unda ei există, atâta timp cât n-o priveşti, dar îndată ce un aparat de experienţă îi semnalează prezenţa, adică o «priveşte», ea dispare şi cum dăm de corpuscul (cele două entităţi ale luminii, fiind, după cum ştie orice elev, unda şi fotonul, care e o particulă), el nu mai există şi apare iarăşi unda, eveniment misterios şi ilogic, care a fost numit tranziţie cuantică, sau colaps, pus sub ecuaţie de Schrodinger, după atâta timp deci tot nu se ştie mai mult despre acest fenomen acauzal. Acauzat? Şi totuşi universul mare cauzal, şi călăuzit de legi, se sprijină pe el. Deja de la Aristotel, prin Fizica, aflăm că Anaximandru afirma acelaşi lucru, pe care instrumentele noastre de experienţă l-au descoperit: nici apa şi nici un alt element nu stă la baza lucrurilor, ci ceva diferit care e fără margini şi din care nasc, spre a exista, şi cerurile şi toate lumile din ele. Apeiron-ul ceea ce grecii numeau nelimitatul, acauzal în esenţa sa şi spiritual, conştient şi volitiv, reapare după două mii de ani lăsându-ne semne bizare în aparatele noastre de experienţă. De ce dispare fotonul îndată ce dăm de el şi apare unda? Şi apoi reapare fotonul? Ai zice că e o joacă de-a v-aţi ascunselea. Putem noi să evităm să gândim, ieşind din fizică (pentru că fizicianul nu poate explica ceea ce aparatele sale nu arată), şi numai astfel mai putem raţiona, că între noi şi evenimentul numit tranziţie cuantică nu s-a produs o atingere de care atât experimentatorul cât şi fotonul sunt conştienţi? Lumina refuză să se lase „văzută” aşa cum există ea în univers, ca realitate complementară (undă-foton), formând un singur fenomen. Poţi să ai un frison! Noi care considerăm că doar viaţa vie poate avea astfel de reacţii, că lucrurile „moarte” sunt moarte de-a binelea, poţi să te uiţi la o piatră cât vrei şi nimic nu se

întâmplă între tine şi ea. Chiar nimic? Asta nu vrea cumva să spună, adică acest joc de-a v-aţi ascunselea al luminii, că nimic nu se petrece în natură fără ca cineva «să ştie»? Sau mai precis, fără intervenţia unei conştiinţe? Până acum am considerat lumina drept dulcea undă venită din soare să ne încălzească chipurile şi să germineze pământul. Şi deodată aflăm… Ţi se pare enorm ceea ce îţi spun?”

Ciceo nu vroia să arate că e aiurit de ceea ce auzea. Părea gânditor. „Chiar s-a demonstrat chestia asta?” zise el cu acea bănuială a omului obişnuit că multe drăcovenii se pot spune, dar niciuna nu rezistă gândirii practice şi obişnuite care, ca să înţeleagă ceva, porneşte totdeauna de la cauză la efect. „Adică cum să crezi, surâse el, că uitându-te la o piatră, piatra ştie şi ea de chestia asta? Auzi, dragă, se adresă el nevesti-sii care tocmai ne aducea un platou cu sandvişuri, ce zice Petrini, că sandvişurile astea la care ne uităm noi acum şi o să le mâncăm ştiu şi ele de noi…” Izbucnirăm toţi trei în râs. Ciceo chiar se aiurise, multă vreme după aceea, deşi schimbasem subiectul, o lumină de stupoare îi stăruia în priviri şi vedeam clar că dacă aşi fi continuat pe aceeaşi temă l-ar fi apucat nelinişstea… Curioasă însă, doamna Pop, care îşi cunoştea bine bărbatul, observă, desigur, că soţul ei nu mai gândea cu toată mintea şi reveni: „Ce era cu sandvişiirile acelea?” „Să le lăsăm, confirmă el supoziţia mea, altfel nu mai dorm la noapte.” „Ba vreau să ştiu, zise ea, n-o fi vorba de bau-bau!” „Chiar bau-bau, dar nu pentru copii, Lavinia, zise Ciceo, e vorba de o nouă dovadă a existenţei lui Dumnezeu, dar demonstrată prin comportarea fără logică a elementelor.” „Dumnezeu e ilogic acum? zise doamna Lavinia. Nu mai e bunul părinte care să ne bage în rai sau în iad după faptele noastre?”

Soţia lui Ciceo era juristă. Se cunoscuseră ca „adversari”… Ea apăra interesele unei uzine faţă de un salariat care câştigase în instanţă să i se plătească salariul din urmă pe timp de un an cât timp fusese concediat pe nedrept; uzina refuza totuşi să execute hotărârea judecătorească;

salariatul i se adresase personal lui, lui Ciceo, care judecase conflictul de muncă, întrebându-l foarte nedumerit ce valoare are un verdict în justiţie, dacă practic, totuşi, o uzină nu ţine seama de el? Şi atunci se întâlniseră ei doi, Ştefan Pop, judecător, şi Lavinia Mureşianu, şefa serviciului juridic al acelei uzine. „Consideraţi că hotărârea noastră a încălcat legislaţia muncii?” o întrebase el. „Nu tocmai!” răspunsese ea. „Aveţi dubii? Atunci de ce n-aţi făcut recurs?” „Avem dubii asupra orientării politice a salariatului.” „Plătiţi-i salariul din urmă conform hotărârii noastre şi lăsaţi alte organe să-l dea în judecată pentru orientarea lui politică.” „Ar însemna să-l băgăm la zdup, lucru pe care nu-l dorim, răspunsese jurista. E un vestit maistru oţelar, dar face pe tiranul la cuptorul S. M., nu ţine seama de nimeni, nu formează cadre, păstrează «secretul» numai pentru el şi face «grevă» când nu i se plăteşte cât cere.”' „Ei, cât cere?” „Mult! De patru-cinci ori salariul tarifar.” „Înseamnă că l-aţi mai plătit…” „Da, în speranţa că ne va forma cadre noi.”' „Totuşi oţelarii lui au depus favorabil.” „Da, dar nu vă întrebaţi de ce a aşteptat un an de zile până să ne dea în judecată, după ce l-am concediat?” „Nu, de ce?” „A aşteptat să-l chemăm înapoi, să ne ploconim în faţa lui, cum se mai întâmplase.” „Deci v-aţi mai ploconit?” „N-am avut încotro.” „Şi ce s-a întâmplat de nu l-aţi mai rechemat?” „Am cerut Reşiţei să ne detaşeze temporar un maistru oţelar şi ne-a trimis unul care nu e chiar «regele oţelului», ca maiestatea-sa Truţan Gheorghe, dar care a acceptat totuşi să-şi desvăluie secretele băieţilor de pe platou şi să ne formeze cadre. E un maistru mai tânăr, căruia nu-i umblă gura toată ziua lăudându-şi vechii patroni şi partidul socialist în frunte cu Titel Petrescu, pe care noi, comuniştii, cică, l-am fi curăţat.” „Aşa deci! Totuşi nu pentru acest diferend politic l-aţi dat afară.'„ „Şi pentru! Toate la un loc.” „Facem disjungerea necesară, dintre conflictul de muncă şi opiniile publice, îi plătiţi salariul din urmă şi în ceea ce priveşte reprimirea lui în uzină faceţi

recurs şi invocaţi motivele politice, nu atât de grave încât să facă obiectul unui proces ca atare, dar incompatibile cu o reangajare.” „Aşa deci! exclamase tânăra juristă, credeţi că nu ne-am gândit? Dacă invocăm motivele astea, el va fi de faţă şi nu numai că nu le va nega, ci şi le va susţine ridicând glasul cu vehemenţă. Aşa e el, un astfel de tip! Nu-l interesează ce s-a schimbat în jurul lui. Oţelul, altceva nu ştie, şi Titel Petrescu! Vă închipuiţi că procurorul nu e pus acolo să facă pe filosoful, să-şi dea seama că bătrânul oţelar e de fapt un om simpatic şi inocent în iluziile lui social-democrate.” „Fir-ar să fie! exclamase şi tânărul judecător. Ce e de făcut? Totuşi, ce vă împiedică să-i plătiţi salariul din urmă?” „Nu atât salariul vrea el, fiindcă e un om cu stare, are casa lui, băieţi profesori care câştigă, şi mai ales (aici e buba!) nu ştiu câte iugăre de pământ la ţară, multe, pe care le cultivă nevastă-sa; e ameninţat să fie trecut la chiaburi dacă se află că nu mai e oţelar. Am vorbit cu el! Ar renunţa la salariul din urmă dacă l-am reprimi.” „Reprimiţi-l!” „Nu vrea directorul! Nu mai are încredere în el, l-am mai reprimit, cum v-am spus, de câteva ori! Are dreptate, bătrânul nu-şi mai poate schimba mentalitatea, am avea numai necazuri cu el şi până la urmă tot aici am ajunge.” „Bine, colega, dar atunci de ce v-aţi prezentat atât de nepregătiţi la proces?” Aici tânăra juristă tăcuse un timp, apoi exclamase: „Nu vă amintiţi? Martorii noştri au trecut de partea lui şi erau aceiaşi băieţi care veneau la direcţie şi se plângeau că maistrul Truţan nu-i învaţă şi pe ei nimic, îi înjură de mamă şi le trage mereu şuturi…” „Cât e de bătrân?” „Cincizeci de ani! Arată mai bătrân, din pricina mâncării şi a băuturii, e un fel de John Falstaff, dar pe care nu l-a văzut nimeni râzând…” „Aţi văzut piesa? Cum e, domnişoară, mă refer la interpreţi, bineînţeles!” „Încă n-am văzut-o, dar am recitit-o. Aşa fac totdeauna înaintea unui spectacol cu piese mari, nu pot urmări debitul actorilor, care au tendinţa să înghită pe nerăsuflate textul, ca să-şi pună jocul lor în valoare şi nu sensurile adânci ale piesei.

Mă şi enervez când îi văd cum nu gândesc deloc la ceea ce le iese din gură şi atunci recitesc piesa dinainte, mai ales când e vorba de Shakespeare…” „Şi mai aveţi curiozitatea desnodământului?” „Bineînţeles! Mă încântă mereu surpriza replicilor şi poezia care curge din ele… Dar dacă actorii sunt chiar proşti, sau rău distribuiţi în roluri, mi se întâmplă să şi ies din sală. Se spune însă că spectacolul ăsta ar fi chiar bun.” „Domnişoară, îmi permiteţi să vă invit eu la acest spectacol?”

Domnişoara acceptase şi după un an se căsătoreau. Băuseră la nuntă vin trimis de „regele oţelului”, din pivniţele lui de la ţară… Până la urmă fusese reprimit la cuptoarele S. M., dar fără prerogativele de altădată şi mai ales după ce judecătorul îl avertizase că un nou conflict cu uzina, justiţia nu-l va mai soluţiona în favoarea lui.

Îmi povestiseră toate acestea cu mult mai multe amănunte şi cu acea undă secretă de emoţie în glas cu care învăluim adesea tot ceea ce s-a întâmplat cu noi când am întâlnit fiinţa iubită. Ceea ce mi se părea însă incredibil mie, care eşuasem cu atâtea fiinţe iubite, era faptul că eroii acestei reuşite erau aci de faţă şi nici un gest, nici o umbră în priviri, nici o pândă a unui gând neexprimat nu sugerau că peste această poveste în care un judecător şi o juristă se îndrăgostiseră unul de altul, cu chipurile aplecate într-un dosar (care conţinea o semnificativă existenţă întârziată într-o lume la care nu se putea adapta), nu trecuse nici o furtună, nici un nor greu care să le zgâlţâie sau să le întunece senina lor iubire (deşi ceva trecuse, când el îşi dăduse demisia ca judecător şi începuse să practice avocatura: s-ar fi putut să n-o practice, să fie adică respins ele barou şi el ştiuse că o astfel de primejdie fusese reală), îi pândisem ani în şir în timpul vizitelor mele: era cu putinţă, îmi spuneam, să nu se ascundă în spatele acestei armonii le bourdonnement sourd du desordre fatal care zace în orice fiinţă umană, aşa cum descoperisem eu întâi la Nineta Romulus, apoi la Căprioara, după aceea la Petrică, şi total,

din plin, copleşitor, la Matilda? Până şi mama fusese silită, ca să-şi recapete liniştea, să o rupă în floarea vârstei, fără să se despartă, cu tatăl meu. (O chinuia gândul că omul de care ea se îndrăgostise o mângâia şi o săruta de faţă cu ea pe sora ei mai mică şi nimic n-o putea face să creadă că se mulţumiseră amândoi doar cu aceste sărutări a căror vinovăţie era rău mascată de rudenie; şi pe ea o sărutase astfel, cu aceeaşi privire aprinsă, cu aceeaşi jubilaţiune oarbă a instinctului triumfător; nu acceptase să i se turbure pentru toată viaţa sufletul! mai bine nu! mai bine fără el, decât să pună stăpânire pe clipele ei viermele scârbos al geloziei… de ce nu putuse redeveni senină acceptându-l aşa cum era? pentru că presimţise ce era în ea, murmurul, rumoarea din adâncuri a desordinei, o auzise în acele clipe de trădare şi, desigur, se speriase…)

Nimic însă nu răzbătea în afară din viaţa acestui cuplu, în afară de o continuă plenitudine în înţelegere. Desigur, flacăra nu era spectaculoasă, dar le lumina, cum am spus, din plin, micul lor destin. Era frumoasă Lavinia? La început mi se păruse că nu, dar nici o femeie nu e în mod absolut frumoasă sau urâtă până n-o cunoşti. Căprioara nu fusese frumoasă când o întâlnisem? Când mă părăsise însă descopeream cât e de urâtă. Există, cum ştim de fapt foarte bine toţi, frumuseţi ascunse. Dar şi urâţenii la fel de bine ascunse, aparenţele, cum se zice cu îndreptăţire, sunt înşelătoare. O pură anatomie nu ne poate spune mare lucru, deşi prima noastră reacţie se produce comiţând o dublă eroare, datorită iluziilor pe care le investim brusc într-un chip zis frumos, şi repulsiei la fel de instantanee întâlnind un chip urât. Dar cine poate nega că un chip poate fi frumos pentru că e urât? Şi altul urât tocmai fiindcă e atât de frumos? Nu se poate explica astfel de ce, de pildă, o urâtă găseşte un superb bărbat şi una frumoasă uimeşte pe toată lumea acceptând unul şi bătrân şi idiot şi beţiv şi infidel. Frumuseţea şi urâţenia fizică se metamorfozează şi se retrag în faţa unor realităţi sufleteşti care spectatorului îi

scapă. Lavinia, după ce am cunoscut-o mai bine, era deosebit de frumoasă. N-o pot descrie, o brunetă gravă şi liniştită, fără vreun cusur fizic, cu o expresie izbitoare de căldură umană şi devotament care îţi spunea din prima clipă, dar fără emfaza bigotă a unor soţii, ci cu prietenie: sunt dăruită bărbatului şi copiilor mei; dacă vrei să ţii la noi toţi împreună, te vom iubi şi noi. Ceea ce se şi întâmplase. Casa lor, orele de sâmbătă seara pe care le petreceam împreună erau pentru mine, cum am mai notat aici, locul de refugiu, oaza în care reveneam să mă odihnesc şi să uit de nisipul deşertului vieţii mele afective. Asta nu însemna că nu încercam să-i turbur, cum făcusem acum relatându-i lui Ciceo strania comportare a luminii în aparatele de experienţă, fără să fiu însă iniţiat, ca un fizician, în acest fenomen. Speculaţiile îmi aparţineau.

VI

„Da, Lavinia. zisei. Dumnezeu e ilogic şi acauzal. S-a spus asta timp de două mii de ani (avem dovezi destule, de pildă, aşa-zisa lui dreptate, sau flagrantele lui nedreptăţi; Abraham căruia îi cere să-şi jertfească fiul ca să-i dovedească credinţa e o istorie naivă, de adormit popoarele, în realitate n-a venit nici un înger care să oprească mâna fanaticului, copilul a fost înjunghiat şi nu numai o dată în timpul erei noastre şi fără ca această jertfă să folosească cuiva), dar l-am şi interogat adesea şi aceia dintre noi, care se credeau cuprinşi de starea de graţie, ne-au răspuns totdeauna că nu putem, cu mintea noastră, să pătrundem ceea ce e de nepătruns. Dar acum am început să dăm de urmele lui şi ce credeţi că a făcut când i-am forţat câteva secrete? A fost silit (ăsta e cuvântul!) să se arate. Cum? Să-ţi povestesc, Lavinia…” Şi reluai speculaţia fantezistă despre jocul de-a v-aţi ascunselea al luminii. Copiii ascultau şi ei curioşi acest basm modern din care nu se întruchipa însă nimic care să-i fascineze, că lumina ba apărea, ba dispărea, nici o minune, asta puteau face şi ei cu o lanternă… Lavinia, ca şi soţul ei, arăta incredulă, dar nu

anxioasă. La urma urmei, părea ea să spună, totul poate fi adevărat, dar întrucât ne-ar schimba chestia asta destinul? Tot vom muri! Şi atunci? „Vă amintiţi vâlva pe care a produs-o descoperirea radiumului? reluai eu. A fost după aceea studiat şi ce s-a aflat în legătură cu radioactivitatea sa intensă? Întâi că atomii săi se dezintegrează într-o manieră foarte ciudată, deşi nucleele sunt absolut identice, unele explodează, altele nu. Conform cărei determinări? Am putea fi tentaţi să emitem ipoteza că între cele două nuclee ar exista o deosebire pe care noi n-o observăm, dar alte cercetări au silit pe fizicieni să admită ipoteza indeterminării, manifestată şi în alte fenomene, cum ar fi cel al tranziţiei cuantice. Dar nu asta e atât de frapant în comportarea radiumului radioactiv. I s-a descoperit periodicitatea desintegrării, care, după cum o să vedeţi, ne dă de gândit. Avem în faţă o astfel de pietricică radioactivă să zicem de două grame. S-a calculat atât de exact timpul desintegrării ei încât s-a înscris cifra 1590 de ani, când din două grame mai rămâne unul, pietricica se reduce adică la jumătate. După alţi 1590 de ani, se reduce iar la jumătate. Şi aşa mai departe, după fiecare perioadă, din jumătatea care a mai rămas, se reduce jumătate. Da, dar asta e mereu, până la sfârşitul lumii. Rămâne totdeauna o jumătate care se reduce la jumătate, timp de mii de miliarde de ani înapoi spre haosul infinitului mic. Cercetaţi, cercetaţi, parcă ne-ar spune «cineva» cu ironie, că o să vă lămuriţi buştean.” „Adică acest «cineva» cine ar fi?” zise Lavinia. „Hm! Cineva care «ştie».” „Mă îndoiesc, zise Ciceo deodată decis să nu accepte inacceptabilul. De «ştiut» nu ştim decât noi. Astea sunt fenomene din mecanica universului, care oricât de misterioase ar fi, tot fenomene mecanice rămân. Universul n-a dat până acum ceva mai bun decât omul. Restul e un joc orb al energiei, cauzal sau acauzal, din care, e adevărat, am ieşit noi. Cum am ieşit, e interesant de aflat, recunosc, dar parcă…” Şi tăcu. „Dar

parcă, ridică el glasul, tot mai mare chef am să beau un pahar de vin decât să-mi sparg capul cu… apeironul!”

Şi îl şi bău, cu sete, acel pahar, demonstrativ. Copiii, care ştiu când tatăl are humor, râdeau. „Aşadar, Ciceo, zisei, nu vrei să mergi mai departe.” „Nu!” răspunse el cu acelaşi glas prin ale cărui modulaţiuni copiii discerneau ceva nespus de vesel, încăpăţânare infantilă, asemănătoare cu a lor, furie instinctivă împotriva agresiunii acestui apeiron. „Nu, repetă el, fiindcă şi aşa, în ceea ce mă priveşte, sunt furios pe savanţi că m-au silit să aflu că cerul nu e mai înalt de două-trei sute de kilometri. Eram mult mai fericit când credeam că e fără limite, decât eram când ştiu că e doar o pojghiţă şi dincolo de el, vidul, un întuneric încărcat de porcării mortale, iradiaţii care ar ucide într-o clipă pe oricine ar încerca să intre în el. Ce-am aflat? Că suntem prizonieri într-un ocean de gaze. Parcă mă şi sufoc când mă gândesc, în timp ce înainte mintea îmi zbura fără hotar şi cerul era lăcaşul minunilor.” „Eşti un om de tip medieval, zisei, refuzi să accepţi că pământul se mişcă.” „Da, ştiu, Galilei, eppur şi muove, până la urmă o să-mi spui, Petrini, că vreau să ne retragem prin păduri, să bem lapte de iapă şi să ne radem cu o bucată de coasă. Vreau doar să spun un lucru simplu, că aflând că cerul care mi-a încântat copilăria nu mai e acelaşi, nici eu n-am mai rămas acelaşi, în timp ce bunica stătea şi se uita la el ceasuri întregi în şezlongul ei, fericită. Iar eu gândesc, chiar când e albastru ca peruzeaua: e frumos, dar dincolo de el e un întuneric de smoală. Iadul!” „De ce, zisei, e firmamentul. Orion, o catedrală de lumină, Calea Lactee…” „Da, galaxiile, nişte melci, despre care ni se spune acum că fug unele de altele cu mare viteză… Încotro dracu fug? Cică universul e în expansiune.” „Ai vrea să fie fix?” „Bineînţeles! Adică să fie în mişcare fixă, cum e soarele şi planetele. Asta mai merge! Sau cum sunt norii, care se mişcă, dar nu dispar, nu sunt în «expansiune». Cred că savanţii ăştia s-au ţicnit la cap. Am auzit de unul care a vrut să pună Totul într-o ecuaţie. Să

arate că un măr din care tai felii e cât pământul. Un polonez! Până la urmă a înnebunit! Ăştia totdeauna au vrut să arate că sunt mai grozavi decât alţii, au format o dietă în care orice deputat putea avea drept de veto asupra majorităţii. Şi atunci inamicul a găsit un trădător care a zis veto şi le-a invadat ţara. „Da, zise Lavinia, lui nu-i plac chestiile astea! Într-o zi am găsit la Consignaţia un binoclu mare de câmp, nu vroiam să-l cumpăr, dar m-am uitat prin el şi l-am luat. Îţi aducea o casă de la un kilometru chiar sub nas, vedeai prin fereastră ce fac oamenii în ea ca şi când ai fi fost cu ei în odaie. Şi într-o seară m-am uitat cu el la lună şi l-am strigat: Ştefane, vino să vezi luna de-aproape, e extraordinar. Dar el: nu vreau să văd luna de-aproape. Dar de ce? Aşa! Las-o acolo, unde e… să stea acolo unde-o ştiu eu! Şi n-a vrut, dar copiii mureau de curiozitate…” „Da, zisei, a spus adineauri ceva foarte adevărat, că omul nu mai e acelaşi după ce descoperă ceva. Asta într-adevăr ne poate nelinişti: dacă nu mai e acelaşi, e în bine sau în rău? Înainte omul era mai mult un aventurier în căutarea fericirii, astăzi a devenit un aventurier în spirit, vrea neapărat să afle, cu mijloacele ştiinţei şi nu prin pură speculaţie filosofică, cine e, ca să poată şti ce-o să devină. Dar deja această aventură ne costă, – o insecuritate mai mare, pe care nimic n-o compensează, fiindcă marile puteri au pus mâna pe acele descoperiri ale savanţilor, cu ajutorul cărora îşi pot nimici adversarul în câteva minute. Cu această perspectivă, e clar că nu mai putem contempla, fermecaţi, Orionul. Dar nu mai putem da înapoi, e prea târziu! Unii spun asta cu exaltare: nimeni nu mai poate da înapoi roata istoriei, incluzând în asta şi progresul ştiinţelor, o binefacere! Da, dar şi o nelinişte mai mare. Cum o să ieşim din această aventură fără precedent, chiar în ipoteza că omenirea va şti să înlăture ameninţarea bombei cu hidrogen? Vreau să spun, în afara pasiunii de a cerceta, ce ne mai place să facem? Fiindcă tocmai ascultam astăzi la radio un fel de prelegere, pe care individul o ţinea cu aerul cel mai firesc din lume că

spune ceva util şi raţional: cum să ne organizăm timpul liber! Fără să-şi dea seama că farmecul timpului liber tocmai în asta constă, să nu-l organizezi, fiindcă din clipa aceea a încetat să mai fie liber. Timp liber înseamnă să faci ce vrei, adică să dai curs în voie oricărei tentaţii, fără sentimentul de culpabilitate că în felul acesta îl pierzi, acel timp. Sigur că în timpul tău liber poţi organiza, să zicem, o excursie, dar numai dacă ai chef. Ai zice că nici nu merită să iei în seamă asemenea prostie, dar sunt şi oameni care după orele de muncă nu simt bucuria disponibilităţii, ci un fel de vid, cu atracţie spre ceea ce <«organizează» alţii, aranjamente, întâlniri undeva, şi tocmai lor li se adresa individul de la radio, în loc să-i lase în pace să descopere singuri ceea ce i-ar încânta să facă. Ideea din subtext era, desigur, grijulie, nu cumva omul fără timp liber organizat să facă vreo prostie, să agaţe vreo fată pe stradă, să se îmbete sau să facă scandal. Aici e temerea: perfecta organizare a vieţii omului de mâine, cu diminuarea puterii imaginative şi dispariţia artelor. De pe acum muzica simfonică a părăsit armonia şi excelează în disarmonie, producând asupra ascultătorului nu vechea magie, ci o turburare nervoasă depistată de medici drept nocivă, iar pictura a căzut în decorativ. Chagall, Picasso, Chirico, Dali sunt ultimii mari pictori, iar sculptura s-a abstractizat şi ea, în căutarea «esenţelor». Desigur, esenţa formelor poate ispiti, dar în practică ele se confundă, un cap de femeie reprezentat printr-un ou ne duce cu gândul şi la un ou, reprezentat printr-o femeie. N-ar fi rău dacă am gândi: femeia e un ou, dar o găină e mai degrabă un ou decât o femeie şi încă acest arbitrar al esenţelor ne-ar deranja cel mai puţin dacă n-am gândi: prostia asta poate s-o facă şi un copil! – ceea ce a şi dus la admiraţia mâzgăliturilor copiilor şi a artei primitive.” „Ba să spun drept, mie îmi place arta primitivă, zise Lavinia. Mă amuză, dimpotrivă, are multă imaginaţie.” „Drept să-ţi spun, zisei, nu ştiu ce să-ţi răspund, dar dacă mă pui la ambiţie îţi fac şi eu, din lemn, un vrăjitor african

de care poţi să te şi sperii, nu numai să te amuzi. Dar dacă mă pui chiar să imit, cu modelul alături, un Moise de Michelangelo, îţi declar că nu pot oricât m-aşi strădui, după cum nici o frază mozartiană, în timp ce o simfonie modernă m-ar ispiti, fiindcă sunetele ei nu exprimă nici un mister, adică nici o coerenţă…” „Poate că n-o sesizăm noi?! zise Lavinia. Pe primăvară eram la Bucureşti într-o sâmbătă şi ne-a invitat o cunoştinţă la un concert în care se cânta pentru întâia oară la noi ceva de Enescu.” „Dixtuorul”, zise Ciceo. „Da, ceva cu suflători, dar parcă nu erau nici flaute, nici clarinete, un fel de beţe. Dar nu erau nici fluiere, fiindcă se sufla în ele dintr-o parte. Dirija Silveştri. Ti-ti, ti, fî, fî, fî, su-şu-sum fi, fi, fi, n-am înţeles nimic, da' nu numai eu, nici n-a durat câteva minute şi totul s-a terminat. Sala, gheaţă! Nici un fel de aplauze, o tăcere neobişnuită la noi, unde se aplaudă atât de uşor. N-aveai ce să înţelegi, fiindcă îndată ce suflătorii ai fi zis că voiau să închege o melodie, cum spui tu, cât de cât coerentă, dirijorul o reteza brusc şi iar o luau de la cap cu şi-su-su şi fi-fî-fi! Şi atunci se întoarce Silveştri spre sală, era la Ateneu, şi zice: domnilor, e o piesă grea, deosebit de bogată şi dificilă, permiteţi-mi s-o mai cântăm o dată. Şi a cântat-o! Acelaşi lucru, oricât ai fi fost de atent şi tot nu puteai să distingi vreo temă melodică. S-a aplaudat ici-colo. În pauză, puţină jenă printre melomani. Văd că vine spre noi cunoştinţa care ne invitase, era cu nevasta, aveau locuri în altă parte. «Ei, zice el asudat, roşu la faţă. V-a plăcut?» «Nu», zic eu. «Nu v-a plăcut, sau n-aţi înţeles?» «Am înţeles perfect, zice Ştefan, dar nu ne-a plăcut!» «Da?! spune cunoştinţa noastră. Mie şi-acum îmi bate inima!» Şi îşi făcea vânt cu batista, atât de turburat era. Aşa că vezi!” „Lavinia, am o bănuială, zisei surâzând. Nu cumva cunoştinţa voastră era compozitor?” „Nu ştiu, era compozitor, Ştefane?” „Da, zise Ciceo, un tânăr compozitor.” „E normal! zisei. Între ei, compozitori, pictori şi chiar romancieri, se înţeleg perfect. Nu mai fac artă pentru marele public, ci numai pentru ei înşişi.” „Totuşi

Enescu e mare, zise Lavinia, şi nu numai în Rapsodii. Şi poate că într-o zi o să ne placă şi Diztuorul.” „Nu zic că şi mie îmi place Pasărea de foc a lui Stravinski, dar n-aşi lua-o cu mine într-o insulă, pe un disc, dintre cele zece care m-ar constrânge ipoteza unui exil”, răspunsei.

„Apropos, zise Ciceo, ai mai fost pe la Bucureşti? Şi fiindcă nu răspunsei îndată, copii, zise, gata, la culcare.” Nu întârziară să se ridice decât atât cât să arate că nu se supun ei numai la un singur îndemn. Trebuia să vie un al doilea, apoi o ameninţare, apoi întârziatul în sărutări care trebuiau să fie atât de tandre şi insistente încât Ciceo, dar mai ales Lavinia să-şi iasă uşor din pepeni: haide, dragă, ajunge odată, şi le smulgea braţele strâns încolăcite de gâtul ei şi le ardea una la fund, chiar scoasă de-a binelea din sărite. Fetiţa şi băiatul o ştergeau chicotind…

VII.

Erau excedaţi de dragostea copiilor în timp ce eu trebuia să îndur în fiecare seară arsura unui gând care mă făcea să-mi imaginez până la halucinaţie o scenă ale cărei detalii îmi alungau somnul şi îmi făceau sufletul prizonier fără scăpare: Silvia mea stătea la masă cu un străin şi trebuia să vadă apoi cum e dusă la culcare şi mama ei se retrăgea în dormitor cu acel străin. Astfel, singurică, fetiţa mea trebuia să adoarmă de fiecare dată cu o nedumerire în sufletul ei inocent: unde e tata? Şi mama, ce face ea acolo cu omul ăla şi nu doarme cu mine? Cum se apăra ea de această nedumerire? Putea ea apoi, în timpul zilei, să mai fie veselă şi încrezătoare? Mai putea ea surâde? Tandreţea ei spontană mai putea ţâşni? Şi să se adreseze cui? Tatăl nu era aproape şi venea s-o vadă doar duminica, iar pe mama trebuia s-o vadă cum îi servea acelui om ceaiul, dimineaţa, cum se gătea apoi să plece de-acasă şi pleca împreună cu el cu maşina, pentru ca la întoarcere să-i pună supă în farfurie, să stea de vorbă cu el, nu mai terminau de vorbit! „Da, îmi mărturisea ea, ci vorbesc, ci nu mai termină, ci cu atâta vorbă!” şi alteori seara să se gătească „se găteşte

mama, se uită în oglindă, ci nu mai termină ci, ci cu atâta gătit” şi s-o lase singură. să se ducă la „o recepţie”. „Des?” „Nu prea des, ta-taaa, dar…” „Dar ce?” Nu mai ştia ce vrusese să spună cu acel dar…” „Dar mama te iubeşte, se poartă frumos cu tine!” „Da, dar…” „Ei, ce mai e?” „Se ceartă cu Mircea…” Va să zică aşa îi spunea ea acelui Mircea, pe nume! Adevărat, cum i-ar fi putut spune: tată în nici un caz, domnul nu, dar nici nenea! „Ei şi? Se întâmplă să se mai şi certe lumea…” „Da, ta-taaa, dar, ci nu mai termină cu atâta certat…” „Chiar?” Nu răspundea. Era clar, nu se certau des, nu se duceau des la recepţii, dar atunci când se certau şi se duceau la recepţii erau împreună şi pe ea o uitau.

În acele ore, bune sau rele, mama nu mai era a ei. Şi nu mai era a ei nici când o duceau la culcare şi ei doi rămâneau singuri. „Tata se gândeşte la tine tot timpul, îi spuneam, şi când o să te faci mai mare o să poţi veni la mine şi să stăm tot timpul împreună.” Atât, nu riscam să-i spun să vie de pe acum, s-ar fi putut să n-o mai văd niciodată, căci timpul când ea ar fi ajuns la vârsta să opteze era incomensurabil, şi ruptă de mine atâţia ani s-ar fi înstrăinat de mine şi opţiunea ar fi fost cu totul nesigură. „Să nu-i spui mamei ce vorbim noi! E un secret al nostru. Vom fi numai noi doi, tata nu se mai însoară.” „Ta-taaa, dar de ce nu vii şi tu mai des?” „Eu stau departe, mi-e greu să viu.” „Păi ia trenul!” „Iau eu trenul, dar am serviciu şi nu pot lipsi decât duminica.”

Ne plimbam prin oraş, ca mai înainte, dar un alt oraş, cu mari bulevarde şi cu o nesfârşită mulţime de oameni pe străzi. Trecuse mult timp până să mă liniştesc, până să-mi dau seama că nu mai era nimic de făcut, sufletul Silviei era deja scindat, tata rămăsese el ta-taaa, dar cu mama se întâmplase ceva, n-o iubea numai pe ea, ci şi pe Mircea, care şi el se purta frumos cu ea, dar… Ascundea multe acest dar, însă am înţeles că mica ei fiinţă se apăra bine, era veselă, mânca şi dormea bine şi încetul cu încetul se

blindase împotriva a ceea ce la început o nedumerise, ca nu mai putea să se încreadă în întregime în dragostea mamei, se îndepărta de ea, încolţeau în inima ei singurătatea şi independenţa, sentimente premature, dar nu apăsătoare, ba chiar îi plăceau, începuse să fie obraznică şi încăpăţânată, îşi retrăgea şi ea afecţiunea pentru mama exact în măsura în care mama şi-o retrăgea pentru a i-o dărui lui Mircea, exasperând-o pe Matilda, iar acel minus din viaţa ei zilnică, tata, n-o făcea să sufere, dimpotrivă, ai fi zis că îi părea bine, iar împrejurarea că erau trei care se ocupau de ea îi sporea sentimentul de independenţă şi libertate. Totul era în faza inocenţei. Dar ce-o să se întâmple mai târziu? Şi iar mi se strângea inima: dacă în sufletul acestui copil, silit să afle de timpuriu prea multe, nu va apărea ceva dur împotriva oamenilor, cinismul, ironia necruţătoare, neîncrederea în fidelitate şi răceala în iubire?! Şi mă străduii multă vreme s-o vorbesc de bine pe mama ei, s-o asigur că numai pe ea o iubeşte, că şi Mircea e un om bun. „Ci, ci tata, Mircea are doi băieţi mari, ci sunt studenţi în Anglia… Ci dacă şi eu o să învăţ bine, ci mă trimite şi pe mine în Anglia!” „I-auzi! Mai e până atunci. Până atunci ori moare măgarul, ori piere samarul.” „Ci nu înţeleg!”' „Ci mi-e greu să-ţi explic!” Vrusesem să-i spun că până atunci ori nu va mai fi în situaţia s-o poată trimite şi pe ea în Anglia, ori se va despărţi mama ei de el şi-o să fim iarăşi împreună.

Gândisem câtva timp acest lucru, fără să mă bizui la început pe vreo certitudine, în afara faptului că surprinsesem adesea o nostalgie pe chipul Matildei. Odată despărţiţi, ura ei împotriva mea se stinsese şi urmase o tăcere asemeni unei vetre în câmp care a devenit deodată cenuşă şi asupra căruia s-au lăsat, misterioase, dar nu moarte, marile tăceri ale haosului, lumea străină de efemerele noastre patimi, cerul înstelat, noaptea vie cu adierile ei de vânt foşnind prin ierburi, în mijlocul cărora numai omul poate fi împăcat, gândind: să uiţi totul, să nu

uiţi nimic şi să nu-ţi pese. El singur poate purta în suflet pacea, conflictul, nepăsarea, liniştea, sbârlirea, pieirea, dispariţia cu obrazul lipit de mama lui, pământul, pe suprafaţa căruia strângând în mâini bulgării, poate muri rânjind cu sfidare sau cu dragoste care să-l facă din ticălos, frate al tuturor extincţiilor. Matilda se pomenise silită să se gândească singură (adică fără mine) la ceea ce făcuse. Chiar la prima mea vizită, după şase luni (fiindcă îmi era insuportabil gândul să-i mai văd vreodată chipul), o găsisem veselă şi cu priviri care se fixau asupra mea ca odinioară, fără să se sinchisească de bărbatul ei care era de faţă, ca într-un joc ce reedita parcă în mod straniu situaţia în care ne aflam noi doi când ea era măritată cu Petrică.

Până ce într-o zi îmi dădui seama că nu mă iluzionam. Mă primi ca altădată în orele ei de mare expansiune a sufletului şi chiar reedita într-un anume fel scena de pe vârful dealului cu Petrică. Desigur, soţul ei nu se urcă în vreun copac, ci îşi păstra o impenetrabilă şi calmă figură. „Tu ai luat masa undeva?” mă întrebă. „Nu”, zisei, deşi mâncasem. „Nici noi. Mircea abia a venit” (de unde venise? Era duminică, a, da, ştabii ăştia sunt adesea chemaţi nu numai duminica, ci şi la miezul nopţii!). Mă invită deci la masă şi acceptai.

Silvia însă avu o comportare neliniştitoare, în timpul mesei începu să se joace cu lingura în supă, să se fâţâie pe scaun, să clefăie interminabil carnea în gură şi să arate o surzenie totală faţă de ameninţările mamei. Surprinsă, scoasă din sărite, până la urmă, Matilda o plesni, dar Silvia nu se turbură câtuşi de puţin, vărsă paharul cu apă pe masă şi expresia de impertinenţă de pe chipul ei nu se şterse. „Ce e cu fata asta? exclamă Matilda uluită, e din zi în zi mai obraznică. Victor, ia urecheaz-o tu niţel, o fi crezând că dacă eşti tu cu ea, o să-i iei apărarea.” „Silvia, zisei, ce e prostia asta? Ai şase ani, nu mai ai patru, eşti fată mare!” Şi o luai în braţe de pe scaun şi o pusei pe genunchi, dar corpul ei era ţeapăn, expresia de înstrăinare, nu-şi mai lipi cu tandreţe capul de obrazul meu. Da, copilul nu mai era cu totul inocent, era clar că simţise nefirescul invitaţiei maică-sii şi nu-şi putuse exprima prin cuvinte desacordul: îl exprimase însă în felul ei. „Bine atunci, eu am plecat, zisei, dacă nu-ţi place să stai cu mine la masă”. Nu era un reproş, şi nici nu-i spusesem aceste cuvinte ca să-i sugerez vreo mâhnire din parte-mi, scontând un regret din partea ei. Încă de la această vârstă apar în noi stări psihice foarte coerente şi de mare inerţie, nu pot fi deplasate nici prin vorbe, nici prin ameninţări şi nici prin pedepse. Mâhnire însă simţeam şi într-adevăr trebuia să plec dacă nu vroiam să-i fac ei şi mai mare rău. Avea dreptate, locul meu nu era acolo, micul ei suflet nu accepta amestecul, ca şi când, cunoscând-o bine pe maică-sa cu antenele instinctului, ar fi intuit eroarea în care ne-ar fi atras pe toţi într-un joc în care ea refuza să intre.

„Mergi cu mine la plimbare?” o întrebai ridicându-mă. Dădu din cap scurt cu privirea imobilă: nu! Nici nu trebuia s-o întreb, era clar că nu putea atunci să mă ierte pentru că acceptasem să iau masa cu maică-sa şi cu Mircea. „Victor, zise Matilda, merg eu la plimbare, am să-ţi spun ceva!” Silvia se însenină când auzi şi deodată îmi surâse: „Pa, tata,

ci când mai vii?” O luai iar în braţe, o sărutai, spusei bună ziua lui Mircea şi o aşteptai apoi pe Matilda în stradă.

Ştiam că n-avea nimic să-mi spună şi dacă avea nu acum îmi va spune, vroia doar să-şi dea seama pentru început dacă mai puteam comunica. Nu greşeam, ne plimbarăm vreo două ore şi într-adevăr nu-mi destăinui nimic. Schimbaserăm însă mii de cuvinte, aproape în şoaptă, cuvinte incolore, ca nişte etichete pe sticle goale, care nu se mai ciocneau între ele, nu mai scoteau scântei ca altădată, ci ne picurau doar o mare linişte în inimă, o mare destindere şi o vagă, o nedefinită şi lipsită de temei speranţă. Dacă o mai iubesc. Desigur, îi spusei. Ca şi la început. Da, şi ea simţea acelaşi lucru. Se mira cum de-am ajuns noi aici. „O fi vreun blestem”, zisei. „Şi eu m-am gândit, zise. Să-ţi spun un secret: nu-l iubesc pe Mircea.” „Ştiu că nu-l iubeşti!” „Dar mă iubeşte el ca un nebun!” „Da, ştiu că te iubeşte ca un nebun!” „Lucru pe care nu l-am simţit la tine decât la început.” „Nu l-ai simţit nici la început, ţi s-a părut.” „Nu-nu! Altfel nu-l lăsam pe Petrică.” „Da, ai greşit că l-ai lăsat! Mi-ai spus-o de atâtea ori.” „Nu, vroiam un copil şi am avut bănuiala că Petrică, cu boala lui, nu putea să mi-l dea.” „Mai bine, putea ieşi un copil cu ereditate încărcată.” „Nu, m-am interesat, boala asta nu e ereditară.” „Parcă poate cineva să ştie cu precizie totală ce e ereditar şi ce nu e! Deci am dreptate, m-ai iubit cu premeditare, ca să faci un copil.” „Şi eu! Te-am iubit, dar n-a lipsit şi premeditarea.” „Nu, nu m-ai iubit deloc şi asta s-a văzut îndată ce ne-am căsătorit.” „Să-ţi spun un secret!” „Încă unul?” „Da, eu nu pot să iubesc!” „Ştiu că nu poţi să iubeşti. Dar îţi ieşi din fire când celălalt încetează şi el să te mai iubească.” „Da, îmi ies din fire, nu pot să trăiesc fără să fiu iubită!” „Mare descoperire! Cine poate trăi fără să fie iubit?” „Tu, de pildă, n-ai nevoie şi tu ştii asta şi am început să te urăsc când am descoperit acest lucru.” „Da, fiindcă am rămas la părerea că rolul femeii e să iubească şi să întreţină flacăra iubirii, de-aia i-a dat natura frumuseţe şi farmec.”

„Şi al bărbatului? El ce rol are?” „S-o ocrotească! De-aia e înzestrat cu forţă şi echilibru.” „Da, vezi, nu ne-am înţeles!” „Nu există înţelegere!” „Nu?” „Nu!” „Atunci ce există?” „Există iubire, acolo unde ea se naşte, există şi înţelegere. Sunt legate. Desigur, nu lua asta în sens absolut, nu totdeauna unde există iubire există şi înţelegere. Spun doar că e greu de conceput că doi oameni care nu se iubesc se pot înţelege. Tolstoi se întreba: ce-i ţine pe oameni în viaţă? Răspunsul cred că e al lui, nu al meu: iubirea. Asta în mod absolut şi nu neapărat doar în sens creştinesc şi nu exclusiv între sexe. Poţi, de pildă, iubi omenirea, sau natura, sau doar copiii, sau animalele, fiindcă fără iubirea de ceva am redeveni fiare. Sau şi mai rău, am ajunge să ne iubim doar pe noi înşine, devenind monştri. Nu e adevărat că tu nu poţi iubi, fiindcă altfel n-ai mai da naştere la iubire în altul. Ar însemna că te iubeşti mult pe tine, lucru respingător, care nu poate atrage decât tot pe un ins respingător. Or nici primul tău bărbat, nici Petrică, nici eu şi nici acest Mircea nu suntem inşi respingători.” „Toţi ceilalţi da, nu sunt, dar tu eşti.” „Da, se poate ca tu să nu fi văzut în mine decât ceea ce am respingător. Toţi avem în noi ceva care stârneşte repulsia, dar nu uita că şi virtutea (vorbesc de cea adevărată) poate fi respingătoare pentru un ticălos.” „Deci eu sunt o ticăloasă!” „Da, cam eşti!” „Şi totuşi mi-ai spus că mă iubeşti încă! Iubeşti o ticăloasă?” „Iubeşti un ins respingător?' „Da, cu speranţa să-l schimb!” „Nu s-ar zice că ai avut vreodată în suflet speranţa! Sau mai bine zis ai vrut să mă schimbi prin distrugere, prin anihilare!” „Ha-ha! Ai văzut tu destul în tine un om a cărui trufie nemăsurată pretindea să i se ridice în fiecare zi câte o statuie.” „V-aţi emancipat şi iată ce iese din voi!” „Da, nu mai vrem să vă gâdilăm la tălpi.” „Călătorie sprâncenată spre ţinta voastră, visul uitat al matriarhatului. Oamenii de ştiinţă au descoperit că sunteţi mai vitale decât noi şi o luaţi în serios. Vitale, da, dar nu în spirit, unde produceţi numai dezordine.” „Şi voi nu produceţi. Războaiele le facem noi!”

„Războaiele le face Dumnezeu şi se clocesc şi în ura dintre bărbat şi femeie.”

Matilda căscă îndelung şi cu mare voioşie. „Mă dor picioarele, zise, hai să intrăm undeva şi să bem o cafea, continuăm acolo!… Orice aşi fi crezut, zise ea apoi după ce intrarăm într-un mic bar şi ne aşezarăm, că poţi să ajungi, afară de contabil.” „N-am ajuns, zisei, fiindcă n-o să rămân contabil jusqu'ă la fin de mes jours.” „Tot mai speri?” „Nu sper, sunt sigur!” „Dacă ai accepta ca Mircea să se ocupe de cazul tău, ar fi atât de simplu şi. n-ai mai sta în acest post nici măcar o săptămână. Situaţia nu mai e aceeaşi ca acum cinci ani!” „Hai sictir!” „Asta e o prostie! Între oameni civilizaţi lucrurile astea se aranjează. Oricât am vrea noi să credem că suntem despărţiţi, în realitate nu suntem şi nu putem fi total despărţiţi. Chiar dacă n-ar exista Silvia. Fosta soţie îşi ajută fostul soţ, fostul soţ o ajută şi el pe ea, actualul soţ îl ajută şi el pe fostul soţ… E normal! Iubesc amândoi aceeaşi femeie… (Mi-ai spus că mă iubeşti ca la început!) Dar când mai există şi un copil?!” „Aha, de-aia m-ai invitat tu la masă! Formăm aceeaşi familie?” „Nu fi prost! Vreau să spun că avem interese comune! Nu ţi-ar plăcea ca Silvia să ştie că tatăl ei e profesor universitar?” „Ba da, dar Silvia va afla şi cui datorez eu această favoare, lucru care mi se pare scabros! Prefer să ştie că voi fi iar universitar prin propriile mele sforţări!” „Dar Silvia nu va şti niciodată!” „Întâi că va şti, fiindcă îţi ghicesc gândul: pace şi armonie între noi trei, lucru imposibil, fiindcă nu se poate uita că acest ştab mi-a luat copilul, în timp ce ştia că el mai avea doi. Şi pe urmă chiar dacă Silvia nu va şti că Mircca m-a ajutat, o să ştiu eu, şi asta îmi face scârbă! Mai bine şi-ar fi făcut altă dată datoria şi nu m-ar fi lăsat să fiu condamnat. M-a lăsat! Şi în timp ce eu eram la ocnă, pregătea terenul să-mi ia copilul.” „Nu el ţi l-a luat, ci eu!” „Şi asta crezi că se poate uita?” „Am să repar această greşeală cum o să pot. O să ţi-o trimit pe Silvia în vacanţe de câte ori o să vrei, şi când o să se facă mare nu va mai fi problema că fetiţa ţi-a fost luată. Pe urmă

tu o să te căsătoreşti şi o să ai copiii tăi, eşti în plină tinereţe, n-o să-mi spui că o să te resemnezi şi n-o să-ţi refaci viaţa!” Aşadar, asta era explicaţia stării ei de spirit, totuşi vrusese într-adevăr să-mi spună ceva ieşind cu mine la plimbare. Ce nu mergea?! Ce primejdie simţise că o ameninţă? Nu era o enigmă, Silvia se îndepărta de ea, fie că îşi descoperea tatăl, deşi se spune că asta vine mai târziu, fie că o făcea de pe acum să plătească, ghicindu-i în mod obscur vinovăţia de a fi adus între noi un străin. Deci nici întrebările dacă o mai iubesc nu fuseseră atât de goale. O ispitii: „Consider viaţa mea refăcută, nu mă interesează să mai trăiesc de-aici înainte cu o femeie în aceeaşi casă. Dar cu ea? Acest lucru nu-l afirmai. Îşi aprinse o ţigare şi gândii că mâinile îi tremurau, dar nu un tremur perceptibil, mai degrabă o anume disarmonie în mişcările degetelor. Ce bizar, credeam că m-am despărţit de ea definitiv şi iată că a fost suficient ca Matilda să se apropie iar de mine, chiar în acest fel care nu mă îndreptăţea cu nimic să-mi fac iluzii, ca să uit tot ceea ce îmi făcuse şi să-i sugerez, prin declaraţia mea, că voi trăi singur, că oricând se poate întoarce. Chiar doream această întoarcere? Desigur, însă în condiţii ideale: să revină la starea ei de dinaintea căsătoriei noastre, lucru care nu mi se părea imposibil, atât de încredinţat eram că mă iubise cu adevărat, în cei doi ani, că eu rămăsesem acelaşi şi că schimbarea ei ulterioară era inexplicabilă, străină de ea, nefirească, asemeni unei maladii misterioase de care, după divorţul nostru, se vindecase.

„Bine, îmi spuse, o să trăieşti singur în casă, deşi eu nu cred fiindcă nu te-ai desprins de tot de mine şi nu poţi iubi pe cineva cu rămăşiţele alteia în suflet, dar ce te împiedică să accepţi propunerea mea? Crezi că e un rău mai mare să te laşi ajutat, decât să aduni cifre şi să faci bilanţuri contabile opt ore pe zi, tu care arzi de dorinţa de a avea iarăşi în faţă studenţi, şi să le vorbeşti despre ceea ce te pasionează? Lasă vanitatea deoparte, fă o separaţie între trecut şi viitor şi raţionează: de fapt cine m-a dat pe mine

afară din Universitate? În ultima instanţă factorul politic, reprezentat printr-un anume Mircea, care din laşitate, aşa şi pe dincolo, poţi să-i spui cum vrei, a închis ochii când trebuia să-i deschidă… Repet, eşti îndreptăţit să-l judeci cum vrei, fiindcă oricum ai dreptate!… Ei bine, acum, acelaşi om vrea să-şi îndrepte greşeala, atât cât se poate, fiindcă anii de puşcărie nu mai poate nimeni să ţi-i dea înapoi, înţelegi? Nu te ajută, îndreaptă o greşeală.” „Ai vorbit tu cu el!”, „Nu, zise Matilda hotărâtă, dar sunt sigură că poate şi vrea s-o facă.” „Deci, zisei, să-i ofer eu lui şi ţie o mai liniştită conştiinţă.” „Nu fi naiv, crezi că atât el cât şi alţii se perpelesc în somn fiindcă ar avea ceva pe conştiinţă? Politica abstractizează faptele şi le înlănţuie de la cauză la efect, asta s-a întâmplat pentru că altceva s-a întâmplat mai înainte şi o să se mai întâmple cât timp oamenii vor trăi pe pământ: toţi suntem vinovaţi, nimeni nu e vinovat. Până va apărea acea societate ideală în care fiecare vom plăti prompt pentru erorile noastre, o să mai curgă apă pe Dunăre, acum nici măcar dacă moare unul nu e oportun să-i răscolim erorile, fiindcă asta ar duce la descoperirea altor erori şi asta la altele!… Ajungem departe! Şi cine ar garanta că nu se vor produce astfel reacţii imprevizibile, care ar stârni nenorociri şi mai mari, pe o scară chiar catastrofală.” „Aşa gândeşte el?” Da, aşa gândeşte. Şi tu reacţionezi ca şi când n-am trăi într-o lume dată (nu cea mai bună, acum, dintre lumi, totuşi dată, cu realităţile şi legile ei brutale), tu gândeşti mereu că există chiar acum posibilitatea unei lumi ideale şi îi judeci pe oameni după această viziune a ta utopică.” „Da, aşa este, aşa reacţionez, dar instinctiv şi nu raţional, fiindcă aşa simte fiinţa mea că poate exista în armonie cu ea însăşi. Raţional ai, adică acest Mircea, are dreptate, fiindcă altfel ar trebui să nu mai fie ceea ce este, asta e soarta lui, pe care şi-a asumat-o şi chiar dacă, să zicem, ar fi judecat şi condamnat, el n-ar recunoaşte că a trăit în eroare. Nu erau erorile lui! Sau aceste erori s-au născut din altele, mai mari, consecinţe ale

determinărilor politice, geografice şi istorice, cu rădăcini extinse şi adânci şi foarte îndepărtate. Iar aspiraţia lui, a acestui Mircea, este să ne însuşim şi noi ca indivizi ceea ce şi-a însuşit el şi alţii ca exponenţi. Da, se face, poporul e înţelegător în totalitatea lui, el are o filosofie pe care o exprimă şi cel mai umil individ anonim: asta e situaţia! Filosofia acceptării prin înţelegere. Chiar îl auzi pe câte unul: ce era să fac, dragă, asta e situaţia! Aşa gândesc şi eu raţional. Şi totuşi nu înţeleg, adică nu pot să-mi asum greşelile altuia, deşi le înţeleg sau mai bine zis mi le explic. Mi-ar fi uşor s-o fac, dar instinctiv mă dau înapoi, fiindcă ar însemna, prin înţelegerea mea, să-mi dau girul pentru noi erori. Cine îmi garantează, ce forţă, ce mecanism social constituit şi eficace, că odată ce îmi dau girul (odată! într-o situaţie grea, excepţională) nu vom face apoi noi abuzuri de puterea şi situaţia în care suntem puşi chiar şi fără situaţii unice, dificile, date? Nu-mi garantează nimeni, fiindcă legea nu e încă zeiţă, în această inevitabilă şi dureroasă perioadă de tranziţie. Singură ai spus că nu e oportun să judecăm chiar toate erorile. O să-mi răspunzi că asta nu e ceva nou în lume, de acord, sunt tot atât de filosof ca şi acest Mircea, dar eu îmi asum alt destin şi nu pot fi (nu din virtute, ci din neputinţă) complicele lui sau al oricărui altuia!” „Ce să zic, exclamă Matilda cu ironie, i-ai pedepsit de i-ai omorât!” „Da, ştiu, Petrică m-a învăţat ceva pe vremuri în ale profeţiei, nu va trece mult şi victime şi călăi se vor întâlni la acelaşi banchet, vor ciocni unii cu alţii paharul, vor petrece şi se vor strânge reciproc de umeri cu emoţia sinceră în suflet că suntem toţi oameni şi erorile, de fapt, nu sunt ale noastre, sau sunt ale tuturor. M-aşi alătura şi eu, sincer vorbesc, la petrecerea aceasta a uitării generale, dacă, hm! Mi-e greu să-ţi spun, o să mă mai gândesc şi dacă vă interesează (adică pe tine şi pe Mircea) o să vă spun…” „Deci nu vrei!” zise Matilda. „Acum în nici un caz!” „De ce? Lasă teoriile şi spune aşa, omeneşte, ce te împiedică!” „A, da! exclamai şi eu parcă aducându-mi aminte de ceva ca şi

când aşi fi fost de acord că până atunci mă ţinusem de teorii, străine de fapt de adevăratul motiv al reacţiei mele. În primul rând, continuai, pentru că lucrez, şi lucrez bine, al doilea, sunt informat ce se predă acum la Universitate în materie de filosofie, nu mă interesează. Am spus acum fiindcă sunt convins că lucrurile se vor schimba. Atunci aşi putea chiar să accept ca domnul Mircea să îndrepte ceva din eroarea pe care n-a putut să n-o comită faţă de mine! Vezi ce înţelegător sunt! Nu sunt absurd!" Şi izbucnii în râs!

Mă credeam, ca altădată, soţul ei, puteam râde şi jubila stăpân, aşa-zicând, pe situaţie. Reacţia ei însă fu de o brutalitate totală şi absolută. Atunci, pe loc, nu zise nimic, urmă o tăcere îngheţată şi străină, ne ridicarăm de la masă şi ne despărţirăm. Aparent goală de sens sau dătătoare de linişte, pace adâncă între două inimi înstrăinate, dar care s-au iubit odată, discuţia mă lăsă cu un sentiment turbure că eram ameninţat fără scăpare. Această întâlnire fusese de mult pregătită, mi se propusese ceva şi eu respinsesem orgolios această propunere. Acum mi se păreau ridicole replicile mele, ca şi întrebările ei dacă o mai iubeam.

Dădui în cele din urmă din umeri. Dar duminica următoare găsii uşa închisă. Ieşi doar, întru târziu, servitoarea, care îmi spuse că nu e nimeni acasă, au plecat undeva într-o excursie. Şi câteva duminici primii acelaşi răspuns. Înţelesei: n-aveam s-o mai pot vedea pe Silvia. Încercai zadarnic câteva luni, cei puţin s-o prind la telefon. Cine e acolo? auzeam glasul când al Matildei, când al acelui Mircea, când al servitoarei. Matilda şi soţul ei îmi închideau telefonul fără un cuvânt, iar servitoarea avea placa ei: nu sunt acasă, sunt plecaţi. Încercai nu duminica, ci în zilele lucrătoare, şi anume dimineaţa, când ştiam că ei sunt chiar plecaţi. Dar servitoarea dădea din cap repetând aceeaşi placă. Dar fetiţa? Unde e fetiţa? Şi ea era plecată. Unde? Nu ştia.

VIII

„Tot n-ai reuşit s-o vezi? zise Lavinia după ce rămaserăm singuri. La urma urmei de ce nu accepţi să te ajute şi să te întorci la Universitate? Gândeşte-te la copil, zău aşa, ce poţi să faci? Asta e situaţia!” „Şi mie mi s-a întâmplat de multe ori în viaţă, zisei, să întâlnesc oameni care erau la un pas de izbăvire şi mi se părea de neînţeles de ce nu fac pasul acela. Îmi vine în minte o comparaţie sau mai degrabă o întrebare: resorturile adânci ale fiinţei noastre pot fi ele întoarse la infinit? Învârtim pe-ale ceasului până ce simţim că apare o rezistenţă. Atunci ne oprim. Prima mea bătaie zdravănă am primit-o când am întors ceasul lui tata până am obţinut o mişcare infinită; da, dar ceasul a mai mers doar câteva ore şi pe urmă s-a oprit.

Astfel fac şi unii oameni (sau li se face!), nu simt, nu-şi dau seama de clipa când apare în ei o rezistenţă: forţează, mai au apoi un timp oarecare iluzia că trăiesc, mănâncă, dorm, chiar râd, dar de fapt sunt morţi. N-aşi putea să spun cu certitudine că chiar aşi muri sufleteşte dacă aşi accepta să-i fac pe plac Matildei şi acestui Mircea, căruia i se pare că a întemeiat o dinastie şi n-ar vrea să figureze în arborele ei genealogic numele unui oarecare individ, contabil de meserie, fost soţ al alteţei-sale Matilda şi tată bun al principesei Silvia. Adică cum? Ai divorţat-o pe alteţa-sa Matilda de un contabil? Chiar aşa? A fost măritată şi a făcut copil cu un contabil de la Oraca? Hm! Hm! Hm! Nu e bine! A, profesor universitar?! Da! Uitând că atunci când faptul era posibil, când am ieşit afară şi eu am cerut acest lucru, m-a dat afară din birou. Nu spun deci că s-ar putea întâmpla ca resorturile mele adânci să fie ameninţate acceptând să colaborez cu aceşti snobi bizari care au şi început să se creadă eterni, dar spun că rezistenţa pe care o simt e reală şi profundă. De ce să risc eu s-o forţez? O să-mi spuneţi că nu sunt concesiv, că nu poate fi vorba de ceva grav. Şi eu m-am gândit şi am fost la un moment dat gata să le trimit o scrisoare. Da, dar când m-am aşezat la masă s-o scriu, m-a apucat furia. Ştii, hârtia pe care trebuie să-ţi

aşterni gândurile… În fine, problema nici măcar nu mai are un caracter acut, fiindcă am reuşit duminica trecută s-o văd pe Silvia şi să stau de vorbă cu ea vreo jumătate de ceas,” „Ei, tresări Ciceo. Îmi pare bine! Cum ai reuşit?”

Şi turnă vin în pahare, cu adevărat bucuros că putusem în sfârşit să-mi văd copilul. „De acest Mircea nu mă mir, nu e copilul lui, continuă el, deşi e de mirare ca un om în toată firea să se preteze la un astfel de joc (Ciceo avea aerul că n-a reţinut ideea mea cu snobismul acestui şef), dar Matilda, cum poate ea să-şi pună problema că Silvia s-ar simţi înjosită dacă ar spune la şcoală că tatăl ei este contabil? Parcă aşa ne-ai povestit că ţi-ar fi spus!”. „Nu, nu ea direct, zisei, servitoarea mi-a relatat din ce-a tras ea cu urechea.” „Aha, data trecută n-ai precizat. Ia hai să bem, Lavinia…” „Da”, zise Lavinia, şi se duse să ne pregătească un nou rând de cafele.

„Snobismul acesta e real? vreau să spun e răspândit? şi nu ţi se pare neverosimil să fi apărut atât de rapid în…” zise totuşi Ciceo, semn că reflectase asupra supoziţiei mele. „Răspândit sub forma asta nu e în nici un caz, zisei, dar există, suntem aproape toţi snobi sub forme atenuate, acceptabile. Avem copii! Crezi că am accepta cu uşurinţă să-i vedem căsătoriţi cu persoane mult inferioare lor socialmente, chiar dacă dragostea ar fi prezentă?” „Ai dreptate, conveni Ciceo, fiindcă nici n-ar fi bine. Un simplu muncitor, bărbat admirabil, dar fără cultură, s-ar simţi prost în anturajul unei soţii care ar fi o intelectuală. Dar nu despre asta e vorba, mă refer la snobismul unei categorii prin specificul ei instabilă în ceea ce priveşte soarta fiecărui membru al ei luat în parte. Cum să te crezi diferit de ceilalţi, când într-un fel nu prea uşor previzibil poţi fi trimis oricând la munca de jos? Ce prostie!” „Nu chiar, zisei, oamenii au avut totdeauna tendinţa de a se constitui în caste. Numai în Statele Uniie o anumită cantitate de dolari, indiferent cine eşti şi cum i-ai obţinut, vreau să spun indiferent prin ce soi de afacere, te aruncă imediat în casta

celor bogaţi, care datorită pragmatismului ei e lipsită de prejudecăţi stupide. Un băiat destoinic şi plin de calităţi e uşor primit în rândul celor bogaţi, fiindcă se ghiceşte în el o forţă potenţială, adică un priceput viitor om de afaceri şi numai rar asta poate să provoace o tragedie americană, nu prea specifică." „Te referi la romanul lui Dreiser?" „Cum e cartea asta?", zise Lavinia intrând cu cafelele. „E bună, zice Ciceo, americanii au simţul epicului, pe care europenii l-au cam fărâmiţat." „Da, râse Lavinia, ştiu la ce te gândeşti, mi-a adus mie o prietenă Ulysse de James Joyce, eu nu l-am citit, îl ţin de şase luni pe noptieră şi n-am trecut de pagina o sută." „E foarte interesant, zise Ciceo, dar mi-e mereu gândul la titlul pe care i l-a dat, Ulysse, de ce i-a spus el aşa, când în cartea lui nu se întâmplă nimic." „Cică se întâmplă, zise Lavinia, cutare scenă din Homer e descrisă şi aici, dar altfel!" Ei, altfelul ăsta, zise Ciceo, mă scoate din sărite, descrie pe pagini întregi cum eroul ia dimineaţa un purgativ, se duce la toaletă şi simte cum se uşurează… La ce corespunde asta din Homer?" „De ce te încăpăţânezi s-o citeşti?" râse iar Lavinia. „Se spune adesea: vreau să-mi dau seama care din noi doi e un idiot, în cazul de faţă eu sau irlandezul ăsta?" „Deosebirea ar fi că el e celebru şi tu nu eşti", zise Lavinia."Da, conveni Ciceo, ştiu, există idioţi celebri şi oameni cu bun-simţ anonimi, înseamnă că idioţii anonimi au reuşit şi ei să dea un exponent glorios." „În cazul ăsta ar însemna că Ulysse e foarte accesibil idioţilor." „Logica femeilor, răspunse Ciceo sarcastic, se poate învârti în gol la infinit… E vorba de un anumit gen de idioţi dintre cei capabili să citească şi nu de idioţii care n-au luat niciodată o carte în mână: culţii pervertiţi, sătui de vechile valori." „A! făcu Lavinia, dar să ştii că ăştia nu sunt idioţi." „Bine, nu sunt. Cum să le spun atunci?" „Păi ai zis bine, sătui de vechile valori. Dar să ştii că nu sunt nici pervertiţi. Uite, de pildă, eu sunt sătulă de oraş, mi-ar plăcea să trăiesc la ţară, îmi plac animalele şi natura, înseamnă că sunt o orăşeancă pervertită?" „Bineînţeles, altfel te-ai fi

măritat cu un ţăran şi te-ai fi ocupat de găini.” „Nu sunt numai găini!” „Da, mai sunt şi curci, gâşte, raţe…” „Bine, râse Lavinia, admit simplificarea, să revenim la Ulysse. Cum tu n-o să admiţi niciodată că eşti idiot, zi că e el şi întoarce-te la Balzac şi Tolstoi.” „I-am citit, zise Ciceo, vreau ceva nou, modern.” „Nu eşti consecvent, zise Lavinia, în ştiinţă vrei să lăsăm luna acolo unde e, în artă vrei ceva modern. Ei, Joyce e cel mai modern, ce-i faci?” „Păi nu mă las până nu-l citesc pe pisălogu-ăsta”, zise Ciceo cu o iritare care i-ar fi distrat mult pe copiii lui; ştiau ei de ce nu vroiau să se ducă la culcare ca de obicei. „Nu e pisălog, intervenii (citisem Ulysse încă de pe vremea studenţiei), Joyce fărămiţează personajele şi lucrurile şi asta poate să enerveze, el nu mai poate să descrie bătălia de la Austerliz ca Tolstoi, în schimb, să mă scuze Lavinia, prinde, de pildă, femeia în timpul ciclului ei lunar şi ne arată alt câmp de bătălie, nu mai puţin senzaţional decât ceea ce vede savantul când pune materia vie sub microscop. E o altă Odisee… aşa că n-o să facă nimic, Ciceo, n-o să-ţi placă oricât te-ai strădui. Bărbieritul, de pildă, e o chestie, nu mai e un simplu bărbierit… Micul dejun cu rinichi şi alte momite durează cât aventura lui Ulisse pe insula Circei, unde oamenii lui sunt transformaţi în porci…”

Deşi Ciceo era relativ sobru în limbaj, de astă dată auzind toate acestea, trase, cu puternic accent ardelenesc, înjurătura prin care trimitem noi pe cineva antipatic la origine… „la mâne-sa, să se întoarcă de-acolo mai bun…” în clipa aceea Lavinia se ridică brusc şi se îndreptă decisă spre dormitorul copiilor de unde auzirăm de îndată zdupăituri şi chicoteli. „Vă arăt eu vouă”, strigă ea şi într-adevăr auzirăm apoi palme date şi ţipete mult exagerate de durere nesinceră, fiindcă oricât ar fi fost de îndesate, palmele mamei demult nu mai aveau asupra lor vreun efect… „Ascultă la uşă, zise Lavinia revenind, du-te tu, dragă, şi potoleşte-i…” „Sunt şi ei curioşi, zise Ciceo, ce poţi să le faci, aşa eram şi noi…” „Nu, că numai sâmbătă seara îi

apucă, zise Lavinia, şi numai când vii tu pe la noi, mi se adresa, încolo îşi văd de-ale lor, ba chiar fac şi treabă după ce îşi termină lecţiile, îi trimit la piaţă, spală vasele…” „Silvia nu e încă la şcoală?” zise Ciceo. „Tocmai, spusei, a început şi ea în anu-ăsta şi aşa am reuşit s-o văd…” „Da, te-apucasei să spui, – ne luarăm cu vorba…” zise Ciceo turnând iar în pahare. „Doi inşi începuseră să mă cunoască în vizitele mele, soldatul din gheretă care făcea de pază la casa ştabului şi, cum am spus, servitoarea. Soldatul nu era totdeauna acelaşi, dar servitoarea da. O fată stilată, cum se spunea pe vremuri, foarte tânără însă, ai fi zis că avea paisprezece ani. Nu avea chiar paisprezece, ci optsprezece neîmpliniţi, mă corectă ea când o întrebai. «Şi aşa frumoasă, îi făcui eu curte, şi te-ai hotărât să rămâi la meseria asta?» «Parcă eu m-am hotărât?» zise ea mohorâtă. Nu se dădea dusă din faţa porţii, de unde înţelesei că într-adevăr ei nu erau acasă şi că aşi fi putut s-o fac să mă ajute să-mi văd fetiţa, îi mărturisii acest lucru. Ea se uită în cu totul altă parte decât la mine, în timp ce îmi şopti să plec şi s-o aştept mai încolo, după colţ, să n-o vadă soldatul. Se întoarse după o jumătate de oră şi ne îndepărtarăm mult de casă până ce începu să vorbească. De ce, o întrebasem, se hotărâse să se angajeze aici? A silit-o cineva? «Ba nu m-a silit, a venit cineva de la Sfatul Popular şi m-a întrebat dacă nu vreau să urmez o şcoală. Ce şcoală? De menaj, mi-a spus. Nu prea aveam chef, că nu prea am fost bună la şcoală, dar, fetiţo, zice ăla, nu e vorba de carte, dar de ce e vorba, menaj, zise, să înveţi să găteşti, ştiu să gătesc, zic, n-am nevoie de şcoală specială, m-a învăţat mama, nu ouă prăjite, zice, şi nici cum să faci mămăligă, alte chestii mai complicate, n-o să-ţi strice, ai să vezi. M-am gândit eu: şi cât ţine? Nu mult. Şi pentru ce? Ai să vezi, dacă nu-ţi place, te întorci la sapă. Ai mei, zice, du-te, Florico.» Au luat-o cu o maşină şi au dus-o la Bucureşti la acea şcoală. Nu era singură, erau vreo sută, toate ca şi ea, frumoase de picau şi tinerele, toate fecioare, au fost întrebate, examinate

medical, dacă n-aveau şi vreo boală, ele sau părinţii lor, dinţi stricaţi sau auzul şi vederea slăbite din cine ştie ce pricini ereditare. După cursuri au fost repartizate pe la bufeturi închise, la mari instituţii, trimise la recepţii să-i ajute pe chelneri, la mare în timpul concediilor prin diferite vile şi în cele din urmă pe ea au repartizat-o aici la tovarăşul… Nu ştia cum să plece, adică de plecat nu putea, ce să facă s-o dea afară… Nu se purtau urât cu ea, de gătit gătea doamna, că îi place să gătească, ea doar o ajuta, avea grijă de toaleta ei, făcea curăţenie, ajuta la descărcatul camionetei care le aducea de toate, avea grijă de Silvia, dormea alături de ea într-o odaie şi… că de ce a răcit fetiţa? De unde să ştie ea de ce a răcit? Din pricina ta, ai lăsat-o să se desvelească noaptea, ai scos-o în frig şi nu i-ai înnodat bine fularul la gât… Te bag la puşcărie! Şi uite-aşa, de la o vreme, din te miri ce, te bag la puşcărie… Dar de ce să mă bage ea la puşcărie? Am furat ceva, ce crimă am făcut? Vara asta au plecat la mare, pe mine m-au lăsat acasă cu fetiţa, care făcuse cu o lună înainte hepatită şi medicii au spus că analizele nu sunt încă bune şi Silviuţa n-are voie anul ăsta să meargă la mare. Au plecat, cum ar fi, dimineaţa, cu maşina. După-masă, aşa, se întoarce şoferul, l-a trimis doamna îndărăt să-i aducă nu ştiu ce bijuterie pe care o uitase din pricina idioatei ăleia, aşa mi-a zis, pe care când s-o întoarce o s-o trimită neapărat drept la puşcărie. Adică pe mine! Da' de ce sunt idioată, îi spun şi eu şoferului, de bijuterii nu mi-a spus nimic, singură şi le-a ales şi a plecat cu ele. Grija ta era să-i aduci aminte, zise şoferul, acuma eu trebuie să mă întorc iar la mare, că le vrea neapărat în seara asta şi pe urmă iar să fac un drum îndărăt, că nu vrea să mă cazeze până mâine dimineaţă, asta înseamnă că trebuie să alerg cu viteză o mie de kilometri din pricina ta! O să dai de zbenga, ai să vezi!… Da' ce sunt eu?! Dacă nu-i place de mine n-are decât să mă bage la puşcărie, n-o să stau acolo toată viaţa şi pe urmă găsesc eu un restaurant unde să rriă angajez ca picoliţă, eu

idioată nu sunt şi nu m-a făcut mama să n-am voie să cunosc şi eu un băiat şi să mă distrez… Că dacă mă prinde că nu mai sunt fecioară, mă trimite înapoi la sapă! Nu mai pot! parcă nu m-am născut cu sapa în mână… Ei, na! Cum oi fi eu, dar n-o să ajung vreodată să-mi las bărbatul şi să-i iau copilul şi să nu-l las să-l mai vadă. Aşa căţea n-aşi fi, să-l las să stea la poarta mea, chiar dacă aşi ajunge împărătească şi el un nenorocit. De ce? Nu l-ai făcut cu el? Când l-ai făcut nu ştiai cine e? Acuma nu-ţi mai place, ai ajuns sus? Şi fetiţa-aia ce zice? Când s-o face mare crezi că n-o să afle şi n-o să-ţi întoarcă curul? La noi, te-ai măritat, ai luat un bărbat, ăla e, trebuie să te înţelegi cu el, să-l asculţi, că de-aia e bărbat şi să nu dai dosu dacă vine şi el odată acasă cu chef şi îţi trage o bătaie, aşa pe degeaba… Dacă ţine la tine mai treci eu vederea, mai înghiţi că nici tu nu eşti sfântă… Eu în locul dumneavoastră n-aşi mai da pe-aici şi fetiţa, n-aveţi grijă, o să-şi aducă ea aminte şi n-o să vă uite… Vă spun eu cum puteţi s-o vedeţi, zilele astea a început şcoala, o pândiţi la ieşire şi gata. Numai să nu scape vreo vorbă că aţi văzut-o! Ei şi dacă scapă, ce? N-o să trimită miliţia să vă împiedice. Poate mă face vinovată tot pe mine şi mă dă afară? Unde n-ar fi! Hai să vă arăt unde e că tovarăşul a discutat cu doamna că e mai bine s-o dea la şcoala din raion şi nu la şcoala lor specială, e bine să cunoască fetiţa copii obişnuiţi fiindcă acolo lui nu-i place, a auzit că nu prea se ţin de carte şi au prins fel de fel de fumuri… El e un om care niciodată nu mi-a zis nimic, ba, când mă prinde câteodată că nu pot să mă stăpânesc şi răspund, las-o în pace, zice, las-o în pace, dacă zici că nu se pricepe… (În chestia asta cu şcoala ştabul nu se dovedea că ar fi snob şi dacă şi-a trimis copiii la Oxford asta a făcut-o poate pentru că într-adevăr acolo se învaţă carte şi chiar şi fiul primului ministru al Marii Britanii poate s-o încaseze dacă face pe nebunul cu profesorii, cine ar îndrăsni aici să facă astfel? care profesor?) Aşa că m-am învoit de la Oraca să lipsesc lunea trecută şi pe la ora douăsprezece eram la Bucureşti

pândind ieşirea copiilor într-un gang-poartă plin de părinţi. Florica era şi ea acolo, tăcută, cu braţele la piept, posomorâtă. Ai fi zis că după destăinuirea ei se vidase interior, sau că îmi dădea de înţeles că nu mai avea nimic să-mi spună şi nici să încerc s-o întreb. Zidul pe care pot să-l pună aceste fele de la ţară între ele în lume, când lumea asta nu e pe placul lor, impune respect, e un zid gros, de netrecut, menit să le apere de orice intruziune care ar putea să le ia sufletul, având o foarte coerentă conştiinţă de sine că acest suflet e singura lor avere, în timp ce alţii îşi bat joc de-al lor şi de-al altora, într-un desmăţ neruşinat. Stătea absolut nemişcată cu braţele la piept având parcă, foarte liniştită, convingerea că pe ea se sprijină lumea, pe picioarele ei voinice, pe umerii ei zdraveni, pe ceafa ei de cariatidă, pe umerii ei îndoiţi, dar nu încovoiaţi, ca să-şi acopere cu braţele sânii (altă avere care nu trebuia expusă), în timp ce noi ăştia, neliniştiţi, implicaţi în drame care ne desbinau şi care ne plimbam încoace şi încolo sub impulsul unor gânduri şi sentimente fără rost, eram cei care pieream, care ne destrămam ca fulgii de păpădie pe care îi vedea ea pe câmp zburând la cea mai mică suflare a vintului. O imitai şi mă oprii şi eu din mers şi rămăsei nemişcat şi nu prea aproape de ea, ca şi când, desigur, nici n-aşi fi cunoscut-o, în acest timp în curtea şcolii izbucniră deodată copiii, dar fără rumoarea de altădată, după cum mi-aminteam eu că făceam când goleam clasele, cu strigăte şi ţipete ascuţite al căror vacarm se auzea departe în cartier. Nu, erau copii liniştiţi aceşti bucureşteni şi aproape toţi bine îmbrăcaţi, unii chiar prea bine şi parcă prea maturi cu mica lor trufie liniştită pe chipuri, cu acea expresie deloc reconfortantă pentru un om mare, că noi nu mai contăm şi dacă mai aveam vreun rost acela nu era altul decât să-i slujim pe ci, să le cumpărăm aceste costume elegante şi bine călcate, aceste rochiţe şi guleraşe bine apretate, serviete şi ghiozdane moi de piele… Niciunul dintre părinţi nu arăta ca mine atât de smerit şi cu

nelinişştea în mine… clandestin… în neregulă cu propriul său copil… Costel, hai, mamă! (treacă-meargă, Costel, deja năsos ca maică-sa, nu promitea nimic înălţător), Lenuş (o! Lenuş, se vedea cât colo că nimic nu i se refuză). Da, Bobo şi cu Irinel sunt prieteni cu Gigel… Vulturaş (ei da!) cum? din moment ce părinţii lui erau nişte vulturi şi el era un vulturaş! Şi tatăl infatuat, un pitic care amintea mai degrabă de un cârciog, o cârtiţă, decât de şoim, îl luă sub protecţie să-l ducă repede spre cuibul din care avea să zboare mai târziu un nou pretendent la cucerirea lumii… Dar unde e Silvia? Silvia nu venea, deşi grosul copiilor care se scurgeau pe dinaintea mea prin gang începuse să se subţieze… S-o fi rătăcit? O fi aflat ceva Matilda şi o fi venit s-o ia mai înainte? Dar deodată o zării în depărtare. Da, ea era la coadă… Nimeni nu mai era în urma ei… Venea, ca să zic aşa, cu sârg, avea şi ea o ţintă, dar mergea ca o răţuşcă, fără spor (când căpătase ea mersul ăsta?) şi parcă nu mai crescuse de când maică-sa n-o mai lăsase s-o întâlnesc sau poate aceste spaţii mari în care eu n-o văzusem niciodată de la distanţă mă făceau să descopăr cât era ea de micuţă pe această lume în care i se dăduse drumul? Ei, Silvia, gândii, ce cavaler o să ştie să preţuiască acest mers al tău când o să ajungi domnişoară? O să fii desagreabilă la plimbarea în doi, cu acest legănat al tău care mie mi se părea atât de dulce şi care cere atâta protecţie! Ei, cine o să te protejeze? Aşa era, fularul îi atârna şi el într-o parte, ghiozdanul îl ţinea prea aproape de pământ ca într-o relaxare după o grea trudă, sau ca şi când ar fi gândit că totul îi era egal, o sanda avea cureaua desfăcută, mică lălâie care se opri în faţa mea şi strigă cu o tristă oboseală şi surpriză nedefinită: «taaa-ta!» Parcă mi-ar fi spus: unde-ai fost până acuma, adică ştiu, dar iată-te, şi se lăsă luată în braţe în timp ce ea nici nu se lipi de mine, nici nu-şi încolăci braţele pe după gâtul meu, închise doar ochii pe jumătate şi se făcu moale, o părere, nu un corp, atât era de imponderabilă. În acest timp, Florica se apropiase, îi

încheie sandaua târşâită (se vedea că multă vreme mersese cu ea astfel), îi aranja rochiţa la gât al cărei guleraş era şi el cam strâmb şi îi drese părul sub panglica bleu care nu-i mai trecea chiar pe deasupra capului. «Te-ai bătut, ce-ai făcut? » îi zise. «Ci nu m-am bătut!» «Ba te-ai bătut, ai dat cu sandala. Iar ţi-a furat Angela creionul.».

Nu răspunse. Era obosită? Vag înstrăinată? N-am stat mult cu ea, să poată Florica să răspundă dacă fetiţa va povesti Matildei că m-a văzut, că ea n-avea cum să mă împiedice s-o aştept la poarta şcolii. Dar că, bineînţeles, nu i-a dat Silviei drumul din mână. Chiar aşa, un tablou sfâşietor, tatăl ei mergând alături, nu prea aproape, ba chiar în urmă, fără să-i vorbească, fără să mă lase s-o iau în braţe şi s-o sărut. „Şi data viitoare! zise Lavinia. Cum ai s-o mai poţi vedea? Dacă Florica asta o să facă chiar aşa cum ai spus? Sau cine ştie ce-or să inventeze să te împiedice s-o vezi?” „Ceva îmi spune că Silvia o să păstreze secretul, zisei. Oricum, o să văd eu!”

IX.

Bineînţeles că Silvia povesti, dar Matilda reacţiona indignată. „Cum, zise ea, eşti nebun? Ţi-a interzis cineva vreodată s-o vezi? Cum aşi putea eu să-mi permit să împiedic copilul să-şi vadă tatăl?” Şi-mi făcu un semn fluturându-şi degetele la tâmplă, adică eram cam tralala! Şi-mi întoarse spatele şi intră în casă arătându-mi ca odinioară lui Petrică un fund dispreţuitor în care îi coborâseră parcă din cap ideile: drept cine o luasem s-o cred capabilă de o asemenea infamie? Poate eu aşi fi fost în stare să mă port astfel dacă soarta ar fi făcut să-mi fie încredinţată fetiţa! Şi mai întârzie câteva clipe cu mâna pe clanţă adăugând cu glas tare, dar tot fără să se întoarcă: „Te pomeneşti că ai de gând s-o răpeşti şi cauţi motive! Dar ia-o, dragă, şi du-te cu ea şi pe-acasă, ţine-o cât vrei, nu e şi copilul tău? Adică nu cât vrei, că nu poate lipsi mult de la şcoală, dar ia-o totuşi într-o vineri şi ad-o îndărăt marţi, îţi dau şi o maşină cu un şofer care să vă ducă şi să vină pe

urmă s-o ia. Îşi aduce aminte de bunică-sa, du-o la ea să stea acolo, că la tine nu te pricepi tu să ai grijă de un copil, nu poţi s-o laşi singură când te duci la serviciu. Du-o şi pe la Vasia… aşi veni şi eu, dar n-am timp…”

Îşi făcu totuşi timp şi vinerea următoare plecarăm împreună cu maşina. „Hai, răţuşcă”, îi spusei şi o luai în braţe şi mă aşezai cu ea lângă şofer. „Să ştii, îmi zise după vreo oră de mers în tăcere, chestia aia, când te decizi, se poate aranja foarte repede.” „Da, zisei, ştiu că se poate aranja foarte repede.” Şi tăcerea se aşternu iar peste noi, pe care o rupse tot ea, uimindu-se în franţuzeşte, să nu înţeleagă şoferul cum de poate să stea Silvia cu mine atât de multă vreme liniştită, fără să sporovăiască tot timpul cum face acasă. Te pomeneşti că îi impuneam respect, pe ea n-o mai ascultă. „C'est normal, îi răspunsei cu afectare, te judecă în sinea ei şi să nu te aştepţi să fie altfel.” „Da, ştiu, dar cu servitoarea de ce e obraznică!” „A, servitoarea, râsei eu, păi dacă te aude pe tine că îi zici: te bag la puşcărie?” „Ţi-a spus asta? exclamă Matilda sincer surprinsă. Dar ce mă mir: e o mitomană. Am mai prins-o acuzându-mă de tot felul de tâmpenii. Mircea zice că la toate le lipseşte câte o doagă, pe lângă că sunt şi hoaţe şi puturoase, când nu sunt şi beţive, mai ales alea mai bătrâne. Te uiţi la ea, ai zice că e normală şi sănătoasă, ca să descoperi pe urmă foarte repede că în mintea ei zace o ţicneală. Cum să-i spun eu aşa ceva? Doamne iartă-mă! se închină Matilda. Poate o fi auzit de la alta, că se întâlnesc între ele şi discută…” „Dar istoria cu bijuteriile?” o întrebai. „Ce istorie?!” Îi povestii. „Formidabil, zise Matilda, e nebună, o dau afară.” „Păi asta şi vrea, zisei, cică n-o lăsaţi!” „N-o lăsăm?! E de-o prezumţie stupidă, nu ne-a spus niciodată că ar vrea să plece. Acum îmi dau seama, fată ca Ana n-o să mai găsesc. Îmi pare rău că n-am luat-o cu mine, Mircea n-a vrut. Te pomeneşti că istoria cu interdicţia mea să n-o mai vezi pe Silvia e tot opera ei, altfel nu-mi explic cum ai putut să crezi… Nici tu nu eşti zdravăn…”

Mama era grav bolnavă, aproape pe moarte, dar nu-i spusei nimic Matildei, vroiam s-o ţin pe Silvia la mine şi nu la Tasia unde ea ar fi putut-o trimite. Îmi spusese că ea se întoarce în aceeaşi zi. Se duse cu ea acolo, eu refuzai, dar plecă a doua zi dimineaţa. O luai pe Silvia şi trecui pe la mama. Nu se îmbolnăvise dintr-odată, începuse prin a se înstrăina de mine, în acel fel atât de neliniştitor al inimilor simple de retragere din viaţă când nimic din ceea ce au iubit nu le mai face să tresară. Într-o zi, când ştiam că trebuie să vină la mine, nu venise. Mă dusei eu la ea. N-avea nimic, spăla ceva, dar nu-mi răspunse când o întrebai: „Ce, e mamă, ce s-a întâmplat?" Nici nu întoarse capul. „Ce e cu tine, repetai, te-ai supărat de ceva?" Îşi văzu de treabă ca şi când nimeni nu era lângă ea. Stoarse însă cu vigoare rufa, o scutură şi o puse alături de altele, apoi îşi vârî iar braţele în clăbuci. „Ce e cu mama, ce i-ai făcut?" îl luai la rost pe tata. Pentru întâia oară el rămase în faţa mea cu ochii larg deschişi, de vinovăţie fără vină şi se sperie de duritatea vocii mele. „Ce e cu ea, ce porcărie i-ai făcut, repetai, nu cumva ai dat în ea?" El făcu un efort parcă neomenesc, să înţeleagă şi îmi răspunse: „Nu vorbeşte! Nu i-am făcut nimic!" Şi mă lăsă să înţeleg că aşi putea să-l calc în picioare dacă eu, descoperindu-i vreo vină spusă de ea, aşi fi ispitit să-l pedepsesc; îşi desfăcu braţele cu sensul că era gata să ispăşească. Revenii lângă albia unde ea spăla rufe. „Mamă, îi spusei, să ştii că eu mă descurc, dacă eşti obosită nu mai veni." Dar ea veni, însă fără să mă aştepte, lucru care mă alarmă. „Hai s-o ducem la doctor, îi spusei tatălui meu, are ea ceva." „Nu, spuse mama, la doctor vă duceţi voi, eu îl am pe cel de sus!" Totuşi se umili să vadă cum dropicoase şi tinere laborante îi luară sânge şi se expuse şi unui examen ginecologic la care nimeni nu se gândise. Eu auzii sentinţa: operaţie, îmi spuse avizatul medic şi îmi arătă un foarte mic punct pe o neagră hârtie. Se supuse şi acestei măcelăriri, se simţi bine o vreme, după care însă se făcu covrig şi nu se mai ridică din pat. Avea

dureri mari, pe care şi le potolea cu morfină, venea o soră şi îi făcea injecţii. Refuză să se interneze.

„Mamă, îi spusei, a venit Silvia.” Se întoarse şi se uită la ea îndelung. N-o mângâie. Egoismul ei în moarte nu se zdruncina nici la vederea unei inocente fetiţe, propria ei nepoată. Totuşi spuse ceva, o constatare: „S-a făcut bălană! Ştiam că e brunetă!” Era tocmai pe dos. Silvia nu fusese brunetă, ci blondă, şi acum era şatenă. „Silvia, zisei, sărut-o pe bunica.” Dar copiii simt când nu sunt iubiţi şi fetiţa nu se mişcă. „Bunica, Silvia, apropie-te”, insistai. Dar mama ne întoarse spatele şi fetiţa ieşi afară înaintea mea şi, când ieşii şi eu, îmi apucă mâna şi, redevenind veselă, făcu o săritură într-un picior.

Marţea care urmă, Matilda veni s-o ia, ne găsi acasă şi se arătă încântată de camera mea şi nu se miră când îi spusei că Silvia a stat tot timpul cu mine, chiar şi la birou, unde a stârnit admiraţia funcţionarilor. „N-o răsfăţa, îmi spuse, fiindcă o să devină şi mai impertinentă decât e…” „Hai, răţuşcă, la revedere… Auzi ce zice mama!” „Ci nu sunt o impertinentă!” protestă ea cu atâta forţă şi negaţie încât dacă n-aşi fi văzut-o eu însumi cât putea fi de impertinentă, aşi fi crezut-o, ba chiar aşi fi fost indignat că iată cum e năpăstuit un copil. „Nu ţi-am spus că era să moară…” zise Matilda. „Chiar?!” „Acum câteva luni am schimbat becul din bucătărie, am pus unul mare de 200, nu ştiam ce mă enerva seara când vroiam să prepar ceva, n-aveam destulă lumină. Dar a trebuit să schimb şi globul, a venit un electrician cu unul mai mare, s-a urcat pe scară, a meşterit acolo şi s-a cărat… A doua sau a treia zi găteam ceva şi odată aud pooc! şi când mă uit o văd pe Silvia la pământ, leşinată, îi căzuse globul drept în frunte… Ţi-nchipui, de la înălţimea aia! Şi-a revenit ea, am dus-o la Urgenţă, i s-a făcut o radiografie, avea o mică fisură.” Se închide repede, nu vă alarmaţi, zise doctorul. Cum să nu te alarmezi? L-am chemat în aceeaşi seară pe electrician şi i-am spus: ce-ai făcut, tâmpitule? Îţi dai seama că aşi putea să te bag la puşcărie? (ăstuia chiar i-

am zis-o!) Nu eşti capabil măcar să strângi nişte şuruburi, atunci ce fel de electrician eşti? Dacă murea fetiţa? Du-te dracului din faţa mea, ieftin n-o să scapi, îţi promit. Uite-aşa, mai spuse Matilda, te chinuieşti să creşti un copil şi vine un idiot, făcut repede electrician, şi ţi-l omoară! El crede că ce importanţă au acolo nişte şuruburi! Le strângi, nu le strângi, pentru moment stă el agăţat globul? Ei, dacă stă, e în regulă, încasează ciubucul sau leafa şi îşi vede de treabă! Întârziat mintal! Dă vina pe obiect, că aşa sunt făcute! Dacă aşa sunt făcute de ce nu spui dinainte?… Ei, Silvia, gata, mergem! Că şi tu te-ai găsit să treci pe sub bec tocmai în clipa când cădea globul. Şi exact peste capul tău! adăugă Matilda. Ţi se pare absurd ce-ţi spun, ai? Află că nu e chiar atât de absurd! Nu trebuie să fii acolo unde, o cărămidă se pregăteşte să cadă de pe un acoperiş.” „Ci-ci, mama, protestă Silvia cu tot sufletul din ea, ci ce vină am avut eu?”

Amândoi, Matilda şi cu mine, ne uitarăm în altă parte, să nu se vadă pe chipul nostru surâsul, tandreţea infinită pe care ne-o stârnea inocenţa absolută a protestului ei.

Clipe de fericire! Şi simţii o sfâşiere la gândul că s-ar fi putut ca aceste clipe să se repete pentru mine zilnic, dacă am fi rămas toţi trei împreună… Desigur, Matilda era astfel fericită, fiindcă un copil, până la o anumită vârstă, e o veşnică surpriză. Iar soarta făcea ca surprizele Silviei să fie aproape toate miraculoase, şi doar puţine rele. Matilda intui starea mea de spirit. „Dacă te-ai hotărî, îmi spuse în franţuzeşte, ai fi la Bucureşti şi n-ar fi o problemă s-o vezi pe Silvia oricând ai vrea. Dacă n-aşi fi avut-o, îţi spun sincer, cred că mă sinucideam. Eu mă plâng de ea numai aşa, de fason, dar e un copil extraordinar de bun, o minune. Numai la asta mă gândesc când zic să accepţi numirea, să fii aproape de ea şi, de ce să nu-ţi mărturisesc, şi ea de tine!” „Mai vedem! spusei, nu pentru că aveam vreo îndoială, ci ca să n-o contrazic, să se poată repeta venirea Silviei la mine, aceste trei zile… Mai vedem, repetai de astă dată cu mai

multă hotărâre, mai am ceva de scris, să termin şi atunci o să iau o hotărâre.”

X.

Oraca îmi dădu zece zile din concediul meu pe anul viitor s-o veghez pe mama. Egoismul ei în moarte deveni înspăimântător şi afirmaţia mea ar putea fi considerată de asemeni cumplită. Aşadar, tu stai pe scaun în faţa ei, eşti în plină tinereţe şi putere, ochiul tău vede lumea şi percepe în adâncurile ei toate miracolele, te scalzi în lumină, pluteşti fermecat de armonia zgomotelor, te legeni purtat fără să ştii de noi speranţe de fericire şi gândeşti, mai poţi gândi, mai există în tine loc să gândeşti că tot ea, mama ta, căreia îi datorezi totul şi care va trebui să moară încă tânără (şi nu cândva, ci chiar acum sub ochii tăi), ar fi egoistă în singurul lucru care îi mai aparţinea, dispariţia ei iminentă? (Şi nu învăluită într-o aureolă, aşa cum a fost tot timpul cât a trăit, ci chinuită, împiedicată de dureri atroce să se împace cu lumea şi cu sine şi să moară aşa cum trăise, ca într-un vis). Să-ţi ieşi din fire şi să simţi tot tu desamăgire, ranchiună chiar, un încăpăţânat sentiment de frustrare? Ranchiună împotriva propriei tale mame pe patul morţii?

Speriat, tata fugi, plecă de-acasă şi mă lăsă singur cu ea, după ce toate puterile lui îl părăsiră şi care se dovediră atât de mici faţă de cele ale mamei, parcă deslănţuite, ţinute sub obroc atâţia ani, sublimate ai fi zis pentru totdeauna într-o nesfârşită dragoste pentru băiatul ei. Da, dar acum nu mai eram nici eu băiatul ei, după cum încă demult tata încetase să-i mai fie soţ.

Era de-o luciditate inumană. „Nemernicule, îi spuse ea într-o zi (şi nu într-o zi oarecare, ci într-una în care i se făcu prima injecţie cu morfină şi se ridică în capul oaselor triumfătoare, ca şi când durerile, care îi ţinuseră sufletul în chingi, pierind, credinţă că se va face bine renăştea năvalnic), ei, lasă, îi zise, că mă dau eu jos din pat şi o să-ţi plătesc pentru toate, de-o să zici, mamă, de ce m-ai făcut.” Blând, cu ochii umezi (plânsese mai înainte lângă patul ei, –

fiindcă şi el ştia adevărul, că ea n-avea scăpare – impresionat de gemetele ei, credea poate că chiar atunci îşi va da duhul), tata intră în dialog cu ea, întâi generos, apoi din ce în ce mai iritat. „Să te faci bine, că n-o să plâng eu de ce-o să-mi plăteşti tu!” „Aha, crezi c-o să mai muncesc ca o roabă, să-ţi fac de mâncare, să-ţi ţin casa curată şi să-ţi spăl rufele tale murdare, murdărite în patul curvei în care te-ai bălăcit o viaţă întreagă. Nici măcar atâta simţ n-ai avut în tine să nu mi le dai tot mie să ţi le spăl”. „De ce le-ai spălat dacă ştiai?” îşi retrase tata deodată toată duioşia de mai înainte. „De ce le-am spălat? zise mama. Ca să te las să înţelegi cât eşti de nemernic! Eşti, ai fost şi o să rămâi. Un nemernic, fără scăpare. Un animal de cocină! Şi încă animalul ăla îl tai şi îl mănânci, fiindcă aşa a lăsat Dumnezeu, tu n-o să fii de folos decât viermilor, fiindcă o să mori şi tu, n-o să trăieşti cât lumea!” „Da?! murmură tata lovit pentru întâia oară de violenţa unui dispreţ atât de total şi neaşteptat. Va să zică n-am fost de folos nimănui!” zise el cu milă pentru el însuşi, ca şi când pentru întâia oară ar fi avut revelaţia că munca, strădaniile lui de a-şi ţine familia ar fi fost în van. Dar nu era acum timpul să i se recunoască vreun merit, nu înţelegea că nu despre asta era vorba, ci de trădarea lui iniţială, cu propria lui cumnată, a doua trădare n-o mai interesase pe mama, nu mai era demult bărbatul ei şi de aceea îi spălase rufele cu aceeaşi necesitate cu care curăţa coteţul păsărilor şi al porcului. Oare el nu ştia că ea ştia? „Şi boul munceşte, şuieră mama, şi pentru asta ţăranul are grijă de el, îl ţesală, îi râneşte grajdul de băligi de sub el şi îi dă să mănânce.” Băligi de sub el, îi dă să mănânce! Asta suna pentru tata murdăria de sub el, şi-i dăduse să mănânce ca unei vite! Se făcu roşu de adânca jignire, dar tăcu copleşit. „Nici măcar cu propriul tău fiu n-ai ştiut să te porţi ca un om, continuă mama necruţătoare. Nu zic înainte, când era mic şi el a greşit, dar măcar atunci când a fost la ananghie. L-ai dat afară din casă, când poate simţea şi el nevoia unui sprijin, că n-avea un alt tată la care

să se ducă. Ţi s-a părut că nu era de nasul tău să-l vezi simplu muncitor în uzina în care tu erai mare maistru. Ce să zic, foarte mare! mai mare decât un rahat cu moţ!”'

Iată deci ce violenţe ascundea mama în tăcerile ei premonitoare bolii. Mă trecu un fior: nu mă va cruţa nici pe mine, astfel de furii nu mai sunt părtinitoare, fiindcă revolta care le susţine e totală şi nu mai lasă loc nici unei îngăduinţe. Tata vru să-i răspundă, dar îi pusei o mână grea pe umăr, mă ridicai şi ieşii afară. El înţelese şi mă urmă. „Las-o să spună, zisei. E bolnavă şi ştii şi tu că o să moară. A făcut metastază.” „Da, dar n-auzi ce spune? îmi răspunse el aprins la faţă. Înseamnă că aşa a gândit ea despre mine o viaţă întreagă!” „N-a gândit sau au fost nişte gânduri pe care ea le-a alungat totdeauna, dovadă că nu ţi le-a spus niciodată. Şi nu ţi le-a spus fiindcă ştia şi ea că sunt nedrepte. Ai să vezi că o să mi le spună şi mie, dar trebuie să ne stăpânim. Ea n-o să mai fie”, mai adăugai şi izbucnii în hohote. Îmi trecui palma peste faţă şi îmi reprimai plânsul care mă turburase în adâncuri, simţind instinctiv în măruntaiele fiinţei mele că dacă i-aşi fi dat drumul nu mă aştepta o eliberare, ci un chin fără soluţie. Tata însă nu se lăsă impresionat: „Degeaba zici tu, aşa a gândit o viaţă întreagă! Când mor, oamenii iartă pe toată lumea. Asta n-o să mă ierte nici în clipa când o s-o ia Dumnezeu.”' „Nu vorbi aşa, îi spusei posomorât. Ştii bine că eşti vinovat!” „Eu? De ce?!” „Ai înşelat-o cu mătuşa Cecilia! Şi nici măcar nu v-aţi ferit. Vă sărutaţi sub ochii ei.” „Cum, se indignă el, dar era soră-sa, cum puteam eu s-o împiedic să-mi sară de gât ca o smintită? Când mi-am dat seama i-am spus să-şi vadă de treabă.” „Hai, tată, e mult de-atunci, n-are rost să mai desgropăm morţii, Cecilia e acum şi ea o babă, mama e pe moarte, ai face mai bine să-i ceri iertare…” „Pentru ce?” „N-o să te apuci să-i mai spui şi pentru ce, s-o întăriţi şi mai mult, îţi ceri iertare că n-ai putut s-o faci fericită, iată, şi nu te mai simţi tot tu jignit…” „E o prostie mai mare şi decât tine şi decât ea, să credeţi că aşi fi înşelat-o înainte să mă

părăsească întâi ea pe mine.” „Bine, aşa trebuie să spui, eu te cred, dar uite că ea de aceea te-a părăsit… îţi dai seama cât a ţinut la tine dacă chiar şi pentru nişte sărutări, cum spui tu, cam smintite, a putut să se înstrăineze de tine ca femeie. A fost jignită! Şi de tine şi de soră-sa! Nu toţi putem să trecem peste astfel de lucruri!” „Şi a trăit cu ideea asta în cap atâta amar de vreme?!” exclamă el sincer uluit. „Nu, tată, părerea mea e că asta a fost pentru ea un pretext. Aşa s-a simţit ea bine, după ce m-a născut, să-şi încheie ciclul… Pot să-ţi spun că a ţinut la tine tot timpul, altfel ar fi divorţat şi chiar s-ar fi şi recăsătorit… Gândeşte-te!”

Dar el nu părea dispus să se gândească. Poate era cu adevărat vinovat? Poate chiar trăise cu smintita Cecilia, dar crezuse că mama nu ştia? Stătea nemişcat, în picioare, lângă stâlpul verandei, cu ceva dur pe chip, o îndârjire vanitoasă de mascul care nu regreta nimic şi se uita, fără să vadă, peste norii de toamnă blândă pe care un vânt puternic, care nu se simţea aici, îi alerga din urmă, despletindu-i şi făcând să apară şi să dispară soarele care îşi deschidea cu putere, printre goluri, ochiul alb, incandescent. Să-şi ceară iertare? Nici vorbă! Pentru ce? Aşa, degeaba? Nu plânsese el mai înainte, asta nu era un fel de a cere iertare? Şi cum îi răspunsese ea? Da, o să moară, toţi o să murim şi ce putem face? „Nu te mai gândi, îi spusei, că nu te gândeşti bine… du-te şi bea ceva!” Se smulse din loc şi cu paşi hotărâţi, dar cu capul în pământ: da, aşa avea să facă!

Mă întorsei lângă mama uitând de presentimentul că nici pe mine nu mă va cruţa, sau poate atras de o curiozitate din adâncuri: ce-ar fi putut să-mi spună? Că o jignisem în adolescenţă lovind-o peste mâna cu care mă închina seara înainte de a adormi? Că trăisem (…”copil curat” cum eram) cu o fată care nu avea nume bun? Pentru asta se despărţise ea de tata şi îşi oprise ochii numai asupra mea, ca la singura divinitate de pe această lume pentru care merita să mai trăieşti? Dar mama mă lovi pe neaşteptate în viaţa mea mai

apropiată şi într-un fel incredibil. Nu pentru că mă însurasem cu Matilda şi ieşise rău, ci pentru că suferisem pentru ea cum nu suferisem vreodată pentru mama care mă făcuse. Şi pe lângă toate o mai lăsasem să-mi ia şi copilul. „Ce puteam să fac, zisei, contra hotărârii tribunalului?” „Da? spuse ea sarcastică, şi ce putea să facă tribunalul contra unui tată care ia cu forţa copilul din mâinile unei descreierate? De ce nu te-ai dus la proces cu martori că nu e sănătoasă la cap? Pentru că nu e, zise mama cu o tonalitate joasă, care mă în-fioră. Şi tu suferi şi acum pentru ea, bărbat ca bradul, când te văd că mergi cu ceafa aşa, îndoită, îmi vine să te iau la bătaie.” „Întâi că nu sufăr, zisei, al doilea nu merg cu ceafa îndoită.” „Nu suferi? aproape că strigă mama. Atunci de ce nu te-ai însurat până acum? O aştepţi să se întoarcă, aşteaptă, ca un neghiob, până o să-ţi treacă tinereţea şi o să iei şi tu pe la cincizeci de ani (că n-o să îmbătrâneşti singur ca un câine!) o babă ca şi tine, vai de viaţa ta!”

Rostite fără dispreţ, aceste cuvinte puteau părea tandre! o mamă supărată care îşi dăscăleşte, din gelozie, fiul care se topeşte după alta. Dar răceala şi dispreţul ei fără nuanţe, răceală de gheaţă, dispreţ fără speranţă, aşa este cum îmi spunea şi altfel nu va fi, îmi păstrai însă firea şi tăcui, cu atât mai mult cu cât recunoşteam în sinea mea că dacă Matilda s-ar fi întors aşi fi primit-o. Numai pe mine m-aşi fi putut convinge că o făceam pentru Silvia. Tăcui. Nu pe mama aşi fi convins-o, acum când gândurile ei tăiau ca un cuţit. Tăcui, totuşi mă pomenii vorbind. „Ce să fac, mamă, îţi semăn: şi tu te-ai despărţit de tata, dar n-ai fugit din casa lui, cu toate că mai târziu ai aflat că trăia cu aia.” „Dacă aşi fi găsit un bărbat curat, n-ai tu grijă că aşi fi fugit! Măcar ăsta a muncit pentru noi, altul…” Dar nu mai spuse ce i-ar fi putut face altul. „Ei, exclamai, nici eu n-am găsit o «femeie curată», că dacă aşi fi găsit-o n-avea nici tu grijă că aşi fi luat-o!” „Pentru că eşti orb, se întoarse ea deodată spre mine (până atunci îmi vorbise cu spatele). Ai văzut tu

vreodată o fată mai frumoasă şi mai bună ca Sibi? (Sibila, asta era fata subofiţerului pensionar, care se măritase târziu cu un bătrân desfrânat şi adusese pe lume acel copil de coşmar care mi se arătase mie în vis cu mult înainte ca el să se fi născut.) De ce n-ai luat-o pe ea? „Mamă, dar era cu cinci ani mai mare decât mine?” „Şi Matilda nu era?” „Da, dar…” „Dar ce? Nu era arhitectă? N-avea vilă în centrul oraşului? Te boieriseşi! Ei, unde e acum arhitecta, intelectuala, spuse ea cu o intensă ironie, şi unde e vila, unde fi-o copilul? (Deci şi mama crezuse ca şi Petrică odinioară că pentru a parveni o luasem eu pe Matilda! o tristeţe adâncă mă răscoli…) Numai eu ştiu cât a ţinut fata asta la tine (şi mai ţine şi acum!) şi cum era să se omoare când a auzit că te însori. Uite-aici lângă mine a plâns să-şi dea sufletul. Nu mi-a spus nimic, dar am înţeles eu ce era cu ea. Şi parcă acuma, dacă ştii, o să înţelegi ce e de făcut? Pentru că deşi eşti copilul meu, eşti orb ca şi ăla, trufaş, vai de trufia voastră, nu ştiţi pe cine iubiţi, nu ştiţi pe cine luaţi, nu ştiţi cine vă mănâncă zilele…” „Cum, mamă, dar am văzut-o acum câţiva ani, e o sperietoare şi copilul ăla al ei e un monstru…!” „Nu, şi-a venit în fire! A divorţat şi arată iar ca la douăzeci de ani. Iar copilul a murit! Du-te s-o vezi… Şi dacă vrei o să-ţi spun şi de ce a înălţat ea fruntea: a aflat că ai divorţat! Atunci a divorţat şi ea. Nu puteam eu să mă înşel! Mai întâi ce căuta ea mereu pe la mine? Rude nu suntem, cu ai ei nu sunt prietenă, n-am vorbit niciodată… Dar n-o să te duci, bine că o să mor, să nu mai văd ce-o să se aleagă şi de capul tău! Şi se întoarse iar cu spatele. Acuma lasă-mă să dorm şi nu mai veni! dacă e să mor, cu voi sau fără voi, tot acolo o să mă duc, de unde nu s-a întors nimeni…”

XI.

Tata fugi cu adevărat de acasă, atât de tare se speriase, sau mai degrabă atât de tare îl stăpânea ranchiuna împotriva celei care niciodată nu-i spusese şi nu-i dăduse de înţeles că îi era în vreun fel potrivnică. Mă lăsă singur s-o

văd chinuindu-se şi biciuindu-mă… Sub morfină gemetele ei încetau şi mă fixa cu o privire teribilă: „Ai fost, mă întreba, s-o vezi pe Sibi?” „Nu.” „De ce? Ce puteam să-i răspund? Că nu cred în reînvierea nimănui, că o văzusem bine pe Sibi acum câţiva ani, chipul ei odată frumos, ofilit acum şi brăzdat de cute adânci şi amare? Se putea îndrepta o spinare încovoiată? înflori un obraz decolorat? Prinde roşeaţă o gură veştedă? „Nătărăule, du-te şi chiar dacă nu-ţi place, ad-o aici, numai pe ea vreau s-o mai văd pe lumea asta, tu ia-o pe urmele lui tac-tău şi să nu veniţi la înmormântarea mea. O să mă rog tatălui ceresc să vă pedepsească pentru vieţile voastre neroade.” „De ce neroade, mamă?” „Pentru cine am muncit eu, din zi până în noapte! Nu zic de el, care a luat umilinţa mea drept prostie şi în loc să înţeleagă, să sufere şi să se întoarcă la mine, a aşteptat ce-a aşteptat şi pe urmă s-a înhăitat cu alta. Nu era zi de la Dumnezeu să nu mă gândesc ce îl împiedica să-şi plece şi el fruntea odată şi să vină lângă patul meu să-mi spună doar atât: am greşit, iartă-mă! L-aşi fi iertat, fiindcă eram şi eu tânără şi ţinusem la el mulţi ani, dar nu venea decât când era beat. Atunci prindea curaj şi credea că o să-l iert ca şi când sufletul meu ar fi fost de ceară să se topească numai pentru că mi-era şi mie dor de el. Mi-era! dar ca să poţi ierta pe cineva trebuie să ai pe cine, să fie alt om, care să nu mai facă ce-a făcut, să-şi plece el fruntea!

Crezi că n-am înţeles că nu putea? Fiindcă un bărbat pleacă decât când îl prinde în laţ o afurisită – ei, uite de ce îmi pare rău, că n-am putut să fiu şi eu din când în când afurisită. N-am putut, nu că n-am vrut! Nici măcar n-am încercat, cred că m-ar fi bătut! Eu nu eram ca asta din spate, să mă las târnuită, să dau şi eu şi să mai cred că ăsta era trai. Da, ştiu că nu putea, dar nici măcar nu i-a trecut vreodată prin cap că aşa ar fi trebuit să facă, să-şi plece şi el puţin fruntea şi eu să înţeleg că îşi cere iertare, nu să-l aud că zice! Ţi-ai găsit! Nu era el împăratul? Aşa că nu de el zic, de tine! Am muncit, am avut grijă să ajungi un om care

să nu fie slab ca mine, dar nici semeţ ca taică-tău! Semeţ în prostie. Cum era mai rău! De mic n-a mai găsit şi el o fată, decât o curvă. Care şi aia şi-a bătut joc de el, băiat pe care îl credeam mândru şi i-a dat un pantof în fund în plină stradă, ca la cel din urmă nenorocit. Nu e nimic, te-am apărat, săracu băiat, mi-am spus, cine ştie, nu l-or fi placând fetele (cu toate că Sibi se uita lung după tine!), e neştiutor. Altora li s-a întâmplat mai rău, să-şi toace averile cu câte-o căţea de-asta cu fundul aprins… Bine că nu l-a umplut de boli lumeşti… Şi când credeam şi eu…”

Mama se opri cu o expresie de uimire extremă pe faţă… Apoi scoase un ţipăt ca şi când ar fi fost înjunghiată, înţelesei: morfina n-o mai putea feri de durerile mari, din fericire încă de scurtă durată. Fusesem avertizat de medic… Îşi trase răsuflarea… „Da, slab ca mine, continuă ea, dar nu semeţ ca taică-tău, am greşit când am spus că eşti semeţ… Fiindcă el n-ar fi răbdat să-i bage muierea mâna în păr şi să-l gheruie pe faţă. Ar fi călcat-o în picioare şi valencia, şi-ar fi pus căciula pe-o ureche şi pe-aici ţi-e drumul. (Ce bizar suna în gura mamei acest cuvânt din jargonul puştesc, valencia!) Ai răbdat, cum am răbdat şi eu. Ai înghiţit ca şi mine! O! exclamă ea parcă înspăimântată, cât ai mai suferit! Te pomeneşti că i-ai cerut şi iertare, ţi-oi fi plecat şi fruntea lângă patul ei…”, „Nu, mamă, fii liniştită, nu mi-am plecat nici o frunte, zisei foarte degajat, aproape vesel. Aşi fi făcut-o, dacă ar fi folosit la ceva!” „O! cât ai suferit, nătărăule, de câte ori veneai p-aici îţi vedeam ochii turburi, care se uitau la mine ca la o străină, nici când plecai de-acasă nu erai în stare s-o uiţi, stăteai puţin şi te întorceai lângă ea. Până şi tac-tău băga de seamă şi mă întreba de ce n-o lasă el pe cotoroanţa-aia? Te apăram: o fi ţinând la ea! Bine, zicea, dar atunci de ce nu-i trage o bătaie s-o facă să zacă pe-o vangă o lună de zile? Şi la ce-ar ajunge? îi spuneam. Ce deosebire ar mai fi între el şi ăştia din spate? E profesor universitar, nu gunoier! Ca să-mi dau seama, acuma, pe patul morţii, că ai fost, adică nu că ai fost,

eşti şi acum, fiindcă şi acuma suspini după ea, eşti mai rău decât un gunoier, fiindcă tot n-o uiţi…”

Sării în sus, copleşit de teribila ei înstrăinare de mine, mă aşezai lângă ea pe pat, îi apucai mâinile care se smuciră într-un violent spasm să se degajeze, îi căutai privirea atât de dragă în care lucise totdeauna pentru mine extrema devoţiune şi îi şoptii: „Mamă opreşte-te, nimic nu e adevărat din tot ce spui, te-am iubit tot atât de mult ca şi tine şi te asigur că niciodată sufletul meu n-a suferit cum crezi tu! Aşa părea, dar nu era adevărat! Te-ai înşelat, sunt liniştit, sunt fericit, nu sunt nici atât de slab ca să semăn cu tine, nici atât de orb ca tata ca să nu-mi dau seama de cine mă iubeşte şi să fiu trufaş când nu trebuie…”

Abstract, prea abstract! Ea se zbătea să-şi elibereze mâinile şi nu mă auzea. O fiinţă străină, o entitate invizibilă şi duşmănoasă încerca, şi reuşea, s-o facă repulsivă, trezind în ea o forţă fizică împinsă prea mult dincolo de putinţa unei comunicări în gândire. Nu mai puteam s-o fac să mă audă. Pierdusem acest drept pentru totdeauna, după ce atâta vreme nu-l folosisem. Îi dădui drumul. Aruncă la o parte cuvertura, părăsi patul, ieşi în curte şi se întoarse după un timp cu mişcări sigure şi se înveli. „Te duci, zise, s-o aduci pe Sibi?” „Vrei să mă însori, mamă? spusei cu un glas absent, ca şi când aşi fi citit, în acest timp, o carte. Bine, mă duc chiar acum…”

Şi mă ridicai.

Nici nu mă gândeam, dar simţeam că nu mai am putere s-o ascult. Istoria ei cu Sibi mi se părea o simplă invenţie, o fixaţie. Desigur, se gândise la acest lucru mai înainte, simplu gând fără adâncime, altfel mi l-ar fi spus. Mă plimbam prin curte, încercând să înţeleg şi să mă liniştesc. De ce vroia ea, cu atâta îndârjire, să sfarme icoana pe care i-o purtam în suflet? Ca şi tatei, firul rece al unei bănuieli îmi da târcoale: şi dacă gândise aşa despre mine tot timpul? Dacă fusese de fapt străină de mine sau aproape şi ceea ce arătase ea lumii şi propriului ei fiu era doar o blândă mască

a devoţiunii, cu care se lupta, se lupta poate zilnic, să se identifice? Mă întorceam lângă patul ei cu speranţa că în cele din urmă o voi regăsi şi în acelaşi timp ştiind că acest lucru nu se va întâmpla, prins însă în acest joc al morţii şi al distrugerii, care mă fascina.

Nesfârşite îi erau recriminările care mă înjoseau în propriii mei ochi, golindu-mi sufletul de puterile mele pe care mi le ştiam atât de blindate. Ce mai puteam gândi? Era adevărat că la căsătoria mea cu Matilda n-o chemasem şi pe mama. Cum să-i spun astăzi că nu chemasem pe nimeni, când descopeream că ea crezuse tot timpul că am petrecut şi am chefuit numai cu rudele ei? Şi la urma urmei de ce mă ferisem eu să sărbătoresc însurătoarea mea? Pentru că ştiam că Matilda o mai făcuse ele două ori în viaţa ei, prima dată cu evreul, a doua oară cu Petrică. Nu chemăm pe nimeni, îi spusesem Matildei. Nu, n-are nici un rost, răspunsese şi ea, fără să-mi dau seama că rudele ei sărbătoriseră de două ori evenimentul, în timp ce mama îl aşteptase şi n-o chemase nimeni şi nici măcar n-avusesem grijă s-o avertizez şi să-i explic. Ce bucurii îi adusesem eu în viaţă? Doar atât, că existam şi că mă iubea, fiind atât de smintit să gândesc că îi făceam o favoare lăsându-mă iubit şi îngrijit. Îi făcusem vreodată un cadou, îi adusesem măcar flori de ziua ei? Nici măcar nu ştiam care erau ziua şi anul ei de naştere. Considerasem sufletul ei bogat în absolut, dincolo de timp şi de spaţiu, unde cadourile şi florile trăiesc în spirit iar sufletul e etern, mama era ea însăşi această eternitate, ea n-avea zi de naştere şi nici nu va muri vreodată…”Da, mamă, da, mamă, murmuram, suntem nişte sălbatici, suntem vinovaţi faţă de tine! Dar şi tu eşti, fiindcă ne-ai lăsat să credem că nu ai tu nevoie de toate astea!” „N-am avut şi nici acum n-am, florile mele o să crească singure pe mormânt”, îmi răspunsese ea cu un glas răguşit de astă dată de ceva care era şi ură şi disperare neagră şi singurătate care n-o consola, în timp ce eu gândeam că mica noastră grădină era totdeauna plină de flori şi de

aceea nu-mi trecuse prin cap vreodată să mă duc la florărie şi să-i aduc un buchet de ziua ei… Dar când s-a născut Silvia? Ce petrecere am dat? relua ea neobosită în această răscolire a vieţii mele. Petrecere de ţigani! Până şi ăştia din spate erau „mai va” decât mine şi decât „intelectuala” cu care mă înhăitasem! Dacă nu venea nenorocirea să fiu arestat şi trimis la ocnă aşi fi ajuns să merg în patru labe în faţa ei! Aşa, a dat Dumnezeu şi m-am trezit, greu şi după aia, dar mi s-a mai luminat mintea şi m-am despărţit de ea. Dar tot n-o uit! „Am uitat-o, am uitat-o, îi răspundeam. Am uitat-o, mamă!” „Da?! Atunci de ce nu te duci s-o vezi pe Sibi? Ai zis că te duci. De ce nu te duci?!”

Repeta asta pe toate tonurile, spunând că o chinuiesc şi n-o las să moară, fiindcă n-o să moară până nu mă duc, dar niciodată cu un glas din care să înţeleg ce rost avea acest dus. Era rece, dispreţuitoare, plină de ranchiună (care mi se transmitea şi mie), vanitoasă, plină de trufie, toată gama de sentimente care pot hărţui pe cineva, fără ieşire, şi pe care niciodată cât trăise nu le exprimase ca soţie (să-l facă pe bărbat să ridice braţele şi să-şi ia lumea în cap) şi nici ca mamă să stârnească în copii aceeaşi reacţie exasperată. O făcea acum, ca şi când ar fi vrut să recupereze ceea ce reprimase în ea toată viaţa. Corpul îi era bolnav, dar puterea, impulsurile vitale şi ale gândului păreau neatinse.

Mă dusei s-o văd pe Sibi. Ca altădată, întâmplarea făcu s-o întâlnesc chiar la cişmea, cu căldarea de apă în mână. Se făcu palidă. „Ce s-a întâmplat'?” zise. Îi e rău mamei?” „Da, foarte rău!” „Bine, mă întorc îndată!” Şi se îndreptă, schimbă din mers găleata în cealaltă mână şi fără să-şi arate faţa se corectă, vine îndată, să ia ceva pe ea, s-o aştept acasă. întârzie şi când o văzui intrând pe poartă, rămăsei uluit: aşa era, cum spusese mama, cu acelaşi mers mlădios de odinioară, fără spinare adusă cum mi se păruse că avea când o văzusem ultima dată, chipul cu aceeaşi melancolie senină de fată visătoare şi liniştită căruia acum absenţa speranţei îi dădea parcă o bucurie adâncă a

eliberării de o povară. Urcă sprintenă scara verandei şi trecu pe lângă mine fără să-mi arunce vreo privire. Se îmbrăcase într-un taior negru, bine croit, şi îşi făcuse un coc sever, care în loc s-o îmbătrânească, dădea chipului ei o atât de firească distincţie încât tresării cu putere când o văzui de-aproape, ca, totdeauna în faţa unei femei cu coc cu o frumoasă figură, venită parcă de pe altă lume. înţelesei: monstrul pe care îl născuse vrusese s-o devore. Nu era un copil, ci un vârcolac, cu faţa de brumă şi părul mucezit. Bine că murise! Dar oare era adevărată şi a doua afirmaţie a mamei, că fata asta fusese disperată când eu mă căsătorisem? Şi că divorţase când divorţasem şi eu? Nu cumva îşi omorâse şi copilul? Nu trebuia pentru asta să-l arunce într-o copcă pe un râu îngheţat, ca Margareta din Faust, ci era suficient să-i facă o baie şi să-l uite pe nişte cârpe ude, cum făcuse una din cartier. A răcit, a făcut pneumonie, se întâmplă, mai răcesc copiii, mai mor… Bineînţeles că pruncucigaşa nu păţise nimic şi nici nu înnebunise…

Îmi venii în fire şi vrusei să intru înăuntru, dar Sibi tocmai ieşea şi îmi şopti: „Mergeţi acasă şi vă culcaţi, mi-a spus că n-aţi dormit deloc toată săptămâna. Veniţi mâine!” „Aşa a spus?” tresării. „Da, aşa mi-a spus, să veniţi mâine!” „Mă goneşte?!” „Nu vă goneşte, dar e bine de-aici înainte să stea lângă ea o femeie şi nu un bărbat.” „De ce?” „Plecaţi chiar acum”, repetă ea ca o poruncă, fără să-mi explice mai mult.

Credeam că mama mai avea încă de trăit cel puţin luni. Muri a treia zi, vegheată de Sibi. O găsii întinsă în patul ei, luminată de lumânări. Rubedeniile pe care ea nu vrusese să le vadă („plecaţi de-aici, n-am nimic, o să-mi treacă!”) umpleau acum odaia şi veranda. Mama nu mai era frumoasă fără viaţă, moartea n-o transfigurase, arăta mai bătrână cu zece ani, şi aşa-zisa linişte şi împăcare nu apăruseră pe chipul ei. Tot ceea ce avusese ea în spirit pierise, moartea fusese victorioasă asupra ei, silindu-mă şi

pe mine să contemplu îngrozit un chip chinuit şi întunecat… Căzui în genunchi lângă fruntea ei şi izbucnii într-un hohot de revoltă disperata care mă zgudui cu o violenţă nimicitoare. Mama… Mamaaa… Şi atunci mâini decise şi puternice mă smulseră de-acolo şi şoapte care protestau energic mă înconjurară. „Ce e asta?… Ţine-ţi firea… Bine că nu s-a chinuit mult… Alţii zac ani de zile şi nu se îndură Dumnezeu de ei… A ţinut la tine, dar acuma tu trebuie să trăieşti şi să-ţi vezi de viaţă… Tac-tău e mai liniştit, cu toată că şi ce-o fi în sufletul lui, săracu… Om încă tânăr, a rămas singur… Pentru cine o mai muncească şi el… fiindcă tu o să ai rostul tău, dar el…” Mă scoaseră afară din fumul lumânărilor, dar lumina soarelui viu de octombrie mă sfâşie parcă mai rău decât plânsul. Un domn, pe care abia îl recunoscui (era medicul din cartier), stătea lângă mine. „Să nu vă mai uitaţi la mama dumneavoastră, zise el. I-am văzut ultimele analize: avea uremie…” „N-a avut cancer?” „Ba da, dar a murit, de uremie…” Vorbea, şi el ca să nu tacă. Dar intuise că chipul mamei, care nu mai arăta cum îl ştiam toţi şi trebuise să îndure chiar ea această sluţire, mă înspăimântase… „De cancer propriu-zis, continuă el, adică unele forme, care nu ating decât târziu un organ vital, bolnavul se chinuie, mult… Doamna Petrini, mama dumneavoastă, a murit de fapt de tristeţe… Cancerul e boala tristeţii… Am fost colegi la liceu, pe urmă ea a abandonat… Totdeauna a fost ea aşa mai retrasă, i se spunea călugăriţa, ştiţi, caracterizări din astea naive ale fetelor care le e gândul mai degrabă la dans şi la serate, decât la ceva mai înalt… Ce mai faceţi? schimba el vorba după o tăcere. Am auzit că o să reintraţi în învăţământul superior… V-am citit studiul despre Giordano Bruno, probabil e un fragment?!” „Nu, răspunsei, e un accident…” „Era foarte interesant!” continuă el gânditor, desigur ca să mă abată de la clipa de faţă… Mă chinuia mai ales gândul că nu fusesem lângă ea în ultimele clipe şi că nu reuşisem

să-i spun cât de mult însemnase ea pentru mine şi că nu se trudise zadarnic să facă din băiatul ei un om…

Şi totuşi, printre chinurile ei îmi trimisese o rază din vechea lumină: când venise Sibi îi spusese să mă duc să mă culc, fiindcă nu dormisem de-o săptămână. Dormisem, dar lângă ea în fotoliu. Şi desigur nu m-ar fi alungat dacă pudoarea n-ar fi împiedicat-o să mă ştie alături când puterile o părăsiseră şi n-o mai ţineau picioarele să se dea jos din pat. În ziua când murise încă mai era lucidă. De la birou venisem direct la ea. Arăta neschimbată, ba chiar Sibi îmi spuse că se simţea mai bine. Credeam că doarme. Se răsucise spre noi şi deschisese larg ochii. „Da, spusese, mult mai bine. Ba chiar încep să simt că mi-ar părea rău să mă despart de moarte. N-am de ce mai trăi! Ştiu eu, n-o să mor, mai am de pătimit! Dar nu de lumea asta mi-e mai dor, ci de cealaltă!”

Mă întorsesem la birou, fiindcă fusesem cu o zi înainte căutat acasă şi ameninţat să dau drumul la bilanţul întrerupt acum zece zile, dacă nu vroiam să mi se desfacă contractul de muncă. Spre seară revenisem, mama însă nu mai era. La al doilea praznic, după câteva săptămâni, Sibi îmi povesti că îndată după plecarea mea spusese că îi e sete de-un pahar de vin, îl băuse, într-adevăr cu mare sete, se uitase apoi la el gol, îndelung, i-l înapoiase, apoi se întorsese foarte hotărâtă cu spatele şi exclamase tare, parcă în glumă, făcând aşa un gest în urmă, dar insistent de îndepărtare, adică să nu se ţină nimeni după ea, şi îndelung: „Mor! Adio, viaţă!” „Altceva n-a mai spus?” „Nu, atât a spus, dar eu am crezut că nu era nimic, ba chiar, Doamne iartă-mă, mi-a venit să râd, fiindcă aşa era glasul ei atunci, parcă vesel, parcă ne-ar fi spus aşa cu mâna fluturând că nu dă pe nimeni nici o ceapă degerată. Spun asta fiindcă şi mai înainte cu o zi stăm noi de vorbă şi zice, Sibi, bărbaţii nu fac nici cât o ceapă degerată şi cu gestul ăsta al mâinii, aşa, ştiţi, de silă. Am ieşit puţin să mă duc acasă să-i aduc nişte supă, am venit şi zic, doamnă Petrini,

hai, luaţi puţină supă (fiindcă până atunci mai luase). Sibi, zice, nu mai mănânc nimic. Păi de ce, doamnă Petrini, vă face bine. Nu mi-a răspuns! Numai câteva înghiţituri, am insistat. Sibi, zice, şi la început n-am ştiut la cine s-a referit, ai grijă de băiatu-ăla! Am crezut că se referă la băiatul meu mort, că uitase că murise demult… Care băiat, doamnă Petrini? Băiatul meu! zice, adică dumneavoastră! M-am mirat de vorbele astea, dar i-am spus bine, acum… Acum, o aud că zice, lasă-mă să mor liniştită! Ceva m-a speriat din glasul ei, m-am zăpăcit, nu ştiam ce să mai fac, pe urmă mi-am zis eu să alerg să vină rudele. Au venit imediat, am trimis un copil de pe stradă care a luat-o la goană… Eu m-am întors acasă şi am aprins o lumânare. Când m-am aplecat peste ea i-am văzut ochii deschişi, dar daţi aşa în părţi. Am înţeles. Dar ai fi zis că dormea. Chiar aşa murise, liniştită…”

În timp ce povestea, de lângă Sibi se uita la mine un ins mai degrabă tânăr cu trăsături aspre, dar cu privirea blândă, protectoare, care îmi plăcu şi bănuii că trebuie să fie o rudă de-a ei… „A, zise Sibi, nu vă cunoaşteţi, soţul meu…” Se căsătoriseră, zise ea, de curând, el era un nou-venit în cartier, un învăţător care reuşise să se detaşeze aici la noi dintr-un sat din apropiere… Şi abia atunci, la lumina crudă a zilei şi dincolo de starea de şoc în care mă aflam fără să ştiu veghind-o pe mama, imaginea Sibilei se echilibră în ochii mei. Nu mai era aşa cum mi se păruse când urcase treptele verandei, dar desigur nici pe departe cum arătase ea acum câţiva ani cu hidoşenia ei de copii în braţe…

XII.

Aşadar, mama suferise tot timpul de eşecul meu cu Matilda şi murise cu gândul că crescuse zadarnic un copil care se dovedise la fel de slab ca şi ea? Cedase deci ideii comune despre slăbiciune şi putere? Cred că nu, mi-ar fi spus-o, fusese doar geloasă că o iubisem atât de tare pe Matilda, sau mai bine zis, că Matilda mă iubise mai puţin şi mai ales

că după despărţire întârziam să mă recăsătoresc (de aici gândul că nu încetam s-o mai iubesc încă şi nu mă despărţeam în sufletul meu de ea, cum nu se despărţise ea de tata, dar analogiile, deşi ne ispitesc totdeauna cel mai tare şi ne chinuie cel mai mult, sunt şi cele mai false dintre toate ispitele care ne fascinează spiritul). Mama cedase doar pe patul morţii, când îndoiala e mai puternică decât certitudinea care ne-a călăuzit existenţa. La urma urmei nu vom şti niciodată dacă Nazarineanul, când a strigat pe cruce: Dumnezeul meu, de ce m-ai părăsit, a mai avut putere să-şi aducă aminte de sensul divin al existenţei şi sfârşitului său… fiindcă ultimele lui cuvinte, părinte, în mâinile tale îmi dau duhul, sunt mai degrabă expresia unei resemnări, decât a unei certitudini. S-ar putea spune însă că îndoiala e a trupului care piere şi nu va mai renaşte niciodată, spaima, revolta şi regretul lui că n-a fost, cât a trăit, decât sclavul spiritului, acest tiran al bucuriilor vitale şi frenetice… El, însă, spiritul, nu se îndoieşte de sine şi dacă tace în faţa acestei revolte finale a celui în care s-a întrupat nu înseamnă că el nu ştie că nu e niciodată mort. E luat prin surprindere? Sau a şi părăsit trupul ştiind că în curând acest trup se va întoarce în ţărână, această informă plămadă a haosului?

Curând gândurile mele deveniră senine, chipul mamei redeveni icoană şi înrămai o fotografie de-a ei şi o pusei pe biroul meu. Ploile toamnei care urmară unor lungi şi frumoase zile, apoi ninsorile iernii cu vânturile ei reci nu reuşiră să mă smulgă parcă din intemporal. În mod straniu mă făceau să mă simt etern nu numai în ghidul meu, ci în însăşi fiinţa mea vie şi intimă… Această stare era tot atât de puternică şi totală, cum e aceea a celor care se simt tot timpul muritori, şi nu uită de acest lucru nici când mănâncă, nici când beau, nici când petrec şi nici când ţin în braţe femeia iubită; contemplă ochii ei minunaţi şi gândesc: aceşti ochi într-o zi se vor închide pentru totdeauna.

Nu mai scriam nimic, citeam foarte puţin şi, fără să am silă de cuvântul scris, dorinţa comunicării cu cel care îmi vorbea prin aceste semne ale cărţilor se evapora parcă într-o lumină celestă… închideam ochii şi uitam totul şi ceea ce acumulasem atâţia ani cu pasiune mi se părea atât de puţin faţă de copleşitoarea bogăţie a acestei lumini care îmi inunda sufletul. Nu atât de neînsemnat, fiindcă nu uitam bucuria cu care eu însumi îmi scrisesem cele două cărţi (şi ştiam că într-o zi o să revin să scriu altele) şi îmi imaginam, intuiam cât de mare trebuie să fi fost a celor ale căror semne stăteau pe rafturile bibliotecii mele, semne magice, care aveau puterea să reînvie în noi propriile lor iluminări ca să comunicăm cu ei prin veacuri, dar acum această iluminare venea numai din mine şi mi se părea unică, nedeterminată şi eternă. Închideam cartea uitată în mâini tresărind cu putere, mă îmbrăcam şi ieşeam afară. (Multe dintre ele mă făceau să mă gândesc cum de nu-mi dădusem seama până atunci că aceste cărţi nu-mi cereau nici mai mult, nici mai puţin decât să le acord zile, ani din viaţa mea; le citeam din nevoia imperioasă de acumulare, îngrămădind peste sufletul meu viu cunoştinţe; acum le deschideam şi după câteva minute mă adresam autorului de pe copertă: tu vrei să-ţi dedic zile din viaţa mea; nici nu ştii cât eşti de pretenţios; te-ai gândit bine când te-ai aşezat la masă şi ai strâns între coperţi atâtea mii de pagini? Te-ai gândit că rişti să te pun la loc în raft? ca şi când ai vrea să vorbeşti cuiva şi eşti dat pe uşă afară? te-ai gândit cât e de desagreabil? Da, ştiu, eşti un mare savant, dar eşti savant prin acumulare a ceea ce au gândit sau trăit alţii… tu, de la tine, ce aduci? Ce-ai trăit? ce experienţă capitală te-a sguduit care m-ar putea cutremura şi pe mine…?).

Afară descopeream că totul era orbitoare lumină, chiar dacă cerul era plumburiu şi pe jos înaintam prin lapoviţă. Iar când fulgii de zăpadă spulberaţi de vânt mă prindeau în hora lor şi mi se topeau pe obraz îmi aminteam că am cunoscut cândva, în altă viaţă parcă, o femeie pe care o

chema Matilda, pe care o iubisem şi suferisem pentru ea şi un gând mititel, vesel şi jucăuş mă întreba de ce nu ne putusem noi înţelege, când e atât de uşor şi de simplu să te înţelegi cu cineva. Neînţelegerea e ca dansul mirific al acestor fulgi, o bucurie şi nu o suferinţă, dacă totul se petrece dincolo de spaţiu şi de timp… Aici e eroarea, coborâm în temporal… temporalul e infernul… Cine ne împiedică să trăim prin intemporalul din noi? mă întrebam stăpânit de o totală neputinţă de a înţelege neînţelegerea. Neînţelegerea e inexistentul, ceva care nu se poate concepe cu atât mai… cu cât tot ceea ce e viu în noi participă… din ochi ţâşnesc fulgere, din gură potop de cuvinte a căror violenţă smulge şi lucrurile din inerţia lor, scaunele se prăbuşesc, candelabrul se clatină, obiectele zboară prin geamuri, trupurile se încleştează, capetele ating pământul… jos… mai în jos… spre el, să se deschidă şi să-i înghită pe amândoi… Ce doresc unul de la altul? Ce vrea să smulgă unul din celălalt? Nimic altceva decât ceea ce e celălalt, ceva indefinit, neclarificabil, dar care îl împiedică pe el să fie definit, clarificabil… Dar îl împiedică? O, da, tinde chiar să-l reducă în fiece clipă a neant, pe măsură ce clipă de clipă celălalt încearcă să se constituie, să ia cunoştinţă de propria sa identitate…

Ceva limitat, fragmentar, temporal… Şi după victorie?

Reîncep în alt spaţiu epic al luptei pentru fericire, încărcaţi de experienţă, nu mai multă viclenie, cu mai multă răbdare, şi cu arme mai puţin vizibile şi spectaculoase, dar mai otrăvite, mai bine ascuţite şi care rănesc mai adine şi mai nevindecabil… Dar nu e oare asta fericirea însăşi?

Această iluzie după care gonim pe vastitatea unei câmpii pe care lăsăm, moarte, bucăţi din sufletul nostru, până când ne pierdem, istoviţi, dincolo de orizont?… Săraca mama, ar fi vrut să deschid şi eu pentru mine un nou spaţiu epic, crezându-mă încătuşat în celălalt, ca şi când astfel aşi fi putut chiar găsi fericirea. Da, ea de ce nu-şi deschisese pentru sine unul nou? Nu găsise cu cine, dar oare căutase?

Pentru a găsi, lumea nu e niciodată prea mică, nici măcar uliţa în care trăieşti. Sibi îl găsise pe învăţătorul ei chiar la şcoală, unde reuşise să fie, după cum aflai, numită suplinitoare. Preda de un an, până ce veni titularul, care de-acolo din satul lui fugise nu de şcoală, ci de o femeie de care tocmai divorţase. Era încă proaspăt în suferinţa lui şi spre a se elibera îi povesti totul suplinitoarei, a cărei blândă renunţare deveni speranţă. (Dar parcă mama n-ar fi putut întâlni unul care să aibă ce-i povesti şi ea să înţeleagă că un om care a suferit se va feri multă vreme să facă altora ceea ce i se făcuse lui cu vârf şi îndesat? Multă vreme, şi de ce nu niciodată? şi nu neapărat că ar fi fost mai bun ca alţii, ci din inerţia ororii în care fusese aruncat mai înainte? să nu reînceapă să n-o păţească iar? Dar mama nu-l putuse lăsa pe-al ei, ea sperase, crezuse că nu se poate ca un bărbat, altfel bun, să nu fie în stare să pronunţe doar un singur cuvânt, unul singur care ar fi egat-o de implacabila ei hotărâre…)

Nu-mi dădeam seama atunci (dar acum văd totul dar) că neputinţa mea de a înţelege neînţelegerea şi care îmi picura în suflet o veselă, luminoasă, stranie şi dulce melancolie, deschidea încet şi pe nesimţite uşa secretă în care stătea ascunsă întreaga mea putere de a fi fericit în singurătate. Încerc astăzi să înţeleg de ce pentru mine răul îşi pierduse sensul, de ce atât de total în această euforie stăruitoare, deloc efemeră care se instalase în mine parcă definitiv şi care mă făcea să văd totul scăldat într-o eternă lumină? Era cumva o sublimare a durerii pe care moartea mamei mi-o lăsase în suflet? Poate! Fiindcă adesea rămâneam ore întregi în faţa chipului ei, cu coatele pe masă, contemplând stăruitor trăsăturile dragi, până ce un singur amănunt (care îmi amintea gesturile ei rituale) se detaşa şi devenea viaţă, privea tăcută şi încărcată de uimită dragoste când mă vedea că intru pe poartă, ea şi când nu i-ar fi venit să-şi creadă ochilor că existam şi eram al ei, mâinile întinse cu sfială de-a lungul rochiei, într-o clipă, la

fotograf, să-i prindă într-o imagine fiinţa efemeră, dar atunci vie, menită să-i supravieţuiască, veşnica ei prezenţă în curte, veşnicii ei umeri aplecaţi asupra rufei, veşnicele ei braţe ridicate în sus să le întindă pe frânghie, rufe curate prin care uitându-mă de lângă coapsa ei vedeam soarele în irizări albastre şi aurii… această cută pură a obrazului care cu anii se adâncise fără să devie amară, acest păr castaniu niciodată coafat, strâns pe lângă tâmple într-un coc savant pe care nu-l văzusem niciodată desfăcut (când o surprindeam că şi-l spală mă gonea cu o imperioasă voce), aceşti ochi mari, negri, de o strălucire opacă, în care parcă lumea nu se reflecta, asemeni unei fintâni în care nu se zărea cerul răsturnat, ochi care erau şi ai mei, ai fi zis duşmănoşi dacă larg deschişi n-ar fi sugerat inocenţa… Şi deodată toate acestea mă cutremurau… Acum ea e în pământ, gândeam, şi cerul melancoliei mele se sfâşia şi izbucneam în hohote şoptindu-i numele, chemând-o, întrebând-o unde e ea acum… Şi atunci vedeam parcă aievea rana urâtă a mormântului săpat care o aştepta când cortegiul a intrat în cimitir… încă la noi în casă, deşi era întinsă pe pat şi cu chipul de ceară, era totuşi mama, murise dar era aici, casa în care mă crescuse era încă plină de prezenţa ei, acum urma să nu mai fie deloc, groapa era gata şi alături oameni ca şi ea, însă vii, voinici şi hotărâţi, cu lopeţile în mâini, şi care n-aveau să ezite s-o îngroape… Atunci am simţit pentru întâia oară că pământul e hidos, că în nici un fel nu e mama noastră, că e orb şi duşman şi că ne hrăneşte nu pentru că vrea el, ci pentru că noi îi smulgem roadele… că nu el, ci marele cosmos a făcut apele şi soarele, animalele şi oamenii, fără de care el, pământul, ar fi rămas singur cu vulcanii lui, sinistru astru negru, mai mort decât moartea… O, mamă, cum te-am lăsat noi singurică acolo în cimitir şi am venit pe urmă acasă şi am mâncat şi am băut?… o întrebam altădată ca şi când tot ea trebuia să-mi redea izbăvirea. Şi mi-o dădea… Nu mă mai plânge, parcă îmi spunea, eşti bărbat, trăieşte-ţi viaţa şi

adu-ţi aminte de mine numai când eşti fericit… Atunci voi simţi că n-am murit nici eu… Ai uitat ce ţi-am spus când ai stat lângă mine bolnavă? Am fost rea ca să nu-ţi topesc puterea cu moartea mea, am vrut să vă îndârjesc pe amândoi, şi pe tine şi pe taică-tău, şi bine am făcut şi bine aţi făcut când v-aţi întors acasă, că aţi putut să mâncaţi şi să beţi… Să faceţi la fel şi la şase şi la nouă luni…

Arătam eu îndurerat când într-o dimineaţă găsii pe biroul meu de la Oraca o floare? Nu, dar îmi smulse un surâs. Cine mi-o pusese? Poate femeia de serviciu… Ea avusese un gest cu mâna la gură (care semăna cu al mamei) în ziua când venisem cu semnul de doliu la haină. „Mama dumneavoastră? exclamase. Era bătrână?" „Nu, nu era bătrână!" „O, săraca, te pomeneşti că o fi chinuit-o vreo boală… S-a chinuit mult?" mă întrebase cu acea ştiinţă naivă despre viaţă şi moarte care nu consideră rele nici viaţa nici moartea (ne sunt date!), ci suferinţa, pe care n-o meritǎm, fiindcă nimeni n-a vrut să se nască şi nimeni nu crede că nu trebuie să moară, dar de ce să suferim, oricâte rele am fi făcut pe acest pământ?… (Se vedea că deşi în vârstă, nu cunoştea şi n-ar fi crezut dacă i s-ar fi spus măcar unul dintre marile rele de pe pământ comise de oameni şi care ne aduc o suferinţă pe care o meritǎm.) „Nu, i-am răspuns, nu s-a chinuit mult!" „Mama e tot ce avem mai scump…", mai spusese această fiinţă umană care răspundea la numele de… Nu, nu ca îmi pusese pe birou acea floare! Trecuseră de atunci şapte luni… Cine putea fi?

SFÂRŞIT